I.S. TURGHENIEV

Un cuib de nobili

EDITURA EMINESCU

IVAN SERGHEEVICI TURGHENIEV

Un cuib de nobili

Prima iubire

Apele primăverii

215

EDITURA EMINESCU
1986

Cuprins

UN CUIB DE NOBILI_____ 4
PRIMA IUBIRE _____ 181
APELE PRIMĂVERII _____ 254

UN CUIB DE NOBILI

În româneşte de M. Sevastos şi V. Stoian

I

ÎNTR-O SENINA ZI DE PRIMĂVARĂ, pe sub seară, câțiva nouraşi trandafirii se vedeau în tăriile cerului limpede, părând că nu plutesc, ci se depărtează în adâncul azurului.

La fereastra deschisă a unei case frumoase, pe una din străzile mărginaşe ale capitalei din gubernia O... (lucrurile se petreceau în 1842), şedeau două femei: una la vreo cincizeci de ani, iar cealaltă, bătrână, ca de şaptezeci.

Cea dintâi se numea Maria Dmitrievna Kalitina. Soțul ei, fost procuror gubernial, om de afaceri binecunoscut pe timpuri – un bărbat răzbătător şi hotărât, arțăgos şi încăpățânat – murise de vreo zece ani. El căpătase o educație aleasă, învățase la universitate; dar fiindcă se ridicase din clasa celor săraci, înțelesese de timpuriu nevoia de a-şi croi un drum în viață şi de a strânge avere. Maria Dmitrievna îl luase din dragoste: era chipeş, deştept şi, când voia, foarte amabil. Maria Dmitrievna (născută Pestova) rămăsese fără părinți încă din copilărie, petrecuse câțiva ani la Moscova în pension; iar după ce se întoarse de acolo, locui la cincizeci de verste de O... în satul natal, Pokrovskoe, cu o mătuşă şi cu fratele ei mai mare. Curând după aceea, fratele se mută la Petersburg, căpătând o slujbă. Se purta urât cu sora şi cu mătuşă-sa, până când, într-o zi, moartea subită puse capăt purtărilor sale. Maria Dmitrievna moşteni Pokrovskoe, dar nu rămase multă vreme acolo; la un an după ce se căsători cu Kalitin, care izbutise să-i cucerească inima în câteva zile

satul Pokrovskoe fu schimbat pe o altă moşie, mult mai bănoasă, însă urâtă şi fără conac. În acelaşi timp, Kalitin cumpără casa din oraşul O... unde se stabili definitiv cu soția sa. Lângă casă se afla o grădină mare: o parte a ei dădea drept în câmp, în afara oraşului.

„Prin urmare, hotărî Kalitin, care nu punea niciun preț pe liniştea rurală, nu va mai fi nevoie să ne ducem la țară.“ Maria Dmitrievna îşi arăta de multe ori adânca părere de rău după frumosul său Pokrovskoe, cu râul zglobiu, cu luncile întinse şi dumbrăvile înverzite. Niciodată însă nu se împotrivea soțului, căci avea un respect profund față de mintea şi de experiența lui de viață. Iar după cincisprezece ani de căsnicie, când acesta muri, lăsând în urmă un fiu şi două fiice, Maria Dmitrievna se obişnuise într-atât cu casa şi cu viața de oraş, încât nu mai vru să plece din O...

În tinerețe, Maria Dmitrievna trecea drept o blondină drăguță; nici la cincizeci de ani nu avea trăsături lipsite de gingăşie, deşi erau puțin mai îngroşate şi-şi pierduseră din frăgezime. Era mai mult sensibilă decât bună, iar apucăturile de pension şi le păstrase până în anii maturității: era alintată, se supăra uşor, ba chiar plângea, dacă nu i se respectau obiceiurile. În schimb, se arăta foarte prietenoasă şi amabilă dacă i se împlineau toate dorințele şi nu era contrazisă de nimeni. Casa ei se număra printre cele mai plăcute din oraş. Avea o situație foarte bună, nu atât din ceea ce moştenise, cât din agoniseala soțului ei. Cele două fete locuiau cu dânsa; băiatul învăța la una din cele mai bune şcoli de stat din Petersburg.

Bătrâna cu care Maria Dimitrievna şedea la fereastră era acea mătuşă, sora tatălui său, cu care petrecuse odinioară câțiva ani de singurătate la Pokrovskoe. O chema Marfa Timofeevna Pestova. Trecea drept o ființă ciudată, avea o fire independentă, tuturor le spunea adevărul verde-n ochi şi, cu toate că avea venituri foarte modeste, se purta ca şi cum s-ar fi jucat cu miile. Ea nu-l putuse suferi pe răposatul Kalitin şi, de îndată ce nepoată-sa se căsători, plecă în cătunul ei, unde stătu la un țăran zece ani încheiați, într-o căsuță fără

horn. Maria Dmitrievna se cam temea de dânsa. Cu părul negru şi cu privirea ageră chiar şi la bătrâneţe, mică şi cu nasul ascuţit, Marfa Timofeevna avea un mers vioi, se ţinea drept şi vorbea repede şi răspicat, cu o voce subţire şi sonoră. Purta totdeauna bonetă şi bluză albă.

— Ce ai? o întrebă deodată bătrâna pe Maria Dmitrievna. De ce oftezi, maică?

— Ia aşa, îi răspunse aceasta. Ce nori minunaţi!

— Pesemne ţi-i milă de ei?

Maria Dmitrievna nu-i răspunse nimic.

— Oare de ce nu vine Ghedeonovski? rosti Marfa Timofeevna, mânuind cu iuţeală andrelele (împletea o eşarfă mare de lână). El ar ofta împreună cu tine, dacă nu s-ar apuca să scornească vreo trăsnaie.

— Cât de aspru îl judeci totdeauna! Serghei Petrovici e un om respectabil.

— Respectabil! repetă bătrâna, cu un ton de dojană.

— Şi cât de credincios i-a fost răposatului meu soţ, adăugă Maria Dmitrievna, nici acum nu-şi poate aminti de dânsul fără emoţie.

— Ba bine că nu: el l-a scos de urechi din noroi, mormăi Marfa Timofeevna, şi andrelele porniră să-i joace şi mai dihai în mâini. Are o privire atât de smerită, începu din nou bătrâna, capul i-a încărunţit de tot, dar cum deschide gura – minte sau bârfeşte. Şi încă-i consilier de stat! Ce să-i faci! Zi-i fecior de popă, şi pace!

— Dar cine-i fără de păcat, mătuşico? Desigur, el are meteahna asta! La drept vorbind, Serghei Petrovici n-a căpătat o educaţie aleasă, nu vorbeşte franţuzeşte; dar, dacă-mi dai voie, e un om plăcut.

— Da, fiindcă te linguşeşte tot timpul. Că nu vorbeşte franţuzeşte, atâta pagubă! Nici eu nu-s prea tare în „dialehtul“ francez. Mai bine n-ar vorbi nicio limbă, dar să spună numai adevărul. De altfel, uite-l, vorbeşti de lup şi lupul la uşă, adăugă Marfa Timofeevna, privind pe stradă. Iată-l că vine omul tău plăcut. Vai, ce lungan, parcă-i cocostârc!

Maria Dmitrievna îşi potrivi buclele. Marfa Timofeevna îi aruncă o căutătură ironică.

— Ce-o mai fi şi asta, maică, nu cumva e un fir de păr cărunt? Tu s-o dojeneşti pe Palaşka. Ce păzeşte?

— Ei, mătuşico, totdeauna... mormăi cu ciudă Maria Dmitrievna şi începu să ciocănească cu degetele în braţul fotoliului.

— Serghei Petrovici Ghedeonovski! anunţă băiatul de casă cu obrajii rumeni, ivindu-se de după uşă.

II

INTRĂ UN BĂRBAT DE STATURĂ înaltă, într-o redingotă îngrijită, cu pantaloni scurţi, cu mănuşi gri din piele de antilopă şi cu două cravate – una neagră deasupra şi alta albă dedesubt. Avea în totul un aer de decenţă şi de bună-cuviinţă, începând cu faţa-i plăcută şi cu părul lins la tâmple, până la cizmele-i fără tocuri şi fără scârţ. Făcu o plecăciune mai întâi faţă de stăpâna casei, apoi înaintea Marfei Timofeevna şi, scoţându-şi tacticos mănuşile, se apropie să sărute mâna Mariei Dmitrievna. După ce o sărută cu respect de două ori la rând, el se aşeză alene într-un fotoliu şi, frecându-şi vârfurile degetelor, întrebă cu un zâmbet:

— Elizaveta Mihailovna e sănătoasă?

— Da, îi răspunse Maria Dmitrievna, e în grădină.

— Dar Elena Mihailovna?

— Şi Lenocika-i în grădină. Aveţi vreo noutate?

— Cum de nu, cum de nu, zise oaspetele, clipind arar şi ţuguindu-şi buzele. Hm!... poftim o noutate, şi încă ce noutate: a sosit Lavreţki, Feodor Ivanîci.

— Fedea! strigă Marfa Timofeevna. Nu mai spune! Nu cumva-i vreo scornitură de-a ta, taică?

— Nicidecum, l-am văzut în persoană.

— Asta încă nu-i o dovadă.

— Îi merge foarte bine, urmă Ghedeonovski, prefăcându-se că nu auzise replica Marfei Timofeevna, s-a făcut mai lat în spete şi-i rumen la faţă.

— Îi merge bine, rosti apăsat Maria Dmitrievna, deşi s-ar părea că n-are de ce să-i meargă chiar aşa!

— Da, răspunse Ghedeonovski, altuia în locul lui i-ar fi ruşine să se arate între oameni.

— Şi anume de ce? îl întrerupse Marfa Timofeevna. Ce prostie o mai fi asta? Omul s-a întors în patrie – unde aţi vrea să se ducă? Şi, la o adică, cu ce-i vinovat?

— Soţul totdeauna-i vinovat când soţia lui nu are purtări frumoase, dacă-mi daţi voie să-mi spun părerea, stimată doamnă.

— Asta o spui, taică, fiindcă nu eşti căsătorit.

Ghedeonovski zâmbi în silă.

— Îngăduiţi-mi să fiu curios, întrebă musafirul după o scurtă tăcere, cui îi este hărăzită eşarfa asta drăguţă?

Marfa Timofeevna îi aruncă o căutătură tăioasă.

— E hărăzită, răspunse ea, aceluia care nu bârfeşte, nu umblă cu şiretlicuri şi nu scorneşte niciodată nimic, numai dacă există pe lume asemenea om. Pe Fedea îl cunosc foarte bine; are o singură vină: şi-a răsfăţat prea mult nevasta. Apoi, s-a însurat din dragoste şi din astfel de cununii nu iese niciodată ceva acătării, adăugă bătrâna, uitându-se chiorâş la Maria Dmitrievna şi ridicându-se din loc. Iar acum, tătucule, poţi să bârfeşti pe oricine – chiar şi pe mine... eu mă duc, n-o să vă încurc.

Şi Marfa Timofeevna se retrase.

— Totdeauna-i aşa, grăi Maria Dmitrievna, urmărindu-şi mătuşa cu privirea, totdeauna...

— Vârsta domniei-sale e de vină! Ce să-i faci! remarcă Ghedeonovski. Iată, a binevoit să zică: aceluia care nu umblă cu şiretlicuri. Dar cine nu umblă astăzi cu şiretlicuri? Aşa-i veacul nostru. Un prieten de-al meu, un om cât se poate de respectabil şi, vă asigur, mare în grad, spunea că astăzi cică şi găina se apropie cu şiretenie de grăunte, parcă tot cată să-i dea târcoale. Dar când mă uit la

dumneavoastră, doamna mea, aveți o fire îngerească; dați-mi, vă rog, mânuța asta neprihănită.

Maria Dmitrievna abia zâmbi şi-i întinse o mână durdulie, cu degetul mic desfăcut. El îşi lipi buzele de mâna ei; iar ea îşi trase fotoliul lângă musafir şi, aplecându-se uşor, îl întrebă cu jumătate de gură:

— Deci l-ați văzut? Într-adevăr e bine, sănătos, vesel?

— Vesel, bine, îi răspunse în şoaptă Ghedeonovski.

— N-ați auzit pe unde o fi acum soția lui?

— În vremea din urmă era la Paris; acum, se zvoneşte că s-a mutat în Italia.

— Situația lui Fedea e îngrozitoare, cu drept cuvânt; nu ştiu cum de-o poate îndura. Se întâmplă nenorociri, într-adevăr, cu oricare; dar se poate spune că pe dânsul ea l-a făcut de râs în toată Europa.

Ghedeonovski oftă.

— Da, da. Căci pare-se că s-a avut bine şi cu artişti, şi cu pianişti, şi – cum se spune în lumea lor – cu tot felul de aştri şi luceferi. A pierdut orice ruşine...

— Îmi pare foarte, foarte rău, zise Maria Dmitrievna.

— Doar mi-e rudă, ştiți, Serghei Petrovici, mi-e nepot de gradul al treilea.

— Cum să nu ştiu, cum de nu! S-ar putea să-mi scape ceva ce priveşte familia dumneavoastră? Ar fi cu putință?

— Va veni şi pe la noi credeți?

— Se prea poate; de altfel, se zvoneşte că dumnealui se pregăteşte să plece la țară.

Maria Dmitrievna îşi ridică ochii.

— Ah, Serghei Petrovici, mă gândesc că noi, femeile, trebuie să ne purtăm cu multă băgare de seamă!

— Sunt femei şi femei, Maria Dmitrievna. Din nenorocire, se află şi de cele cu purtări uşoare... ei, şi vârsta; pe deasupra, nu primesc educație din frageda copilărie. (Serghei Petrovici scoase din buzunar o batistă albastră cu pătrățele şi începu s-o desfacă.) Asemenea femei, desigur, există. (Serghei Petrovici duse colțul batistei, pe rând, la fiecare ochi.) Îndeobşte, însă, dacă stai şi te gândeşti,

adică... în oraş e un praf nemaipomenit, încheie oaspetele.

— *Maman, maman,* striga, dând buzna în cameră, o fetiță nurlie, ca de unsprezece ani, vine Vladimir Nikolaici, călare!

Maria Dmitrievna se sculă. Serghei Petrovici se ridică de asemeni şi se înclină. „Respectele noastre cele mai adânci Elenei Mihailovna“, rosti el şi, retrăgându-se într-un colț din motive de bună-cuviință, se apucă să-şi sufle nasul său lung şi drept.

— Să vezi ce cal minunat are! urmă fetița. Acum l-am văzut în dreptul portiței şi ne-a spus, mie şi Lizei, că intră pe poarta principală.

Se auzi un tropot de copite şi pe stradă se ivi un călăreț chipeş, pe un cal murg, frumos, şi se opri în fața ferestrei deschise.

III

— ZIUA BUNĂ MARIA DMITRIEVna! rosti călărețul cu glas sonor şi plăcut. Cum vă place cumpărătura mea cea nouă?

Maria Dimitrievna se apropie de fereastră.

— Ziua bună, Woldemar! Vai, ce cal falnic! De la cine l-ai cumpărat?

— De la furnizorul armatei... Mi-a luat mult, tâlharul.

— Cum îi zice calului?

— Orland... E un nume stupid; vreau să i-l schimb..? *Eh bien, eh bien, mon garçon*[1]... N-are astâmpăr!

Calul fornăia, se frământa când pe un picior, când pe altul şi-şi scutura botul înspumat.

— Lenocika, mângâie-l, nu-ți fie teamă...

Fetița îşi întinse mâna pe fereastră, însă Orland se ridică brusc în două picioare şi făcu un salt în lături. Călărețul nu se pierdu cu firea, îşi strânse calul în pinteni, îl plesni cu

[1] Ei, ei, băiete. (fr.)

cravaşa peste gât şi, cu toată împotrivirea lui, îl sili să se oprească din nou în faţa ferestrei.

— *Prenez garde, prenez garde*[2], repetă Maria Dmitrievna.

— Lenocika, mângâie-l, o îndemnă din nou călăreţul, n-o să-l las să-şi facă de cap.

Fetiţa întinse iarăşi mâna şi atinse cu frică nările înfiorate ale lui Orland, care tresărea întruna şi muşca zăbala.

— Bravo! se entuziasmă Maria Dmitrievna. Iar acum descalecă şi poftim în casa.

Călăreţul întoarse numaidecât calul, îi dădu pinteni şi, pornind în galop mărunt de-a lungul străzii, intră pe poartă. Un minut mai târziu, fluturându-şi cravaşa, musafirul năvăli prin uşa dinspre antreu în salon; în aceeaşi clipă, în pragul altei uşi, se ivi o fată zveltă, înaltă, cu părul negru, ca de nouăsprezece ani – Liza, fiica cea mare a Mariei Dmitrievna.

IV

TÂNĂRUL CU CARE CITITORII AU făcut chiar acum cunoştinţa se numeşte Vladimir Nikolaici Panşin. Era funcţionar cu însărcinări speciale la Petersburg, în Ministerul Afacerilor Interne. Sosise în oraşul O... vremelnic, cu o misiune oficială, pus la dispoziţia guvernatorului, generalul Sonnenberg, cu care era rudă îndepărtată. Tatăl lui Panşin, ştabs-rotmistru[3] în retragere, cartofor cunoscut, un bărbat cu privirea bonomă, cu faţa boţită şi cu un rictus nervos în colţul gurii, se frecase toată viaţa lui de nobili, frecventase cluburile englezeşti din cele două capitale şi trecea drept un om abil, nu prea demn de încredere, totuşi simpatic şi cordial. Cu toată iscusinţa sa, el s-a aflat aproape tot timpul în pragul sărăciei şi a lăsat

[2] Fii atent, fii atent. (fr.)

[3] Locotenent-major de cavalerie în armata ţaristă.

singurului său fiu o avere mică şi răvăşită. În schimb a avut grijă, în felul lui, de creşterea băiatului: Vladimir Nikolaici ştia să vorbească franţuzeşte la perfecţie, englezeşte corect şi nemţeşte prost. Aşa se şi cuvenea: oamenilor cumsecade li-i oarecum să vorbească bine nemţeşte; dar a strecura câte un cuvinţel nemţesc, din când în când şi mai ales cu prilejul unui amuzament, este permis, *c'est même très chic*[4] după cum se exprimă parizienii din Petersburg. De la vârsta de cincisprezece ani, Vladimir Nikolaici ştia să intre degajat în orice salon, să se facă plăcut şi să dispară la momentul oportun. Tatăl lui Panşin asigurase fiului său mai multe legături. Amestecând cărţile între două „robere" sau după un „mare şlem" norocos, nu pierdea prilejul să sufle câte o vorbuliţă despre „Volodka" al său vreunei feţe simandicoase, amatoare de *whist.* Pe de altă parte, în timpul petrecut la universitate, pe care a părăsit-o cu titlul de student titular, Vladimir Nikolaici făcuse cunoştinţă cu câţiva tineri aristocraţi şi ajunsese musafirul obişnuit al caselor celor mai simandicoase. Pretutindeni bine primit, foarte plăcut la înfăţişare, comunicativ, nostim, totdeauna sănătos şi gata de orice, respectuos acolo unde credea de cuviinţă, obraznic unde se putea, era un prieten minunat, *un charmant garçon*[5]. O lume tainică i s-a deschis în faţă. Panşin a priceput repede secretul vieţii mondene; a ştiut să se pătrundă de un real respect faţă de paragrafele ei, să dea fleacurilor o importanţă semiironică, şi să lase impresia că socoteşte drept moft problemele însemnate. Dansa perfect şi se îmbrăca englezeşte. În scurt timp a izbutit să fie considerat ca unul dintre cei mai simpatici şi cei mai iscusiţi tineri din Petersburg. Într-adevăr, Panşin era foarte abil, cel puţin cât tatăl său; dar mai era şi foarte înzestrat. La toate se pricepea: cânta frumos, desena cu uşurinţă, scria versuri, juca pe scenă destul de acceptabil. Nu avea nici douăzeci şi opt de ani, cu toate acestea ajunsese *kammerjunker* şi

[4] Este chiar foarte elegant. (fr.)
[5] Un băiat fermecător. (fr.)

căpătase un grad foarte însemnat. Panşin avea o încredere nestrămutată în sine, în inteligența lui, în spiritul său de pătrundere. Păşea înainte cutezător şi vesel, cu tot avântul. Totu-i mergea ca pe roate. Se obişnuise să se facă plăcut tuturor, de la tânăr la bătrân, şi-şi închipuia că ar cunoaşte oamenii, îndeosebi femeile. Însă le ştia foarte bine numai slăbiciunile curente. Nefiind străin de artă, simțea că poartă-n sine o scânteie şi o oarecare pasiune, ba chiar entuziasm, şi ca atare îşi îngăduia anumite abateri de la reguli: chefuia, făcea cunoştință cu persoane care nu țineau de lumea bună şi avea purtări libere şi simple. Sufletu-i era însă rece şi viclean, chiar în toiul celui mai straşnic chef, ochiul său căprui şi ager pândea şi iscodea mereu. Acest tânăr cutezător şi liber niciodată nu scăpase frâul din mână şi nu se lăsase pradă pasiunii. Spre lauda lui se cuvine să spunem că niciodată nu se mândrea cu cuceririle sale. În casa Mariei Dmitrievna nimerise de îndată ce sosise în O... şi foarte curând se familiarizase cu desăvârşire. Maria Dmitrievna era încântată de dânsul.

Panşin salută politicos pe toți cei din cameră, strânse mâna Mariei Dmitrievna şi Lizavetei Mihailovna, pe Ghedeonovski îl bătu uşor pe umăr şi, întorcându-se pe călcâie, o prinse pe Lenocika de cap şi o sărută pe frunte.

— Şi nu ți-e teamă să călăreşti un cal atât de nărăvaş? îl întrebă Maria Dmitrievna.

— Iertați-mă, dar calu-i foarte blând. O să vă spun însă numaidecât cine-mi inspiră frică: mă tem să joc preferans cu Serghei Petrovici; ieri, la Belenițîni, m-a bătut măr.

Ghedeonovski râse subțire şi slugarnic: el îl linguşea pe tânărul şi strălucitul funcționar din Petersburg, favoritul guvernatorului. În discuțiile sale cu Maria Dmitrievna, de multe ori pomenise de capacitatea excepțională a lui Panşin. Iată, cum să nu-l lauzi? susținea el. Tânărul are succes şi în sferele înalte, e un slujbaş exemplar şi n-are pic de trufie. De altfel, Panşin era socotit şi la Petersburg un funcționar capabil: la el treaba mergea strună, vorbea despre ea în glumă, aşa cum se cuvine unui om de lume, care nu dă prea

multă însemnătate muncii sale; era însă „expeditiv”. Superiorilor le plac asemenea subalterni. Nici el nu se îndoia că, dacă ar fi vrut, ar fi putut ajunge, cu timpul, ministru.

— Ați binevoit să spuneți că v-am bătut la cărți, zise Ghedeonovski; dar săptămâna trecută cine a câştigat de la mine douăsprezece ruble? Şi încă...

— Răutăciosule, răutăciosule, îl întrerupse Panşin cu o familiaritate amabilă, dar puțin cam disprețuitoare şi, fără să-l mai ia în seamă, se apropie de Liza.

— Aici, n-am putut găsi uvertura la *Oberon,* începu el. Degeaba s-a lăudat Beleniția că are toată muzica clasică. De fapt, afară de polci şi de valsuri, n-are nimic. Dar am scris la Moscova şi peste o săptămână veți avea uvertura asta. Fiindcă veni vorba de muzică, adăugă Panşin, ieri am scris o romanță nouă, textul l-am compus tot eu. Vreți să v-o cânt? Nu ştiu ce-a ieşit din asta. Beleniția a găsit-o foarte drăguță, dar aprecierile ei nu însemnează nimic, doresc să vă cunosc părerea. De altfel, cred că e mai bine s-o cânt ceva mai târziu.

— De ce mai târziu, se amestecă în vorbă Maria Dmitrievna, de ce nu acum?

— Mă supun, rosti Panşin, cu un fel de zâmbet senin şi dulceag, care se ivea şi pierea tot aşa de brusc. Împinse scaunul cu genunchiul şi se aşează la pian; iar după ce făcu câteva acorduri, prinse să cânte, rostind clar, cuvintele următoarei romanțe:

Se vede luna în tării drept strajă,
Prin norul pal,
Jucându-şi raza tainică de vrajă
Pe-al mării val.

Pe sufletu-mi în zbucium, ca o mare,
Eşti luna mea:
Mă mişti la bucurii şi la-ntristare
Cu vraja ta.

Mi-e sufletul, cu năzuinți deşarte,
De dor supus.
Sunt trist... Căci tu-mi rămâi mereu departe,
Ca luna, sus...

Panşin cântă cupletul al doilea mai expresiv şi cu mai multă vigoare; iar acompaniamentul năvalnic făcea să se audă jocul valurilor. După cuvintele: „Sunt trist...“ El oftă uşor, îşi plecă ochii în pământ şi îşi scăzu vocea, *morendo*[6]. După ce isprăvi, Liza lăudă motivul, Maria Dmitrievna rosti „Fermecător!” iar Ghedeonovski strigă: „Admirabil. Atât poezia cât şi melodia sunt la fel de încântătoare!...“ Lenocika se uită la cântăreț cu o venerație copilărească. Într-un cuvânt, tuturor celor de față le plăcu foarte mult opera tânărului diletant. Însă dincolo de uşa salonului, în antreu, se opri un bătrân, care de-abia atunci intrase şi căruia – judecând după expresia feței sale abătute şi după mişcarea umerilor – romanța lui Panşin, deşi foarte plăcută, nu-i făcuse nicio impresie. După ce aşteptă un pic şi-şi şterse praful de pe cizme cu o batistă mare, omul nostru îşi miji deodată ochii, îşi strânse buzele într-o expresie posacă, îşi încovoie spinarea, care şi aşa era cam gârbovă, şi păşi încet în salon.

— A! Hristofor Fedorîci, ziua bună! exclamă cel dintâi Panşin şi sări repede de pe scaun. Nici n-am bănuit că sunteți aici, în fața domniei-voastre nu m-aş fi încumetat pentru nimic în lume să-mi cânt romanța. Ştiu că nu sunteți amator de muzică uşoară.

— Eu nu ascultat, grăi într-o rusească stâlcită cel ce intră în salon şi, înclinându-se în fața tuturor, se opri stângaci în mijlocul odăii.

— *Monsieur* Lemm, spuse Maria Dmitrievna, ați venit să dați Lizei lecția de muzică?

— Nu, nu lui Lisafet Mihailovna, ci lui Elen Mihailovna.

— Atunci, foarte bine! Lenocika, treci sus cu domnul

[6] Stingându-se încetul cu încetul. (it.)

Lemm.

Bătrânul porni în urma fetiței, dar Panşin îl opri.

— Să nu plecați după lecție, Hristofor Fedorîci, îi spuse acesta, eu şi Lizaveta Mihailovna vom cânta sonata lui Beethoven la patru mâini.

Bătrânul mormăi ceva sub nas; iar Panşin continuă să-i vorbească nemțeşte, pronunțând greşit cuvintele:

— Lizaveta Mihailovna mi-a arătat cantata religioasă pe care i-ați dedicat-o – e o bucată minunată! Vă rog să nu credeți cumva că nu ştiu să prețuiesc muzica serioasă, dimpotrivă: uneori e plictisitoare, în schimb e foarte instructivă.

Bătrânul roşi până în vârful urechilor, aruncă o privire piezişă spre Liza şi ieşi grăbit din cameră.

Maria Dmitrievna îl rugă pe Panşin să repete romanța; el însă declară că nu vrea să jignească urechea unui neamț erudit şi propuse Lizei să cânte mai degrabă sonata lui Beethoven. Atunci Maria Dmitrievna oftă şi, la rândul ei, îl pofti pe Ghedeonovski să facă o plimbare prin grădină.

— Aş vrea, îi spuse ea, să mai vorbim şi să vă cer sfatul asupra bietului nostru Fedea.

Pe fața lui Ghedeonovski tresări un zâmbet larg, se înclină, îşi luă cu două degete pălăria şi mănuşile rânduite frumos pe borul ei şi ieşi împreună cu Maria Dmitrievna. În odaie rămaseră Panşin şi Liza; ea aduse şi deschise partitura sonatei; amândoi se aşezară tăcuți la pian. De sus se auzeau sunetele slabe ale gamelor executate de Lenocika, cu degete nesigure.

V

HRISTOFOR THEODOR GOTLIEB

Lemm s-a născut în 1786, în oraşul Kemnitz din Saxonia, într-o familie de muzicanți săraci. Tatăl lui cântase la corn, iar maică-sa la harpă. El însuşi se apucase, încă de la vârsta

de cinci ani, să învețe trei instrumente deosebite. La opt ani rămăsese orfan, iar la zece începuse să-şi câştige singur bucăţica de pâine cu arta sa. Mult timp a dus o viaţă de vagabond, cânta oriunde – prin cârciumi, în bâlciuri, la nunţi ţărăneşti şi la baluri. În sfârşit a nimerit într-o orchestră şi, ridicându-se treptat, a ajuns dirijor. Ca executant, era destul de slab; dar muzica o cunoştea temeinic. La vârsta de douăzeci şi opt de ani Lemm a venit în Rusia. L-a adus un mare boier, care nu putea suferi muzica, însă, din vanitate, ţinea orchestră. La el, Lemm a stat vreo şapte ani, în calitate de capelmaistru, dar a plecat cu mâinile goale; boierul s-a ruinat, la început a vrut să-i dea o poliţă, dar până la urmă a refuzat şi acest lucru, într-un cuvânt, nu i-a plătit niciun sfanţ. Unii şi alţii l-au sfătuit să plece; el însă n-a vrut să se întoarcă acasă cerşetor, venind din Rusia – din marea Rusie, acest sac cu aur al artiştilor. A hotărât să rămână aici şi să-şi încerce norocul. Timp de douăzeci de ani sărmanul neamţ şi-a încercat norocul: a stat pe la fel de fel de domni. A fost şi la Moscova, şi în capitale de gubernii. A suferit şi a îndurat multe; a cunoscut sărăcia; s-a zbătut ca peştele pe uscat; dar gândul de a se întoarce în patrie nu l-a părăsit niciodată, cu toate mizeriile prin care trecuse; numai gândul acesta îi dădea puteri. Totuşi, soarta n-a vrut să-i hărăzească această primă şi ultimă fericire; la cincizeci de ani, bolnav, vlăguit prea de timpuriu, el s-a împotmolit în oraşul O... şi a rămas aici pentru totdeauna, pierzând definitiv orice speranţă de a părăsi Rusia, pe care de altfel n-o putea suferi, dând lecţii pentru a-şi duce de azi pe mâine mizera-i existenţă. Lemm nu se bucura de o înfăţişare care să-l avantajeze. Era mic de statură, adus de spate, cu omoplaţii strâmbi şi ieşiţi în afară. Avea burta suptă, tălpile picioarelor mari şi late, degete osoase încovoiate, cu unghii vinete, mâini roşii şi vânoase... Faţa-i plină de zbârcituri, obrajii supţi şi buzele strânse pe care le mişca necontenit, de parcă rumega, ca şi tăcerea lui obişnuită îi dădeau o înfăţişare aproape sinistră. Părul cărunt îi atârna în smocuri peste fruntea teşită. Ochii mici şi imobili pâlpâiau înăbuşit,

ca nişte cărbuni aproape stinşi. Călca greoi, clătinându-şi la fiecare pas trupul molâu. Uneori mişcările sale aminteau de dichiseala nătângă a unei cucuvele închise în colivie, când îşi dă seama că este privită, deşi abia dacă vede cu ochii săi uriaşi, galbeni, clipind speriați şi somnoroşi. Durerea neîndurătoare, înrădăcinată, a pus pe bietul muzician pecetea-i fatală, i-a schimonosit şi i-a pocit figura, şi aşa destul de ştearsă. Dar cel ce ştia să nu se oprească la primele impresii, acela distingea ceva blând, cinstit şi neobişnuit în această ființă aproape distrusă. Admirator al lui Bach şi Haëndel, stăpân pe meşteşugul său, înzestrat cu o imaginație vie şi cu acea îndrăzneală în idei accesibilă numai nemților, Lemm ar fi ajuns cu timpul – cine ştie? – în rândul marilor compozitori ai patriei sale, dacă viața l-ar fi călăuzit pe alte căi. Dar nu s-a născut sub o stea norocoasă! A scris mult în viață, dar n-a izbutit să-şi vadă publicată niciuna din operele sale. Nu ştia să se apuce de treabă cum se cuvine, să se ploconească atunci când e cazul sau să intervină la timp. Cândva, demult de tot, unul dintre admiratorii şi prietenii săi, tot neamț şi tot sărac, editase pe socoteala sa două sonate de-ale lui, dar şi acestea rămăseseră în întregime prin subsolurile magazinelor de muzică; ele căzuseră în tăcere şi fără să lase vreo urmă, parcă cineva le-ar fi aruncat noaptea într-un râu. În cele din urmă, Lemm a pus cruce la tot, pe de altă parte şi anii s-au făcut simțiți: a ajuns aspru, s-a anchilozat în totul, odată cu degetele care i-au înțepenit... Singur, cu o bucătăreasă în vârstă, pe care a scos-o dintr-un azil de bătrâni (nu fusese căsătorit niciodată), îşi ducea veacul în O... într-o căsuță, nu departe de casa Kalitinilor. Îi plăcea mult să se plimbe; citea Biblia, o culegere de psalmi a protestanților şi pe Shakespeare în traducerea lui Schlegel. De mult nu mai compunea nimic; se vede însă că Liza, eleva lui cea mai bună, a ştiut să-l inspire: a scris pentru ea cantata despre care amintise Panşin. Cuvintele cantatei au fost împrumutate din culegerea aceea de psalmi; câteva versuri le-a scris chiar el. Cantata era pentru două coruri: corul

fericiților şi cel al nefericiților. La sfârşit, amândouă corurile se împăcau şi cântau împreună: „Dumnezeule milostiv, miluieşte-ne pre noi, păcătoşii, şi izbăveşte-ne de orice gânduri viclene şi nădejdi pământeşti”. Pe coperta scrisă foarte îngrijit, ba chiar desenată, se putea citi: „Numai cei drepți au dreptate. Cantată religioasă. Compusă şi dedicată domnişoarei Elizaveta Kalitina, eleva mea distinsă, de profesorul ei H.T.G. Lemm.“ Cuvintele „Numai cei drepți au dreptate” şi „Elizaveta Kalitina”. Erau înconjurate de raze. Mai jos se afla o notă: „Numai pentru dumneavoastră, *für Sie allein“*. De aceea roşise Lemm şi se uitase pieziş la Liza; îl duruse foarte mult când, în fața lui, Panşin pomenise despre cantată.

VI

PANŞIN LUA, CU VIGOARE ŞI HOtărâre, cele dintâi acorduri ale sonatei (el era mâna a doua), Liza însă nici nu începu partea sa. El se opri şi o privi. Ochii Lizei, plini de nemulțumire, se uitau țintă la dânsul, pe buzele sale nu era nici umbră de zâmbet. Toată figura ei avea întipărit ceva sever, aproape trist.

— Ce-i cu dumneavoastră? o întrebă Panşin.

— De ce nu v-ați ținut de cuvânt? îl mustră ea. V-am arătat cantata lui Hristofor Fedorîci cu condiția să nu-i pomeniți nicio vorbă.

— Recunosc că sunt vinovat, Lizaveta Mihailovna, nu ştiu cum a venit vorba.

— L-ați supărat – ca şi pe mine. I-am pierdut încrederea.

— Ce pot să fac Lizaveta Mihailovna? De când eram de-o şchioapă nu pot să-i sufăr pe nemți: parcă mă împinge mereu ceva ca să-i necăjesc.

— Ce spuneți, Vladimir Nikolaici? Neamțul acesta e un om sărac, stingher şi zdrobit, nu vă e milă de dânsul? Vă face plăcere să-l necăjiți?

Panşin se simți stingherit.

— Aveți dreptate, Lizaveta Mihailovna, rosti. Vinovată-i veşnica mea nesocotință. Nu, nu mă contraziceți; mă cunosc foarte bine. Nesocotința asta mi-a adus mult rău. Datorită ei lumea mă socoteşte egoist.

Panşin tăcu. Cu oricine începea o discuție, el o isprăvea de obicei vorbind despre sine însuşi, izbutind – nu ştiu cum – s-o întoarcă într-un mod simpatic şi delicat, sincer, parcă involuntar...

— Iată, chiar în casa asta, continuă el, mama îmi arată, desigur, atâta bunăvoință – ea-i aşa de bună; dumneavoastră... de fapt, nu ştiu ce părere aveți despre mine; în schimb mătuşa pur şi simplu nu mă poate suferi. Pesemne şi pe ea am supărat-o cu vreun cuvânt nerod, nesocotit... Ea nu mă are la inimă, nu-i aşa?

— Da, îi răspunse Liza, cu oarecare întârziere, nu-i sunteți pe plac..

Panşin îşi plimbă nervos degetele pe claviatură; un zâmbet abia perceptibil îi lunecă pe buze.

— Ei, şi dumneavoastră rosti, el, mă credeți, tot aşa, egoist?

— Vă cunosc prea puțin, zise Liza, dar nu vă socotesc egoist; dimpotrivă, trebuie să vă fiu recunoscătoare...

— Ştiu, ştiu ce vreți să spuneți, o întrerupse Panşin şi-şi trecu iarăşi degetele peste claviatură, pentru note, pentru cărțile pe care vi le aduc sau desenele proaste cu care vă împodobesc albumul etc. etc. Pot să fac toate acestea şi, totuşi, să fiu egoist. Îndrăznesc să cred că nu vă plictisiți cu mine şi nu mă țineți drept un om rău, cu toate acestea credeți că eu – cum naiba se spune? – pentru o vorbă de duh nu-mi cruț nici tatăl, nici prietenul.

— Sunteți distrat şi uituc, ca toți oamenii de lume, rosti Liza, asta-i tot.

Panşin se întunecă un pic.

— Ascultați-mă, spuse el, să nu mai vorbim despre mine. Să ne ocupăm de sonata noastră. Un singur lucru vă rog, adăugă el, netezind cu mâna filele caietului de pe pupitru,

puteți crede despre mine orice doriți, numiți-mă chiar egoist, ce-aş putea să fac! dar să nu-mi spuneți că-s om de lume; porecla asta mi-i nesuferită... *Anch'io sono pittore.* Şi eu sunt artist, deşi prost, şi am să vă dovedesc chiar acum că sunt un artist prost. Să începem!

— Dacă vreți, putem începe, zise Liza.

Primul adagio merse destul de bine, deşi Panşin greşi de mai multe ori. Bucățile proprii şi cele învățate pe de rost le executa foarte drăguț, însă un text nou îl descifra greu. În schimb partea a doua a sonatei – un allegro – nu merse deloc. După douăzeci de măsuri, Panşin – rămas cu două măsuri în urmă – nu mai rezistă şi, râzând, îşi îndepărtă scaunul.

— Nu, exclamă el, azi nu pot cânta; bine că Lemm nu ne aude, el ar leşina.

Liza se sculă, închise pianul şi se întoarse spre Panşin.

— Şi acum, ce mai facem? îl întrebă.

— Întrebarea vă caracterizează! Nu puteți sta niciun moment cu mâinile încrucişate. Prin urmare, dacă voiți, hai să desenăm, până nu se întunecă de-a binelea. S-ar putea ca cealaltă muză – muza desenului – cum naiba o chema... am uitat... să-mi fie mai binevoitoare. Unde vi-i albumul? Mi-aduc aminte că nu mi-am sfârşit peisajul.

Liza trecu în odaia de alături ca să aducă albumul; iar Panşin, rămas singur, îşi scoase batista fină din buzunar, îşi frecă cu ea unghiile şi se uită, parcă chiorâş, la mâinile sale. Avea nişte mâini foarte frumoase şi albe; pe degetul mare de la mâna stângă purta un inel de aur în formă de spirală. Liza se întoarse. Panşin se aşează la fereastră şi deschise albumul.

— Aha! izbucni el. Văd că v-ați apucat să-mi copiați peisajul – foarte frumos! Foarte bine! Doar aici – dați-mi un creion – umbră nu-i destul de pronunțată. Uitați-vă!

Şi Panşin, cu gesturi largi, trase câteva linii lungi. El desena, totdeauna, acelaşi peisaj: în prim plan nişte copaci mari şi ciufuliți, iar în depărtare o poiană şi nişte munți zimțați la orizont. Liza se uită, peste umărul său, la lucrare.

— La desen, ca-ndeobşte în viață, grăi Panşin,

plecându-şi capul când spre dreapta, când spre stânga, uşurința şi îndrăzneala, sunt lucrul de căpetenie.

În aceeaşi clipă intră în cameră Lemm şi, salutând sec, vru să se retragă. Panşin aruncă însă la o parte albumul şi creionul şi-i tăie drumul.

— Încotro, stimate Hristofor Fedorîci? Nu rămâneți la ceai?

— Mă duc acasă, răspunse Lemm cu o voce morocănoasă, mă doare capul.

— Fleacuri, rămâneți! Vom discuta despre Shakespeare.

— Mă doare capul, repetă bătrânul.

— În lipsa domniei-voastre, ne-am apucat de sonata lui Beethoven, urma Panşin, prinzându-l prietenos cu brațul de talie şi zâmbindu-i deschis, dar treaba n-a mers de fel. Închipuiți-vă, n-am putut să iau corect nici două note.

— Mai bine ați cânta romanț dumneafostr, îi răspunse Lemm, desfăcându-se din îmbrățişare, şi ieşi.

Liza alergă după dânsul. Îl ajunse pe scări.

— Hristofor Fedorîci, ascultați-mă, îi spuse în nemțeşte, conducându-l până la poartă prin iarba verde din curte, îngrijit tăiată, mă simt vinovată față de dumneavoastră, iertați-mă!

Lemm nu răspunse niciun cuvânt.

— I-am arătat lui Vladimir Nikolaici cantata, am fost încredințată că o va aprecia, şi într-adevăr i-a plăcut foarte mult.

Lemm se opri.

— Nu-i nimic, dădu el răspunsul în ruseşte; apoi adăugă în limba sa natală: Dar el nu poate înțelege nimic, cum de nu vă dați seama? El e un diletant şi atâta tot!

— Sunteți nedrept cu dânsul, susținu Liza, el înțelege orice şi poate să facă singur aproape totul.

— Da, totul de calitatea a doua, marfă de duzină, de mântuială. Tocmai ceea ce place lumii, şi el place: se mulțumeşte cu asta – bravo lui! Iar eu nu mă supăr deloc. Cantata asta şi cu mine suntem doi bătrâni proşti; mă simt puțin ruşinat, dar nu-i nimic.

— Iertați-mă, Hristofor Fedorîci, repetă Liza.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, îi răspunse el din nou în ruseşte, sunteți o fată bună... Dar iată că vă vine cineva. Rămâneți cu bine. Într-adevăr sunteți o fată foarte bună.

Şi Lemm porni cu paşi grăbiți spre poarta prin care intra un domn necunoscut, într-un pardesiu gri şi cu o pălărie largă de paie. Salutându-l cu respect (avea obiceiul să salute orice persoană nou venită în oraş; iar când întâlnea cunoscuți pe stradă, îşi întorcea capul în altă parte), Lemm trecu pe lângă el şi se mistui dincolo de gard. Necunoscutul se uită nedumerit în urma lui; apoi, privind-o cu atenție pe Liza, veni drept la ea.

VII

— NU MĂ RECUNOAŞTEȚI, ROSTI noul venit, scoțându-şi pălăria, eu însă v-am recunoscut, deşi au trecut opt ani încheiați de când v-am văzut ultima oară. Pe atunci erați o fetiță. Eu sunt Lavrețki. Mama e acasă? Pot s-o văd?

— Mama va fi foarte bucuroasă, îi răspunse Liza, a şi aflat că ați sosit.

— Mi se pare că vă zice Elizaveta, rosti Lavrețki, urcând scările de la intrare.

— Da.

— Vă țin bine minte; de pe atunci aveați o figură ce-ți rămâne întipărită în memorie. Cândva vă aduceam bomboane.

Liza roşi şi se gândi: ce om straniu! Lavrețki se opri un minut în antreu. Liza intră în salonul în care răsunau glasul şi râsul lui Panşin; el povestea Mariei Dmitrievna şi lui Ghedeonovski, care între timp se întorseseră din grădină, nu ştiu ce bârfă auzită în oraş, râzând zgomotos de cele istorisite chiar de el. Auzind numele lui Lavrețki, Maria Dmitrievna se tulbură adânc, se îngălbeni şi ieşi să-l

întâmpine.

— Ziua bună, ziua bună, scumpul meu *cousin*[7]! izbucni ea cu o voce tărăgănată, aproape plângătoare. Mă bucur că te văd!

— Ziua bună, draga mea verişoară, răspunse Lavreţki şi-i strânse prietenos mâna întinsă. Cum o mai duceţi?

— Ia loc, ia loc, scumpul meu Feodor Ivanîci. Vai, cât îs de bucuroasă! Dă-mi voie, mai întâi, să-ţi prezint pe fiica mea Liza...

— M-am şi prezentat singur Lizavetei Mihailovna, o întrerupse Lavreţki.

— *Monsieur* Panşin... Serghei Petrovici Ghedeonovski. Dar luaţi loc, vă rog! Mă uit la dumneata şi, drept să-ţi spun, nici nu-mi vine să-mi cred ochilor. Cum o mai duci cu sănătatea?

— După cum se vede: e înfloritoare. Dar şi dumneata verişoară, să nu-ţi fie de deochi, n-ai slăbit în aceşti opt ani.

— Când te gândeşti de cât timp nu ne-am văzut! rosti pe gânduri Maria Dmitrievna. De unde vii acum? Unde ţi-ai lăsat... adică am vrut să spun, se grăbi gazda să adauge, am vrut să spun: ai venit pe mai mult timp la noi?

— Acum am sosit din Berlin, răspunse Lavreţki, iar mâine plec la ţară, probabil pe mai mult timp.

— Desigur că vei locui la Lavriki.

— Nu la Lavriki; mai am, la vreo douăzeci şi cinci de verste de aici, un cătun; acolo mă duc.

— E vorba de cătunul care ţi-a rămas de la Glafira Petrovna?

— Întocmai.

— Dă-mi voie, Feodor Ivanîci! Dar la Lavriki ai o casă încântătoare!

Lavreţki îşi încruntă uşor sprâncenele.

— Da... însă şi în cătunul acela se află un corp de casă; deocamdată nu-mi trebuie nimic mai mult. Pentru mine acuma locul acela-i cel mai potrivit.

---

[7] Văr. (fr.)

Maria Dmitrievna se zăpăci iarăşi într-atât, încât se îndreptă de şale şi îşi desfăcu braţele. Panşin îi veni în ajutor şi intră în vorbă cu Lavreţki. Maria Dmitrievna se linişti, se lăsă pe speteaza fotoliului şi doar din când în când mai scotea câte un cuvânt; dar, în acelaşi timp, îşi privea oaspetele atât de compătimitor, ofta aşa de semnificativ şi dădea din cap cu atâta tristeţe, încât acesta nu mai putu răbda până la urmă şi o întrebă dacă nu se simte bine.

— Slavă Domnului, îi răspunse Maria Dmitrievna, dar de ce mă întrebi?

— Aşa, mi s-a părut că nu te prea lauzi cu sănătatea.

Maria Dmitrievna îşi luă o înfăţişare gravă şi puţin jignită. „Dacă-i aşa, se gândi ea, mi-e totuna. Se vede că ţie, taică, nici nu-ţi pasă; altul s-ar fi prăpădit de atâta amar, pe când tu te-ai mai şi împlinit.“ Maria Dmitrievna nu ţinea la etichetă când vorbea cu sine însăşi; cu voce tare se exprima mai elegant.

Într-adevăr, Lavreţki nu semăna cu o victimă a ursitei. Avea o faţă tipic rusească, obrajii roşii, o frunte mare şi albă, nasul puţin cam borcănat, buzele drepte şi late; totul în el răsfrângea o sănătate de stepă, o forţă trainică, fără istov. Era clădit de nădejde; iar părul blond i se cârlionţa pe cap, ca la un tânăr. Numai în ochii săi albaştri, bulbucaţi şi puţin cam ficşi, se putea citi ca un fel de îngândurare sau de oboseală; iar glasul îi suna parcă prea monoton.

Între timp, Panşin întreţinea mai departe conversaţia. Aduse vorba despre rentabilitatea fabricării zahărului, asupra căreia citise nu demult două broşuri franţuzeşti şi, cu o modestie senină, începu să le înşire conţinutul, fără să pomenească de altfel niciun cuvânt despre ele.

— Ăsta-i Fedea! se auzi deodată în camera vecină, prin uşa întredeschisă, vocea Marfei Timofeevna. Întocmai, e Fedea! Şi bătrâna intră cu pas vioi în salon. Lavreţki nici nu apucă să se ridice de pe scaun, când ea îl şi îmbrăţişă. Înfăţişează-te, să te văd, rosti ea, îndepărtându-se din faţa lui. Ei, ce bine arăţi! Ai îmbătrânit, dar nu te-ai urâţit deloc, zău! Şi ce-mi săruţi mâinile – sărută-mă pe obraz, dacă nu

ți-i scârbă de fața mea zbârcită. Desigur, nici n-ai întrebat dacă mai trăieşte cumva mătuşa? Şi ai crescut doar în brațele mele, ştrengarule! Ei, dar nu-i nimic, unde să te mai gândeşti la una ca mine! Foarte frumos ai făcut c-ai venit. Ei, maică, adăugă adresându-i-se Mariei Dmitrievna, dar l-ai ospătat cu ceva?

— Nu vreau nimic, se grăbi să-i taie vorba Lavrețki.

— Cel puțin ia un ceai, taică. Doamne Dumnezeule! Vine nu ştiu de unde şi nu-i poftit nici la o ceaşcă de ceai. Liza, du-te şi îngrijeşte-te, dar mai repede. Îmi aduc aminte că de mic era un mâncău şi jumătate; cred că şi acum nu se dă în lături de la o bucățică bună.

— Respectele mele, Marfa Timofeevna, spuse Panşin, apropiindu-se dintr-o parte de bătrâna în vervă şi se ploconi adânc în fața ei.

— S-avem iertare, domnul meu, răspunse Marfa Timofeevna, nu te-am băgat de seamă din pricina bucuriei. Ai început să semeni cu maică-ta, drăguța de ea, urmă bătrâna, îndreptându-se din nou spre Lavrețki, numai la nas semeni cu tata; cum a fost, aşa a şi rămas. Şi pe mult timp ai venit la noi?

— Mâine plec, mătuşico!

— Încotro?

— La mine, la Vasilevskoe.

— Mâine?

— Mâine.

— Ei, dacă zici mâine, fie şi mâine! Doamne ajută! Tu ştii mai bine. Numai vezi, să vii să-ți iei rămas bun. Bătrânica îl mângâie pe obraz. Nu credeam c-am să ajung să te mai văd. Şi nu că m-aş fi pregătit să mor; nu, cred că o mai duc încă vreo zece ani: noi toți, Pestovii, avem viață lungă; răposatul bunicul tău ne spunea uneori că avem două vieți. Da cine ştie cât ai mai fi umblat haimana prin străinătate?! Da de voinic, eşti voinic; oare mai poți să ridici, ca altădată, zece puduri cu o singură mână? Răposatul tatăl tău, iartă-mă, cât era el de sucit, dar a făcut o treabă bună că ți-a tocmit un elvețian ca să te dăscălească. Ții minte cum vă băteați cu

pumnii; asta, parcă, se numea gimnastică? Ei, dar ce m-am pus pe atâta cotcodăceală; l-am întrerupt pe domnul Panşin (niciodată nu-i pronunța numele cum se cuvine, adică Panşin). De altfel, mai bine să mergem la ceai. Haidem pe terasă ca să-l luăm. Avem o frişcă renumită – nu ca la Londrele şi la Parisurile voastre. Haidem, haidem! Iar tu, Fediuşa, dă-mi mâna. O! da ce mână mare ai! La brațul tău nu poți cădea.

Cu toții se sculară şi se îndreptară spre terasă, afară de Ghedeonovski, care o şterse englezeşte. În tot timpul convorbirii dintre Lavreţki, stăpâna casei, Panşin şi Marfa Timofeevna, el stătuse într-un ungher, clipind atent şi ţuguindu-şi buzele cu o curiozitate copilărească: acum se grăbea să umple oraşul de veşti în legătură cu noul oaspete.

În aceeaşi zi, pe la ceasurile unsprezece seara, iată ce se petrecea în casa doamnei Kalitina. Jos, în pragul salonului, prinzând un moment prielnic, Vladimir Nikolaici îşi luă rămas-bun de la Liza şi-i spuse, ținând-o de mână: „Dumneavoastră ştiți ce mă atrage aici; ştiți de ce vin mereu în casa asta. Aici, cuvintele nu-şi mai au rostul, când şi aşa totu-i clar.“ Liza nu-i răspunse nimic. Fără să zâmbească, de-abia ridică din sprâncene şi, roşind, îşi aținti privirea în duşumea, dar nu-şi retrase mâna. Iar sus, în odaia Marfei Timofeevna, la lumina candelei atârnate în fața icoanelor vechi şi şterse, Lavreţki şedea într-un fotoliu, cu coatele sprijinite pe genunchi şi cu fața în palme. Bătrânica, stând dinaintea lui, îi mângâia părul, din când în când, fără să rostească vreun cuvânt. El rămase acolo mai bine de un ceas; după aceea îşi luă rămas bun de la stăpâna casei. Aproape nimic nu spuse bătrânei şi bunei sale prietene; dar nici ea nu-l descusu… Ce rost ar fi avut vorbele? Despre ce să-l mai descoasă? Şi fără asta ea înțelegea totul, şi fără asta îl compătimea pentru toate cele ce-i umpleau inima peste măsură.

VIII

FEODOR IVANOVICI LAVREȚKI (SUNtem nevoiți să cerem îngăduința cititorului de a întrerupe, pentru un timp, firul povestirii noastre) se trăgea dintr-o spiță veche de nobili. Strămoşul familiei venise din Prusia, pe vremea cneazului Vasili cel Orb, care-i dăruise cu două sute de deseantine de pământ, în regiunea Bejețk. Mulți dintre urmaşii săi au avut felurite slujbe, s-au oploşit pe lângă cneji şi oameni de vază prin voievodate îndepărtate, dar niciunul nu s-a înălțat mai sus de stolnic şi n-a agonisit avere mare. Cel mai bogat şi mai însemnat dintre toți Lavreți a fost străbunul de sânge al lui Feodor Ivanîci şi anume Andrei, un om aspru, impertinent, deştept şi viclean. Şi astăzi gura lumii mai pomeneşte de samavolniciile sale, de firea-i turbată, de dărnicia nesăbuită şi de lăcomia lui fără saț. Era foarte gras şi înalt de statură. Avea o față smeadă şi nu purta barbă; graseia şi părea adormit. Dar, cu cât vorbea mai încet, cu atât mai tare tremurau toți cei din jurul lui. Şi-a găsit nevastă pe măsura lui: avea ochii bulbucați, nasul coroiat, fața galbenă şi rotundă. Se trăgea din neam de țigani, era arțăgoasă şi răzbunătoare, cu nimic mai prejos de bărbatul său, care odată era cât pe ce s-o omoare, dar căruia ea nu-i putu supraviețui, cu toate că se ciondănise cu el o viață întreagă. Fiul lui Andrei şi bunicul lui Feodor, Piotr, nu semăna cu tatăl său; a fost un boier oarecare de la țară, cam zănatic, certăreț şi mototol, brutal, fără să fie rău, ospitalier şi amator de vânători cu câini. Trecuse de treizeci de ani când a moştenit de la tatăl său două mii de iobagi, struniți cu străşnicie. El însă i-a lăsat curând de capul lor, a vândut o parte de moşie şi a răsfățat slujitorimea de la curte. Ca nişte gândaci se adunau din toate părțile oameni de nimic, cunoscuți şi necunoscuți, umplând conacul lui mare, primitor şi neîngrijit. Toți se ghiftuiau cu ce se nimerea, dar

pe săturate, beau până se îmbătau şi şterpeleau tot ce se putea, proslăvind şi preamărind pe stăpânul cel blând; iar acesta, când nu-i erau boii acasă, îşi preamărea şi el oaspeţii numindu-i trântori şi lichele, dar fără ei îl prindea urâtul. Nevasta lui Piotr Andreici era o femeie smerită; o luase dintr-o familie megieşă, după alegerea şi din porunca tatălui său; îi zicea Anna Pavlovna. Ea nu se amesteca în nimic. Primea cu căldură oaspeţi şi-i plăcea să plece în vizite cu trăsura, deşi zicea că pudratul părului era moartea ei. „Îţi pun, povestea ea la bătrâneţe, o căciulă ţuguiată de pâslă în cap, îţi piaptănă tot părul în sus, ţi-l ung cu seu, ţi-l presară cu făină, îţi înfig agrafe de fier – de nu te mai poţi spăla după asta; iar în vizită nu poţi merge nepudrată, s-ar simţi jignite gazdele. Îi plăcea să plece la plimbare cu trăpaşii. Era gata să joace cărţi de dimineaţă până seara şi totdeauna acoperea cu mâna câştigul de câteva copeici ce-i revenea, când se întâmpla ca bărbatu-său să se apropie de masa de joc. În schimb toată zestrea ei, toţi banii, i-a dat în administrarea lui iresponsabilă. Ea i-a făcut doi copii: un fecior, Ivan, tatăl lui Feodor, şi o fiică, Glafira.

Ivan n-a fost crescut în casă, ci la o mătuşă bătrână şi bogată, prinţesa Kubenskaia, care l-a juruit ca moştenitor (altfel tatăl său nu l-ar fi dat); îl îmbrăca păpuşă, îi angaja fel de fel de profesori, l-a dat pe mâna unui franţuz, fost abate, discipol de-al lui Jean-Jacques Rousseau, un oarecare *m-r* Courtin de Vaucelles, un şarlatan abil şi rafinat, după spusele ei, la *fine fleur*[8] a emigranţilor. În cele din urmă ea se căsători cu această *fine fleur* şi, apropiindu-se de şaptezeci de ani, trecu pe numele lui toată averea sa; curând după aceea, sulemenită, parfumată cu ambră *à la Richelieu,* înconjurată de arăpaşi, de căţei cu picioare subţiri şi de papagali guralivi, a murit pe o canapeluţă strâmtă de mătase, stil Ludovic al XV-lea, în mâini cu o tabacheră de email lucrată de Petitot; şi a răposat părăsită de soţ: linguşitorul domn Courtin a preferat s-o şteargă la Paris cu

[8] Floarea. (fr.)

banii ei. Ivan împlinise de-abia nouăsprezece ani când i-a căzut această năpastă pe cap (avea în vedere căsătoria prințesei, nu moartea ei). N-a vrut să mai rămână în casa mătuşii sale, unde – din moştenitor bogat – s-a trezit pe neaşteptat un întreținut. La Petersburg, societatea în care crescuse şi-a închis porțile în fața lui. Simțea aversiune la gândul că va intra într-o slujbă grea şi obscură, pornind de la treapta cea mai de jos (lucrurile se petreceau chiar la începutul domniei împăratului Alexandru). A fost nevoit, vrând-nevrând, să se întoarcă la tatăl său, la țară. Cuibul natal i se păru murdar, sărac şi ticălos; la fiecare pas se simțea jignit de felul de viață din acest fund de stepă şi de atmosfera apăsătoare de aici. Urâtul îl rodea. În schimb, nici ceilalți ai casei, în afară de maică-sa nu-l priveau cu ochi buni. Tatălui nu-i plăceau apucăturile lui de om de capitală: fracurile, jabourile, cărțile, flautul, aspectul îngrijit, în care vedea – nu fără temei – o delicatețe exagerată. La fiecare pas se plângea şi bodogănea împotriva fiului. „Nimic nu-i place aici, spunea el, la masă face mofturi, nu mănâncă, nu poate suferi aerul închis şi duhoarea oamenilor, vederea beţivanilor îl indispune, să nu îndrăzneşti să te baţi față de dânsul, slujbă nu vrea să ia: cică-i e şubredă sănătatea. Ptiu, ce mai răzgâiat! Şi toate-i vin de-acolo că şi-a împuiat capul cu Voltaire.“ Bătrânul nu-l prea agrea pe Voltaire şi cu atât mai mult pe „ereticul” de Diderot; deşi nu citise niciun rând din operele lor: cititul nu era de el. Piotr Andreici nu greşea: într-adevăr, şi Diderot şi Voltaire erau în capul fiului său, şi nu numai ei – ci şi Rousseau, Raynal, Helvetius şi mulți alți autori asemenea lor se aflau în capul lui, dar numai în cap. Fostul dascăl al lui Ivan Petrovici, abate în retragere şi enciclopedist, s-a mulțumit să îmbuibe capul elevului său cu toată înțelepciunea veacului al XVIII-lea; iar acesta umbla plin de ea. Înțelepciunea se afla în el, dar fără să se amestece cu sângele lui, fără să-i pătrundă în suflet şi fără să se manifeste prin convingeri nestrămutate... Dar oare i se putea pretinde unui tânăr, acum cincizeci de ani, să aibă convingeri, când nici astăzi nu am ajuns până la ele? Ivan

Petrovici îi stingherea în acelaşi timp pe cei ce veneau în casa părintelui său; lui îi era silă de dânşii, iar el le insufla teamă; şi nici cu sora sa Glafira, mai mare cu doisprezece ani, nu se înțelegea în niciun chip. Glafira era o ființă stranie: urâtă, cocoşată, slabă, cu ochii severi larg deschişi şi cu buzele subțiri şi strânse, semăna la față, la glas şi în mişcările sale iuți şi colțuroase cu bunica ei, țiganca, nevasta lui Andrei. Dârză şi autoritară, nici nu voia să audă de măritiş. Întoarcerea lui Ivan Petrovici i-a displăcut în mod vădit; cât timp prințesa Kubenskaia l-a ținut la dânsa, ea nădăjduia să primească cel puțin o jumătate din moşia părintească: şi la zgârcenie aducea cu bunica. Pe lângă asta, Glafira îl pizmuia pe fratele său, care era atât de învățat, vorbea atât de frumos franțuzeşte, cu accent parizian, iar ea abia dacă putea pronunța *„bonjour”* şi *„comment vous portez-vous?“* Ce-i drept, părinții săi nu pricepeau nicio boabă franțuzeşte, dar asta nu-i făcea nici cald, nici rece. Ivan Petrovici nu ştia ce să mai facă de dor şi de urât. A stat un an la țară, fără să iasă nicăieri, dar şi acela i s-a părut cât un deceniu. Numai față de maică-sa îşi mai uşura inima şi stătea ceasuri întregi în odăile-i joase, ascultând pălăvrăgeala simplă a acestei femei blânde şi ghiftuindu-se cu dulcețuri. S-a întâmplat ca printre cameristele Annei Pavlovna să fie o fată foarte frumuşică, cu ochi senini şi blânzi, cu trăsături delicate, numită Malania, o fată cuminte şi modestă. Ivan Petrovici a pus ochii pe dânsa cum a văzut-o şi s-a îndrăgostit de ea: a îndrăgit mersul ei sfios, răspunsurile timide, glasul liniştit şi surâsul blând. Cu fiecare zi ce trecea, ea-i părea mai drăguță. Şi fata s-a legat de Ivan Petrovici cu toată puterea inimii, cum numai tinerele rusoaice ştiu să se ataşeze, şi i s-a dat. Într-o curte boierească de la tară nicio taină nu poate fi păstrată multă vreme. În curând toată lumea ştia de legătura cuconaşului cu Malania. În sfârşit, vestea a ajuns şi la urechile lui Piotr Andreici. În alte împrejurări se prea poate ca el nici să nu fi băgat de seamă o întâmplare atât de măruntă; dar părintele avea de mult pică pe fiul său şi n-a pierdut prilejul de a-l ruşina pe înțeleptul filfizon din

Petersburg. S-a stârnit o furtună de țipete şi de urlete. Pe Malania au închis-o într-o magazie. Ivan Petrovici a fost chemat în fața tatălui său. La auzul strigătelor, Anna Pavlovna a venit în fugă. Ea a încercat să-şi liniştească bărbatul; dar Piotr Andreici nu mai voia să audă nimic. Ca un uliu s-a năpustit asupra feciorului său, l-a făcut destrăbălat, ateu, fățarnic; cu acest prilej şi-a revărsat tot veninul ce-i clocea în suflet împotriva prințesei Kubenskaia, l-a împroşcat cu vorbe de ocară. La început, Ivan Petrovici a tăcut şi şi-a păstrat cumpătul; dar când părintele a avut năstruşnicul gând de a-l amenința cu o pedeapsă ruşinoasă, el n-a mai putu răbda. „Ereticul de Diderot a ajuns iarăşi la ordinea zilei, s-a gândit el, ei bine, cel puțin să-l pun la treabă; aşteptați puțin, am să vă uimesc pe toți.“ Şi pe loc, Ivan Petrovici i-a răspuns tatălui său, cu glas liniştit şi domol, deşi un tremur ascuns îi încrâncena carnea, că degeaba îl învinuieşte de destrăbălare, că, deşi nu caută să-şi acopere vina, el nu se dă în lături ca să îndrepte lucrurile, cu atât mai mult cu cât se socoteşte deasupra oricăror prejudecăți, şi anume că-i gata s-o ia de nevastă pe Malania. Rostind aceste cuvinte, Ivan Petrovici şi-a atins, fără îndoială, țelul: într-atât l-a uimit pe Piotr Andreici, încât acesta numai şi-a holbat ochii şi a amuțit o clipă; dar numaidecât şi-a venit în fire şi – cum era într-un cojocel din blană de veveriță şi cu picioarele goale în papuci – s-a năpustit cu pumnii asupra lui Ivan Petrovici care, ca înadins, era pieptănat *à la Titus* în ziua aceea şi purta un frac englezesc nou de culoare albastră, cizme cu ciucuri şi pantaloni fercheşi din piele de elan, ca turnați pe trup. Anna Pavlovna a țipat ca din gură de şarpe şi şi-a acoperit fața cu mâinile, iar feciorul său a zbughit-o la fugă prin toată casa, s-a năpustit în curte, a sărit în grădina de zarzavat, a fugit în livadă, din livadă a țâşnit în drum şi a tot alergat fără să-şi întoarcă privirile până când în sfârşit n-a mai auzit în urmă tropotul greoi făcut de paşii tatălui său, nici țipetele acestuia, gâtuite şi întretăiate... „Stai, potlogarule! striga acesta din răsputeri. Stai, că de nu, am să te blestem!“ Ivan

Petrovici s-a ascuns la un gospodar vecin, iar Piotr Andreici s-a întors acasă istovit cu totul şi năduşit şi a declarat, de-abia trăgându-şi suflarea, că fiul său n-are să capete de la dânsul nici binecuvântare, nici moştenire. A poruncit să fie arse toate cărţile lui prosteşti, iar Malania să fie dusă pe sus în satul cel mai îndepărtat. S-au găsit oameni buni care s-au pus pe urma lui Ivan Petrovici şi i-au dat de ştire despre toate cele. Ruşinat şi fierbând de mânie cum era, feciorul s-a jurat să se răzbune pe tatăl său şi, în aceeaşi noapte, a pândit căruţa ţărănească în care era dusă Malania. A răpit-o, a fugit cu dânsa călare în oraşul cel mai apropiat şi s-au cununat. Bani i-a dat vecinul, fost marinar cu inima miloasă şi veşnic beat, straşnic amator de felurite isprăvi nobile, cum le spunea el. A doua zi, Ivan Petrovici i-a scris lui Piotr Andreici o scrisoare ironică, politicoasă şi rece; iar el a plecat în satul unde locuia vărul său de-al treilea, Dmitri Pestov, cu sora lui, Marfa Timofeevna, pe care cititorii o cunosc. Le-a povestit totul, le-a adus la cunoştinţă că-i gata să plece la Petersburg, să-şi caute o slujbă, şi i-a implorat să-i găzduiască soţia cel puţin un timp. La cuvântul „soţie", a izbucnit într-un plâns amar şi, cu toată învăţătura şi filosofia căpătate în capitală, s-a aruncat cu umilinţă la picioarele rudelor sale, ca un ţăran sărac, şi s-a închinat cu fruntea până la pământ. Oameni miloşi şi buni, fraţii Pestov i-au primit cu drag rugămintea. El a stat la veri cam vreo trei săptămâni, aşteptând în taină răspuns la scrisoare, dar n-a venit nimic şi nici nu se putea să vină. Aflând de cununia fiului său, Piotr Andreici a căzut la pat şi a oprit cu străşnicie să se mai pomenească în faţa lui numele lui Ivan Petrovici. Numai maică-sa, fără ştirea soţului, s-a împrumutat la protopop şi i-a trimis cinci sute de ruble, în asignate, precum şi o iconiţă soţiei sale. S-a temut să scrie, dar i-a trimis vorbă lui Ivan Petrovici, printr-un om al ei, un ţăran uscăţiv, care putea să calce pe zi câte şaizeci de verste, să nu-şi facă prea mult sânge rău, că, poate, o da Dumnezeu şi totul se va pune la cale, iar părintele se va îmbuna; că şi ea şi-ar fi dorit o altă noră, dar se vede că aşa a fost voia

Domnului; de aceea ea îi trimite Malaniei Sergheevna binecuvântarea sa părintească. Țăranul uscățiv a căpătat o rublă, a cerut învoire s-o vadă pe noua cucoană, cu care era cumătru, i-a sărutat mâna şi a dat fuga acasă.

Iar Ivan Petrovici a plecat la Petersburg, cu inima uşoară. Îl aştepta un viitor necunoscut. Poate îl amenința sărăcia, dar se despărțise de nesuferita viață de la țară şi mai întâi de toate nu-şi trădase dascălii. El, cu drept cuvânt, „a pus în aplicare" şi a tradus în fapt ideile lui Rousseau, Diderot şi *la Déclaration des droits de l'homme*[9]. Sentimentul datoriei împlinite, al izbânzii şi cel de mândrie îi umpleau inima; şi nici despărțirea de soție nu l-a speriat prea mult; l-ar fi încurcat mai curând îndatorirea de a trăi necontenit cu ea. Acest lucru fiind îndeplinit, trebuia să se apuce de altele. În pofida aşteptărilor sale, la Petersburg i-a mers din plin: prințesa Kubenskaia, pe care *monsieur* Courtin apucase s-o părăsească, dar care încă n-avusese vreme să moară, pentru a-şi spăla, măcar în parte, vina față de nepot, l-a recomandat la toți prietenii şi i-a dăruit cinci mii de ruble – aproape cei din urmă bănişori ai ei – precum şi un ceas al lui Lepic cu monograma lui într-o ghirlandă de cupidoni. Nu se împliniseră nici trei luni, când fu numit pe lângă ambasada rusă din Londra şi trecu marea cu cea dintâi corabie englezească cu pânze care pleca (pe atunci nici nu se ştia de vapoare). La câteva luni primi o scrisoare de la Pestov. Acest moşier cumsecade îl felicita pe Ivan Petrovici pentru naşterea unui fiu, venit pe lume în satul Pokrovskoe la 20 august 1807, căruia i se dăduse mumele de Feodor, în cinstea sfântului mucenic Feodor Stratilat. Din pricina marii sale slăbiciuni, Malania Sergheevna i-a scris numai câteva rânduri; dar şi aceste puține rânduri l-au uimit pe Ivan Petrovici: el nu ştia că Marfa Timofeevna o învățase să scrie. De altfel, Ivan Petrovici nu s-a lăsat legănat prea mult de emoția plăcută a sentimentului patern; el îi făcea curte uneia din celebrele Phryné sau Laïs ale timpului (pe atunci

[9] Declarația drepturilor omului. (fr.)

numele clasice mai erau la modă). Pacea de la Tilsit de-abia fusese încheiată şi toată lumea se grăbea să petreacă, toți erau cuprinşi de un vârtej nebun; ochii negri ai unei frumoase sprințare i-au sucit capul. Nu prea dispunea de bani, în schimb avea noroc la jocul de cărți, lega cunoştințe, lua parte la tot felul de petreceri. Într-un cuvânt, îi mergea cât se poate de bine.

IX

MULTĂ VREME BĂTRÂNUL LAVREȚ-ki nu i-a putut ierta fiului său această căsătorie. Dar dacă, la vreo jumătate de an, Ivan Petrovici s-ar fi înfățişat înaintea lui cu capul plecat şi i-ar fi căzut la picioare, părintele l-ar fi iertat, după ce l-ar fi dojenit cumsecade şi l-ar fi ciocănit uşor cu cârja, ca să-l sperie. Ivan Petrovici însă se afla în străinătate şi, pare-se, prea puțin se sinchisea. „Taci! Cată-ți de treabă! răspundea Piotr Andreici de fiecare dată soției sale, când aceasta încerca să-l îmbuneze; țângăul să se roage lui Dumnezeu pentru mine, zi şi noapte, că nu l-am blestemat. Răposatul tatăl meu l-ar fi omorât pe acest netrebnic cu mâinile sale şi bine ar fi făcut.” Auzind asemenea vorbe înfricoşătoare, Anna Pavlovna numai îşi făcea cruce pe furiş. Cât despre soția lui Ivan Petrovici, la început Piotr Andreici nici nu voise să audă de dânsa, ba chiar – primind de la Pestov o scrisoare, în care acesta amintea între altele şi de noră-sa – a poruncit să i se spună că nu are niciun fel de cunoştință despre vreo noră. Socoteşte însă de datoria lui să-l prevină că legile interzic găzduirea unor iobage fugite de pe moşiile boiereşti. Mai târziu, când a aflat de naşterea nepotului, bătrânul s-a mai muiat, a poruncit să se aducă veşti, ca din întâmplare, despre starea sănătății lăuzei şi i-a trimis ceva bani, tot ca din partea altcuiva.

Fedea încă nu împlinise un an, când Anna Pavlovna a

căzut la pat grav bolnavă. Cu câteva zile înainte de a-şi da obştescul sfârşit, când nu se mai putea urni din pat, cu lacrimi sfioase în ochii ei stinşi, a spus cu limbă de moarte bărbatului său, față de duhovnic, că doreşte să-şi vadă nora pentru a-şi lua rămas bun de la dânsa şi a-şi binecuvânta nepotul. Boierul, amărât, a liniştit-o şi a trimis de îndată caleaşca sa după noră, numind-o, pentru întâia oară, Malania Sergheevna. Aceasta a sosit cu fiul său şi cu Marfa Timofeevna, care în ruptul capului n-a vrut s-o lase singură, lipsită de apărare. Mai mult moartă decât vie, Malania Sergheevna a intrat în cabinetul lui Piotr Andreici. În urma ei, dădaca îl aducea pe Fedea. Piotr Andreici a privit-o în tăcere; ea s-a apropiat de mâna lui, buzele-i tremurânde abia închipuiră o sărutare mută.

— Ei, proaspătă boieroaică, rosti acesta în sfârşit, ziua bună; hai să mergem la cucoana.

Stăpânul s-a sculat şi s-a aplecat asupra lui Fedea; copilul a zâmbit şi şi-a întins mânuțele palide spre dânsul. Asta l-a răscolit până în adâncul sufletului pe bătrân.

— Of, părăsitule, cuvântă el. M-ai înduplecat în locul tatălui tău; n-am să te las, puişorule!

De cum a intrat în dormitorul Annei Pavlovna, Malania Sergheevna a căzut în genunchi lângă uşă. Anna Pavlovna i-a făcut semn să se apropie de pat, a îmbrățişat-o şi i-a binecuvântat fiul; apoi, întorcându-şi către soțul său fața răvăşită de nemiloasa boală, dădu să-i vorbească...

— Ştiu, ştiu ce vrei să mă rogi, zise Piotr Andreici, nu te întrista: ea va rămâne la noi, şi pe Vanka am să-l iert, de dragul ei.

Anna Pavlovna a făcut o sforțare să prindă mâna bărbatului său şi a apropiat-o de buze. În seara aceleiaşi zile, şi-a dat sufletul.

Piotr Andreici s-a ținut de cuvânt. I-a dat de ştire fiului că, în amintirea ceasului de pe urmă al mamei sale şi de dragul pruncului Feodor, îi trimite binecuvântarea părintească, iar pe Malania Sergheevna o primeşte în casa lui. I s-au rânduit două camere la mezanin şi a fost prezentată celor mai de

seamă oaspeți ai lui Piotr Andreici, brigadierul chior Skurehin şi soția acestuia; i-a mai dăruit două fete şerbe şi un fecior, ca băiat de dârvală. Marfa Timofeevna şi-a luat rămas bun, căci prinse ură pe Glafira, şi într-o singură zi se certă cu ea de vreo trei ori.

La început, bietei femei i-a fost greu şi silnic. Mai târziu s-a deprins cu încetul şi cu socrul său. Şi acesta s-a obişnuit cu ea, ba chiar a îndrăgit-o, deşi aproape niciodată nu-i vorbea; iar în cuvintele lui cele mai binevoitoare se simțea un involuntar dispreț. Malania Sergheevna suferea cel mai mult de pe urma cumnatei sale. Glafira, încă de pe când trăia maică-sa, pusese mâna cu încetul pe conducerea întregii gospodării. Începând cu tatăl său, toți i se supuneau. Fără voia ei nu se dădea nicio bucățică de zahăr. Mai bine ar fi murit decât să-şi împartă autoritatea cu o altă gospodină, şi încă cu cine! Cununia fratelui său o îndârjise mai tare decât pe Piotr Andreici: ea se hotărâse s-o învețe minte pe parvenită, şi Malania Sergheevna îi ajunse roabă din prima clipă. Dar oare cum s-ar fi putut lupta cu autoritara şi trufaşa Glafira, ea, care era supusă, mereu sfioasă, speriată şi cu sănătatea şubredă? Nu trecea o zi fără ca Glafira să nu-i amintească de starea ei de altădată, sau să n-o laude că nu uită cine a fost. Malania Sergheevna s-ar fi împăcat bucuros cu aceste aduceri-aminte şi laude, oricât de amare ar fi fost ele... dar i l-au luat pe Fedea; aceasta a mâhnit-o îngrozitor de adânc. Sub pretextul că ea nu-i în stare să se îngrijească de creşterea lui, aproape că nu avea voie nici să-l vadă. Glafira s-a apucat de educația copilului care a trecut sub întreaga-i oblăduire. Profund îndurerată, Malania Sergheevna a încercat să-l roage, prin scrisori, pe Ivan Petrovici să se întoarcă cât mai repede. Însuşi Piotr Andreici dorea să-şi vadă feciorul. Dar acesta se mărginea numai la scris. Îi mulțumea părintelui său pentru grija arătată soției lui şi pentru banii trimişi. Făgăduia să vină în curând – dar nu venea. În sfârşit, anul 1812 l-a adus din străinătate. Întâlnindu-se după şase ani de despărțire, tatăl şi fiul s-au îmbrățişat şi nici n-au pomenit de zâzania lor de altădată.

Nici nu era momentul. Toată Rusia se ridicase împotriva vrăjmaşului. Amândoi au simțit că le curge prin vine sânge rusesc. Piotr Andreici a echipat, pe socoteala sa, un regiment întreg de voluntari. Însă războiul s-a isprăvit şi primejdia a trecut. Ivan Petrovici a început iarăşi să se plictisească. Ceva îl atrăgea din nou undeva, departe, spre lumea cu care se deprinsese şi unde se simțea ca la el acasă. Malania Sergheevna nu l-a putut reține, căci ea prețuia prea puțin în ochii lui. Nici speranțele ei nu s-au adeverit: a fost şi soțul ei de aceeaşi părere – că-i mult mai potrivit ca Glafira să se îngrijească de educația lui Fedea. Nefericita soție a lui Ivan Petrovici n-a putut îndura lovitura, n-a suportat cea de-a doua despărțire; în câteva zile s-a stins, resemnată. Toată viața nu ştiuse să se opună nimănui şi nici cu boala nu s-a luptat. Nu mai putu vorbi, umbrele morții se lăsaseră pe fața ei; totuşi trăsăturile chipului său mai păstrau întipărite, ca altădată, o nedumerire răbdătoare şi smerita blândețe de totdeauna. Cu aceeaşi supunere mută a privit-o pe Glafira şi, ca şi Anna Pavlovna, care pe patul de moarte i-a sărutat mâna lui Piotr Andreici, ea şi-a plecat buzele pe mâna Glafirei, căreia i-a încredințat – tocmai ei – pe singurul său fiu. Aşa şi-a sfârşit zbuciumul pământean ființa asta blândă şi liniştită, smulsă cine ştie de ce din glia de baştină şi aruncată numaidecât, ca un copăcel scos din pământ, cu rădăcinile în bătaia soarelui. Ființa asta s-a ofilit, s-a prăpădit fără urmă, şi nimănui nu i-a părut rău după dânsa. Pe Malania Sergheevna au regretat-o doar cameristele sale şi pe deasupra Piotr Andreici. Bătrânul a simțit că-i lipseşte prezența ei tăcută. „Rămas bun, smerita mea! Iartă-mă“, şopti şi se plecă, adânc, luându-şi adio de la ea pentru cea din urmă oară, în biserică. Iar când i-a turnat pe mormânt un pumn de țărână, el a plâns.

Nici bătrânul n-a dus-o mult, a mai trăit vreo cinci ani. În iarna lui 1819 s-a stins şi el din viață, liniştit, la Moscova, unde se mutase cu Glafira şi cu nepotul lui, lăsând cu limbă de moarte să fie înmormântat alături de Anna Pavlovna şi de „Malaşa“. Pe atunci Ivan Petrovici se găsea la Paris, în

călătorie de plăcere; el s-a retras din serviciu curând după 1815. Când a aflat de încetarea din viață a tatălui său, s-a hotărât să se întoarcă în Rusia. Avea de pus la cale treburile moşiei. De altfel şi Fedea, după cum îi scria Glafira, mergea pe al treisprezecelea an şi venise timpul să se ocupe serios de educația lui.

X

IVAN PETROVICI SE ÎNTOARSE ÎN Rusia angloman. Purta părul tăiat scurt, plastronul cămăşii scrobit, redingota de culoarea mazării, cu pulpane lungi şi cu o mulțime de guleraşe. I se citea pe față o expresie acră, în gesturi vădea ceva tăios şi în acelaşi timp indiferent, rostea cuvintele printre dinți, avea izbucniri dogite de râs, nu zâmbea, discută numai probleme politice şi politico-economice, era pasionat după *roastbeef*-ul în sânge şi vinul de Porto – într-un cuvânt totul în el amintea Marea Britanie. Spiritul ei parcă îi pătrunsese şi în oase. Dar – lucru ciudat! – transformat în agloman, Ivan Petrovici ajunse în acelaşi timp patriot sau cel puțin aşa îşi zicea, deşi aproape nu cunoştea Rusia, nu ținea la niciun obicei rusesc, iar ruseşte se exprima într-un mod ciudat. În discuții obişnuite, graiul său greoi şi molâu era împestrițat de barbarisme. Dar de îndată ce venea vorba de probleme mari, Ivan Petrovici folosea expresii de felul acesta: „Să manifestăm noi dovezi de autoasiduitate“ sau „acestea nu concordă cu însăşi natura circumstanței” etc. Ivan Petrovici aduse cu sine câteva planuri, în manuscris, cu privire la organizarea şi îmbunătățirea vieții de stat, era nemulțumit peste măsură de tot ce vedea, lipsa unui sistem îl învenina mai cu seamă, întâlnindu-se cu sora sa, Ivan Petrovici – de la primele cuvinte – îi aduse la cunoştință intenția de a introduce prefaceri radicale. La moşia lui, de acum înainte toate vor trebui să meargă după un sistem nou. Glafira

Petrovna nu-i răspunse nimic, scrâşni numai din dinţi şi se gândi: „Atunci eu ce-o să mă fac?“ Dar sosind la ţară, împreună cu fratele şi cu nepotul său, ea se linişti foarte curând. Într-adevăr, în casă avură loc unele schimbări: pripăşiţii şi trântorii fură izgoniţi numaidecât. Printre aceştia căzură victime două femei bătrâne, una oarbă, iar cealaltă paralizată şi încă un maior neputincios, de pe vremea asediului cetăţii Oceakov, pe care – din pricina lăcomiei sale, ce-i drept remarcabile – îl hrăneau numai cu linte şi cu pâine neagră. Tot aşa s-a dat ordin ca oaspeţii de altădată să nu mai fie primiţi: pe toţi aceştia îi înlocui un vecin depărtat, un oarecare baron, blond şi scrofulos, cu educaţie foarte aleasă şi extrem de prost. Se aduse mobilă nouă de la Moscova, apărură scuipători, clopoţei şi lavoare. Prânzişorul începu să fie servit altfel. Vinurile străine izgoniră votca şi vişinatele; servitorilor li se făcură livrele noi; pe blazonul familiei se adăugă inscripţia: *in recto virtus*[10]... În fond, autoritatea Glafirei nu scăzu cu nimic: toate plăţile şi cumpărăturile depindeau, ca şi altădată, de ea. Valetul adus din străinătate, un alsacian, a încercat să se măsoare cu ea, dar şi-a pierdut postul, cu toate că boierul îl proteguia. Cât despre gospodărie, administrarea moşiilor (Glafira Petrovna se băga şi în aceste treburi), cu toată intenţia lui Ivan Petrovici, exprimată de atâtea ori, de a insufla o viaţă nouă acestui haos – toate au rămas ca şi în trecut. Numai dijma s-a mărit pe ici pe colo şi boierescul a ajuns mai apăsător, iar ţăranilor nu li se mai dădea voie să se adreseze de-a dreptul lui Ivan Petrovici: patriotul îşi disprețuia prea mult concetăţenii. Sistemul lui Ivan Petrovici a fost aplicat, în adevăratul înţeles al cuvântului, numai lui Fedea; într-adevăr, educaţia lui a suferit „o prefacere radicală”, de el s-a ocupat exclusiv tatăl său.

[10] În legalitate e virtutea. (lat.)

XI

ÎNAINTE DE ÎNTOARCEREA LUI Ivan Petrovici din străinătate, Fedea se afla, după cum s-a mai spus, pe mâinile Glafirei Petrovna. Încă nu împlinise opt ani când încetase din viață mama sa. El n-o putea vedea în fiecare zi şi de aceea o îndrăgise cu înflăcărare. Amintirea ei – cu fața palidă şi liniştită, cu privirile triste şi cu dezmierdările sfioase – se întipărise pe vecie în inima lui. Înțelegea însă nedesluşit rostul ei în casă. Îşi dădea seama că între el şi ea era o oprelişte, pe care ea nu îndrăznea şi nici nu putea s-o înfrângă. De părintele său se ferea, şi nici Ivan Petrovici nu-l dezmierda vreodată. Bunicul rareori îl mângâia pe cap şi-i da voie să-i sărute mâna, îl numea însă căpcăun şi-l socotea prostuț. După moartea Malaniei Sergheevna, mătuşa îl luase cu totul în mâini. Fedea se temea de dânsa. Îi era frică de ochi-i străvezii şi pătrunzători, de glasu-i tăios. Nici nu îndrăznea să crâcnească în fața ei; de se întâmpla să se mişte cât de cât pe scaun, ea îl şi bodogănea: „Încotro? Şezi liniştit.” Duminicile, după liturghie, i se dădea voie să se joace, adică i se punea în mână un tom gros – o carte cu mistere, opera unui oarecare Maximovici-Ambodik, intitulată *Simboluri şi embleme.* Cartea cuprindea aproape o mie de figuri, parte din ele foarte enigmatice, cu tâlcuiri tot atât de misterioase, în cinci limbi. Cupidon, cu trupul gol şi durduliu, juca un rol însemnat printre figurile acestea. Una din ele, denumită *Şofranul şi curcubeul,* avea următoarea explicație: „Efectul acestuia este mai mare“. În dreptul alteia, care reprezenta *Bâtlanul zburând cu o micşunea în cioc,* se afla inscripția: „Ție toate, de fapt, îți sunt cunoscute”. *Cupidon şi ursul care-şi linge ursulețul* însemna: „Încetul cu încetul”. Fedea se uita la aceste figuri; toate-i erau cunoscute până la cele mai mici amănunte. Unele, mereu aceleaşi şi aceleaşi, îl sileau să se

gândească şi-i trezeau imaginaţia. Alte distracţii n-a cunoscut. Când îi veni vremea să înveţe limbi străine şi muzică, Glafira Petrovna tocmi, cu un salar de nimic, o fată bătrână, o suedeză cu ochi de iepure, care cu chiu, cu vai, vorbea franţuzeşte şi nemţeşte şi de bine, de rău, cânta la pian, iar pe deasupra ştia foarte bine să pună castraveţi la murat. Cu această învăţătoare, cu mătuşa şi cu Vasilievna, o jupânească bătrână, Fedea petrecu patru ani încheiaţi. Se întâmpla să rămână multă vreme într-un ungher cu *Emblemele* sale, şedea şi tot şedea... În odăiţa joasă mirosea a muşcată, o lumânare de seu ardea cu pâlpâiri palide; un greiere ţârâia monoton, parcă de urât; pendula unui ornic mic ţăcănea grăbit pe perete, un şoarece zgrepţăna pe furiş undeva şi rodea tapetul; iar trei fete bătrâne, ca nişte ursitoare tăcute, mişcau iute andrelele, pe când umbrele mâinilor acestora ba goneau, ba tremurau ciudat în semiîntuneric. Gânduri ciudate, tot aşa de nedesluşite, roiau în capul copilului. Nimeni n-ar fi spus că Fedea-i un copil interesant: era cam palid, dar grăsun, neîndemânatic şi clădit grosolan – un adevărat ţăran, după expresia Glafirei Petrovna. Paloarea i-ar fi pierit repede din obraz, dacă l-ar fi lăsat mai des la aer. Învăţa binişor, deşi de multe ori se lăsa pe tânjală; niciodată nu plângea. În schimb, din când în când îl apuca o încăpăţânare sălbatică; atunci nu se mai înţelegea cu nimeni. Fedea nu iubea pe nimeni dintre cei din jurul lui... Vai de inima care n-a iubit din tinereţe!

Aşa îl găsi Ivan Petrovici şi, fără zăbavă, se apucă să-i aplice sistemul lui. „Vreau să fac dintr-însul un om în primul rând, *un homme,* îi spuse Glafirei Petrovna, şi nu numai om, ci şi un spartan.” Ivan Petrovici trecu la executarea planului său îmbrăcându-şi mai întâi fiul ca pe un scoţian: băieţandrul de doisprezece ani începu să umble cu pulpele goale şi cu o pană de cocoş la beretă. Suedeza fu înlocuită cu un elveţian tânăr, care cunoştea gimnastica la perfecţie. Muzica, fiind o îndeletnicire nedemnă pentru un bărbat, fu izgonită pentru totdeauna. Ştiinţele naturale, dreptul internaţional, matematicile, tâmplăria, după sfatul lui

Jean-Jacques Rousseau, şi heraldica, pentru stimularea simțurilor cavalereşti – iată ce trebuia să învețe viitorul „om“. Îl trezeau la patru dimineața, numaidecât îl udau cu apă rece şi-l puneau să facă manej în jurul unui stâlp înalt, la capătul unei funii. Mânca o dată pe zi un singur fel, călărea şi trăgea cu arbaleta. La orice prilej ivit îşi încerca, după pilda părintelui său, puterea voinței şi în fiecare seară îşi scria, într-un registru special, raportul zilnic şi impresiile. La rândul lui, Ivan Petrovici îi da povețe în franțuzeşte, în care-l numea *mon fils*[11] şi i se adresa cu *vous*[12]. În ruseşte, Fedea îi spunea tatălui său „tu“ dar nu îndrăznea să şadă jos față de dânsul. „Sistemul” acesta îl derută pe băiat, îi încurcă mințile şi i le strânse ca într-un cleşte, În schimb, noul fel de viață avu un efect salutar asupra sănătății sale. La început îl încercară nişte friguri, dar în curând tânărul se înzdrăveni şi ajunse un voinic şi jumătate. Tatăl se mândrea cu dânsul şi-l numea, în limbajul său ciudat, fiu al naturii, opera mea! Când împlini Fedea şaisprezece ani, Ivan Petrovici socoti de datoria lui să-i insufle, de cu vreme, dispreț față de sexul feminin şi tânărul spartan, cu sfiala în suflet, cu primele tuleie deasupra buzelor, plin de sevă, de putere şi de sânge, căuta să pară nepăsător, rece şi brutal.

Iar timpul trecea, trecea mereu. Cea mai mare parte a anului, Ivan Petrovici stătea la Lavriki (aşa se numea moşia lui principală moştenită din bătrâni), iar pe vreme de iarnă, pleca de unul singur la Moscova, trăgea la un han, frecventa cu sârguință clubul, perora şi-şi expunea planurile prin saloane şi mai mult decât oricând făcea pe anglomanul, pe posacul şi pe omul politic. Dar veni anul 1825 aducând cu sine multe necazuri. Prietenii şi cunoscuții apropiați ai lui Ivan Petrovici trecură prin grele încercări. Ivan Petrovici se grăbi să plece la țară şi să se izoleze în domeniul său. Mai trecu un an şi Ivan Petrovici se simți deodată rău, slăbi, decăzu. Sănătatea i se şubrezise. Liber-cugetătorul începu

[11] Fiul meu. (fr.)
[12] Dumneata. (fr.)

să umble la biserică şi să dea slujbe; europeanul se apucă să folosească feredeul de aburi, să ia prânzul la ora două, să se culce la nouă şi să adoarmă legănat de trăncăneala bătrânului majordom. Bărbatul politic îşi arse toate planurile şi toată corespondența, tremura în fața guvernatorului şi se ploconea înaintea ispravnicului. Omul cu voința călită scâncea şi se plângea când îi ieşea un buboi sau când i se aducea o farfurie cu supă rece. Glafira Petrovna puse din nou stăpânire pe toată gospodăria. Iarăşi începură să umble pe scara din dos vechilii, vătafii şi țăranii când veneau la „hoaşca cea bătrână", cum o numeau slujitorii curții. Schimbarea petrecută cu Ivan Petrovici uimi peste măsură pe fiul său, care trecuse de optsprezece ani şi începuse să gândească şi să se elibereze de sub asuprirea mâinii care-l apăsa. Încă mai înainte băgase el de seamă o nepotrivire între vorbele şi faptele tatălui său, ca şi între teorile lui largi, liberale şi despotismu-i mărunt, sec. Însă nu se aşteptase la o schimbare atât de bruscă. Dintr-o dată bătrânul cel egoist se dădu pe față. Tânărul Lavrețki se gândea să plece la Moscova, ca să se pregătească pentru universitate, când o altă năpastă se abătu brusc pe capul lui Ivan Petrovici: orbi şi orbi într-o singură zi, fără speranță de vindecare.

Neîncrezător în ştiința doctorilor ruşi, el începu să facă demersuri pentru plecarea în străinătate. Fu refuzat. Atunci îşi luă fiul şi trei ani în şir colindă Rusia, de la un doctor la altul, mutându-se necontenit din oraş în oraş, aducând la deznădejde medicii, fiul şi servitorimea cu şovăiala şi cu nerăbdarea sa. Când se întoarse la Lavriki, devenise o cârpă, un copil plângăcios şi cu mofturi. Veniră zile grele. Toți avură de suferit de pe urma lui. Niciodată nu mâncase cu atâta lăcomie şi aşa de mult. Restul timpului nu era liniştit nici el, dar nici pe ceilalți nu-i lăsa în pace. Făcea rugăciuni, cârtea împotriva sorții, se ocăra pe sine însuşi, critica politica, sistemele sale, batjocorea tot ce lăudase altădată şi cu care se mândrise, ca şi ceea ce impunea cândva fiului său drept model. Repeta întruna că nu crede în nimic şi iarăşi

făcea rugăciuni. Nu putea suferi nicio clipă singurătatea şi cerea de la toţi ai casei să stea tot timpul, zi şi noapte, lângă jilţul lui şi să-l distreze cu povestiri, pe care tot el le întrerupea necontenit cu exclamaţii, ca de pildă: „Tot ce spuneţi e o minciună – fleacuri!“

Cel mai mult avea de suferit Glafira Petrovna. El nu se putea descurca deloc fără dânsa, iar ea îi îndeplinea până la capăt toate capriciile, deşi uneori nu-i răspundea numaidecât, ca nu cumva glasul să trădeze răutatea ce-o sugruma. Şi aşa, cârtind mereu, o mai duse bolnavul vreo doi ani şi muri în cele dintâi zile ale lunii mai, scos pe balcon, la soare. „Glaşa, Glaşka. Dă-mi o supuşoară, o supuşoară, proasto bă...“, abia bâlbâi limba-i împleticită şi, fără să sfârşgască ultimul cuvânt, amuţi pe veci. Glafira Petrovna, care tocmai atunci înşfăcase ceaşca de supă din mâinile majordomului, se opri, îl privi în faţă pe fratele său, îşi făcu domol o cruce mare şi se îndepărtă în tăcere. Fiul, care era acolo, la fel nu scoase niciun cuvânt, se sprijini pe parmalâcul balconului şi multă vreme îşi plimbă ochii prin livada înmiresmată şi îmbrăcată cu totul în verdeaţă, strălucind sub razele aurii ale soarelui de primăvară. El avea douăzeci şi trei de ani; cât de repede şi pe nesimţite trecuseră aceşti douăzeci şi trei de ani!... Viaţa i se deschidea abia de-acum înainte.

XII

ÎNMORMÂNTÂNDU-ŞI PĂRINTELE ŞI lăsând în seama aceleiaşi Glafira Petrovna grija gospodăriei şi supravegherea vechililor, tânărul Lavreţki plecă la Moscova, unde-l trăgea intuiţia-i obscură, dar puternică. Îşi dădea seama de lipsurile educaţiei sale şi avea de gând, pe cât posibil, să recâştige ceva din ceea ce pierduse. În ultimii cinci ani citise mult şi văzuse câte ceva. Prin cap îi trecuseră multe gânduri. Orice profesor l-ar fi invidiat pentru unele

cunoştinţe; dar, în acelaşi timp, nu ştia multe lucruri pe care orice licean le stăpânea de multă vreme. Lavreţki recunoştea că nu era independent; îşi dădea seama în taină, că-i un om ciudat. Anglomanul jucase o farsă proastă fiului său. Educaţia extravagantă îşi arăta roadele. Ani în şir se supusese inconştient tatălui său; iar când, la urma urmei, înţelese câte parale făceau acestea, faptul era împlinit, obiceurile se înrădăcinaseră. Nu ştia să se apropie de oameni. De douăzeci şi trei de ani, cu nepotolită sete de dragoste în inima-i umilită, el încă nu îndrăznise să privească vreo femeie drept în ochi. Cu mintea-i limpede şi sănătoasă, dar puţintel cam greoaie, cu înclinarea-i spre încăpăţânare, visare şi lene, ar fi trebuit să ajungă de timpuriu în vâltoarea vieţii, pe când el fusese ţinut într-o izolare nefirească... Şi iată că cercul vrăjit se destrămă, iar el stătea mai departe pe loc, închis în sine însuşi. La anii săi era ruşinos să îmbraci uniforma studenţească; lui însă nu-i păsa că se face de râs: cel puţin aici îi folosi educaţia spartană, dezvoltându-i disprețul față de ceea ce gândesc alţii – şi, fără nicio sfială, îmbrăcă uniforma de student. Se înscrise la secţia fizico-matematică. Zdravăn, cu obrajii rumeni, cu barba mare, tăcut, făcea o impresie stranie asupra tovarăşilor săi. Aceştia nici nu bănuiau că în bărbatul aspru, care venea regulat la cursuri într-o sanie lată de ţară, trasă de doi cai, se ascunde aproape un copil. El le părea un fel de pedant ciudat, de care n-aveau nevoie şi nu-l căutau, iar el îi ocolea. În primii doi ani petrecuţi la universitate, legă prietenie cu un singur student, care-i preda limba latină. Studentul acesta, numit Mihalevici, un entuziast şi un poet, îl îndrăgi sincer pe Lavreţki şi, cu totul întâmplător, se făcu vinovat de o mare schimbare în soarta acestuia.

Într-un rând, la teatru (Mocealov era pe atunci în culmea gloriei, iar Lavreţki nu pierdea niciun spectacol), el văzu o fată într-o lojă de rangul întâi. Cu toate că nicio femeie nu trecea pe dinaintea figurii sale posomorâte fără a-l face să-i tresalte inima, niciodată inima nu-i zvâcni cu atâta putere ca

de data asta. Fata şedea nemişcată, cu coatele sprijinite pe catifeaua lojii. Fiecare trăsătură a chipului său brun, rotund şi drăgălaş trăda tinerețea ei plină de simțire. Un suflet plin de gingăşie se răsfrângea în ochii săi minunați, în privirea lor atentă şi catifelată pe sub genele fine, în zâmbetul fugar al buzelor expresive, în însăşi linia capului, a mâinilor şi a gâtului. Era îmbrăcată fermecător. Alături de dânsa şedea o femeie zbârcită şi gălbejită, de vreo patruzeci şi cinci de ani, decoltată, cu o tocă neagră în cap, cu un zâmbet sec pe o față concentrată şi inexpresivă; iar în fundul lojii se vedea un bărbat în vârstă, într-o redingotă largă şi cu o cravată înaltă. Avea un aer de măreție stupidă şi un fel de suspiciune servilă în ochii mici. Purta favoriți vopsiți şi mustăți cănite. Etala o frunte enormă fără nicio expresie şi nişte obraji mototoliți – după toate aparențele era general în retragere. Lavrețki nu-şi mai lua ochii de la fata care-l uluise. Deodată, uşa lojii se deschise şi intră Mihalevici. Apariția acestui om, aproape singurul său cunoscut din toată Moscova, în societatea unicei fete care-i absorbise întreaga atenție, i se păru lui Lavrețki ceva semnificativ şi în acelaşi timp straniu. Privind mai departe la fată, el băgă de seamă că toți cei din lojă se adresau lui Mihalevici ca unui vechi prieten. Spectacolul de pe scenă încetă să-l mai preocupe pe Lavrețki. Nici Mocealov, care în seara aceea era „în vervă” nu-i produse impresia obişnuită. Într-un moment foarte patetic, Lavrețki se uită fără voie la frumoasa lui: era aplecată adânc înainte şi obrajii îi ardeau. Sub puterea privirii lui stăruitoare, ochii ei, ațintiți spre scenă, se întoarseră domol şi se opriră asupra lui... Aceşti ochi îl urmăriră toată noaptea. În sfârşit, se rupsese bariera ridicată artificial. Tremura şi ardea; iar a doua zi se duse la Mihalevici. De la acesta află că frumoasa se numea Varvara Pavlovna Korobina. Bătrânul şi bătrâna, care şedeau lângă dânsa în lojă, erau părinții ei; iar el, Mihalevici, îi cunoscuse acum un an, pe când se afla în împrejurimile Moscovei, ca meditator vremelnic în familia grafului N. Entuziastul tânăr o descrise pe Varvara Pavlovna cu laude superlative.

„Ascultă-mă, frate, exclamă Mihalevici cu o năvalnică muzicalitate în glas, care-l caracteriza. Fata asta e o ființă uimitoare, genială, o artistă în adevăratul înțeles al cuvântului şi pe deasupra foarte bună.“ Observând din întrebările lui Lavreţki impresia făcută asupră-i de Varvara Pavlovna, Mihalevici se arătă dispus să i-l prezinte şi adăugă că se află în relații foarte bune cu dânşii. Generalul cică nu-i câtuşi de puțin orgolios, iar maică-sa e aşa de proastă, că aproape dă-n gropi. Lavreţki se făcu roşu ca focul, bolborosi ceva neînțeles şi o luă la fugă. Cinci zile încheiate se luptă cu timiditatea sa; în ziua a şasea, tânărul spartan îmbrăcă o uniformă nou-nouță şi se puse la dispoziția lui Mihalevici, care, fiind un om al casei, se mărgini doar să-şi treacă pieptenele prin păr, şi amândoi plecară la familia Korobin.

XIII

TATĂL VARVAREI PAVLOVNA, PAvel Petrovici Korobin, general-maior în retragere, îşi făcuse veacul la Petersburg, în serviciu. În tinerețe trecea drept un dansator abil şi un bun ofițer combatant. Din pricina sărăciei sale, a fost aghiotantul a trei generali fără importanță, s-a căsătorit cu fiica unuia dintre aceştia, luând ca dotă douăzeci şi cinci de mii de ruble, a prins în amănunt meşteşugul instrucției şi al parăzilor. Mult timp a tras targa pe uscat, până când, în cele din urmă, după vreo douăzeci de ani, a ajuns la gradul de general, şi i s-a dat comanda unui regiment. Atunci ar fi fost momentul să se odihnească şi să-şi rotunjească, în tihnă, averea. Tocmai aşa se gândea şi el, numai că a lucrat puțintel cam nechibzuit. A născocit un mijloc nou de a pune în circulație spre folosul său banii statului; sistemul s-a dovedit minunat, însă autorul s-a scumpit la un moment neoportun. A fost denunțat; a ieşit un bucluc mai mult decât neplăcut: murdar... De bine, de rău generalul s-a descurcat din buclucul acesta, dar s-a încheiat

şi cu cariera lui: a fost sfătuit să treacă în retragere. Cam vreo doi ani s-a mai vânturat prin Petersburg, nădăjduind că se va cuibări în vreun post convenabil la stat; dar postul n-a dat peste dânsul. Fiică-sa a ieşit din pension, cheltuielile creşteau din zi în zi... Călcându-şi pe inimă, generalul s-a hotărât să se mute la Moscova, unde viaţa era mai ieftină. A închiriat pe strada Staraia Koniuşennaia o casă mititică şi joasă, cu blazon de un stânjen pe acoperiş, începând un trai nou de general moscovit în retragere şi cheltuind 2750 de ruble pe an. Moscova-i un oraş ospitalier, bucuros să primească pe oricine şi cu atât mai mult pe generali. Silueta masivă a lui Pavel Petrovici, care păstra încă ceva din ţinuta ostăşească, a început să apară cu regularitate în cele mai alese saloane din Moscova. Ceafa lui dezgolită, cu şuviţe de păr vopsit şi cu panglica soioasă a ordinului Sfânta Anna, atârnând peste cravata ca pana corbului, a ajuns binecunoscută tuturor tinerilor plictisiţi şi palizi, care, în timpul dansului, rătăceau posaci printre mesele de joc. Pavel Petrovici a ştiut să se impună în societate; vorbea puţin şi pe nas, după vechiul obicei – desigur, nu cu persoanele cu grad mai mare. Juca prudent cărţi, mânca moderat acasă, iar ca oaspete – cât şase... Despre soţia sa aproape n-aveai ce spune; îi zicea Kalliopa Karlovna; ochiul stâng îi lăcrima; de aceea Kalliopa Karlovna (care, în treacăt fie zis, era de origine nemţească) se socotea femeie simţitoare şi veşnic se temea de ceva. Părea mereu hămesită şi purta rochii înguste de catifea, tocă şi brăţări vechi suflate eu aur. Singura fiică a lui Pavel Petrovici şi a Kalliopei Karlovna, Varvara Pavlovna, împlinise, de-abia şaptesprezece ani când a ieşit din pension, unde – chiar dacă n-o considera lumea cea mai frumoasă – era în schimb cea mai deşteaptă şi cea mai talentată la muzică. Absolvise pensionul cu diplomă de onoare. Nu avea nici nouăsprezece ani, când a văzut-o Lavreţki pentru întâia dată.

XIV

SPARTANULUI PARCĂ I SE TĂIARĂ picioarele când Mihalevici îl introduse în salonul cam neîngrijit al familiei Korobin şi-l prezentă gazdelor. Însă sentimentul de sfială care puse stăpânire pe dânsul se risipi repede. Bunătatea înnăscută a tuturor ruşilor părea cam exagerată la general prin afabilitatea-i deosebită, caracteristică oamenilor puțin cam pătați; generăleasa dispăruse, nu ştiu cum, destul de iute. În ceea ce o priveşte pe Varvara Pavlovna, aceasta era aşa de senină, stăpână pe sine şi plină de blândețe, că, în prezența sa, oricine s-ar fi simțit de îndată ca la el acasă. De altfel, toată făptura ei seducătoare, ochii zâmbitori, umerii uşor rotunjiți şi mâinile de un roz-pal, mersul uşor şi în acelaşi timp parcă obosit, însuşi sunetul vocii sale, tărăgănat şi dulce, răspândeau un farmec vag – ca un parfum fin – dar stăruitor, o încântare discretă, deocamdată pudică, ceva ce nu se poate exprima în cuvinte, dar care tulbură şi trezeşte, bineînțeles, nu sfiiciune. Lavrețki aduse vorba despre teatru, despre ultimul spectacol. Ea începu îndată o discuție în jurul lui Mocealov şi nu se mărgini la simple exclamații şi suspine, ci, cu un spirit feminin pătrunzător, făcu câteva observații pertinente cu privire la jocul lui. Mihalevici aminti de muzică. Fără să se intimideze, ea se aşează la pian şi cântă cu siguranță câteva din mazurcile lui Chopin, la modă în ultimul timp. Veni ora mesei; Lavrețki vru să plece, însă fu reținut. La masă, generalul îl tratâ cu un Laffite bun (pentru acest vin, lacheul generalului plecă în grabă, cu un birjar, până la Depret). Seara târziu, Lavrețki se întoarse acasă şi, într-o înmărmurire vrăjită, stătu mult timp fără să se dezbrace, acoperindu-şi ochii cu mâna. I se părea că de-abia acum înțelegea rostul vieții. Toate prezumțiile şi intențiile de până atunci se risipiseră dintr-o dată, se făcuseră praf şi pulbere.

Sufletul întreg i se contopi într-o singură simțire, într-o dorință unică – aceea de a fi fericit, a poseda, a fi iubit, a se bucura de dulcea dragoste a femeii. Din ziua aceea, Lavrețki, începu să viziteze des casa familiei Korobin. După o jumătate de an, îi făcu Varvarei Pavlovna declarația de dragoste şi o ceru în căsătorie. Cererea îi fu primită. Generalul, de multă vreme, poate chiar în ajunul primei vizite făcute de Lavrețki, îl întrebase pe Mihalevici câți iobagi stăpânea Lavrețki; Varvara Pavlovna, care îşi păstrase obişnuita-i linişte şi seninătate sufletească, tot timpul cât îi făcuse tânărul curte, ba şi în momentul declarației sale, însăşi Varvara Pavlovna ştia foarte bine că are un logodnic bogat; iar Kalliopa Karlovna se gândi: *„Meine Tochter macht eine schöne Partie*[13]*“,* şi îşi cumpără o tocă nouă.

XV

AŞADAR, CEREREA LUI LAVREȚKI în căsătorie fu primită, dar cu anumite condiții. În primul rând, el se văzu nevoit să părăsească numaidecât universitatea. Căci cine se căsătoreşte cu un student, şi ce idee năstrușnică pe un moşier bogat, în vârstă de 28 de ani, să învețe ca un şcolar? În al doilea rând, Varvara Pavlovna îşi luă sarcina să comande şi să cumpere lucrurile de zestre, ba chiar să aleagă şi darurile logodnicului. Ea avea destul simț practic, mult gust, o pasiune deosebită pentru confort şi o nemărginită abilitate în a şi-l procura. Această abilitate îl uimi cu totul pe Lavrețki, când – imediat după nuntă – plecă la Lavriki, împreună cu soția sa, într-un cupeu comod, cumpărat de dânsa. Cât de bine erau gândite, potrivite şi prevăzute de Varvara Pavlovna toate cele ce-l înconjurau! Ce minunate articole de voiaj apărură prin diferite colțuri intime! Ce truse de toaletă încântătoare şi ce servicii de

[13] Fiica mea face o partidă bună. (germ.)

cafea! Şi cât de drăgălaş pregătea Varvara Pavlovna, cu mâna ei, cafeaua de dimineață! De altfel, atunci nu-i ardea lui Lavreţki să stea şi să observe: se simțea într-al nouălea cer, se îmbăta de fericire, lăsându-se purtat de ea ca un prunc... Era nevinovat ca un copil acest tânăr Alcide. Nu degeaba toată ființa tinerei sale soții radia atâta farmec şi nu fără temei făgăduia ea simțurilor o bogăție tainică de voluptăți nemaiîncercate, păstrând în adâncul ființei sale mai mult decât exterioriza. Sosind la Lavriki în toiul verii, stăpâna găsi casa murdară şi întunecoasă, slujitorimea ridicolă şi învechită; dar nu socoti de cuviință să sufle soțului vreo vorbă. Dacă ar fi avut de gând să se stabilească la Lavriki, ar fi schimbat totul, începând, bineînțeles, cu casa. Dar ideea de a rămâne în acest colțişor uitat în stepă nu-i trecuse prin cap nicio clipă. Ea se simțea în casă ca într-un cort, îndurând cu resemnare toate neajunsurile şi luându-le uşurel peste picior. Marfa Timofeevna sosi să-şi vadă pupilul; ea-i plăcu foarte mult Varvarei Pavlovna, care însă nu-i fu acesteia deloc pe plac. Cu Glafira Petrovna nici noua gospodină nu se înțelese; ea ar fi lăsat-o în pace, dar bătrânului Korobin îi veni gustul să-şi bage nasul în afacerile ginerelui. „Să administrezi averea unei rude atât de apropiate, spunea el, nu-i ruşinos nici pentru un general.” Se poate presupune că Pavel Petrovici nu ar fi găsit umilitor să administreze chiar averea unui om cu totul străin. Varvara Pavlovna îşi desfăşură atacul cu foarte multă iscusință. Fără să se facă remarcată, cufundată pesemne cu totul în fericirea netulburată a lunii de miere, în viața liniştită de la țară, în muzică şi în lectură, încet-încet o scoase din sărite pe Glafira, încât aceasta, într-o bună dimineață, intră ca turbată în biroul lui Lavreţki şi, aruncându-i pe masă mănunchiul de chei, îi declară că nu mai este în stare să se îngrijească de gospodărie şi că nu mai vrea să rămână la țară. Pregătit din timp, după toate regulile de rigoare, Lavreţki consimți pe loc la plecarea ei. Glafira Petrovna nu se aştepta la aşa ceva. „Bine, spuse şi ochii i se întunecară, văd că-s de prisos! Ştiu cine mă alungă de aici,

din cuibul neamului meu. Numai să ții minte cuvintele mele, nepoate: nici tu n-ai să-ți găseşti cuib nicăieri şi ai să rătăceşti toată viața. Asta-i binecuvântarea mea!“ În aceeaşi zi, plecă în cătunul ei; iar peste o săptămână sosi generalul Korobin şi, cu o melancolie plăcută în priviri şi în gesturi, luă în mâinile sale conducerea întregii averi.

În luna septembrie, Varvara Pavlovna îşi duse bărbatul la Petersburg. Petrecu două ierni în capitală (vara se mutau la Țarskoe Selo), într-o locuință splendidă, luminoasă, mobilată cu eleganță. Legară multe cunoştințe în cercurile mijlocii şi chiar în sfere înalte ale societății. Făcură destule vizite şi organizară multe recepții şi serate fermecătoare, cu dans şi cu muzică. Varvara Pavlovna atrăgea oaspeții cum atrage focul fluturii. Feodor Ivanîci nu se prea împăca cu viața asta dezordonată. Soția îl sfătuia să ocupe vreo slujbă, el însă, după vechile păreri ale tatălui său şi din propria-i convingere, nu vru să-şi ia serviciu. Totuşi, pentru a-i face pe plac Varvarei Pavlovna, consimți să rămână la Petersburg. De altfel, el înțelese curând că nimeni nu-l împiedica să se izoleze, că nu dispunea în zadar de biroul cel mai liniştit şi mai intim din tot Petersburgul, că soția-i grijulie era gata chiar să-l ajute să se izoleze – şi de atunci toate au mers de minune. El se îngriji din nou de educația sa, pe care o socotea nedesăvârşită, începu să citească iarăşi, ba chiar se apucă să învețe limba engleză. Ciudat mai arăta făptura lui zdravănă şi spătoasă aplecată mereu asupra mesei de lucru şi fața-i rumenă, păroasă şi plină, ascunsă pe jumătate de caiete şi dicționare. Fiecare dimineață şi-o petrecea lucrând, la amiază prânzea minunat (Varvara Pavlovna era o gospodină desăvârşită), iar seara îşi făcea intrarea într-o lume vrăjită, parfumată, luminoasă, alcătuită numai din fețe vesele şi tinere, iar în centrul acestei lumi se afla aceeaşi gospodină grijulie, soția sa. Ea îl bucură născându-i un fecior; bietul prunc trăi însă puțin; muri în primăvară; iar vara, după sfatul medicilor, Lavrețki îşi duse nevasta în străinătate, la o stațiune balneară. Avea nevoie de o destindere nervoasă după o nenorocire atât de mare. În

acelaşi timp, chiar pentru sănătatea ei era necesar un climat cald. Vara şi toamna le petrecură în Germania şi în Elveția, iar pentru iarnă – după cum era de aşteptat – plecară la Paris. Aici, Varvara Pavlovna înflori ca un trandafir şi tot atât de repede şi de abil ca şi la Petersburg, ştiu să-şi înjghebeze un cuibuşor. Găsi o locuință cât se poate de drăguță pe una din străzile liniştite, dar la modă, ale Parisului. Făcu soțului un halat de casă, cum nu mai purtase el niciodată, tocmi o servitoare elegantă, o bucătăreasă minunată şi un lacheu dibaci. Făcu rost de un cupeu încântător şi de un pian admirabil. Nu trecu nicio săptămână, şi ea se deprinse să treacă strada, să poarte şalul, să deschidă umbrela şi să-şi pună mănuşile întocmai ca o adevărată pariziană. Nici cunoştințele nu-şi întârziară mult apariția. La început, o vizitau numai ruşii, apoi începură să apară francezii, extrem de amabili, reverențioşi, holtei cu maniere alese, cu nume melodioase. Cu toții vorbeau repede şi mult, salutau cu dezinvoltură, îşi mijeau ochii de plăcere. Între buzele lor trandafirii străluceau danturi albe, şi ce frumos ştiau ei să zâmbească! Fiecare îşi aducea prietenii; iar *la belle madame de Lavretzki* în curând ajunse cunoscută de la *Chaussée d'Antin* până în *Rue de Lille.* Pe vremea aceea (lucrurile s-au petrecut în 1836), nu se prăsise încă neamul foiletoniştilor şi al cronicarilor, care mişună acum pretutindeni, ca furnicile într-un muşuroi scormonit; dar, chiar pe atunci, în salonul Varvarei Pavlovna se ivi un oarecare *m-r* Jules, un domn cu înfățişare nu prea arătoasă, cu reputație scandaloasă, obraznic şi josnic, ca toți duelgiii şi oamenii pălmuiți. Varvara Pavlovna nu-l putea suferi pe acest *m-r* Jules, totuşi îl primea pentru că acesta scria, din când în când, la diferite gazete şi pomenea mereu de dânsa, numind-o fie *m-me de L...tzki,* fie *m-me de***, cette grande dame russe si distinguée, qui demeure rue de P...*[14]; el povestea lumii întregi, adică celor câteva sute de abonați, care nu aveau nici în clin, nici

[14] Această nobilă doamnă rusoaică atât de distinsă, care locuieşte în strada P... (fr.)

în mânecă cu *m-me de L...tzki,* despre această doamnă, un spirit cu adevărat francez *(une vraie française par l'esprit)* – francezii nu au o laudă mai mare decât aceasta – drăguță şi amabilă, o muziciană remarcabilă, care valsează uimitor (într-adevăr, Varvara Pavlovna valsa atât de frumos, încât fascina toate inimile de dincolo de marginea rochiei sale uşoare, avântate în zbor)... Într-un cuvânt îi ducea faima în lume, şi aceasta, orice s-ar spune, e un lucru plăcut. Pe atunci, domnişoara Mars părăsise scena, iar domnişoara Rachel încă nu se ivise. Totuşi, Varvara Pavlovna frecventa cu sârguință teatrele. Era entuziasmată de muzica italiană şi râdea de glumele răsuflate ale lui Odry; căsca politicos la Comedia franceză şi plângea când o vedea jucând pe doamna Dorval în vreo melodramă ultraromantică; şi, ceea ce-i mai important, în casa ei a cântat Liszt de două ori şi a fost aşa de simpatic, aşa de firesc – fermecător! Iarna trecu în felul acesta plăcut, iar spre sfârşitul ei Varvara Pavlovna fu prezentată până şi la curte. La rândul său, Feodor Ivanîci nu se plictisea, deşi câteodată viața îl apăsa greu pe umeri, greu, fiind searbădă. Citea ziare, asculta prelegeri la *Sorbonne* şi la *Collège de France,* urmărea dezbaterile parlamentului şi se apucă să traducă o lucrare ştiințifică vestită asupra irigației. „Nu-mi pierd timpul zadarnic, se gândea el, toate acestea sunt folositoare; dar, iarna viitoare, va trebui negreşit să mă-ntorc în Rusia şi să mă apuc de treabă." E greu de spus dacă-şi dădea bine seama în ce consta această treabă şi cine ştie dacă ar fi izbutit să se întoarcă, la iarnă, în Rusia; deocamdată se pregătea să plece cu soția la Baden-Baden... O întâmplare neaşteptată îi spulberă însă toate planurile.

XVI

INTRÂND O DATĂ, ÎN LIPSA VARvarei Pavlovna, în iatacul acesteia, Lavrețki văzu pe jos o

hârtiuță mică, împăturită cu grijă. Instinctiv o ridică şi tot aşa o desfăcu şi citi următoarele, scrise în limba franceză:

„Scumpul meu înger Betsy (nu mă pot hotărî în niciun chip să-ți spun Barbe sau Varvara). În zadar te-am aşteptat la colțul bulevardului; vino mâine, pe la unu şi jumătate, în micul nostru apartament. Bunul tău grăsun *(ton gros bonhomme de mari)* obişnuieşte la ora asta să se înfunde în cărțile lui; vom cânta iarăşi cântecul poetului vostru *Puşkin (de votre poçète Pouskine),* pe care m-ai învățat să-l cânt: «Soț bătrân, soț cumplit!» Îți sărut de mii de ori mânuțele şi picioruşele. Te aştept.

Ernest.“

Lavreţki nu înțelese dintr-o dată cele citite. De aceea citi a doua oară – şi capul începu să i se învârtă, duşumeaua i se clătină sub picioare, ca puntea unei corăbii în timpul furtunii. El răcni, se înăbuşi şi, în acelaşi timp, izbucni în plâns.

Îşi pierdu mințile. Credea atât de orbeşte în soția lui! Niciodată nu-i trecuse prin minte gândul că ea ar fi în stare să-l înşele, să-i fie necredincioasă. Ernest, amantul soției sale, un băiat blond, frumuşel, de vreo douăzeci şi trei de ani, cu năsucul cârn şi cu mustăcioara subțire, era aproape cea mai mare nulitate dintre toate cunoştințele ei. Trecură câteva minute, se scurse o jumătate de ceas. Lavreţki stătea tot încremenit, strângând în mână scrisoarea fatală, cu ochii pironiți prosteşte în duşumea. Nişte chipuri palide i se năzăreau într-un vârtej întunecat. Inima i se oprea în loc într-o durere sfâşietoare. I se părea că se prăbuşeşte, cade, se rostogoleşte... fără sfârşit. Un foşnet uşor şi cunoscut de rochie de mătase îl trezi din amorțeală; Varvara Pavlovna, îmbrăcată cu pălărie şi şal, se întorcea grăbită de la plimbare. Lavreţki se cutremură din tot trupul şi se repezi să iasă afară. Îşi dădea seama că în clipa aceea ar fi fost în stare s-o sfâşie, să-i tragă aşa, țărăneşte, o bătaie soră cu moartea, s-o sugrume cu mâinile sale. Nedumerită, Varvara

Pavlovna vru să-l oprească; el mai avu doar puterea să şoptească: „Betsy“ – şi fugi din casă.

Lavreţki luă un cupeu şi porunci birjarului să-l ducă afară din oraş. Tot restul zilei şi toată noaptea până dimineaţă rătăci, oprindu-se necontenit şi plesnind din palme: ba îşi pierdea minţile, ba îl apuca un fel de râs, s-ar părea chiar un acces de veselie. Dimineaţa îl pătrunse frigul şi intră într-un han prost de mahala, luă o cameră şi se aşeză pe un scaun la fereastră. Îl apucă un căscat convulsiv. De-abia se ţinea pe picioare, trupul parcă-i era frânt; deşi nu simţea oboseala, istovirea îl birui: şedea, se uita şi nu înţelegea nimic. Nu putea pricepe ce i se întâmplase, de ce se trezise singur, cu mâinile şi cu picioarele înţepenite, cu gura amară, cu o piatră de moară pe piept, într-o cameră pustie şi necunoscută. Nu era capabil să înţeleagă ce o făcuse pe Varia să se dea acestui francez şi cum de putuse, ştiindu-se necredincioasă, să fie liniştită ca odinioară şi tot aşa de încrezătoare şi de drăguţă faţă de dânsul.

„Nu pricep nimic! şopteau buzele sale uscate. Cine mă poate asigura că chiar la Petersburg“... Nu-şi sfârşi întrebarea şi căscă iarăşi, tremurând şi chircindu-se din tot corpul. Amintirile luminoase, ca şi cele întunecate, îl chinuiau la fel. Deodată îi veni în minte că, în urmă cu câteva zile, faţă de el şi de Ernest, ea se aşezase la pian şi cântase: „Soţ bătrân, soţ cumplit!“ îşi aminti expresia de pe figura ei, sclipirea stranie a ochilor şi culoarea obrajilor săi, şi atunci se ridică de pe scaun şi vru să se ducă la dânşii pentru a le spune: „Degeaba aţi glumit pe socoteala mea; străbunul meu îi zvânta pe ţărani în bătaie; iar bunicul meu a fost el însuşi ţăran”, şi apoi să-i omoare pe amândoi. Ba, deodată, i se părea că tot ce i se întâmplase fusese numai un vis şi nici măcar un vis, ci un fel de halucinaţie şi că n-aveai decât să te scuturi şi să te uiţi împrejur... El privi în jur, dar mâhnirea îi pătrundea în inimă mai adânc, tot mai adânc, ca ghearele uliului care înşfacă o pasăre. Colac peste pupăză, Lavreţki nădăjduia să fie tată, peste câteva luni... Trecutul, viitorul, toată viaţa-i era otrăvită. În cele din urmă se

întoarse la Paris, trase la un hotel şi trimise Varvarei Pavlovna biletul domnului Ernest, cu următoarea scrisoare:

„Hârtiuța alăturată vă va explica totul. Cu acest prilej vă pot spune că nu v-am recunoscut: totdeauna aşa de grijulie, cum de-aţi putut pierde o hârtie atât de importantă? (Bietul Lavreţki pregătise şi migălise fraza asta vreme de câteva ceasuri.) Eu nu vă mai pot vedea; presupun că nici dumneavoastră n-aveţi motive să doriţi o întâlnire cu mine. Vă fixez suma de 15.000 de franci pe an; mai mult nu pot să vă dau. Comunicaţi-vă adresa biroului meu de la ţară. Faceţi ce, doriţi, trăiţi unde vă place! Vă doresc fericire. Nu aştept răspuns.”

Lavreţki scrise soţiei sale că nu aşteaptă răspuns... dar de fapt el îl aştepta, şi încă cu însetare, ca să vadă explicaţia acestei fapte neînţelese, de neînchipuit. În aceeaşi zi, Varvara Pavlovna îi trimise o scrisoare lungă în limbă franceză. Aceasta îi dădu lovitura de graţie: ultima îndoială i se spulberă – şi se ruşina că mai avusese îndoieli. Varvara Pavlovna nu încerca să se dezvinovăţească; dorea doar să-l vadă şi-l ruga să n-o condamne irevocabil. Scrisoarea era rece şi forţată, deşi pe alocuri se zăreau urme de lacrimi. Lavreţki râse cu amărăciune şi dispuse să se comunice trimisului ei că totul era în ordine. Peste trei zile, nu se mai afla la Paris: nu plecă însă în Rusia, ci în Italia. De fapt, îi era totuna încotro pleca – numai să nu se ducă acasă. Trimise dispoziţii vechilului său cu privire la pensia soţiei, dându-i totodată ordin să preia neîntârziat de la generalul Korobin toată conducerea moşiei, fără să mai aştepte întocmirea deconturilor, şi să ia măsuri pentru plecarea excelenţei-sale din Lavriki. El îşi închipui – ca şi cum ar fi fost de faţă – fâstâceala şi grandoarea inutilă a generalului izgonit şi, cu tot necazul său, simţi un fel de bucurie răutăcioasă. Totodată o rugă pe Glafira Petrovna, printr-o scrisoare, să se înapoieze la Lavriki şi-i trimise o procură pe numele ei. Glafira Petrovna nu se mai întoarse la Lavriki, ba dădu chiar

anunțuri prin ziare că distrusese procura – ceea ce era cu totul inutil. Ascunzându-se într-un orăşel din Italia, Lavreţki multă vreme nu se putu stăpâni să nu-şi urmărească soția. Din ziare descoperi că ea plecase din Paris, aşa cum proiectase, la Baden-Baden. În curând numele ei apăru într-un articolaş semnat de acelaşi *m-r* Jules. Printre obişnuitele frivolități, articolaşul lăsa să se străvadă un fel de compasiune prietenească. Citindu-l, Feodor Ivanîci rămase dezgustat. Mai târziu află că i se născuse o fiică. Peste vreo două luni, primi comunicarea vechilului său că Varvara Pavlovna ceruse prima treime din pensie. Apoi începură să umble zvonuri din ce în ce mai urâte. În cele din urmă, toate jurnalele răspândiră, cu iuțeala fulgerului, o întâmplare tragicomică, în care soția sa juca un rol de neinvidiat. Astfel se sfârşi totul: Varvara Pavlovna ajunse o „celebritate".

Lavreţki încetă să mai fie preocupat de dânsa, dar îi mai trebui mult timp ca să se poată împăca cu sine însuşi. Uneori îl prindea un dor atât de mare după soția lui, încât i se părea că ar fi dat totul, ba chiar… ar fi iertat-o, numai să-i audă iarăşi glasul duios şi să-i simtă mâna din nou între palmele sale. Cu toate acestea, vremea trecea cu folos. Nu se născuse ca să fie martir; firea-i sănătoasă birui. Multe lucruri i se limpeziră în minte. Până la urmă, nici lovitura primită nu i se mai păru aşa de neaşteptată. Îşi înțelese soția; pe un om apropiat îl înțelegi pe deplin de-abia după ce te desparți de dânsul. Lavreţki se apucă iarăşi să studieze, să lucreze, deşi nu mai avea acelaşi avânt: scepticismul, făurit de încercările vieții şi de educația lui, i se cuibări pentru totdeauna în suflet. Ajunse cât se poate de nepăsător față de toate. Trecură vreo patru ani şi se simți în stare să se întoarcă în patrie şi să se întâlnească cu ai săi. Fără a se opri nici la Petersburg, nici la Moscova, Lavreţki sosi în oraşul O… unde ne-am despărțit de dânsul şi unde-l invităm pe binevoitorul cititor să se întoarcă acum, împreună cu noi.

XVII

ÎN DIMINEAȚA CARE A URMAT ZI-lei descrise la început, pe la ceasurile zece, Lavreţki urcă scările casei Kalitin. În întâmpinare îi ieşi Liza, gătită cu pălărie şi cu mănuşi.

— Încotro? o întrebă el.

— La liturghie. Azi e duminică.

— Obişnuiți să vă duceți la liturghie?

Nedumerită, Liza îl privi în tăcere.

— Scuzați-mă, vă rog, zise Lavreţki, eu... am vrut să spun altceva. Am venit să-mi iau rămas bun de la dumneavoastră, căci peste un ceas plec la țară.

— Undeva pe-aproape? îl cercetă Liza.

— La vreo douăzeci şi cinci de verste.

În pragul uşii se ivi Lenocika, însoțită de o cameristă.

— Să nu ne uitați, rosti Liza şi coborî scările.

— Nici pe mine să nu mă uitați. O clipă, vă rog, mai adăugă el, tot mergeți la biserică, rugați-vă şi pentru mine.

Liza se opri şi se întoarse cu fața spre dânsul.

— Bine, îi spuse, privindu-l drept în față. Am să mă rog şi pentru dumneavoastră. Haidem, Lenocika.

În salon, Lavreţki o găsi numai pe Maria Dmitrievna. Mirosea a colonie şi a mentă. După spusele sale, o duruse capul şi petrecuse o noapte neliniştită. Îl primi cu obişnuita-i amabilitate galeşă şi convorbirea se închegă încet-încet.

— Nu-i aşa, îi întrebă ea, că Vladimir Nikolaici e un tânăr plăcut?

— Dar cine-i Vladimir Nikolaici?

— Panşin, cel care-a fost aici ieri. I-ați plăcut foarte mult; am să vă spun în secret, *mon cher cousin*[15], el, nici mai mult, nici mai puțin, şi-a pierdut capul după Liza mea. Ei, şi? Face

[15] Dragul meu văr. (fr.)

parte dintr-o familie bună, are o slujbă admirabilă, e deştept, apoi e şi *kammerjunker.* Dacă o vrea Dumnezeu... din partea mea, ca mamă, voi fi foarte bucuroasă. Desigur, am o mare răspundere; fericirea copiilor, bineînțeles, depinde de părinți; dar să mai spun şi aşa: până acum, de bine, de rău, mereu tot eu şi eu, pretutindeni numai eu, după cum vezi; am crescut copiii, i-am educat, toate le-am făcut numai eu... iată şi acum, am cerut să-mi vină o domnişoară de la doamna Boulus...

Maria Dmitrievna se avântă în descrierea grijilor, strădaniilor şi sentimentelor sale materne. Lavreţki o asculta în tăcere şi-şi învârtea pălăria în mâini. Privirea lui rece, greoaie o scoase din fire pe această cucoană pusă pe flecăreală.

— Dar Liza cum vă place? îl întrebă ea.

— Lizaveta Mihailovna e o fată minunată, îi răspunse Lavreţki; apoi se sculă salutând-o şi intră la Marfa Timofeevna. Maria Dmitrievna se uită în urma lui, nemulțumită, şi se gândi: „Ce stângaci, ce țărănoi! Acum înțeleg de ce nevastă-sa nu i-a putut rămâne credincioasă.“

Marfa Timofeevna era în odaia sa, înconjurată de tot personalul, alcătuit din cinci ființe, aproape la fel de dragi inimii sale: un botroş dresat, cu guşa plină, pe care-l îndrăgise pentru că nu mai fluiera şi nici nu împroşca apa, o cățeluşă mică, foarte sperioasă şi liniştită. Roska, un motan supărăcios, Matros, o fetiță neastâmpărată şi oacheşă de vreo nouă ani, cu ochii cât roata carului şi cu năsucul ascuțit, căreia îi zicea Şurocika şi, în sfârşit, o femeie vârstnică, de vreo cincizeci şi cinci de ani, cu boneta albă şi o cațaveică scurtă, cafenie peste rochia de culoare închisă, cu numele Nastasia Karpovna Ogarkova. Şurocika era târgoveață, orfană de amândoi părinții. Marfa Timofeevna o luase de milă, ca şi pe Roska: atât cățeluşa, cât şi fetița fuseseră găsite pe stradă; şi una, şi alta erau slabe şi flămânde, le uda deopotrivă ploaia de toamnă. Pe Roska n-o căutase nimeni; iar Şurocika fusese cedată cu dragă inimă Marfei Timofeevna de unchiul său, un pantofar beţiv, care

nici el n-avea ce mânca, nici pe nepoată n-o hrănea cum se cuvine. În schimb o bătea cu calapodul în cap. Pe Nastasia Karpovna bătrâna o cunoscuse cu prilejul unui hagealâc la o mănăstire. Se apropiase de ea fără s-o cunoască (îi plăcuse, după cum spunea însăşi Marfa Timofeevna, pentru că se ruga frumos), intrase în vorbă cu ea şi o poftise la o ceaşcă de ceai. Din ziua aceea, nu se mai despărțiră. Nastasia Karpovna avea o fire foarte veselă şi cât se poate de supusă. Era văduvă fără copii, se trăgea din nobili scăpătați; avea un cap rotund, încărunțit, mâinile albe şi moi, o față puhavă cu trăsături mari şi blânde, cu nasul cârn, puțin cam comic; ea o venera pe Marfa Timofeevna, iar aceasta o iubea foarte mult, deşi o zeflemisea pentru inima-i foarte slabă: o atrăgeau toți bărbații tineri şi roşea fără voie, ca o fetiță, la cea mai nevinovată glumă. Întregul său capital era alcătuit din o mie două sute de ruble, în asignate; trăia pe socoteala Marfei Timofeevna, însă ele se aflau pe picior de egalitate; Marfa Timofeevna n-ar fi admis slugărnicia.

— A! Uite-l pe Fedea! exclamă Marfa Timofeevna, de cum îl văzu. Aseară nu mi-ai cunoscut familia: iat-o, admir-o acum. Ne-am adunat cu toții la ceai; acesta-i al doilea ceai, ca-n zilele de sărbătoare. Poți să-i mângâi pe toți: numai Şurocika nu se va lăsa dezmierdată, iar motanul te va zgâria. Pleci chiar azi?

— Azi. Lavreţki se aşează pe un scăunel. Mi-am şi luat rămas bun de la Maria Dmitrievna. Am văzut-o şi pe Lizaveta Mihailovha.

— Spune-i Liza, taică. Tu să-i spui Mihailovna?! Şi şezi binişor, c-ai să dărâmi scăunelul Şurocikăi.

— Se ducea la liturghie, urmă Lavreţki. E într-adevăr evlavioasă?

— Da, Fedea, foarte evlavioasă. Mai mult decât noi amândoi.

— Parcă dumneavoastră nu sunteți evlavioasă? o întrebă Nastasia Karpovna, rostind peltic cuvintele. Azi la utrenie n-am mers, dar la liturghia de mai târziu ne vom duce.

— Ba nu, ai să te duci tu singură; eu m-am lenevit, maică,

îi răspunse Marfa Timofeevna. Mie îmi place, să mă răsfăț cu ceai.

I se adresa Nastasiei Karpovna cu „tu“, deşi se țineau pe picior de egalitate – vezi bine, nu degeaba era o Pestova: trei Pestovi figurau în pomelnicul lui Ivan Vasilievici Groznîi; Marfa Timofeevna ştia lucrul acesta.

— Spuneți-mi, vă rog, începu iarăşi Lavreţki, Maria Dmitrievna mi-a vorbit acum de... cum naiba îi zice?... Panşin. Cine-i el?

— Ce limbută, Doamne, iartă-mă! mormăi Marfa Timofeevna. Pesemne ți-a spus în taină că iată, chipurile, ce mai mire s-a ivit. Mai bine-ar şuşoti cu feciorul de popă; dar se vede că acela nu i-i destul. Şi doar încă nu-i nimic, slavă Domnului! iar ea a şi început să flecărească.

— Şi de ce slavă Domnului? întrebă Lavreţki.

— Ia de-aceea, că flăcăul ăsta nu-mi place; şi nici n-ai de ce să te lauzi cu dânsul.

— Nu vă place?

— Da, doar n-o să-i cucerească pe toți. I-o fi de ajuns că l-a îndrăgit Nastasia Karpovna.

Biata văduvă se tulbură cu totul.

— Ce spui dumneata, Marfa Timofeevna, nu ți-i frică de Dumnezeu?! exclamă ea şi pe loc o roşeață îi acoperi fața şi gâtul.

— Şi ştie puşlamaua, o întrerupse Marfa Timofeevna, ştie cu ce s-o momească: i-a făcut cadou o tabacheră. Fedea, să-i ceri o priză de tabac: ai să vezi cât îi de frumoasă tabachera; are pe capac un husar călare. Ai face mai bine, maică, să nu te dezvinovățeşti.

Nastasia Karpovna se mulțumi numai să dea din mâini, în semn de protest.

— Bine, dar Lizei, întrebă Lavreţki, îi place?

— Se pare că-i place. De altfel, Dumnezeu s-o înțeleagă! Ştii doar că sufletul altuia-i o pădure întunecoasă, iar cel de fecioară cu atât mai mult. Uite, sufletul Şurocikăi – pas de-l înțelege! De ce se ascunde şi totuşi nu pleacă de când ai venit?

Şurocika pufni într-un râs înăbuşit şi se repezi afară; iar Lavreţki se sculă de la locul său.

— Da, rosti tărăgănat, e greu să înţelegi sufletul de fecioară.

Se apropie să-şi ia rămas bun.

— Ei, te mai vedem curând? îl întrebă Marfa Timofeevna.

— Cum s-o întâmpla, mătuşico: doar nu stau departe.

— Da, că tu pleci la Vasilevskoe. Nu vrei să stai la Lavriki – ei bine, treaba ta! Numai să te duci şi pe acolo, ca să te închini la mormântul mamei tale, ba şi la mormântul bunicii. Acolo, în străinătate, ai adunat tot felul de înţelepciuni şi, cine ştie, poate că din mormânt vor afla că ai venit la ele. Să nu uiţi, Fedea! Fă un parastas şi pentru Glafira Petrovna, uite, ţine o rublă. Ia-o, ia-o, căci vreau eu să dau de-o slujbă pentru dânsa. În timpul vieţii n-am iubit-o; dar, n-am ce zice, a fost o femeie de caracter. Era cuminte şi nici pe tine nu te-a obijduit. Şi acum, umblă sănătos, altfel ţi s-ar urî cu mine.

Şi Marfa Timofeevna îşi îmbrăţişă nepotul.

— Iar Liza n-are să-l ia pe Panşin. Să n-ai nicio grijă în privinţa asta; nu-i ea pentru un bărbat ca ăsta.

— Dar n-am nicio grijă, răspunse Lavreţki şi plecă.

XVIII

DUPĂ VREO PATRU ORE, LAVREŢ-ki porni spre casă. Trăsura lui mâna repede pe un drum nepietruit de ţară. De vreo două săptămâni era secetă. O pâclă subţire şi alburie se întindea în văzduh şi acoperea pădurile din depărtare, de unde venea iz de fum. O mulţime de nouraşi întunecaţi, cu marginile nedesluşite, alunecau pe cerul albastru-palid. Un vânt uscat sufla destul de tare, ca un şuvoi necontenit, fără să împrăştie zăpuşeala. Cu capul aplecat pe pernă şi cu braţele încrucişate pe piept, Lavreţki privea ogoarele desfăşurându-se în fugă ca un evantai,

răchitele care se iveau şi dispăreau domol, stăncuţele şi ciorile neroade, care se uitau costiş, cu o neîncredere tâmpă, spre trăsura de pe drum, precum şi haturile lungi năpădite de pelinariță, pelin şi sorb de câmp, privea... şi această pustietate roditoare, această verdeață proaspătă a stepei, colinele lungi, văgăunile cu tufişuri scunde de stejar, cătunele cenuşii şi mestecenii subțiri, toată această privelişte rusească, pe care n-o văzuse de multă vreme, îi umplea sufletul de un simțământ cald şi în acelaşi timp aproape trist. O apăsare plăcută parcă îi strânse inima. Gândurile-i rătăceau în voie; conturul lor era tot atât de fumuriu şi nedesluşit ca şi cel al nouraşilor din tării. Îşi aduse aminte de copilăria lui, de maică-sa, de moartea ei – cum fusese adus lângă dânsa şi cum ea, apropiindu-i capul de sânul său, începuse să plângă înăbuşit, dar, văzând-o pe Glafira Petrovna, tăcuse. Îşi aduse aminte de tatăl său, la început viguros, nemulțumit de toate, cu o voce metalică, apoi orb, plângăcios, cu barba căruntă, neîngrijită... Îşi aminti cum o dată, la masă, întrecând măsura cu băutura şi pătându-şi şervetul de sos, fusese apucat de un râs subit şi începuse să povestească, roşind şi clipind din ochii lipsiți de vedere, despre cuceririle sale. Îşi aduse aminte de Varvara Pavlovna şi-şi miji ochii fără să vrea, cum şi-i mijeşte omul săgetat de o durere lăuntrică fulgerătoare, scuturându-şi capul. Apoi gândurile i se opriră la Liza.

„Iată, se gândi el, o ființă tânără, care de-abia acum intră în viață. O fată simpatică; dar oare ce-o să iasă din ea? E şi frumuşică. Fața proaspătă, pală, ochii şi buzele la fel de serioase, privirea sinceră şi curată. Păcat, pare-se că-i puțin cam exaltată. Are o statură plăcută, umblă atât de uşor şi are o voce potolită. Îmi place foarte mult când se opreşte brusc, ascultă cu luare-aminte fără să zâmbească; apoi rămâne pe gânduri şi-şi aruncă părul peste cap. Şi mie-mi vine să cred că Panşin nu-i de ea. Totuşi, care o fi fiind meteahna lui? La urma urmei, de ce mă las pradă visării? O să pornească şi ea pe aceeaşi cărare, pe care umblă toți. Mai bine să ațipesc. “ Şi Lavreţki închise ochii.

Dar nu putu adormi şi se cufundă în obişnuita picoteală a drumului. Ca şi mai înainte, icoane din trecut se iveau molcom, i se ridicau în suflet, amestecându-se şi încălcindu-se cu alte imagini. Cine ştie de ce, Lavreţki începu să se gândească la Robert Peel... la istoria Franţei... la felul cum ar fi câştigat o bătălie, dac-ar fi fost general; i se părea că aude împuşcături şi strigăte... Capul îi alunecă într-o parte, deschise ochii... Aceleaşi câmpii, aceleaşi privelişti de stepă. Potcoavele roase ale lăturaşilor scânteiau, rând pe rând, prin praful vălurit; cămaşa galbenă a vizitiului, cu clini roşii la subsuori, se umfla de vânt... „Bine mă mai întorc în locurile părinteşti", îi trecu prin cap lui Lavreţki şi strigă: „Mână, vizitiu!" Se înfăşură în manta şi se lăsă de-a binelea pe pernă. Trăsura îl hurduca: Lavreţki se ridică în capul oaselor şi deschise larg ochii. În faţa lui, pe deal, se desfăşura un sătuc; ceva mai la dreapta se zărea o căsuţă boierească veche, cu obloanele trase şi cu pridvorul strâmb. În curtea largă, începând chiar de la poartă, crescuse urzica, verde şi deasă, ca un pâlc de cânepă. Tot aici se afla un hambar de scânduri de stejar, încă trainic. Acesta era satul Vasilevskoe.

Surugiul coti spre poartă şi îşi opri caii. Feciorul lui Lavreţki se sculă în picioare pe capră şi, pregătindu-se să sară jos, strigă: „Hăp, hăp!" Se auzi un lătrat răguşit şi surd; dar câinele nu catadicsi să se arate. Feciorul dădu iarăşi să sară şi mai răcni o dată: „Hăp, hăp!" Lătratul vlăguit se repetă, iar după câteva clipe, nu se ştie de unde, se ivi în curte un om în anteriu de nanchin, cu creştetul alb ca zăpada. Se uită spre trăsură, punându-şi palma streaşină la ochi; se lovi deodată cu amândouă mâinile peste şolduri, o clipă se frăsui pe loc; apoi se repezi să deschidă poarta. Trăsura intră în curte hârşâindu-şi roţile prin urzici şi se opri în faţa pridvorului. Bărbatul cu creştetul alb, foarte sprinten după aparenţe, stătea cu picioarele crăcănate, într-o poziţie sucită, pe ultima treaptă şi descheia cu înfrigurare burduful de piele al trăsurii, apoi îl trase în sus, ajutând boierului să coboare, şi-i sărută mâna.

— Bine te-am găsit, frate, rosti Lavreţki. Mi se pare că-ţi zice Anton? O mai duci?

Bătrânul făcu o plecăciune în tăcere şi porni fuga după chei. Între timp, surugiul stătea nemişcat, aplecat într-o rână şi trăgând cu coada ochiului la uşa încuiată. Iar feciorul lui Lavreţki, cum sări jos, aşa şi rămase, într-o poză pitorească, cu o mână pe capră. Bătrânul aduse cheile şi, fără să fie nevoie, se încovoie ca un şarpe, ridicind coatele sus de tot, descuie uşa, se feri într-o parte şi din nou făcu o plecăciune până în pământ.

„Iată-mă-s acasă, iată că m-am întors", se gândi Lavreţki, intrând în antreul micuţ, pe când obloanele se deschideau, trosnind şi scârţâind, unul după altul, iar lumina zilei pătrundea în încăperile pustii.

XIX

CĂSUŢA ÎN CARE SE INSTALĂ Lavreţki şi în care cu doi ani mai înainte, îşi dăduse sufletul Glafira Petrovna fusese durată în veacul trecut din lemn trainic de pin. Ca înfăţişare, părea şubredă; dar ar mai fi putut dăinui încă vreo cincizeci de ani, poate şi mai mult. Lavreţki străbătu toate odăile şi, spre marea nemulţumire a muştelor bătrâne şi vlăguite, cu praf alb pe spate, care şedeau nemişcate pe tavan, porunci să se deschidă pretutindeni ferestrele. De la moartea Glafirei Petrovna nimeni nu le mai deschisese. În casă, toate rămăseseră aşa cum fuseseră odinioară. În salon, canapeluţele albe cu picioare subţiri, capitonate cu stofă lucioasă gri, ponosite şi stricate, aminteau stăruitor de vremurile Ecaterinei. Tot în salon se afla jilţul preferat al stăpânei, cu speteaza înaltă şi dreaptă, de care dânsa nici la bătrâneţe nu se sprijinea. Pe peretele din faţă atârna străvechiul portret al străbunului lui Feodor, Andrei Lavreţki. Faţa-i înveninată şi mohorâtă de-abia se distingea pe fondul înnegrit şi scorojit. Ochii săi

mici şi răi priveau morocănos pe sub pleoapele-i căzute, umflate parcă. Părul negru, nepudrat, stătea zburlit ca o perie deasupra unei frunți greoaie, brăzdate de zbârcituri. De colțul portretului atârna o cunună din siminoc prăfuit. „Însăşi Glafira Petrovna a binevoit s-o împletească", îl încunoştință Anton. În dormitor trona un pat îngust şi înalt, sub un polog făcut dintr-un material vărgat, vechi şi foarte trainic. Un maldăr de perne decolorate şi o plapumă matlasată, subțire, se aflau pe pat; iar deasupra capului atârna icoana înfățişând intrarea Maicii Domnului în biserică, icoana pe care această fată bătrână, murind singură şi uitată de toți, a dus-o, pentru cea din urmă oară, la buzele-i aproape reci. Toaleta din lemn încrustat cu plăci mici de aramă şi cu o oglinjoară strâmbă, cu poleiala înnegrită, se găsea lângă fereastră. Alături de dormitor se afla un mic paraclis, cu pereții goi şi, în colț, cu un iconostas masiv. Pe jos era aşternut un covoraş ros şi picurat cu ceară, pe care Glafira Petrovna bătea mătănii până la pământ. Anton plecă cu feciorul lui Lavrețki ca să descuie grajdul şi şopronul. În locul lui se înfățişă o bătrânică aproape de aceeaşi vârstă cu dânsul, legată cu o basma până la sprâncene; îi tremura capul şi privirea-i era năucă, dar exprima râvnă – obiceiul vechi de a sluji cu smerenie – şi în acelaşi timp un fel de compătimire respectuoasă. Sărută mâna lui Lavrețki şi se dădu îndărăt, oprindu-se lângă uşă în aşteptarea poruncilor. Lavrețki nu-şi aducea aminte în ruptul capului cum îi zicea şi nici nu ştia măcar dacă o mai văzuse vreodată. O chema Aprakseia. Cu vreo patruzeci de ani mai înainte, aceeaşi Glafira Petrovna o alungase de la curtea boierească şi o pusese găinăreasă. De altfel, ea vorbea puțin, ca şi cum ar fi dat în mintea copiilor, şi în privirea ei nu aflai decât slugărnicie. Pe lângă cei doi bătrâni şi încă trei copii pântecoşi în cămeşoaie lungi, strănepoții lui Anton, la curtea boierească mai hălăduia un țăran ciung, scutit de cislă; acesta bolborosea ca un gotcan şi nu era bun de nimic. Nici câinele neputincios care îl întâmpinase pe Lavrețki la sosire cu lătratul său nu era cu mult mai folositor. Stătea

legat de vreo zece ani cu un lanț greu, cumpărat din porunca Glafirei Petrovna, şi abia-abia dacă mai era în stare să se mişte şi să-şi târască povara. După ce cercetă casa, Lavreţki ieşi în grădină şi rămase mulţumit de ea. Era năpădită toată de buruieni, brusturi, agrişe şi zmeură. Avea însă umbră multă, mulți tei bătrâni, care impresionau prin măreția lor şi prin aşezarea ciudată a ramurilor; fuseseră sădiți prea des şi cândva – cu vreo sută de ani înainte – fuseseră tunşi. Grădina se sfârşea cu un râmnic luminos, împrejmuit cu trestii înalte şi roşcate. Urmele vieții omeneşti se şterg foarte repede: conacul Glafirei Petrovna nu avusese vreme să se sălbăticească, dar părea scufundat într-o piroteală tăcută, în care moțăie toate cele pe pământ, dacă nu se molipsesc de neastâmpărul omului. Feodor Ivanîci trecu şi prin sat; babele-l priveau din pragul caselor, sprijinindu-şi obrazul cu mâna; țăranii se închinau de departe, copiii fugeau în lături, câinii lătrau nepăsători. În sfârşit, îl încercă foamea; slugile şi bucătarul urmau să sosească însă abia pe seară. Carul cu provizii din Lavriki încă nu venise. Atunci Lavreţki se văzu nevoit să ceară ajutorul lui Anton. Acesta se descurcă pe loc: prinse, tăie şi jumuli o găină bătrână; Aprakseia o curăță şi o spălă multă vreme, frecând-o ca pe o rufă, înainte de a o pune în oală. În sfârşit, când găina era fiartă, Anton aşternu o față de masă şi aşeză tacâmurile. Puse o solniță argintată şi înnegrită, pe trei picioruşe, şi o garafă şlefuită cu dop de sticlă rotund şi cu gâtul îngust. În cele din urmă Anton îl vesti pe Lavreţki, cu o voce cântătoare, că masa era gata. După aceea se postă în spatele scaunului, înfăşurându-şi pumnul drept cu un şervet şi împrăştiind un iz tare, stătut, asemănător cu mirosul lemnului de chiparos. Lavreţki gustă supa şi scoase o bucată de găină. Pielea ei era acoperită cu un fel de buburuze mari; o vână groasă trecea prin fiecare picior; carnea mirosea a surcică şi a leşie. Isprăvind de mâncat, Lavreţki spuse că ar bea ceai, dacă... „Vi-l pregătesc numaidecât!" îl întrerupse moşul şi se ținu de făgăduială. Se descoperi un pic de ceai, înfăşurat mtr-un petec de hârtie roşie, se găsi un samovar mic, dar care fierse foarte repede şi

zgomotos; se descoperi şi nişte zahăr, bucăţele foarte mici, parcă topite. Lavreţki bău ceaiul dintr-o ceaşcă mare; o ţinea minte încă din copilărie: avea zugrăvite pe dânsa nişte cărţi de joc, şi cu ea erau ospătaţi numai musafirii. Acum bea el din ea, întocmai ca un străin. Spre seară sosiră slujitorii. Lavreţki nu vru să se culce în patul mătuşă-si şi porunci să i se aştearnă în sufragerie. După ce stinse lumânarea, multă vreme privi în juru-i şi-l cuprinseră gândurile triste. Încerca sentimentul, cunoscut de orice om care a fost nevoit să mâne pentru întâia dată într-o casă nelocuită de mult. I se părea că întunericul ce-l învăluia din toate părţile nu se putea obişnui cu noul locatar. Parcă şi pereţii casei erau uimiţi. În sfârşit, stăpânul oftă, îşi trase plapuma şi adormi. Anton se culcă cel din urmă: şuşoti multă vreme cu Aprakseia, suspină cu jumătate de gură şi de vreo două ori îşi făcu semnul crucii. Amândoi nu se aşteptau ca boierul să se statornicească la dânşii, în Vasilevskoe, când aici, la doi paşi, avea o moşie aşa de frumoasă, cu un conac întemeiat atât de bine. Nici nu le trecea prin cap că tocmai de curtea aceea i se făcuse lehamite lui Lavreţki, conacul îi trezea amintiri dureroase. Anton şuşoti cât şuşoti; apoi luă un băţ, tocă cu el, după rânduiala pazniculuí, într-o scândură care amuţise multă vreme, agăţată de hambar, şi pe dată ţipi în ogradă fără să-şi acopere capu-i alb. Era o noapte liniştită şi plăcută de mai. Un somn dulce îl cuprinse pe moşneag.

XX

A DOUA ZI LAVREŢKI SE SCULĂ mai devreme, stătu de vorbă cu starostele, trecu pe la hambar, porunci să fie slobozit din lanţ câinele, care de-abia scoase un lătrat slab, dar nici nu se urni de lângă cuşca lui. Apoi, întorcându-se acasă, stăpânul se cufundă într-o toropeală lină, din care nu mai ieşi toată ziua. „Iată-mă dat la fund!“ îşi spuse de mai multe ori. Şedea la fereastră, fără

să se mişte, parcă ar fi ascultat curgerea vieţii liniştite care-l înconjura şi zgomotele rare ale acestui colţ rustic. Uite, undeva, dincolo de bălăria urzicilor, se auzea un glas subţirel-subţirel; dincoace, un ţânţar parcă îi ţinea isonul. Glasul tăcu, dar ţânţarul ţiui mai departe. Prin zumzetul unanim, trist şi sâcâitor al muştelor răzbătea zbârnâitul unui bărzăun gros, care nu avea altă treabă decât să se izbească de tavan. Un cocoş cântă în drum tărăgănând răguşit nota din urmă. Se auzi un car, în sat scârţâi o poartă „De ce?“ răsună deodată un glas dogit de muiere. „Of, tu, îngeraşule!“ spuse Anton unei fetiţe de doi ani, pe care o legăna în braţe. „Adu cvas“, rosti acelaşi glas de femeie şi deodată se aşternu o tăcere adâncă. Nu se auzea niciun zgomot, nicio adiere. Vântul nu mişca nicio frunză. Rândunelele zburau repede, fără un ţipăt, una după alta, răzând pământul; iar zborul lor tăcut îţi strecura în suflet tristeţe. „Iată-mă dat la fund! se gândi iarăşi Lavreţki. Totdeauna, din toate timpurile, viaţa aici este liniştită şi înceată, îşi urmă el gândul, cine intră în cercul ei trebuie să i se supună: aici n-ai de ce să te tulburi, să te răzvrăteşti; aici izbuteşte numai cel ce-şi croieşte cărarea în tihnă, cum trage ţăranul brazda cu plugul. Şi câtă vigoare e în jur, câtă sănătate în această tăcere inertă! Uite aici, sub fereastră, un brusture vânjos îşi face drum prin iarba deasă. Deasupra, leuşteanul îşi înalţă tulpina mustoasă, garofiţele îşi aruncă şi mai sus zulufii trandafirii; iar acolo, mai departe, pe câmpuri, luceşte secara, dă în pârg ovăzul şi fiecare frunză de prin copaci, fiecare fir de iarbă pe tulpina sa se întinde în voie, cât poate. Pentru o dragoste de femeie mi-am irosit anii cei mai frumoşi, se gândi mai departe Lavreţki, fie ca urâtul de aici să mă trezească, să-mi dea linişte şi să mă înveţe să nu mă grăbesc, de orice treabă m-aş apuca.” Şi se cufundă din nou în ascultarea liniştii fără să aştepte ceva şi în acelaşi timp parcă tot aşteptând, necontenit, tăcerea îl cuprinse de pretutindeni, soarele aluneca lin pe cerul albastru şi liniştit, iar norii pluteau domol pe întinderile lui. Se pare că ei ştiau încotro şi de ce plutesc. În acelaşi timp, în alte părţi ale

pământului, viața clocotea, se zorea, vuia. Aceeaşi viață aici curgea neauzită, ca apa printre ierburile mlaştinii. Şi până seara târziu Lavreţki nu se putu smulge din contemplarea acestei vieți trecătoare, ca apa care curge. Durerile trecutului se topeau în sufletu-i ca zăpezile primăvara şi – lucru ciudat! – niciodată nu simți o iubire aşa de adâncă şi de puternică pentru pământul patriei sale.

XXI

TIMP DE DOUA SAPTĂMINI, FEOdor Ivanîci puse rânduială în casa Glafirei Petrovna curăți curtea şi grădina. De la Lavriki se aduse mobilă comodă, din oraş îi sosiră vinuri, cărți, reviste; în grajd îşi făcură apariția cai. Într-un cuvânt, Feodor Ivanîci îşi înjghebă toate cele trebuitoare şi începu să trăiască şi ca boierii, şi ca sihaştrii. Zilele-i treceau monoton, totuşi nu se plictisea, deşi nu vedea pe nimeni. Se ocupa grijuliu şi cu sârg de gospodărie, umbla călare prin împrejurimi, citea. De altfel, citea puțin: îi plăcea mai mult să asculte poveştile lui moş Anton. De obicei, Lavreţki se aşeza la fereastră, cu o pipă şi cu o ceaşcă de ceai rece. Anton se oprea lângă uşă, cu mâinile la spate, şi îşi începea tacticos povestirile din vremuri de demult, vremuri legendare, când ovăzul şi secara nu se vindeau cu banița, ci cu sacul mare, două-trei copeici sacul. Pe-atunci în toate părțile, chiar până-n coasta oraşului, se întindeau pădurea de nepătruns şi stepa nedesțelenită. „Iar acuma, se jăluia moşul, care împlinise vreo optzeci de ani, aşa s-a tăiat şi s-a arat totul, că nu mai ai pe unde merge.” Anton mai povesti multe şi mărunte despre stăpâna sa, Glafira Petrovna: cât de chibzuită şi de chivernisită era şi cum un oarecare domn, un vecin tânăr, căutase să-i placă şi începuse s-o viziteze des şi cum, de dragul acestuia, domnia-sa, binevoise să-şi pună ca podoabă boneta de zile mari, cu panglici de culoare roş-închis, şi rochia galbenă din

frufru levantin. Dar după aceea s-a mâniat pe megieşul acela pentru o întrebare necuviincioasă: „Domnia-voastră, cică, trebuie să aveţi frumos capital?“, şi a dat poruncă să nu mai fie primit în casă şi cum, tot atunci, a lăsat cu limbă de moarte ca totul, până la cea mai mică bucată de cârpă, să fie înfăţişat lui Feodor Ivanîci. Şi cu drept cuvânt, Lavreţki găsi bulendrele mătuşii neatinse, printre care şi boneta de zile mari cu panglici de culoare roş-închis, şi rochia galbenă din frufru levantin. Acte vechi şi documente interesante, la care se aştepta Lavreţki, nu se găsiră de nici un fel, afară de o cărţulie învechită, în care bunicul său, Piotr Andreici, notase fie: „Sărbătorirea în oraşul Sankt-Petersburg a păcii încheiate cu imperiul turcesc de luminaţia-sa prinţul Alexandr Alexandrovici Prozorovski”; fie reţeta unui decoct pentru piept, cu observaţia: „Această prescripţie a fost dată generălesei Praskovia Feodorovna Saltîkova de protoprezbiterul bisericii Sfintei Treimi dătătoare de viaţă, Feodor Avxentievici”; fie noutăţi politice de felul acesta: „Despre tigrii franţuzi parcă nu se mai vorbeşte nimic” – şi alături de aceasta: „În *Moskovskie vedomosti s*e scrie că a murit domnul premier-maior Mihail Petrovici Kolîcev. N-o fi fiul lui Piotr Vasilievici Kolîcev?“ Lavreţki mai găsi câteva calendare vechi, nişte cărţi care tălmăceau visele şi opera cu misterele domnului Ambodik. Multe amintiri îi răscoli cartea *Simboluri şi embleme,* cunoscută, dar demult uitată. În masa de toaletă a Glafirei Petrovna, Lavreţki găsi un pachet mic, legat cu o panglică neagră, pecetluit cu ceară de aceeaşi culoare şi băgat tocmai în fundul sertarului. În pachet se aflau, faţă în faţă, portretul în pastel al tatălui său, din tinereţe, cu bucle moi răsfirate pe frunte, cu ochii ca migdala, galeşi şi cu gura întredeschisă, şi portretul aproape şters al unei femei palide, în rochie albă şi cu un trandafir alb în mână, mama lui. Cât despre Glafira Petrovna, aceasta nu îngăduise niciodată să i se facă portretul. „Eu, taică, Feodor Ivanîci, spuse Anton lui Lavreţki, cu toate că pe atunci nu aveam locuinţă la conacul boieresc, totuşi îl ţin minte pe străbunul domniei-voastre, Andrei Afanasievici,

cum de nu: aveam şaptesprezece ani împliniți când domnia-sa şi-a dat duhul. O dată s-a întâmplat să-l întâlnesc în grădină, de frică mi s-au tăiat şi picioarele; totuşi nu mi-a făcut nimic, numai m-a întrebat cum îmi zice şi m-a trimis în casă la dânsul să-i aduc batista. Era boier, nici vorbă – pe nimeni nu-l recunoştea mai mare. Căci strămoşul dumneavoastră, cum vă spun, avea un talisman minunat, dăruit de un călugăr de la Muntele Athos. Şi i-a spus călugărul cela: «Pentru bunăvoința ta, boierule, ți-l dăruiesc; poartă-l şi să nu-ți fie teamă de judecata de apoi». Doar pe atunci, taică, se ştie ce vremuri erau: boierul, ce voia, aceea şi făcea. Iar dacă cumva vreunul dintre domni îndrăznea să i se pună în poară, el numai că-i arunca o căutătură şi spunea: «Eşti un om de nimic», asta era vorba domniei-sale cea de toate zilele. Şi a trăit străbunul domniei-voastre, fie-i țărâna uşoară, în casa cea mică, durată din lemn. Dar ce de-a bogății n-a lăsat după dânsul, câtă argintărie, fel de fel de provizii – toate pivnițele erau pline vârf. Era gospodar. Garafa ceea, pe care ați binevoit s-o lăudați, a dumisale era: din ea bea votcă. Dar, iaca, bunicul domniei-voastre, Piotr Andreici, şi-a înălțat conac de piatră, avere însă n-a agonisit. Toate i-au mers anapoda. Şi a trăit mai rău decât babacu şi nici de plăceri n-a avut parte, iar banii toți s-au irosit, de n-ai cu ce să-l pomeneşti; o lingură de argint n-a lăsat. Doar Glafira Petrovna dacă le-a mai rânduit cât de cât.“

— Oare-i adevărat, îl întrerupse Lavreţki, că oamenii îi ziceau hoaşca cea bătrână?

— Ei, da cine-i zicea! răspunse Anton nemulțumit.

— D-apoi, taică, se hotărî într-o zi moşul să-l întrebe, cucoana noastră pe unde binevoieşte să-şi aibă sălaşul?

— M-am despărțit de nevastă, rosti în silă Lavreţki, şi te rog să nu mă mai întrebi de ea.

— Am înțeles, îi răspunse trist bătrânul.

Cam după vreo trei săptămâni, Lavreţki încălecă şi plecă în oraşul O... la Kalitini, unde petrecu o seară. Era acolo şi Lemm, care-i plăcu foarte mult lui Lavreţki. Deşi, din

capriciul părintelui, el nu ştia să cânte la niciun instrument, totuşi avea o adevărată pasiune pentru muzică, pentru muzica serioasă, clasică. În seara aceea, Panşin nu se afla la Kalitini. Guvernatorul îl trimisese undeva, afară din oraş. Liza cântă singură şi foarte bine. Lemm se însufleți, se simți cuprins de elan, făcu o hârtie sul şi dirija cu ea, drept baghetă. Maria Dmitrievna la început se înveseli, văzându-l în vervă; apoi se duse la culcare. După dânsa, Beethoven îți punea nervii la grea încercare. Pe la miezul nopții, Lavreţki îl petrecu pe Lemm până acasă şi mai stătu la el cam până la trei spre dimineață. Lemm vorbi mult; îşi îndreptă spinarea gârbovită şi îşi făcu mari ochii, care străluceau. Chiar şi părul i se zburlise puțin deasupra frunții. De atâta timp nimeni nu se interesase de dânsul; iar Lavreţki îi arăta o vădită atenție, punându-i întrebări, amabil şi prevenitor: Bătrânul se simți mişcat. La sfârşit el prezentă oaspetelui lucrările proprii, se aşeză la pian, ba chiar cântă cu o voce stinsă câteva crâmpeie din compozițiile sale, printre care în întregime o baladă de Schiller, *Fridolin,* pusă de dânsul pe note. Lavreţki îl lăudă, îl rugă să repete unele bucăți, iar la plecare îl pofti să vină ca oaspete la moşia lui pentru câteva zile. Lemm, care-l conduse până în stradă, primi invitația numaidecât şi îi strânse mâna cu căldură. Dar, după ce rămase singur, în aerul proaspăt şi răcoros de afară, în fața zorilor care de-abia mijeau, îşi roti privirile, îşi micşoră ochii, se zgribuli, ca şi cum s-ar fi simțit vinovat de ceva, şi intră cu pas domol în cămăruța sa. *„Ich bin wohl nicht klug“* (nu-s în toate minții), şopti el, culcându-se în patu-i scurt şi tare. Încercă să se prefacă bolnav când peste câteva zile Lavreţki veni să-l ia cu caleaşca. Dar Feodor Ivanîci intră în camera lui şi-l convinse. Pe Lemm îl impresionă îndeosebi faptul că Lavreţki adusese la țară anume pentru dânsul un pian. Amândoi se duseră la Kalitini şi petrecură acolo seara, însă mai puțin plăcut decât ultima dată. Panşin era de față şi povesti multe despre călătoria lui, maimuțărind foarte nostim pe moşierii, cu care se întâlnise. Lavreţki râse, însă Lemm stătu tăcut şi nu ieşi din colțul lui; se mişca încetişor,

ca un păianjen, cu tot trupul. Avea privirea posomorâtă, năucă, şi se învioră numai când Lavreţki se ridică de plecare. Chiar şi în caleaşcă, bătrânul stătu mai departe ursuz şi zgribulit. Dar văzduhul liniştit şi cald, adierea uşoară, umbrele domoale, mireasma ierbii şi a mugurilor de mesteacăn, sclipirea paşnică a cerului înstelat, fără lună, fornăitul şi tropotul măsurat al cailor – tot farmecul călătoriei, al primăverii şi al nopţii se strecură în sufletul bietului neamţ şi-l făcu să intre cel dintâi în vorbă cu Lavreţki.

XXII

LEMM VORBI DESPRE MUZICĂ, despre Liza, apoi iarăşi despre muzică. Când pomenea de Liza, rostea cuvintele parcă mai rar. Lavreţki aduse vorba despre compoziţiile lui şi, mai în glumă, mai în serios, îi propuse să scrie, pentru el, un libret.

— Hm, un libret, răspunse Lemm, nu, nu-i de mine; eu nu mai am vioiciunea, imaginaţia vie pe care o cere opera; acum m-au părăsit puterile... Şi, dacă aş mai putea face ceva, m-aş mulţumi să scriu romanţe şi, bineînţeles, aş prefera cuvinte frumoase...

Tăcu şi multă vreme stătu nemişcat, cu ochii ridicaţi spre cer.

— De exemplu, rosti el, în sfârşit, cam aşa ceva: „O, stele, voi stele neprihănite!“...

Lavreţki se întoarse puţin cu faţa către neamţ şi începu să-l privească.

— O, stele, voi stele neprihănite, repetă Lemm... priviţi deopotrivă pe cei drepţi şi pe cei vinovaţi, dar numai cei cu inima curată, sau ceva în felul acesta... vă înţeleg, adică nu, vă îndrăgesc. De altfel, nu-s poet, nu-i de mine! Dar ceva cam aşa, ceva înălţător.

Lemm îşi săltă pălăria pe ceafă; în lumina de amurg a nopții înstelate, fața lui părea mai palidă, mai tânără.

— Şi voi, urmă cu glas tot mai scăzut, voi ştiți cine iubeşte, cine ştie să iubească, pentru că voi sunteți fără prihană şi numai voi puteți aduce alinarea... Nu, nu e bine! Nu-s poet, rosti el, dar ar trebui ceva asemănător...

— Regret că nici eu nu-s poet, spuse Lavrețki.

— Vise deşarte! grăi Lemm şi se ghemui în colțul caleştii. Îşi închise ochii, ca şi cum s-ar fi pregătit să adoarmă.

Trecură câteva clipe... Lavrețki ciuli urechile... „Stele, stele neprihănite, dragoste", şoptea batrânul.

„Dragoste", repetă pentru sine Lavrețki. Căzu pe gânduri şi o povară i se lăsă pe inimă.

— Ați scris o muzică minunată pentru *Fridolin,* Hristofor Fedorîci, rosti Lavrețki cu glas tare. Ce credeți, acest Fridolin, de îndată ce contele, l-a prezentat soției sale, a ajuns amantul ei, da?

— Aşa vă închipuiți, răspunse Lemm, pentru că aveți pesemne esperiență... Deodată tăcu şi se întoarse încurcat. Lavrețki zâmbi în sila; apoi şi el îşi îndreptă privirea spre drum.

Stelele începură să pălească şi cerul să bată în cenuşiu când caleaşca se opri la pridvorul căsuței din Vasilevskoe. Lavrețki îşi conduse oaspetele în odaia ce-i fusese rânduită, se întoarse în biroul său şi se aşeză la fereastră. În grădină, privighetoarea, îşi zicea ultimul cântec înainte de revărsatul zorilor. Lavrețki îşi aminti că şi în grădina Kalitinilor cântase o privighetoare. Îşi mai aduse aminte de mişcarea domoală a ochilor Lizei, când, după cele dintâi triluri, şi-i întorsese spre fereastra întunecoasă. Prinse să se gândească la ea şi sufletul i se linişti. „Fată fără prihană, spuse cu jumătate de gură, stele neprihănite", adăugă zâmbind şi se duse liniştit la culcare.

Iar Lemm şezu multă vreme în patul lui cu caietul de note pe genunchi. O melodie plăcută, neobişnuită îl încerca parcă: era cuprins de înflăcărare, de emoție; se simțea înduioşat şi-i presimțea fericita apropiere... dar îi lipsiră

puterile ca s-o aştepte...

— Nu-s poet şi nici muzician! şopti în cele din urmă.

Şi capul său obosit se lăsă greoi pe pernă.

XXIII

A DOUA ZI DIMINEAŢA GAZDA ŞI oaspetele luară ceaiul în grădină sub un tei bătrân.

— Maestre, îi spuse între altele Lavreţki, în curând va trebui să scrieţi o cantată festivă.

— Cu ce prilej?

— Cu prilejul căsătoriei domnului Panşin cu Liza. N-aţi băgat de seamă ieri cum îi făcea curte? Se pare că lucrurile sunt aproape puse la cale.

— Asta n-are să se întâmple! izbucni Lemm.

— De ce?

— Fiindcă nu-i cu putinţă. De altfel, adăugă el după o scurtă pauză, în lume totu-i posibil. Îndeosebi aici, la dumneavoastră, în Rusia.

— Deocamdată să lăsăm Rusia în pace şi spuneţi-ne ce găsiţi rău în căsătoria asta?

— Totul, de la început până la sfârşit. Lizaveta Mihailovna e o fată cu sentimentul dreptăţii, serioasă, are simţăminte superioare, iar el... el e un di-le-tant, într-un cuvânt.

— Totuşi, ea-l iubeşte?

Lemm se sculă de pe bancă.

— Nu, ea nu-l iubeşte; adică ea are o inimă foarte curată şi nici nu ştie ce însemnează să iubeşti. Madam von Kalitin îi spune că el este un tânăr cumsecade; iar ea o ascultă pe madam von Kalitin, pentru că-i încă un copil, deşi are nouăsprezece ani. Îşi face rugăciunea dimineaţa, se închină seara, pentru asta merită toată lauda; dar nu-l iubeşte. Ea poate să iubească numai ceea ce-i frumos; iar el nu-i frumos, adică sufletul lui nu-i frumos.

Lemm vorbi pe nerăsuflate şi cu pasiune, făcând paşi

mărunți, încolo şi încoace, pe dinaintea măsuței de ceai, cu privirile risipite pe pământ.

— Scumpe maestre, exclamă deodată Lavreţki, nu ştiu de ce-mi face impresie că v-ați îndrăgostit de verişoara mea.

Lemm se opri brusc.

— Vă rog, rosti cu vocea nesigură, nu vă bateți joc de mine în halul ăsta. Nu mi-am pierdut mințile: în fața mea se deschide mormântul şi nu un viitor trandafiriu.

Lui Lavreţki i se făcu milă de bătrân; îi ceru iertare. După ceai, Lemm îşi execută la pian cantata, iar în timpul prânzului tot Lavreţki aduse vorba şi discutară despre Liza. Lavreţki îl ascultă cu luare-aminte şi cu interes.

— Ce părere aveți, Hristofor Fedorîci, îi spuse la urmă, se pare că acum toată gospodăria se află în bună rânduială, toată grădina-i în floare... N-ar fi bine s-o invităm aici pe o zi, împreună cu maică-sa şi cu bătrâna mea mătuşă, nu? Asta v-ar face plăcere?

Lemm îşi plecă fruntea deasupra farfuriei.

— Invitați-le, rosti de-abia auzit.

— Se cuvine să-l invit şi pe Panşin?

— Deloc, răspunse bătrânul, cu un zâmbet aproape copilăresc.

Peste două zile, Lavreţki plecă în oraş, la Kalitini.

XXIV

ÎI GĂSI PE TOȚI ACASĂ, DAR NU-ŞI mărturisi de îndată gândul. Voia să vorbească mai întâi cu Liza. Întâmplarea îl ajută. Rămaseră amândoi singuri în salon. Începură să discute; Liza izbutise să se obişnuiască cu dânsul – de altfel, nu se sfia îndeobşte de nimeni. El o asculta, o privea în față şi îşi repeta în minte cuvintele lui Lemm, cu care era de acord. Se întâmplă uneori ca doi oameni care se cunosc, dar nu sunt prieteni, să se apropie sufleteşte în câteva clipe, iar această stare sufletească le-o

cunoşti dintr-o dată după priviri, după zâmbetul lor liniştit şi amical, după mişcări. Aşa se întâmplă cu Lavreţki şi cu Liza. „Acum ştiu cine-i el“, se gândi fata privindu-l cu blândeţe. „Acum ştiu cine-i ea“, îşi zise şi el. Iar mai târziu nu rămase surprins când ea îi destăinui, ce-i drept cu o anumită greutate, că de mult îi stătea pe inimă să-i spună ceva, dar se temea să nu-l supere.

— Vorbeşte fără teamă, îi răspunse Lavreţki şi se opri în faţa ei.

Ochii limpezi ai Lizei se înălţară spre el.

— Sunteţi aşa de bun, începu ea şi în acelaşi timp se gândi: „Da, el are suflet bun...“ Să mă iertaţi, nu s-ar cuveni să am îndrăzneala de a vă vorbi... dar, cum de-aţi putut... de ce v-aţi despărţit de soţia dumneavoastră?

Lavreţki tresări, se uită la Liza şi se aşeză mai aproape de dânsa.

— Copila mea, rosti el, te rog să nu te atingi de rana asta. Mâinile ţi-s delicate, totuşi mă va durea.

— Ştiu, urmă Liza, ca şi cum l-ar fi auzit, ea-i vinovată şi nu vreau s-o apăr; dar cum se poate desface ceea ce a legat Dumnezeu?

— În privinţa asta, convingerile noastre se deosebesc foarte mult, Lizaveta Mihailovna, rosti Lavreţki destul de apăsat, noi nu ne vom înţelege.

Liza îngălbeni; tremura uşor din tot trupul, cu toate acestea nu se lăsă.

— Trebuie să iertaţi, spuse ea în şoaptă, dacă vreţi să fiţi iertat la rândul dumneavoastră.

— Să iert! repetă Lavreţki. Mai întâi ar trebui să ştii pentru cine îţi pui cuvântul. Să iert pe femeia asta, s-o primesc iarăşi în casă, pe dânsa, o fiinţă goală, lipsită de inimă! Şi cine ţi-a spus că ea doreşte să se întoarcă la mine? Nici vorbă, ea-i foarte mulţumită de situaţia sa... Ce să mai discutăm! Nu merită nici să-i pronunţi numele. Eşti prea curată, nici nu poţi pricepe asemenea fiinţă.

— De ce o jigniţi?! rosti Liza cu oarecare greutate. Mâinile îi tremurau vădit. Doar dumneavoastră aţi fost cel care a

părăsit-o, Feodor Ivanîci.

— Dar ți-am mai spus, o înfruntă Lavreţki, într-o izbucnire involuntară de nerăbdare, habar n-ai ce fel de creatură-i asta!

— Atunci de ce v-aţi căsătorit cu ea? şopti Liza, plecându-şi ochii în pământ.

Lavreţki sări îndată de pe scaun.

— De ce m-am căsătorit? Pe atunci eram tânăr şi fără experienţă. M-am înşelat, m-a atras înfăţişarea ei frumoasă. Nu cunoşteam femeile, nu ştiam nimic. Să te ajute Dumnezeu să faci o căsătorie mai fericită! Dar, crede-mă, dinainte nu se poate garanta pentru nimic.

— Şi eu aş putea să nu fiu fericită, spuse Liza (şi glasul ei începu să tremure), dar atunci va trebui să mă supun. Eu nu ştiu să vorbesc, dar dacă nu ne-am supune...

Lavreţki îşi strânse pumnii şi bătu din picior.

— Nu vă supăraţi, iertaţi-mă, se grăbi să spună Liza.

În aceeaşi clipă intră Maria Dmitrievna. Liza se sculă şi vru să plece.

— Mai stai, strigă pe neaşteptate Lavreţki, în urmă-i. Am o mare rugăminte faţă de Maria Dmitrievna şi de dumneata. Vă rog să-mi faceţi o vizită cu prilejul inaugurării conacului meu. Ştiţi că mi-am făcut rost şi de un pian, îl am pe Lemm ca musafir. Liliacul e-n floare. Veţi respira aer proaspăt de ţară şi vă veţi putea întoarce în aceeaşi zi, primiţi?

Liza se uită la maică-sa, care luă o înfăţişare suferindă. Lavreţki însă nici n-o lăsă să-şi deschidă gura şi-i sărută amândouă mâinile. Cum Maria Dmitrievna era îndeobşte sensibilă la mângâieri, cu atât mai mult că nu se aşteptase la atâta gingăşie din partea unui urs, se înduioşă şi primi. Pe când ea încă şovăia în ce priveşte alegerea zilei de plecare, Lavreţki, tot tulburat, se apropie de Liza şi-i şopti pe furiş: „Mulţumesc, eşti o fată bună; mă simt vinovat...” şi faţa ei palidă se îmbujoră de un zâmbet vesel şi sfios; chiar şi ochii îi zâmbiră, căci până în clipa aceea îi fusese teamă să nu-l fi supărat.

— Poate să vină şi Vladimir Nikolaici cu noi? îl întrebă

Maria Dmitrievna.

— Desigur, răspunse Lavreţki. Dar oare n-ar fi mai bine să rămânem în cercul strict al familiei?

— Dar mi se pare... începu Maria Dmitrievna. De altfel, cum doriţi, adăugă ea.

Hotărâtă să le ia şi pe Lenocika şi Şurocika, Marfa Timofeevna renunţă la plimbare.

— Mi-i greu, sufleţelule, îi spuse ea, să-mi rup oasele bătrâne; iar de mas la tine, cred că nici nu-i unde; eu de altfel nici nu-s deprinsă să dorm în aşternut străin. Las' să zburde tineretul.

Lavreţki nu mai avu prilej să rămână singur cu Liza. Dar privirile lui o făceau să se simtă bine, să-i fie un pic ruşine şi în acelaşi timp milă de dânsul. Luându-şi rămas bun, el îi strânse mâna cu putere; rămasă singură, ea căzu pe gânduri.

XXV

CÂND SE ÎNTOARSE ACASĂ, LAvreţki găsi, în pragul salonului, un om înalt şi slab, într-o redingotă albastră ponosită, cu faţa numai zbârcituri, dar vioaie. Avea favoriţii cărunţi zbârliţi, nasul drept şi lung, ochii mici şi inflamaţi. Era Mihalevici, fostul său coleg de universitate. La început Lavreţki nu-l recunoscu; dar de îndată ce-şi spuse numele îl îmbrăţişă cu căldură. Nu se văzuseră din Moscova. Începură să curgă exclamaţiile şi întrebările. Amintirile de mult adormite ieşiră la lumina zilei. Fumând de zor pipă după pipă, sorbind o înghiţitură de ceai şi dând mereu din mâinile-i lungi, Mihalevici îi povesti păţaniile sale. Ele nu cuprindeau nimic prea vesel, nu se putea lăuda cu izbânzi în ceea ce întreprindea, totuşi râdea necontenit cu un hohot nervos şi şuierător. Cu o lună în urmă căpătase o slujbă la biroul particular al unui otcupcic bogat, la vreo trei sute de verste de oraşul O... şi, aflând de

întoarcerea lui Lavreţki din străinătate, cotise din drum ca să-şi vadă vechiul prieten. Mihalevici vorbea tot aşa de năvalnic ca şi în tinereţe, făcea gălăgie şi spumega ca şi altădată. Lavreţki aduse în treacăt vorba de întâmplările sale; Mihalevici însă îl întrerupse, bâiguind în grabă: „Am auzit, frate, am auzit, cine s-ar fi putut aştepta?“ şi pe dată abătu discuţia asupra unor teme generale.

— Eu, frate, începu el să spună, mâine trebuie să plec; dar astăzi, ai să mă ierţi, ne vom culca târziu. Vreau să aflu, desigur, ce faci, care sunt părerile, convingerile tale, cu ce te ocupi, ce-ai învăţat de la viaţă. (Mihalevici se mai ţinea de frazeologia celui de-al patrulea deceniu.) Cât despre mine, m-am schimbat mult, frate: de pieptu-mi s-au spart valurile vieţii, cine naiba a spus asta? deşi în ceea ce-i important, esenţial, am rămas neschimbat; ca şi altădată, cred în bine, în adevăr; dar nu numai că cred, eu am acum o credinţă, da, am o credinţă, eu am o credinţă. Ascultă-mă, ştii, scriu din când în când versuri; ele nu conţin poezie, însă cuprind adevăruri. Am să-ţi citesc ultima mea bucată; în ea mi-am exprimat convingerile cele mai intime. Ascultă!

Mihalevici se apucă să-şi citească poezia; era destul de lungă şi se isprăvea cu următoarele versuri:

În inimă am simţăminte rare,
Din suflet soarta pruncul nu mi-a smuls.
Mi-am ars icoanele din sanctuare,
Iar azi mă-nchin la tot ce-am ars demult.

Rostind cele două versuri de la sfârşit, Mihalevici aproape izbucni în plâns. Un tremur uşor – semnul unui simţământ puternic – îi flutură pe buzele groase, faţa urâtă i se lumină. Lavreţki îl asculta, îl tot asculta... şi deodată simţi că se trezeşte în el spiritul de contradicţie: dintotdeauna îl scosese din sărite entuziasmul năvalnic, în necontenit clocot al studentului moscovit. Nu trecu niciun sfert de ceas, şi polemica se încinse, o polemică fără sfârşit, de care sunt capabili numai ruşii. Chiar din senin, după o despărţire de

ani de zile, petrecută în două lumi deosebite, fără să-şi înțeleagă prea bine ideile proprii, nicidecum ale altuia, agățându-se de cuvinte şi ripostând cu simple cuvinte, amândoi se pomeniră polemizând asupra celor mai abstracte subiecte – şi aşa de tare se certară, de parcă era vorba de viața şi de moartea amândurora. Zbierară şi vociferară atât de violent, încât se alarmară toți oamenii din casă; iar bietul Lemm care de la venirea lui Mihalevici se încuiase în camera sa, rămase nedumerit şi-l cuprinse o teamă vagă.

— Şi, la urma urmei, ce-ai ajuns? Un dezamăgit? țipa Mihalevici pe la ora unu noaptea.

— Oare aşa arată dezamăgiții? îi răspunse Lavrețki. Aceia sunt palizi şi bolnavi; iar eu, dacă vrei, te ridic într-o mână!

— Bine, dacă nu eşti un dezamăgit, eşti un *scheptic,* deci şi mai rău (felul de exprimare al lui Mihalevici îi trăda originea ucraineană). Şi cu ce drept poți fi *scheptic?* Nu ți-a mers în viață, să zicem; n-ai avut nicio vină: te-ai născut cu inimă pătimaşă, iubitoare; dar cei din juru-ți te-au îndepărtat de femei cu de-a sila: prima femeie ce ți-a ieşit în cale trebuia să te înşele.

— Ea te-a înşelat şi pe tine, observă posac Lavrețki.

— Să zicem, să zicem: eu am fost în privința ăsta o armă a sorții, dar de fapt ce tot mint? Soarta doar nici nu există: se obişnuieşte de mult această exprimare greşită. Ce vrei să demonstrezi însă cu asta?

— Că eu am fost scrântit din copilărie.

— Atunci, îndreaptă-te! De aceea eşti om, bărbat. N-ai, nevoie să împrumuți energie! Dar, oricum ar fi, este oare posibil, este oare admisibil să ridici la rangul de lege generală, de regulă imuabilă, un – cum să-i zic – un fapt particular?

— Ce regulă vezi aici? îl întrerupse Lavrețki. Nu recunosc…

— Nu e regulă, e regula ta, îi tăie vorba la rândul său Mihalevici.

— Eşti un egoist, iată ce eşti, tuna acelaşi, peste o oră, ai

urmărit autodesfătarea ta, ai dorit fericirea în viață, ar vrut să trăieşti numai pentru tine...

— Ce-i aceea autodesfătare?

— Şi toate te-au înşelat; toate s-au năruit sub picioarele tale.

— Ce-i aceea autodesfătare, te-ntreb?

— Şi ele au trebuit să se năruie: fiindcă ai căutat reazem acolo unde nu-l poți afla, fiindcă ți-ai construit casa pe nisip mişcător...

— Vorbeşte mai clar, fără comparații, *fiindcă* nu te-nțeleg.

— Fiindcă, poftim, râzi, fiindcă eşti lipsit de credință, eşti lipsit de căldură sufletească; ai minte, dar numai de-o para... eşti un voltairian jalnic, înapoiat – iată ce eşti!

— Cine, eu, voltairian?

— Da, la fel ca şi tatăl tău, şi nici nu bănuieşti.

— După toate acestea, izbucni Lavrețki, sunt îndreptățit să-ți spun că eşti un fanatic!

— Păcat! exclamă Mihalevici deznădăjduit. Din nefericire n-am meritat până în clipa de față cu nimic o apreciere atât de înaltă...

— Acum am găsit cum să-ți spun, strigă acelaşi Mihalevici pe la ceasurile trei din noapte, nu eşti *scheptic*, nu eşti dezamăgit, nu eşti voltairian, eşti un trântor şi încă un trântor înrăit, un trântor conştient, nu un oarecare trântor naiv. Trântorii naivi stau tolăniți pe cuptor şi nu fac nimic, pentru că nici nu ştiu să facă vreo treabă; ei nici nu gândesc; pe când tu eşti un om care gândeşte – şi totuşi stai tolănit; ai putea să faci ceva – şi nu faci nimic; te-ai tolănit sătul cu burta în sus şi spui: aşa se şi cuvine, să stau tolănit, pentru că tot ceea ce fac oamenii – totul e o absurditate de sus până jos şi o prostie ce nu duce la nimic.

— Şi de unde ai scos-o că eu stau tolănit? repeta mereu Lavrețki. Cum de-mi atribui asemenea idei?

— Iar pe deasupra, voi toți, frăția voastră întreagă, urmă neogoitul Mihalevici, sunteți nişte trântori culți. Voi ştiți, de care picior şchioapătă neamțul; ştiți ce-i rău la englezi şi la francezi; iar jalnica voastră ştiință vă serveşte drept sprijin,

vă justifică lenea neruşinată, inactivitatea asta josnică. Altul se şi mândreşte, cică, uite că-s deştept – stau tolănit; iar ceilalți, proştii, aleargă încoace şi încolo. Da! Dar mai avem şi domni de-aceia – de altfel, n-o spun pe socoteala ta – care-şi petrec toată viața într-un fel de extaz al plictiselii, se obişnuiesc cu ea, se cufundă în ea ca o ciupercă-n smântână, continuă Mihalevici şi începu să râdă de propria-i comparație. Uf, uf! acest extaz al plictiselii este pieirea ruşilor! Trândavul dezgustător se pregăteşte un veac întreg ca să se apuce de treabă...

— Şi de ce ocarăşti?! răcni la rândul său Lavreţki. Să lucrezi... să faci... Spune mai bine ce să fac şi nu înjura, Demostene de la Poltava!

— Ia te uită, ce vrea dumnealui! Asta n-am să ți-o spun, frate; fiecare trebuie să ştie ce are de făcut, îi răspunse ironic Demostene. Moşier, nobil – şi nu ştie ce are de făcut! N-ai credință, căci altfel ai şti; n-ai nici credință, nici revelație.

— Lasă-mă să mă odihnesc cel puțin, drace; lasă-mă să mă dumiresc, se rugă Lavreţki.

— Niciun minut de odihnă, nicio secundă! răspunse Mihalevici, cu un gest imperativ al mâinii. Nicio secundă! Moartea nu aşteaptă, nici viața nu trebuie să aştepte.

— Dar când şi unde s-au gândit oamenii să trândăvească? strigă acelaşi pe la ceasurile patru de dimineață, de data aceasta cu glasul puțin cam răguşit. La noi! acum! În Rusia! când pe fiecare om în parte îl apasă datoria, marea răspundere față de Dumnezeu, față de popor, față de sine însuşi! Noi dormim, iar timpul trece; noi dormim...

— Îngăduie-mi să-ți atrag atenția, vorbi Lavreţki, că acum în niciun caz nu dormim, mai curând îi împiedicăm pe alții să doarmă. Ca nişte cocoşi zbierăm, de ne rupem bojocii. Ascultă, nu cumva suntem pe la cântători?

Această ieşire îl înveseli şi-l linişti pe Mihalevici. „Pe mâine“, spuse cu zâmbetul pe buze şi-şi înfundă pipa în chisea. „Pe mâine“, repetă Lavreţki. Prietenii mai discutară însă mai bine de un ceas... De data asta fără să mai ridice vocea; discuția lor a fost liniştită, tristă, o discuție blândă.

A doua zi, Mihalevici plecă, deşi Lavreţki se străduí în fel şi chip să-l reţină. Feodor Ivanîci nu izbuti să-l convingă să mai rămână, de discutat însă discutară după pofta inimii. Află că Mihalevici nu avea un chior, încă din ajun Lavreţki observase cu compătimire la el toate semnele şi deprinderile sărăciei lucii: cizmele îi erau scâlciate, surtucului îi lipsea, la spate, un nasture; mâinile sale nu cunoscuseră mănuşa; avea puf în păr. Când sosi, nici nu se gândi să se spele. Mânca la masă ca un rechin, carnea o rupea cu degetele şi ronţăia zgomotos oasele cu dinţii săi negri şi puternici. De asemenea reieşi că nici slujba nu-i priise, că îşi pusese toate speranţele în acel otcupcic, dar acesta îl luase numai ca să aibă „un om cult“ în biroul său. Cu toate acestea, Mihalevici nu se descuraja şi trăia ca un cinic, ca un idealist, ca un poet, fiind sincer îngrijorat şi consumându-se pentru soarta omenirii, pentru propria-i vocaţie, interesându-l prea puţin dacă va muri de foame. Mihalevici nu era căsătorit, dar fusese îndrăgostit de nenumărate ori şi scrisese versuri tuturor iubitelor sale. Cu deosebită înflăcărare a cântat o misterioasă *panna*[16] cu bucle negre... Este adevărat, umblau zvonuri cum că această *panna* fusese o oarecare evreică, binecunoscută multor ofiţeri de cavalerie... dar, dacă stai să te gândeşti, parcă nu-i totuna?

Cu Lemm, Mihalevici nu se înţelese deloc: neobişnuit, neamţul se sperie de felu-i zgomotos de a vorbi, de manierele lui grosolane... îndeobşte, nenorociţii se înţeleg numaidecât între dânşii. Dar, spre bătrâneţe, rar se întâmplă ca ei să se apropie, şi nici nu-i de mirare: nu mai au ce să-şi împărtăşească – nici măcar speranţele.

Înainte de plecare, Mihalevici discută mult cu Lavreţki, îi proroci pieirea, dacă nu-şi va veni în fire, implorindu-i să se ocupe serios de traiul ţăranilor săi, dându-se ca exemplu şi spunând că el s-a purificat în văpaia nenorocirilor – de câteva ori repetă că se consideră un om fericit şi se compară cu păsările cerului şi cu crinul câmpului...

[16] Domnişoară. (pol.)

— Oricum, un crin negru, remarcă Lavreţki.

— Eh, frate, nu face pe aristocratul, îi răspunse Mihalevici, cu glas blând, mai bine mulţumeşte lui Dumnezeu că şi în vinele tale curge sânge curat de plebeu. Văd însă că tu ai nevoie acum de o fiinţă neprihănită, nepământeană, care să te scoată din lâncezeală...

— Îţi mulţumesc, frate, rosti Lavreţki, m-am săturat de aceste fiinţe nepământene.

— Taci, *chinicule!* exclamă Mihaâevici.

— "Cinic", nu „chinic", îl corectă Lavreţki.

— Ba chiar *chinic*, repetă Mihalevici fără sfială.

Nici când şedea în trăsură, unde fusese aşezat geamantanul lui turtit, galben şi nefiresc de uşor, el nu conteni să vorbească. Înfăşurat într-un fel de manta spaniolă, cu gulerul decolorat şi cu labe de leu în loc de copci, el îşi expunea mai departe opiniile în legătură cu soarta Rusiei şi gesticula cu mâna-i bronzată, ca şi cum ar fi împrăştiat sămânţa fericirii viitoare. Caii porniră în sfârşit... „Adu-ţi aminte de ultimele mele trei cuvinte, strigă el, ieşind cu tot trupul din trăsură, aproape să cadă, religia, progresul, umanitatea!... Rămâi cu bine!" Capul său, cu şapca trasă pe ochi, se mistui. Lavreţki rămase singur în pridvor, privind ţintă în lungul drumului, până când trăsura i se şterse din vedere. „Să ştii că are dreptate, se gândi el intrând în casă, probabil că-s un trântor." Multe din cuvintele lui Mihalevici îi intraseră fără doar şi poate în suflet, deşi polemizase şi nu se împăcase cu el. Ajunge doar atât: să fie omul bun, atunci nimeni nu-i poate ţine piept.

XXVI

PESTE DOUA ZILE ŢINÂNDU-SE DE făgăduială, Maria Dmitrievna sosi la Vasilevskoe, cu tot tineretul. Fetele alergară numaidecât în grădină, iar Maria Dmitrievna trecu cu o privire galeşă prin toate încăperile şi

lăudă duios totul. Vizita pe care o făcea lui Lavreţki era socotită de dânsa ca un semn de mare indulgenţă, aproape ca o faptă bună. Ea zâmbi prietenos când Anton şi Aprakseia îi sărutară mâna, după vechiul obicei al şerbilor, şi le ceru, cu voce molatică şi vorbind pe nas, să-i aducă ceaiul. Spre marele necaz al lui Anton, care-şi pusese mănuşi albe împletite, nu el, ci feciorul tocmit de Lavreţki şi care, după spusa bătrânului slujitor, nu cunoştea nicio boabă de etichetă, servi ceaiul cucoanei de curând sosite. În schimb, în timpul prânzului, Anton îşi luă revanşa; îşi înfipse bine picioarele în duşumea la spatele jilţului Mariei Dmitrievna şi nu cedă nimănui locul său. Faptul că Vasilevskoe nu văzuse de multă vreme oaspeţi avu darul să-l tulbure şi în acelaşi timp să-l bucure pe moş Anton. Îi făcea plăcere să vadă că boierul său avea legături cu lumea bună. De altfel, n-a fost el singura persoană emoţionată în ziua aceea: şi Lemm era stăpânit de tulburare. Se îmbrăcase într-un frac scurt; cu coadă ascuţită, de culoarea tabacului, şi-şi legase strâns basmaua la gât. Tuşea mereu şi se da la o parte cu o expresie plăcută, prietenoasă. Lavreţki observă cu satisfacţie că apropierea dintre dânsul şi Liza stăruie. De cum intră, ea îi întinse mâna cu prietenie. După-masă, Lemm scoase din buzunarul de la spate al fracului, în care îşi tot băga mâna, un sul nu prea mare de hârtie cu note şi, ţuguindu-şi buzele, îl aşeză în tăcere pe pian. Era o romanţă compusă în ajun, cu nişte cuvinte nemţeşti demodate, în care se pomenea despre stele. De îndată, Liza se aşeză la pian şi descifră romanţa... Dar vai! muzica era încâlcită şi neplăcut de încordată. Se vedea că Lemm se silise să exprime ceva pătimaş, profund, dar nu izbutise. Strădania rămăsese numai strădanie. Amândoi, şi Lavreţki, şi Liza, îşi dădură seama de asta – înţelese şi Lemm. Fără să spună un cuvânt, el îşi vârî romanţa la loc în buzunar; iar ca răspuns la propunerea Lizei de a o cânta încă o dată, se mulţumi să dea din cap şi să spună cu tâlc: „Şi cu asta – basta!“, apoi se încovoie, se zgribuli şi se îndepărtă.

Pe sub seară, toată societatea se duse la pescuit. În

râmnicul de dincolo de parc se găseau mulți caraşi şi plevuşcă. Pe Maria Dmitrievna o aşezară la umbră pe malul apei într-un fotoliu. Îi aşternură un covor sub picioare şi îi dădură undița cea mai bună. Anton îi oferi serviciile sale de pescar bătrân şi iscusit. Punea cu osârdie râme în cârlig, le plesnea cu palma, le scuipa şi arunca singur undița, înclinându-şi cu grație tot trupul înainte. În aceeaşi zi, Maria Dmitrievna îl caracteriză față de Fiodor Ivanîci cu următoarea frază, rostită într-o franceză de pension: *„Il n'y a plus maintenant de ces gens comme ça comme autrefois."*[17] Lemm şi cele două fetițe plecară mai departe, tocmai la iezătură. Lavrețki se aşeză aproape de Liza. Peştele trăgea la nadă necontenit. Caraşii prinşi sclipeau mereu prin aer cu solzii lor aurii sau argintii. Exclamațiile de bucurie ale fetițelor nu mai conteneau; însăşi Maria Dmitrievna scoase nişte țipete ascuțite de vreo două ori, pe un ton delicat. Peştele trăgea mai rar la Lavrețki şi la Liza. Pesemne unde ei, spre deosebire de ceilalți, dădeau pescuitului mai puțină importanță şi-şi lăsau plutele să fie aduse de unde până la mal. Stufărişul înalt şi roşiatic fremăta încetişor în jurul lor, apa liniştită lucea în tăcere şi convorbirea li se depăna în tihnă. Liza se aşezase pe un mic zăgaz, iar Lavrețki şedea pe un trunchi aplecat de răchită. Liza era îmbrăcată într-o rochie albă, strânsă în talie cu o panglică lată, tot albă; pălăria de pai atârna pe un braț. Cu cealaltă mână ținea, cam anevoie, nuiaua mlădioasă a undiței. Lavrețki se uita la profilul ei pur, puțin cam sever, la păru-i dat după urechi, la obrajii gingaşi, îmbujorați ca la copii, şi se gândea: „O, cât de drăgălaşă eşti pe malul râmnicului meu!" Liza nu se întorcea spre dânsul, ci privea în apă şi părea fie că-şi mijeşte ochii, fie că zâmbeşte. Umbra teiului din apropiere îi acoperea pe amândoi.

— Ştii, grăi Lavrețki, m-am gândit mult la discuția noastră de deunăzi şi am ajuns la concluzia că eşti o persoană neobişnuit de bună.

[17] Acum nu mai există slugi ca altădată. (fr.)

— Nu cu intenția aceasta am... începu Liza şi se fâstâci.

— Eşti bună, repetă Lavreţki. Eu îs un om din topor, dar simt că toți trebuie să te iubească. Iată-l, de pildă, pe Lemm: e pur şi simplu îndrăgostit de dumneta.

Sprâncenele Lizei nu se încruntară, ci numai tresăriră; aşa i se întâmpla totdeauna când auzea ceva neplăcut.

— Azi mi-a fost tare milă de dânsul, reluă Lavreţki, pentru romanța sa neizbutită. Să fii tânăr şi să nu poți face ceva – mai merge; dar să îmbătrâneşti şi să nu te mai ajute puterile, e greu. Şi-i păcat că nici nu simți când te părăsesc forțele. Bătrânului îi vine greu să îndure asemenea lovituri!... Fii cu luare-aminte, la dumneata peştele muşcă nada... Se spune, adăugă Lavreţki, după un scurt răstimp, că Vladimir Nikolaici a scris o romanță foarte drăguță.

— Da, răspunse Liza, o bagatelă, dar acceptabilă.

— Ce părere ai, o întrebă Lavreţki, e un bun muzician?

— Îmi face impresia că are o deosebită înclinație pentru muzică, dar până în prezent nu s-a ocupat de ea cum se cuvine.

— Bine! Dar, ca om, e bun?

Liza izbucni în râs şi-i aruncă o privire fugară lui Lavreţki.

— Ce întrebare stranie! exclamă ea şi, ridicând undița, o aruncă din nou mai departe.

— De ce stranie? Eu te întreb despre dânsul ca un om nu demult sosit aici, ca o rudă.

— Ca rudă?

— Da! Căci mi se pare că-ți vin unchi?

— Vladimir Nikolaici are suflet bun, rosti Liza, e deştept; *maman* îl iubeşte foarte mult.

— Dar dumneata îl iubeşti?

— E un om bun; de ce să nu-l iubesc?

— Aha! spuse Lavieţki şi tăcu. Pe față-i trecu o expresie pe jumătate tristă, pe jumătate, ironică. Privirea lui stăruitoare o încurca pe Liza, totuşi ea zâmbea mai departe. Ei, să le dea Domnul noroc! bâigui Lavreţki într-un târziu, ca pentru sine, şi-şi întoarse capul.

Liza roşi.

— Greşiţi, Feodor Ivanîci, zise ea, degeaba vă gândiţi... Oare Vladimir Nikolaici nu vă place? îl întrebă deodată.

— Nu-mi place.

— De ce?

— Îmi face impresie că n-are inimă.

Surâsul se şterse de pe faţa Lizei.

— V-aţi obişnuit să judecaţi oamenii aspru, rosti ea după o tăcere prelungă.

— Eu? Nu cred. Iartă-mă, dar ce drept am să judec aspru pe alţii, când eu însumi am nevoie de indulgenţă? Sau ai uitat că de mine doar leneşii dacă nu râd. Dar, adăugă, te-ai ţinut de făgăduială?

— Care anume?

— Să te rogi pentru mine?

— Da, m-am rugat pentru dumneavoastră şi mă închin în fiecare zi. Vă rog însă să nu vorbiţi cu uşurinţă despre asta.

Lavreţki încercă s-o convingă pe Liza că nici nu se gândise la aşa ceva, că avea un respect adânc faţă de orice convingeri; apoi se apucă să vorbească despre religie, despre însemnătatea ei pentru istoria omenirii, despre importanţa creştinismului...

— Trebuie să fii creştin, începu Liza, după oarecare şovăire, şi nu pentru a cunoaşte cele cereşti... sau... cele pământene, ci pentru că fiecare om este dator cu o moarte.

Cu o nedumerire involuntară, Lavreţki îşi ridică ochii spre Liza şi-i întâlni privirea.

— Ce cuvânt ai rostit! îi spuse.

— Cuvântul acesta nu-i al meu, îi răspunse ea.

— Nu-i al dumitale... Dar de ce vorbeşti despre moarte?

— Nu ştiu. Adeseori mă gândesc la ea.

— Adesea?

— Da.

— N-aş spune, privindu-te acum; ai un chip atât de vesel, de luminos, surâzi...

— Da, acum mă simt foarte veselă, răspunse Liza cu naivitate.

Lui Lavreţki îi venea să-i cuprindă amândouă mâinile şi să

i te strângă cu putere...

— Liza, Liza, strigă Maria Dmitrievna, vino aici, uită-te ce caras am prins.

— Numaidecât, *maman,* răspunse Liza şi se duse la ea; iar Lavreţki rămase pe răchită. „Vorbesc cu ea parcă n-aş fi un om care şi-a trăit traiul", se gândi. Plecând, Liza îşi agăţă pălăria pe o creangă; cu un sentiment straniu, aproape delicat, Lavreţki privi pălăria, panglicile ei lungi, puţintel şifonate. Liza se întoarse repede şi se aşeză iarăşi pe zăgaz.

— De ce vi se pare că Vladimir Nikolaici n-are suflet? îl întrebă ea, câteva clipe mai târziu.

— Am mai spus, poate greşesc; timpul însă va limpezi totul.

Liza căzu pe gânduri. Lavreţki deschise vorba despre viaţa lui la Vasilevskoe, despre Mihalevici, despre Anton. Simţea nevoia să vorbească cu Liza, să-i spună tot ce-i trecea prin gând. Ea îl asculta cu atâta blândeţe, cu atâta luare-aminte, observaţiile şi răspunsurile ei rare i se păreau aşa de simple şi de înţelepte... La urmă îi spuse şi acest lucru.

Liza se miră.

— Să fie adevărat? îl întrebă. Credeam că eu, ca şi camerista mea Nastia, suntem lipsite de cuvinte *proprii.* Odinioară, ea-i spunea logodnicului său aşa: pesemne te plictiseşti cu mine; tu-mi vorbeşti tot lucruri frumoase, iar mie-mi lipsesc cuvintele proprii.

„Şi slavă Domnului se gândi Lavreţki.

XXVII

ÎNTRE TIMP SE ÎNSERASE, IAR Maria Dmitrievna îşi arătă dorinţa să plece acasă. Fetiţele, cu greu desprinse de la râmnic, fură îmbrăcate. Lavreţki spuse că-şi va petrece oaspeţii până la jumătatea drumului şi porunci să-i înşeueze calul. Aşezând-o pe Maria Dmitrievna în cupeu, el îşi aduse aminte de Lemm; dar

bătrânul nu putu fi găsit nicăieri, dispăruse îndată ce se sfârşise pescuitul. Anton închise portiera, cu o putere de invidiat pentru anii săi, şi strigă aspru: „Mână, vizitiu!“ Cupeul se urni din loc. În fund şedeau Maria Dmitrievna şi Liza, iar în faţă fetiţele şi camerista. Era o seară caldă şi liniştită. Lăsaseră geamurile în jos de amândouă părţile cupeului. Lavreţki călărea, pe lângă cupeu, dinspre partea Lizei, care şedea cu mâna pusă la portieră. El lăsă slobod frâul pe gâtul calului, mergând în trap uşor, – şi din când în când schimba două-trei cuvinte cu fata. Amurgul se mistui; se lăsă noaptea; totuşi aerul parcă se mai încălzi. Maria Dmitrievna aţipi în curând; la fel adormiră fetiţele şi camerista. Cupeul mergea repede şi lin. Liza şedea aplecată înainte. Luna de-abia răsărită îi lumina faţa, zefirul aromat al nopţii îi mângâia ochii şi obrajii. Se simţea bine. Mâna ei sta sprijinită pe portiera cupeului, alături de mâna lui Lavreţki. Acesta se simţea bine şi el: călărea prin căldura plăcută a nopţii liniştite, fără să-şi ia ochii de pe chipul blajin şi tânăr al fetei, ascultându-i glasul proaspăt, care suna în şoaptă şi-i spunea lucruri simple şi blânde. Nici nu băgă de seamă că făcuse jumătate de cale. Lavreţki nu vru s-o trezească pe Maria Dmitrievna, strânse uşor mâna Lizei şi-i spuse: „Doar suntem acum prieteni, nu-i aşa?” Ea dădu din cap, el opri calul. Cupeul îşi urmă drumul, legănându-se uşor. Lavreţki porni la pas spre casă. Farmecul nopţii de vară îl cuprinse; totul în jur părea neobişnuit de straniu şi în acelaşi timp atât de cunoscut şi de plăcut. Totul dormea, aproape şi în depărtare; se vedea până hăt încolo, cu toate că ochiul nu desluşea cele văzute; şi chiar în această linişte se vădea viaţa tânără, în floare. Calul lui Lavreţki păşea vioi, legănându-se cadenţat la dreapta şi la stânga; umbra lui mare şi neagră mergea alături. Îţi făcea o plăcere tainică tropotul copitelor. Era ceva vesel şi minunat în chemarea răsunătoare a prepeliţelor. Stelele se pierdură într-un fel de pâclă luminoasă; craiul nou sticlea cu o strălucire neclintită; lumina lui se revărsa într-un şuvoi albastru peste cer şi cădea ca o pată de aur fumuriu pe norii subţiri ce-i treceau

pe-aproape; prospețimea văzduhului lăsa o urmă uşoară de umezeală pe ochi, pătrundea blând în toate mădularele şi se revărsa în piept ca un şuvoi fără zăgaz. Lavreţki se lăsă în voia plăcerii pe care o gusta. „Ei, om mai trăi, se gândi, nu ne-a răpus de tot...“ El nu-şi lămuri cine sau ce nu-l răpusese... Apoi începu să se gândească la Liza; pesemne ea nu-l iubeşte pe Panşin. Dacă ar fi întâlnit-o în alte împrejurări, cine ştie ce s-ar fi putut întâmpla! Îl înțelesese pe Lemm, deşi ea-i lipsită de cuvinte „proprii”. Ba nici nu-i adevărat: ea are cuvinte proprii... „Să nu vorbiți cu uşurință despre asta”, îşi aduse aminte Lavreţki. Mai merse o bucată bună de drum cu capul plecat; apoi se îndreptă şi rosti încet:

Mi-am ars icoanele din sanctuare,
Iar azi nă-nchin la tot ceram ars demult...

dar numaidecât îşi lovi calul cu cravaşa şi galopă până acasă.

Descălecând, Lavreţki îşi roti privirile pentru cea din urmă oară, cu un zâmbet de mulțumire. Noaptea tăcută, blândă se revărsase pe coline şi în văi; din depărtare, din adâncul mirodit al nopții, cine ştie de unde – din cer sau din pământ – adia o căldură liniştită şi molatică. Lavreţki trimise Lizei o ultimă salutare şi urcă, cu pas sprinten, în pridvor.

Ziua următoare trecu destul de anodin. De dimineață plouă; Lemm se uita pe sub sprâncene şi-şi strângea buzele, din ce în ce mai tare, parcă şi-ar fi pus în gând să nu le mai desfacă niciodată. Mergând la culcare, Lavreţki îşi luă în pat un maldăr întreg de reviste franceze, care zăceau nedesfăcute pe masa lui de mai bine de două săptămâni. Începu să rupă plicurile fără interes şi să-şi plimbe ochii peste coloanele ziarelor, care de altfel nu cuprindeau nimic nou. Era gata să le lase, când deodată sări din pat, ca muşcat de şarpe. Foiletonul dintr-o gazetă, semnat de binecunoscutul *m-r* Jules, aducea la cunoştința cititorilor săi „o noutate tristă”: admirabila şi fermecătoarea moscovită, scria el, una dintre reginele modei, podoaba

saloanelor pariziene, *madame de Lavretski,* a încetat din viață aproape subit, şi vestea aceasta, din nenorocire prea adevărată, de-abia atunci, a ajuns la dânsul, la domnul Jules. Se poate spune, urma autorul, că el fusese un prieten al defunctei...

Lavreţki se îmbrăcă, ieşi în grădină şi până dimineaţa se plimbă încoace şi încolo pe o singură alee.

XXVIII

ÎN DIMINEAŢA URMĂTOARE, LA ceai, Lemm îl rugă pe Lavreţki să dea poruncă să fie puşi caii la trăsură, ca să se întoarcă în oraş.

„E timpul să mă apuc de lucru, adică de lecţii, spuse bătrânul, căci aici îmi pierd vremea degeaba.” Lavreţki nu-i răspunse îndată: părea distrat. „Bine, zise acesta în cele din urmă, plecăm împreună.“ Fără să fie ajutat de vreo slugă, gâfâind şi mâniindu-se, Lemm îşi pregăti micul geamantan; apoi rupse şi arse câteva foi de note. Trăsura trase la scară. Ieşind din birou, Lavreţki băgă în buzunar numărul din ajun al ziarului. Tot drumul atât Lemm cât şi Lavreţki vorbiră puţin: fiecare căzuse pe gânduri şi era bucuros că celălalt nu-l supără deloc. Se despărţiră destul de rece – ceea ce, de altfel, se întâmplă deseori în Rusia între prieteni. Lavreţki îl duse până la căsuţa lui pe bătrân, care coborî, îşi luă geamantanul şi, fără să întindă mâna prietenului sări (ţinea geamantanul cu amândouă mâinile, în faţa pieptului) şi nearuncându-i cel puţin o căutătură, îi spuse în ruseşte: „Rămas bun!“ „Rămas bun!“ repetă Lavreţki şi porunci vizitiului să-l ducă la locuinţa sa. Închiriase, pentru orice eventualitate, o locuinţă în oraşul O... După ce isprăvi câteva scrisori şi mâncă în fugă, Lavreţki se duse la Kalitini. În salon îl găsi numai pe Panşin, care-i aduse la cunoştinţă că Maria Dmitrievna vine neîntârziat şi intră în vorbă cu cea mai cordială amabilitate. Până atunci Panşin i se adresa lui

Lavreţki dacă nu de sus, dar cu indulgenţă; Liza însă, împărtăşindu-i lui Panşin impresiile sale din călătoria făcută, îl prezentă pe Lavreţki ca pe un om minunat şi deştept; atâta i-a fost de ajuns: trebuia să-l cucerească pe acest om „minunat". Panşin începu cu complimente la adresa lui Lavreţki, descrise entuziasmul cu care, după spusele sale, toată familia Mariei Dmitrievna lăudase Vasilevskoe şi pe urmă, ca de obicei, trecu cu iscusinţă la propria-i persoană şi începu să vorbească despre preocupările şi concepţiile sale asupra vieţii, a lumii şi a slujbei. Spuse vreo două cuvinte despre viitorul Rusiei şi cum trebuie ţinuţi în frâu guvernatorii. Tot atunci făcu o glumă pe socoteala sa şi adăugă că la Petersburg, între altele, i se încredinţase misiunea *„de populariser l'idée du cadastre"*[18]. El vorbi, destul de mult, rezolvând, cu un dispreţ înfumurat, toate greutăţile şi, ca un scamator care se joacă cu bilele, jonglă cu cele mai însemnate probleme administrative şi politice. Expresii ca: „Iată ce-aş face, dacă aş fi în locul guvernului" sau „dumneavoastră, ca un om cu judecată, veţi fi de acord cu mine", nu mai conteneau o clipă. Lavreţki asculta cu răceală flecăreala lui Panşin: nu-i plăcea omul acesta frumos, deştept, de o eleganţa firească, cu zâmbet senin, voce respectuoasă şi ochi cercetători. Panşin pricepu curând datorită intuiţiei fulgerătoare cu care descifra sentimentele altora, că nu-i face nicio plăcere deosebită interlocutorului său şi, sub un pretext rezonabil, se făcu nevăzut, hotărând în sine că Lavreţki o fi fiind un om minunat, dar nu-i deloc simpatic, ci *„aigri"*[19] şi, *„en somme"*[20] cam caraghios. Maria Dmitrievna apăru însoţită de Ghedeonovski; apoi veniră Marfa Timofeevna şi Liza. După ele sosiră şi ceilalţi ai casei; mai târziu îşi făcu apariţia şi melomana Beleniţîna, o doamnă uscăţivă şi mică, cu o faţă frumoasă şi obosită, aproape copilărească, într-o rochie

[18] De a populariza ideea cadastrului. (fr.)
[19] Înăcrit. (fr.)
[20] La urma urmei. (fr.)

neagră foşnitoare, cu un evantai pestriț şi cu brățări groase de aur. Sosi şi soțul ei, un om rotofei, cu obraji roşii, care avea mâini şi picioare mari, gene albe şi un zâmbet încremenit pe buzele-i groase. În vizită soția nu vorbea cu el niciodată; iar acasă, în clipele de tandrețe, îl numea „purceluşul" ei. Panşin se întoarse. Camerele se umplură de animație şi de zgomot. Această mulțime de oameni nu era pe placul lui Lavrețki; îl sâcâia mai ales Belenițîna, care îl tot privea prin lornetă. Am plecat numaidecât, dacă n-ar fi fost Liza la mijloc; voia să-i spună câteva cuvinte între patru ochi, dar multă vreme nu putu prinde un moment prielnic şi se mulțumi s-o urmărească din priviri cu o mulțumire ascunsă. Niciodată figura ei nu i se păruse mai nobilă şi mai drăgălaşă. Vecinătatea Belenițînei o făcea să câştige foarte mult. Aceasta se mişca necontenit pe scaun, da din umerii săi înguşti, râdea cu un râs alintat şi apoi fie că închidea, fie că deschidea larg ochii pe neaşteptate. Liza şedea liniştită, privea drept înainte şi nu râdea. Gazda se aşează la cărți cu Marfa Timofeevna, Belenițîn şi Ghedeonovski, care juca foarte încet, greşea necontenit, clipea din ochi şi-şi ştergea fața cu batista. Panşin luă o înfățişare melancolică; se exprima scurt, trist, cu subînțelesuri, aidoma unui pictor nerecunoscut. Dar, cu toate rugămințile Belenițînei, care cocheta cu el asiduu, nu acceptă să-şi cânte romanța: îl stingherea prezența lui Lavrețki. Nici Feodor Ivanîci nu vorbea mult, expresia feței lui o uimi pe Liza de cum intră în cameră: ea îşi dădu seama numaidecât că are să-i spună ceva; dar, inexplicabil, îi era teamă să-l întrebe. În sfârşit, trecând în sală să toarne ceai, fără să vrea, întoarse capul în partea lui. El o urmă imediat.

— Ce-i cu dumneavoastră? îl întrebă ea, punând ceainicul pe samovar.

— Ai observat ceva? răspunse acesta.

— Astăzi sunteți altfel ca de obicei.

Lavrețki se aplecă peste masă.

— Voiam, începu el, să-ți comunic o veste; dar acum nu-i posibil. De altfel, citeşte ceea ce-i notat cu creionul în acest

foileton, adăugă întinzându-i exemplarul de ziar pe care-l luase cu sine. Te rog să-l păstrezi în secret; eu am să trec mâine dimineață.

Liza rămase surprinsă... Panşin se arătă în pragul uşii: ea vârî ziarul în buzunar.

— Ați citit *Obermann,* Lizaveta Mihailovna? o întrebă îngândurat Panşin.

Liza îi răspunse ceva în treacăt şi ieşi din sală urcând sus. Lavreţki se întoarse în salon şi se apropie de masa de joc. Marfa Timofeevna, cu fața roşie şi cu panglicile de la bonetă desfăcute, porni să i se plângă de partenerul său Ghedeonovski care, după spusa ei, nu ştia să joace.

— Să joci cărți, spuse ea, se vede că nu-i tot atât de uşor ca a plăsmui minciuni.

Ghedeonovski continuă să clipească şi să-şi şteargă fața. Liza intră în salon şi se aşeză într-un colț: Lavreţki se uită la dânsa; ea îl privi pe Lavreţki. Amândoi se simțiră cuprinşi de un sentiment asemănător cu groaza. Lavreţki citi pe fața ei o nedumerire şi un fel de mustrare ascunsă. Oricât ar fi vrut, nu putea să-i vorbească. Să rămână cu ea în aceeaşi cameră, ca musafir printre ceilalți oaspeți, i-ar fi fost greu. De aceea se hotărî să plece. Luându-şi rămas bun de la dânsa, izbuti să repete că va veni a doua zi, adăugând, că se bizuie pe prietenia ei.

— Poftiți! îi răspunse Liza, cu aceeaşi nedumerire zugrăvită pe chip.

După plecarea lui Lavreţki, Panşin se învioră; începu să-i dea sfaturi lui Ghedeonovski, iar Beleniţînei îi adresă galanterii ironice şi, în sfârşit, îşi cântă romanța. Pe Liza însă o privea şi-i vorbea ca şi mai înainte: cu subînțelesuri şi oarecum întristat.

Lavreţki nu dormi iarăşi toată noaptea. Nu era cuprins de tristețe, nici de tulburare. Îl stăpânea o linişte desăvârşită; însă nu putea dormi. Şi nici amintirile trecutului nu-l tulburau, ci pur şi simplu îşi întorcea privirile spre viața-i trecută. Inima îi bătea greu şi măsurat, orele zburau; iar el nici nu se gândea la somn. Din când în când îi trecea prin

cap un singur gând: „Peste putință, prostii!“, şi se oprea, îşi lăsa capul în piept şi-şi întorcea din nou privirile spre viața-i trecută.

XXIX

MARIA DMITRIEVNA NU-L PRIMI pe Lavreţki cu prea multă amabilitate când acesta se înfăţişă a doua zi. „Ian te uită, s-a şi înnădit!“ se gândi. Lavreţki şi aşa nu-i era tocmai pe plac; de altfel şi Panşin, sub a cărui influență se afla, îl lăudase în ajun cu cuvinte viclene şi disprețuitoare. Ea nu-l socotea, drept oaspete şi nici nu credea de cuviință să se ocupe de o rudă, aproape un om al casei. Nu trecu nicio jumătate de oră, şi Lavreţki se plimba alături de Liza pe o alee din grădină. La câțiva paşi de ei, Lenocika şi Şurocika alergau printre straturile de flori.

Ca de obicei, Liza era liniştită, dar ceva mai palidă. Ea scoase din buzunar şi întinse lui Lavreţki foaia de ziar împăturită de mai multe ori.

— E groaznic, rosti.

Lavreţki nu răspunse nimic.

— Poate că nici nu-i adevărat, adăugă Liza.

— De aceea te-am şi rugat să nu vorbeşti cu nimeni despre asta.

Liza făcu câțiva paşi.

— Spuneți-mi, începu ea, nu sunteți mâhnit? Nicidecum?

— Nici eu nu ştiu ce simt, îi răspunse Lavreţki,

— Dar ați iubit-o odinioară?

— Am iubit-o.

— Mult?

— Mult.

— Şi moartea ei nu v-a întristat?

— Pentru mine ea murise demult.

— E păcat ceea ce spuneți... Vă rog să nu vă supărați. Mă socotiți prietenă şi unei prietene i se poate spune totul. Pe

mine zău mă apucă groaza... Ieri arătați așa de rău... Vă amintiți că nu demult v-ați plâns de dânsa? Iar ea atunci, poate nici nu mai era pe lumea asta. E groaznic! Asta parcă v-a fost sortit drept pedeapsă.

Lavrețki râse cu amărăciune.

— Eşti convinsă?... Cel puțin sunt liber acum.

Liza tresări uşor.

— Destul! Nu mai vorbiți așa. La ce vă e bună libertatea? E momentul să vă gândiți la iertare şi nu la așa ceva...

— De mult am iertat-o, o întrerupse Lavrețki, făcând un gest cu mâna.

— Nu-i așa, îi răspunse Liza, roşind. Nu m-ați înțeles. Trebuie să vă gândiți la iertarea dumneavoastră...

— Cine să mă ierte?

— Cum cine? Dumnezeu. Căci cine poate să ne ierte în afară de Dumnezeu?

Lavrețki o apucă de mână.

— Ah, Lizaveta Mihailovna, crede-mă, exclamă el, şi așa am fost îndeajuns de pedepsit. Am şi ispăşit totul, crede-mă.

— Asta nu o puteți şti, spuse Liza cu jumătate de gură. Ați uitat că, nu demult, când ați vorbit cu mine. N-ați vrut s-o iertați.

Amândoi, tăcând, făcură câțiva paşi pe alee.

— Dar ce-i cu fiica dumneavoastră? îl întrebă deodată Liza şi se opri.

Lavrețki tresări.

— O, n-avea nicio grijă! Am şi trimis scrisori unde se cuvenea. Viitorul fiicei mele, cum ai... după cum ai spus... este asigurat. Fii liniştită.

Liza zâmbi cu tristețe.

— Ai dreptate, urmă Lavrețki, ce pot face cu libertatea mea? La ce-mi foloseşte?

— Când ați primit ziarul? grăi Liza, fără să răspundă la întrebarea lui.

— A doua zi după vizita ce mi-ați făcut-o.

— Oare... oare nici n-ați plâns cel puțin?

— Nu. Am rămas uluit; dar de unde ar fi putut izvorî

lacrimile? Să plâng trecutul? Pentru mine el se prefăcuse în scrum! Fapta ei nu mi-a sfărâmat fericirea, ci mi-a arătat numai că ea nici nu existase vreodată. Ce-aş fi avut să plâng? De altfel, cine ştie? Poate că aş fi fost mai mâhnit dacă aş fi primit vestea asta cu două săptămâni mai înainte...

— Cu două săptămâni? se miră Liza. Dar ce s-a întâmplat în aceste două săptămâni?

Lavreţki nu răspunse nimic, iar Liza roşi deodată şi mai tare decât înainte.

— Da, da, ai ghicit, continuă pe neaşteptate Lavreţki, în aceste două săptămâni am cunoscut ce înseamnă un suflet curat de femeie; iar trecutul meu s-a îndepărtat şi mai mult de mine.

Liza se tulbură şi păşi încetişor în grădina de flori, spre Lenocika şi Şurocika.

— Sunt mulţumit că ţi-am arătat foaia de ziar, spuse Lavreţki, mergând în urma ei, m-am obişnuit să nu-ţi ascund nimic şi nădăjduiesc că mă vei răsplăti cu aceeaşi încredere.

— Aşa vă închipuiţi? rosti Liza şi se opri. Atunci ar trebui să... Dar, nu! Nu se poate.

— Ce anume? Spune, spune!

— Zău, mi se pare că n-ar trebui... Ei, dar de fapt, adăugă Liza şi se întoarse zâmbind spre Lavreţki, nu există jumătate de sinceritate! Ştiţi, azi am primit o scrisoare.

— De la Panşin?

— Da, de la el. De unde ştiţi?

— Te cere în căsătorie?

— Da, adeveri Liza şi se uită drept şi serios în ochii lui Lavreţki.

Lavreţki, la rândul său, o privi cu seriozitate.

— Ei bine, şi ce i-ai răspuns? o întrebă el în cele din urmă.

— Nu ştiu ce să-i răspund, zise Liza şi lăsă în jos mâinile până atunci încrucişate.

— Adică cum vine asta? Doar îl iubeşti!

— Da, îmi place; pare un om cumsecade.

— Acelaşi lucru mi-ai spus, şi cu aceleaşi cuvinte, acum patru zile. Vreau să ştiu dacă-l iubeşti cu sentimentul acela puternic, pătimaş, pe care ne-am obişnuit să-l numim dragoste?

— După felul cum înțelegeți dumneavoastră – nu!

— Nu eşti îndrăgostită de dânsul?

— Nu. Dar parcă e nevoie?

— Cum?

— El îi place mămicăi, urmă Liza, are suflet bun; n-am nimic împotriva lui.

— Cu toate acestea stai în cumpănă?

— Da... şi poate că dumneavoastră... cuvintele pe care le-ați spus sunt pricina. Vă mai amintiți ce-ați spus acum trei zile? Dar asta-i o slăbiciune...

— O, copila mea, exclamă deodată Lavrețki şi glasul îi tremură, nu complica lucrurile, nu numi slăbiciune strigătul inimii care nu vrea să se dăruiască fără dragoste. Nu-ți lua o răspundere atât de mare față de omul pe care nu-l iubeşti şi căruia vrei să-i aparții...

— Vă ascult, nu iau nimic asupra mea... dădu să spună Liza.

— Urmează-ți îndemnul inimii, numai ea va spune adevărul, o întrerupse Lavrețki... Experiența, rațiunea – totu-i deşertăciunea deşertăciunilor! Nu te lipsi de ceea ce-i mai bun, de singura fericire pe pământ.

— Tocmai dumneavoastră o spuneți, Feodor Ivanîci? Doar v-ați căsătorit din dragoste – şi ați fost fericit?

Lavrețki plesni din palme.

— Ah, nu mai vorbi de mine! Nici nu poți înțelege ce este în stare să socotească drept dragoste un tânăr lipsit de experiență şi cu o educație pocită!... Şi, la urma urmei, de ce să mă defăimez? Chiar acum ți-am spus că n-am cunoscut fericirea... nu-i adevărat! Am fost fericit!

— Feodor Ivanîci, rosti Liza cu glasul coborât (când nu era de acord cu interlocutorul său, totdeauna îşi cobora vocea; pe deasupra se simțea cuprinsă de o mare emoție), mi se părea că fericirea pe pământ nu depinde de noi...

— De noi, de noi, crede-mă (el o apucă de amândouă mâinile; Liza se făcu palidă şi-l privea aproape cu spaimă, dar cu luare-aminte), numai să nu ne stricăm noi singuri viaţa. Pentru alţi oameni căsătoria din dragoste poate fi o nenorocire; dar nu pentru dumneata, cu firea aceasta liniştită cu sufletul dumitale senin! Te implor să nu te căsătoreşti fără dragoste, din sentimentul de datorie, poate de renunţare... Ar fi o lipsă de credinţă, tot un calcul – şi poate ceva încă şi mai rău. Crede-mă, am dreptul să vorbesc aşa, căci am plătit scump dreptul acesta. Şi dacă Dumnezeul dumitale...

În aceeaşi clipă Lavreţki observă că Lenocika şi Şurocika veniseră lângă Liza şi, cu o nedumerire mută, îşi aţintiseră. Ochii asupra lui. El lăsă mâinile Lizei, spuse în pripă: „Iartă-mă, te rog“, şi plecă spre casă.

— Un singur lucru te rog, rosti Lavreţki, întorcându-se spre Liza, să nu iei imediat o hotărâre, mai aşteaptă, gândeşte-te la cele ce ţi-am spus. Chiar dacă nu m-ai crede, chiar dacă te-ai hotărî la o căsătorie din raţiune, nici în acest caz nu trebuie să te căsătoreşti cu domnul Panşin; el nu-ţi poate fi soţ. Îmi promiţi să nu te grăbeşti?

Liza vru să-i răspundă, dar nu pronunţă niciun cuvânt şi nu pentru că s-ar fi hotărât să se „grăbească”, ci pentru că inima-i bătea cu putere şi un sentiment asemănător cu spaima o sugruma.

XXX

PLECÂND DE LA KALITINI, LAvreţki se întâlni cu Panşin; se salutară cu răceală. Lavreţki se duse la el acasă şi se încuie. Era stăpânit de sentimente pe care poate nici nu le încercase vreodată. Oare e mult de când se afla în starea de „amorţire liniştită”? Oare-i mult de când s-a simţit, după cum spunea, dat la fund? Şi ce anume îi schimbase această stare? Ce l-a scos afară, la suprafaţă?

Întâmplarea cea mai obişnuită, inevitabilă, deşi totdeauna neaşteptată: moartea? Da; el însă nu se gândea atât la moartea soției şi la libertatea sa, cât la răspunsul pe care Liza i-l va da lui Panşin! Lavreţki înțelese că, în ultimele trei zile, începuse s-o privească cu alți ochi; îşi aminti cum, întorcându-se acasă şi gândindu-se la ea, în liniştea nopții, îşi spusese: „Dacă!...“ Acest „dacă”, pe care-l atribuia trecutului, imposibilului, se adeveri, deşi altfel de cum îşi închipuise – dar nu-i era de ajuns numai libertatea. „Ea o va asculta pe maică-sa, se gândea el, se va căsători cu Panşin; chiar dacă-l va refuza, oare pentru mine nu va fi totuna?“ Trecând prin fața oglinzii, îşi privi în fugă chipul şi ridică din umeri.

Ziua se scurse repede pentru el, preocupat de aceste gânduri; se însera. Lavreţki porni spre Kalitini. Mergea grăbit, însă, apropiindu-se de casa lor, îşi domoli paşii, în fața scărilor se afla droşca lui Panşin. „Ei bine, îşi zise Lavreţki, n-am să fiu egoist”, şi intră în casă. Nu întâlni pe nimeni, în salon era linişte; deschise uşa şi văzu pe Maria Dmitrievna jucând pichet cu Panşin, care îl salută în tăcere; iar stăpâna casei izbucni: „Ce surpriză!“ încruntând uşor din sprâncene. Lavreţki se aşeză lângă dânsa, şi începu să se uite în cărțile ei.

— Ştiți să jucați pichet? îl întrebă ea cu un fel de necaz ascuns şi numaidecât declară că s-a depus.

Panşin numără nouăzeci de puncte şi începu să strângă levatele, politicos şi liniştit, dar în acelaşi timp cu o expresie severă şi demnă. Aşa joacă diplomații; pesemne şi el jucase, la Petersburg, cu vreun mare dregător, căruia urmărise să-i insufle o părere favorabilă asupra seriozității şi maturității sale. „O sută unu, o sută doi, cupe, o suta trei”, i se auzea ritmic glasul, iar Lavreţki nu putea pricepe tonul: suna a reproş sau a mulțumire de sine.

— Pot s-o văd pe Marfa Timofeevna? întrebă Lavreţki, observând că Panşin se apucă să amestece cărțile cu şi mai multă demnitate. Pe chipul lui nu se mai citea nicio urmă din firea de artist.

— Cred că se poate. E sus, în camera ei, răspunse Maria Dmitrievna, întrebați!

Lavrețki urcă scările. Pe Marfa Timofeevna o găsi tot la cărți: juca popa prostu cu Nastasia Karpovna. Roska îl întâmpină lătrând, dar cele două bătrâne îl primiră cu căldură; mai cu seamă Marfa Timofeevna părea bine dispusă.

— A! Fedea! Poftim, rosti ea, ia loc, taică. Numaidecât isprăvim jocul. Doreşti dulceață? Şurocika, adu-i borcanul cu căpşuni. Nu vrei? Ei bine, atunci stai aşa; dar de fumat să nu fumezi: nu pot să sufăr. Mirosul de tutun, de altfel şi motanul Matros strănută din pricina fumului.

Lavrețki se grăbi s-o asigure că nici nu doreşte să fumeze.

— Ai fost jos? urmă bătrâna. Pe cine-ai văzut acolo? Panşin e tot acolo? Cu Liza te-ai întâlnit? Nu? Ea voia să vină aici... Dar iat-o c-a şi sosit. Vorbeşti de lup şi lupul la uşă.

Liza intră în cameră şi, văzându-l pe Lavrețki, se înroşi.

— Am venit pentru un minut, Marfa Timofeevna, începu ea...

— De ce numai pentru un minut? îi răspunse bătrâna. Cum se face că voi, fetele tinere, nu puteți şedea locului? Vezi că am un oaspete: mai stai la taifas, cu el, mai distrează-l.

Liza se aşeză pe marginea scaunului, ridică ochii spre Lavrețki şi îşi dădu seama că nu era cu putință să nu-i spună cum se isprăvise întâlnirea ei cu Panşin. Dar cum să-i spună? îi era şi ruşine, şi jenă. Parcă de mult l-a cunoscut ea pe omul acesta, care merge rar la biserică şi suportă cu atâta nepăsare moartea soției sale – şi iată că-i împrătăşeşte secretele sale. Ce-i drept, el se inteserează de soarta ei; ea însăşi se încrede într-însul şi se simte atrasă de persoana lui; totuşi o cuprinse ruşinea: parcă un străin ar fi intrat în camera ei curată, de fecioară.

Marfa Timofeevna îi veni în ajutor.

— Dacă nici tu n-ai să-l distrezi, grăi ea, cine să-l distreze, sărmanul? Eu îs prea bătrână pentru dânsul; el îi prea deştept pentru mine, iar pentru Nastasia Karpovna prea

bătrân: ei să-i prezinți tot tinerei.

— Oare cu ce pot să-l distrez pe Feodor Ivanîci? spuse Liza. Dacă vrea, mai bine i-aş cânta ceva la pian, adăugă cu glas nehotărât.

— Foarte bine; tu eşti fata mea cea cuminte, zise Marfa Timofeevna. Duceți-vă, dragii mei, jos; după ce-o să isprăviți, poftim aici. Iată c-am rămas popa prostu, mi-i necaz, vreau să-mi-iau revanşa.

Liza se ridică în picioare. Lavreţki o urmă. Coborând scările, Liza se opri.

— Au dreptate, începu ea, cei ce spun că inima omului este alcătuită din contradicții. Exemplul dumneavoastră ar fi trebuit să mă sperie, să-mi insufle neîncredere față de căsătoriile din dragoste, pe când eu...

— L-ai refuzat? o întrebă Lavreţki.

— Nu; dar nici n-am fost de acord. I-am spus totul, tot ce-am simțit, şi l-am rugat să aştepte. Sunteți mulțumit? mai adăugă ea cu un zâmbet fugar şi fugi pe scară în jos, atingând uşor balustrada cu mâna.

— Ce să vă cânt? îl întrebă Liza, ridicând capacul pianului.

— Ce doreşti, îi răspunse Lavreţki şi se aşează aşa ca s-o poată vedea.

Liza se apucă să cânte şi multă vreme nu-şi ridică privirea de la degete. În sfârşit, se uită la Lavreţki şi se opri. Cât de minunat şi de bizar i se păru chipul lui.

— Ce-i cu dumneavoastră? îl întrebă.

— Nimic, îi răspunse, mă simt foarte bine; mă bucur pentru dumneata, mă bucur că te văd. Continuă.

— Cred, rosti Liza câteva clipe mai târziu, că, dacă m-ar fi iubit cu adevărat, el n-ar fi făcut această scrisoare; ar fi trebuit să-şi dea seama că nu pot să-i răspund acum.

— Asta n-are importanță, spuse Lavreţki, important este că nu-l iubeşti.

— Încetați, ce înseamnează asta! Mi se tot năzare soția dumneavoastră decedată şi mă înspăimântați.

— Nu-i aşa, Woldemar, că Lizeta mea cântă frumos? îi

spunea, în acest timp, Maria Dmitrievna lui Panşin.

— Da, încuviinţă Panşin, foarte frumos.

Maria Dmitrievna se uită cu tandreţe la tânărul ei partener; acesta însă luă o înfăţişare plină de importanţă şi mai preocupată şi îşi anunţă cele paisprezece rigi.

XXXI

LAVREŢKI NU MAI ERA UN BĂRbat tânăr; el nu se putea înşela prea multă vreme asupra sentimentului pe care i-l inspirase Liza; în aceeaşi zi se convinse definitiv că o îndrăgise. Această convingere însă nu-l bucură prea mult. „Oare, se gândi el, n-am altceva de făcut, la treizeci şi cinci de ani, decât să-mi dau din nou inima în mâinile unei femei? Liza nu se compară însă cu *cealaltă*: ea nu mi-ar cere jertfe umilitoare, nu m-ar distrage de la ocupaţiile mele, ci m-ar însufleţi la o muncă sobră, cinstită, şi amândoi am merge înainte, spre un ţel frumos. Da, îşi încheie el cugetările, toate-s bune, rău îi doar atâta: că n-o să vrea, în niciun caz, să mă urmeze. Nu degeaba mi-a spus c-o înspăimânt. Dar nici pe Panşin nu-l iubeşte... Slabă mângâiere!“

Lavreţki plecă la Vasilevskoe; dar nu putu sta acolo nici patru zile – atât i se păru de plictisitor locul. Îl mai chinuia şi aşteptarea: vestea dată de d-l Jules cerea să fie confirmată, iar el nu primea niciun fel de scrisori. Lavreţki se întoarse la oraş şi îşi petrecu seara la Kalitini. Nu-i fu greu să bage de seamă că Maria Dmitrievna eră montată împotriva lui; izbuti însă s-o mai îmbuneze, lăsând-o să câştige vreo cincisprezece ruble la pichet, şi să stea de vorbă cu Liza aproape singuri, cam o jumătate de ceas, cu toate că maică-sa o sfătuise încă din ajun să nu se poarte prea familiar cu un om *„gui a un si grand ridicule“*[21] El o găsi

[21] Cu care s-a petrecut o poveste atât de absurdă. (fr.)

schimbată: parcă mai îngândurată; ea îi imputa că nu se arătase timp de câteva zile şi-l întrebă dacă nu merge, a doua zi, la liturghie (a doua zi era duminică).

— Să mergeţi, îi spuse, înainte de a-l lăsa să răspundă, ne vom ruga împreună pentru sufletul *ei.* Apoi adăugă că nu ştie ce să facă, şi anume: dacă are dreptul să-i impună lui Panşin să mai aştepte hotărârea ei.

— Şi de ce? o întrebă Lavreţki.

— Pentru că, îi răspunse ea, încep să întrevăd de pe acum hotărârea pe care o voi lua.

Spunând c-o doare capul, îi întinse nehotărâtă lui Lavreţki vârfurile degetelor; apoi porni sus, spre camera ei.

A doua zi Lavreţki se duse la liturghie. Când intră în biserică, Liza era acolo. Ea îl observă, deşi nu se întoarse spre dânsul. Se ruga cu râvnă: ochii ei licăreau molcom, capul i se înclina şi se ridica domol. Lavreţki îşi dădu seama că se ruga şi pentru dânsul, şi o înduioşare caldă îi umplu inima. Se simţea bine şi în acelaşi timp era puţin cam ruşinat. Norodul care sta cuviincios, chipurile familiare, cântarea armonioasă, mirosul de tămâie, razele piezişe şi lungi ale soarelui, pătrunzând prin ferestre, însăşi întunecimea pereţilor şi a bolţilor – totul găsea răsunet în inima lui. De mult nu mai fusese la biserică; de mult nu se rugase. Nici de data asta nu rosti vreun cuvânt de rugăciune, nu se ruga nici fără cuvinte, totuşi se prosternă, pentru o clipă, dacă nu cu trupul, cel puţin cu tot cugetul său care se pleca smerit până la pământ. Îşi aminti de copilărie, cum se ruga totdeauna în biserică până când simţea pe frunte parcă o atingere răcoroasă a cuiva. Pe atunci se gândea că îngerul păzitor îl lua sub ocrotirea lui şi-i punea pecetea celor aleşi. Îşi întoarse privirile spre Liza… „M-ai adus aici, îşi zise Lavreţki, atunci atinge-te de mine, atinge-te de sufletul meu.” Ea se ruga tot atât de liniştit; lui i se păru că faţa ei exprimă bucurie şi iarăşi se simţi cuprins de înduioşare: implora pace pentru un alt suflet, iar pentru sufletul lui, iertare…

Se întâlniră în pridvorul bisericii; ea îl salută cu un aer

vesel şi blând. Soarele lumina puternic iarba proaspătă din ograda bisericii, ca şi basmalele şi rochiile pestriţe ale femeilor. Clopotele bisericilor învecinate vuiau în înălţimi; vrăbiile ciripeau pe gardurile de nuiele. Lavreţki stătea cu capul descoperit şi zâmbea. O adiere uşoară stârnea părul lui şi capetele panglicilor de la pălăria Lizei. Le petrecu pe Liza şi pe Lenocika, care o însoţea, până la cupeu. Împărţi cerşetorilor toţi banii din buzunar şi porni încet spre casă.

XXXII

VENIRĂ ZILE GRELE PENTRU FEOdor Ivanîci. Era întruna ca scuturat de friguri. În fiecare dimineaţă se ducea la poştă, desfăcea tulburat scrisorile, ziarele; dar nicăieri nu găsea nimic ce-ar fi putut confirma sau dezminţi ştirea fatală. Uneori era dezgustat de sine însuşi: „S-ar părea, se gândea el, că aştept ca o pasăre de pradă vestea că soţia mea a murit cu adevărat!" Pe Kalitini îi vizita în fiecare zi; dar nici acolo nu-i mergea mai bine: stăpâna casei se bosumfla vădit văzându-l, îl primea din condescendenţă; Panşin îl trata cu o politeţe exagerată; Lemm luase o figură de mizantrop şi de-abia dacă-l mai saluta; dar mai ales însăşi Liza parcă se ferea de dânsul. Când i se întâmpla să rămână singură cu Lavreţki, în locul încrederii de odinioară, o apuca zăpăceala şi nu ştia ce să-i spună. Şi el se simţea stânjenit. În câteva zile, Liza nu mai era de recunoscut: în mişcările sale, în glas, ba chiar şi în râsul ei se vădea o tainică nelinişte, o nervozitate, altădată necunoscută. Maria Dmitrievna, ca o adevărată egoistă, nu bănuia nimic; însă Marfa Timofeevna începu să-şi observe odorul. Lavreţki îşi imputa de multe ori că-i arătase Lizei ziarul primit. Nu putea să nu-şi dea seama că starea lui sufletească avea ceva care poate indigna orice simţire curată. Lavreţki mai presupunea că schimbarea petrecută în Liza se datora luptei dintre nedumeririle sale sufleteşti: ce

răspuns să dea lui Panşin? Într-o zi, ea îi aduse o carte, un roman de Walter Scott, pe care tot ea i-l ceruse.

— Ai citit cartea? o întrebă Lavreţki.

— Nu: acum nu-mi arde de cărţi, îi răspunse Liza şi dădu să plece.

— Stai un minut; de mult n-am mai rămas singuri. Parcă te-ai teme de mine.

— Da.

— Şi de ce, mă rog?

— Nu ştiu.

Lavreţki tăcu un răstimp.

— Spune-mi, o cercetă el, încă nu te-ai hotărât?

— Ce voiţi să spuneţi? exclamă Liza, fără să-şi ridice ochii.

— Ştii prea bine...

Deodată Liza izbucni.

— Să nu mă mai întrebaţi, rosti energic, nu ştiu nimic; nu mă mai cunosc nici pe mine însămi...

Şi îndată ea se îndepărtă.

În ziua următoare, Lavreţki sosi la Kalitini după-amiază şi-i găsi cu pregătirile făcute pentru o vecernie. Într-un colţ al sufrageriei, pe o masă dreptunghiulară, acoperită cu o faţă curată, se aflau rezemate de perete câteva icoane mici, ferecate în aur şi cu mici diamante fără strălucire pe herbul sfinţilor. Un servitor bătrân, în frac gri şi cu pantofi, trecu fără grabă prin toată camera, fără să bocănească cu tocurile. Aşeză două lumânări de ceară în nişte sfeşnice subţiri dinaintea icoanelor; îşi făcu cruce, se închină şi ieşi în linişte. Salonul neluminat era pustiu. Lavreţki se plimbă prin sufragerie şi întrebă dacă n-o fi fiind onomastica cuiva. I se răspunse în şoaptă că nu era nicio onomastică şi că vecernia fusese comandată după dorinţa Lizavetei Mihailovna şi a Marfei Timofeevna; că ele voiseră să aducă şi o icoană făcătoare de minuni, dar aceasta fusese dusă la un bolnav, cale de vreo treizeci de verste. În curând, însoţit de dascăli, sosi preotul, un om trecut de tinereţe, cu o chelie mare şi care tuşi puternic în antreu. De îndată cucoanele ieşiră în şir din birou şi se apropiară de preot ca să le

binecuvânteze. Lavreţki le salută în tăcere; ele îi răspunseră tot în tăcere. Preotul mai stătu puţin, tuşi încă o dată şi întrebă încet, cu vocea-i de bas:

— Sunteţi de părere să începem?

— Începeţi, părinte, îi răspunse Maria Dmitrievna.

Acesta se apucă să-şi pună odăjdiile; dascălul îmbrăcat în stihar ceru cu smerenie nişte cărbuni aprinşi. Îndată se răspândi mirosul de tămâie. Din antreu se iviră cameristele şi feciorii, care se opriră grămadă lângă uşă. Deodată Roska apăru în sufragerie, deşi niciodată nu cobora de sus, toţi se năpustiră s-o alunge. Ea se sperie, prinse să se învârtă şi se aşeză jos: un fecior o luă în braţe şi o scoase afară. Vecernia începu. Lavreţki se retrase într-un colţ; era cuprins de simţăminte stranii, aproape triste; nici el însuşi nu-şi dădea seama prea bine de simţămintele sale. Maria Dmitrievna se afla în fruntea tuturor, în faţa fotoliilor: îşi făcea cruce alene, boiereşte – ba îşi rotea privirile, ba şi le îndrepta deodată în sus: era plictisită. Maria Timofeevna părea îngrijorată; Nastasia Karpovna bătea mătănii şi se ridica iscând un fel de zgomot uşor şi discret; Liza, de cum se aşeză, nu se clinti din loc, nu făcu nici cea mai mică mişcare; după înfăţişarea reculeasă a chipului său se putea presupune că se ruga cu căldură şi osârdie. Sărutând crucea, după sfârşitul vecerniei, ea sărută şi mâna roşie şi mare a preotului, pe care Maria Dmitrievna îl pofti să ia o ceaşcă de ceai. Preotul îşi scoase patrafirul, luă o înfăţişare oarecum mai lumească şi trecu în salon împreună cu doamnele. Discuţiile începură fără prea multă însufleţire. Preotul bău patru ceşti de ceai, ştergându-şi neogoit chelia cu batista; povesti, între altele, că negustorul Avoşnikov dăruise şapte sute de ruble pentru ca să fie aurită „cupola” bisericii şi dădu un leac sigur împotriva pistruilor. Lavreţki se aşeză lângă Liza; ea însă rămase smerită, aproape aspră, şi nu-l învrednici nici măcar cu o privire. Făcea impresia că intenţionat nu-l observă; era cuprinsă de un fel de exaltare rece, solemnă... Lui Lavreţki, nu se ştie de ce, îi tot venea să zâmbească şi să spună ceva vesel; dar în inimă simţea o tulburare şi la urmă plecă

nedumerit... Îşi dădea seama că în sufletul Lizei se petrece ceva. Nu putea însă înţelege ce anume.

Altă dată, stând în salon şi ascultând trăncăneala insinuantă, dar greoaie, a lui Ghedeonovski, Lavreţki se întoarse pe neaşteptate, fără să ştie de ce, şi surprinse în ochii Lizei o privire adâncă, atentă, întrebătoare... Această privire enigmatică era aţintită asupra lui. Mai târziu, o noapte întreagă se gândi la ea. El o iubea, dar nu ca un băieţaş; nu i-ar fi stat bine să ofteze şi să sufere de dor, nici Liza nu inspira sentimente de acest fel; la orice vârstă însă dragostea îşi are suferinţele sale – şi el le încerca din plin.

XXXIII

ÎNTR-UN RÂND, CA DE OBICEI, LAvreţki se afla la Kalitini. După o zi călduroasă şi obositoare, se lăsă o seară atât de minunată, că Maria Dmitrievna, trecând peste aversiunea sa faţă de curent, porunci să se deschidă toate ferestrele şi uşile spre grădină şi declară că nu va juca pichet, că pe o asemenea vreme e păcat să baţi cărţile, când poţi să te bucuri de farmecul naturii. Dintre oaspeţi se afla numai Panşin. Bine dispus de splendoarea serii şi nevoind să cânte în faţa lui Lavreţki, simţindu-se totuşi copleşit de sentimentele artistice, el se lansă în poezie: recită frumos, deşi prea conştiincios şi cu subtilităţi inutile, câteva din poeziile lui Lermontov (pe atunci Puşkin încă nu izbutise să ajungă iarăşi la modă) – şi deodată, de parcă i s-ar fi făcut ruşine de efuziunile sale, se apucă să mustre şi să dojenească noua generaţie, în spiritul cunoscutei poezii *Meditaţie*. De altfel, nu pierdu prilejul să demonstreze cum ar întoarce toate rânduielile după voia lui, dacă ar avea puterea în mână. „Rusia, spuse Panşin, a rămas în urma Franţei; ea trebuie împinsă din urmă. Se afirmă că suntem tineri, e o absurditate; şi apoi suntem lipsiţi de ingeniozitate; însuşi Homiakov recunoaşte că n-am inventat nici măcar

capcana de prins şoareci. Prin urmare, suntem nevoiți să împrumutăm de la alții. Suntem bolnavi, spune Lermontov, şi sunt de acord cu el; noi însă suntem bolnavi pentru că suntem numai pe jumătate europeni; leacul nostru să-l căutăm în ceea ce ne-a adus vătămarea. *(«Le cadastre»,* îşi zise Lavreţki.) La noi, urmă Panşin, capetele cele mai luminate – *les meilleures têtes* – sunt convinse de mult de aceasta. În fond, toate popoarele sunt la fel. Introduceți doar instituții bune – şi cu asta, basta! Desigur, ele pot fi adaptate la obiceiurile existente, asta-i o treabă a noastră, o treabă a... slujbaşilor (aproape că n-a spus: a oamenilor de stat); iar în caz de nevoie, fiți pe pace, instituțiile înseşi vor transforma aceste obiceiuri." Maria Dmitrievna, înduioşată, îl tot aproba pe Panşin. „Ia te uită, se gândea ea, ce om deştept îşi expune părerile în casa mea." Liza tăcea, rezemată de fereastră; tăcea şi Lavreţki; Marfa Timofeevna, care, într-un colț, juca cărți cu prietena sa, mormăia ceva în legea ei. Panşin se plimba prin cameră şi vorbea frumos, dar cu o îndârjire ascunsă: făcea impresie că nu ponegreşte toată generația, ci numai pe câțiva oameni, pe care-i cunoştea, în grădina Kalitinilor, într-o tufă mare de liliac, îşi făcuse cuib o privighetoare; primele sale triluri de seară au putut fi auzite în pauzele înflăcăratului logos cele dintâi stele se aprinseră pe cerul trandafiriu, pe deasupra creştetelor încremenite ale teilor. Lavreţki se ridică şi începu să-l contrazică pe Panşin; polemica se încinse. Lavreţki apăra tinerețea şi independența Rusiei; era gata să se sacrifice, el şi generația sa, dar lua apărarea oamenilor noi, apăra convingerile şi aspirațiile acestora; Panşin răspunse pe un ton iritat şi tăios; declară că oamenii deştepți ar trebui să schimbe totul şi, în sfârşit, într-atât se înfumură, că, uitând de titlul său de *kammerjunker* şi de cariera-i funcționărească, îl numi pe Lavreţki conservator înapoiat şi schiță chiar o aluzie – ce-i drept, foarte pe departe – la situația echivocă a acestuia în societate. Lavreţki nu se supără, nu ridică tonul (îşi aminti că şi Mihalevici îl botezase înapoiat, dar voltairian) şi, cu calm, îl făcu praf pe Panşin, pe

toată linia. Îi demonstră că nu sunt posibile salturile şi transformările trufaşe care nu-s justificate nici de cunoaşterea pământului natal, nici de o credinţă reală într-un ideal, chiar dacă acesta ar fi negativ. Dădu ca exemplu propria-i educaţie, ceru să se recunoască, în primul rând, dreptatea poporului şi aceasta să fie recunoscută cu umilinţă, cu acea umilinţă fără de care nici cutezanţa împotriva minciunii nu este posibilă. Nu se dădu în lături, până la urmă, nici de la reproşul, binemeritat după părerea sa, că-şi risipeşte timpul şi puterile fără chibzuinţă.

— Toate-s foarte bune! exclamă, în cele din urmă, Panşin, înciudat. Iată, v-aţi întors în Rusia, şi mai departe ce vreţi să faceţi?

— Să ar pământul, îi răspunse Lavreţki, şi să mă străduiesc s-o fac cât mai bine.

— Foarte lăudabil, fără discuţie, răspunse Panşin, am auzit că aţi şi făcut mari progrese în privinţa asta; vedeţi însă că nu toţi oamenii sunt capabili de asemenea îndeletniciri.

— *Une nature poétique*[22], intră în vorbă Maria Dmitrievna, desigur că nu se poate ocupa cu aratul... *et puis*[23], Vladimir Nikolaici, aveţi chemarea să faceţi totul *en grand*[24].

Aceasta fu prea de tot chiar şi pentru Panşin: el se fâstâci şi schimbă discuţia. Căută să aducă vorba despre frumuseţea cerului înstelat, despre muzica lui Schubert – dar vorba nu se lega deloc. La urmă el îi propuse Mariei Dmitrievna să joace împreună un pichet. „Cum?! Într-o seară ca asta?“ îi răspunse ea surprinsă; totuşi, porunci să se aducă un pachet de cărţi.

Panşin desfăcu zgomotos noul pachet; iar Liza şi Lavreţki, ca şi cum s-ar fi înţeles, se sculară amândoi şi se aşezară lângă Marfa Timofeevna. Se simţiră, deodată, atât de bine unul lângă altul, încât însuşi gândul de a rămâne în doi îi sperie. Îşi dădură totodată seama că tulburarea pe care o

---

22 O fire poetică. (fr.)
23 Şi apoi. (fr.)
24 Pe scară mare. (fr.)

simțiseră în zilele din urmă dispăruse şi nu se va mai întoarce niciodată. Bătrânica îl bătu, în taină, pe Lavreţki peste obraz, îşi miji ochii cu şiretenie şi clătină de câteva ori din cap, spunând în şoaptă: „L-ai făcut de două parale pe deşteptul cela, îți mulțumesc”. Liniştea cuprinse toată camera. Se auzeau doar lumânările de ceară trosnind uşor, din când în când, sau uneori o mână lovind în masă, o exclamație ori număratul punctelor; iar pe fereastră se revărsau în valuri largi, odată cu răcoarea înrourată, trilurile puternice, răsunătoare până la cutezanță, ale privighetorii.

XXXIV

LIZA NU SCOASE NICIUN CUVÂNT în timpul polemicii dintre Lavreţki şi Parişin; o urmări însă cu atenție, fiind cu totul de partea lui Lavreţki. Politica o interesa prea puțin. Dar tonul încrezut al acestui funcționar, monden (niciodată nu-l auzise vorbind astfel) îi inspirase dezgust. Disprețul lui față de Rusia o jigni. Lizei nici nu-i trecea prin cap că-i patrioată; era însă cu toată inima alături de ruşi; o încânta mentalitatea rusă; îi plăcea să stea de vorbă fără niciun fel de moft, ceasuri întregi, cu starostele satului de pe moşia maică-sii, când acesta venea la oraş, şi vorbea cu dânsul ca de la egal la egal, fără pic din obişnuita îngăduință boierească. De toate acestea Lavreţki îşi dădu seama. Nu s-ar fi apucat să-l contrazică exclusiv pe Panşin; el vorbea doar pentru Liza. Amândoi nu comunicaseră unul cu altul în cursul discuției, nici privirile nu li se întâlniseră decât rar, dar ei înțeleseră că s-au legat strâns în seara aceea. Pricepuseră că aveau aceleaşi simpatii şi antipatii. Un singur lucru îi deosebea: Liza încă nădăjduia, în taină, să-l aducă pe calea spre Dumnezeu. Şedeau lângă Marfa Timofeevna, urmărind parcă jocul, care într-adevăr îi interesa. Dar în acelaşi timp fiecăruia îi creştea inima în piept şi nu-i scăpa nimic din vedere. Pentru ei cânta

privighetoarea, pentru ei ardeau stelele şi şuşoteau copacii în tihnă, legănați de somnolență şi de căldură, ca şi de huzurul verii. Lavrețki se lăsă cu totul în voia valului ce-l legăna. Se simțea cuprins de o mare bucurie. Cuvântul nu poate exprima însă ceea ce se petrecea în sufletul curat al fetei: rămânea o taină chiar şi pentru dânsa – să rămână atunci o taină pentru toți. De altfel, nimeni nu ştie. N-a zărit şi nu va vedea niciodată cum se împlineşte şi se maturizează sămânța chemată la viață şi la înflorire din măruntaiele pământului.

Bătu ora zece. Marfa Timofeevna se retrase la ea, sus, împreună cu Nastasia Karpovna. Lavrețki şi Liza făcură câțiva paşi prin cameră, se opriră în dreptul uşii deschise spre grădină; se uitară la nemărginirea cufundată în întuneric, apoi unul la altul – şi îşi zâmbiră. Parcă s-ar fi apucat de mâini şi ar fi stat de vorbă pe-ndelete. Se întoarseră la Maria Dmitrievna şi la Panşin, care jucau mai departe pichet. În sfârşit, ieşi ultima „rigă“. Stăpâna se sculă, gâfâind şi oftând, de pe fotoliul garnisit cu perne. Panşin îşi luă pălăria, sărută mâna Mariei Dmitrievna, remarcând că acum nimic nu-i împiedică pe alți oameni fericiți să doarmă sau să se bucure de feeria nopții, pe când el va fi nevoit să stea, până dimineața, aplecat deasupra unor hârtii neroade. O salută apoi pe Liza cu răceală (nu se aşteptase ca, răspunzând la propunerea sa de căsătorie, ea să-l roage să mai aştepte, şi de aceea era bosumflat) şi plecă. Lavrețki porni în urmă-i. Se despărțiră la poartă. Panşin îşi trezi vizitiul, îmboldindu-l în ceafă cu vârful bastonului, se aşeză în droşcă şi porni. Lui Lavrekți nu-i venea să meargă acasă, ci ieşi din oraş în câmp. Era o noapte liniştită şi limpede, deşi fără lună. Hoinări mult prin iarba înrourată; nimeri pe o cărăruie îngustă şi o urmă. Aceasta îl duse pe lângă un gard lung, la o portiță; încercă s-o împingă, fără să ştie de ce. Portița scârțâi uşor şi se deschise, ca şi cum ar fi aşteptat atingerea mâinii sale. Lavrețki se trezi într-o grădină, făcu câțiva paşi pe o alee de tei şi deodată se opri nedumerit: recunoscu grădina Kalitinilor.

Intră numaidecât într-o pată neagră de umbră, făcută de o tufă deasă de alun, şi rămase nemişcat multă vreme, mirându-se şi ridicând din umeri.

„Întâmplarea asta trebuie să aibă un sens“, îşi zise Lavreţki.

Liniştea stăruia de jur împrejur; dinspre casă nu venea niciun zvon. Lavreţki porni cu grijă înainte. Şi iată că, la o cotitură a aleii, toată casa i se ivi deodată, cu faţada-i întunecoasă. Numai la două ferestre de sus licărea o lumină: la Liza ardea o lumânare, dincolo de perdeaua albă, iar la Marfa Timofeevna, în dormitor, pâlpâia înaintea icoanei luminiţa roşie a candelei, reflectându-şi aureola uniformă pe montura de aur. Jos, uşa balconului sta larg căscată, cu canaturile date de perete. Lavreţki se aşează pe o bancă de lemn, îşi sprijini bărbia de podul palmei şi lăsă să-i alunece privirile la uşa balconului şi la fereastra Lizei. Un ornic din oraş bătu miezul nopţii. În casă, ceasul cel mic de perete sună firav de douăsprezece ori. Un paznic ciocăni toaca. Lavreţki nu se gândea la nimic, nu dorea nimic; îi făcea plăcere să se ştie aproape de Liza, să şadă pe banca din grădina ei, pe care şi ea stătuse de multe ori... Lumina din odaia Lizei pieri.

„Noapte bună, fata mea scumpă“, şopti Lavreţki, rămânând mai departe nemişcat, fără să-şi ia privirea de la fereastra care se întunecase.

Deodată se ivi o lumină la o fereastră de la etajul de jos, se mută la a doua fereastră, apoi la a treia... Cineva, cu o lumânare în mână, trecea prin odăi. „Nu cumva o fi Liza? Peste putinţă!“... Lavreţki se ridică în vârful picioarelor... zări chipul cunoscut, în salon intrase Liza. În rochie albă, cu cosiţele împletite lăsate pe umeri, ea se apropie liniştită de masă, se aplecă deasupra ei, aşează lumânarea şi căută ceva. După aceea, întoarsă cu faţa spre grădină, se apropie de uşa deschisă şi se opri în prag – albă, diafană, zveltă... Un fior trecu prin pietul lui Lavreţki.

— Liza! zbură abia desluşit de pe buzele lui.

Ea tresări şi scrută întunericul.

— Liza! repetă Lavreţki mai tare şi ieşi din umbra aleii.

Înspăimântată, Liza îşi întinse capul înainte şi făcu un pas înapoi: îl recunoscuse pe Lavreţki. El îi rosti numele pentru a treia oară şi întinse mâinile spre dânsa. Liza se desprinse din cadrul uşii şi păşi în grădină.

— Dumneavoastră? exclamă ea. Aici?

— Eu... eu... ascultă-mă, şopti Lavreţki şi, apucând-o de mână, o conduse până la o bancă.

Ea îl urmă fără nicio împotrivire. Faţa palidă, ochii nemişcaţi, toate mişcările sale vădeau o uimire nespusă. Lavreţki o aşează pe bancă, iar el se opri în faţa ei.

— Nici nu m-am gândit să vin aici, începu, am fost adus... Eu... eu... eu te iubesc, exclamă, cu o spaimă involuntară.

Liza îşi ridică încet ochii spre dânsul. Părea că de-abia în clipa aceea înţelese unde se afla şi ce era cu ea. Vru să se ridice, dar nu putu şi-şi acoperi faţa cu mâinile.

— Liza, izbucni Lavreţki, Liza, repetă şi se plecă la picioarele fetei.

Umerii ei începură să tresalte uşor, iar degetele mâinilor palide strângeau şi mai tare faţa.

— Ce-i cu dumneata? o întrebă Lavreţki şi auzi hohote domoale de plâns. Inima îi îngheaţă... Înţelese ce însemnau lacrimile acestea. Oare într-adevăr mă iubeşti? şopti şi-i atinse genunchii.

— Ridică-te, se auzi glasul ei, ridică-te, Feodor Ivanîci. Ce-i cu noi? Ce facem?

Lavreţki se sculă şi se aşeză lângă dânsa pe bancă. Ea nu mai plângea, ci îl privea atent, cu ochii săi umezi.

— Mi-e groază; ce facem? repetă Liza.

— Te iubesc, exclamă Lavreţki iarăşi, sunt gata să-mi dau viaţa toată pentru dumneata.

Liza tresări din nou, de parc-ar fi înţepat-o ceva, şi-şi ridică ochii spre cer.

— Toate-s în puterea Domnului, rosti.

— Dar dumneata mă iubeşti, Liza? Vom fi oare fericiţi?

Ea îşi plecă ochii; încetişor, Lavreţki o atrase spre sine, iar capul fetei îi căzu pe umăr... El îşi întoarse uşor capul şi-i

atinse buzele palide.

*

După jumătate de ceas, Lavreţki ajunse în faţa portiţei din grădină. O găsi încuiată şi se văzu nevoit să sară gardul. Se întoarse în oraş şi umblă mult pe străzile adormite. Sentimentul unei bucurii mari şi neaşteptate îi umplea sufletul; toate îndoielile i se spulberaseră.

„Piei, trecutule, nălucă întunecată, se gândea Lavreţki, ea mă iubeşte, va fi a mea," Deodată i se păru că din aer, de deasupra capului său, se cerneau nişte sonuri minunate, solemne. Se opri: sonurile răsunau din ce în ce mai maiestuos; ele se revărsau într-un şuvoi puternic, armonios, parcă vorbea şi cânta prin ele întreaga-i fericire. Lavreţki îşi roti privirea: sunetele răzbăteau prin două ferestre de la etajul unei case mici.

— Lemm! exclamă Lavreţki şi alergă spre casa aceea. Lemm! Lemm! repetă el cu voce tare.

Muzica încetă, iar figura bătrânului în halat de casă, cu pieptul dezgolit şi cu părul vâlvoi, se ivi la fereastră.

— Aha! rosti acesta cu demnitate. Dumneavoastră sunteţi?

— Hristofor Fedorîci, ce muzică minunată! Pentru Dumnezeu, lăsaţi-mă să intru.

Fără să spună vreun cuvânt, cu un gest măreţ al mâinii, bătrânul aruncă pe fereastră, în stradă, cheia de la uşă. Cu paşi vioi, Lavreţki urcă scările, intră în cameră şi vru să se arunce entuziast în braţele lui Lemm; acesta însă, cu un gest poruncitor, îi arătă scaunul, îi spuse în ruseşte, sacadat: „Luaţi loc şi ascultaţi"; iar el se aşeză la pian, aruncă în jur o privire mândră şi severă şi începu să cânte. De mult nu mai auzise Lavreţki ceva asemănător: de la primul sunet, o melodie dulce şi pătimaşă îi învălui inima; muzica era plină de strălucire şi inspiraţie, de fericire şi frumuseţe. Ea creştea şi se topea; exprima tot ce putea fi mai scump, tainic şi sfânt pe pământ. Respira o tristeţe eternă şi se înălţa să moară în

ceruri. Lavreţki se sculă în picioare, înfiorat şi palid de extaz. Sunetele pătrundeau în sufletu-i de curând cutremurat de fericirea dragostei; ele însele ardeau pline de dragoste. „Repetaţi”, şopti Lavreţki, de îndată ce se isprăvi cel din urmă acord. Bătrânul îi aruncă o căutătură de vultur, se bătu cu pumnul în piept şi rosti răspicat în limba-i natală: „Eu am compus-o, fiindcă-s un mare muzician”, apoi cântă din nou minunata-i compoziţie. În cameră nu erau lumânări; lumina lunii cădea pieziş prin fereastră; văzduhul fremăta plin de vibraţii; odaia mică şi sărăcăcioasă părea un sanctuar; iar capul bătrânului se înălţa semeţ şi inspirat în semiîntunericul argintiu. Lavreţki se apropie de dânsul şi-l îmbrăţişă. La început, Lemm nu-i răspunse la îmbrăţişare, ba se feri de el cu cotul; multă vreme stătu aşa, fără să mişte vreun muşchi, cu aceeaşi privire severă, aproape brutală şi numai de vreo două ori mârâi: „aha!“ În sfârşit, faţa-i transfigurată se linişti, se muie şi, ca răspuns la felicitările fierbinţi ale lui Lavreţki, întâi zâmbi uşor, apoi se porni pe un plâns cu sughiţuri înăbuşite, ca un copil.

— E uimitor, îi spuse Lemm, că tocmai acum aţi venit. Dar eu ştiu, ştiu totul.

— Ştiţi totul? rosti încurcat Lavreţki.

— M-aţi auzit bine, îi răspunse Lemm. Oare n-aţi înţeles că ştiu totul?

Lavreţki nu putu adormi până dimineaţa. Toată noaptea stătu pe marginea patului. Nici Liza nu dormi: se rugă.

XXXV

CITITORUL ŞTIE CUM CRESCUSE ŞI cum fusese educat Lavreţki. Să spunem câteva cuvinte şi despre educaţia Lizei. Împlinise zece ani la moartea tatălui său. El însă se îngrijise prea puţin de fetiţă. Copleşit de treburi, preocupat necontenit să-şi sporească averea, arţăgos, brutal, nerăbdător, nu se zgârcea să dea bani pe

profesori, preceptori, pentru îmbrăcămintea şi alte nevoi ale copiilor. Dar nu putea suferi, după propria-i expresie, să dădăcească hărmălaia de copii. Şi nici n-avea timp de dădăceală: robotea, se ținea de afaceri, dormea puțin, rar de tot juca cărți şi iarăşi trudea. Avea obiceiul să se asemuiască singur cu un cal înhămat la o maşină de treierat. „Viața mea a trecut în fugă“, rosti el pe patul de moarte, cu un zâmbet amar pe buzele-i uscate. Maria Dmitrievna, în fond, nu se ocupase de Liza mai mult decât soțul său, cu toate că se lăuda față de Lavreţki că singură îşi crescuse copiii. O purta îmbrăcată ca o păpuşă. În prezența oaspeților o mângâia pe cap şi-i spunea: fetiță cuminte şi sufleţel; dar numai atât: pe cucoana cea leneşă o obosea orice grijă permanentă. În timpul cât trăise tatăl său, Liza fusese dată pe mâinile unei guvernante, domnişoara Moreau din Paris; iar după moartea lui, intrase sub oblăduirea Marfei Timofeevna. Cititorul o cunoaşte pe Marfa Timofeevna; iar domnişoara Moreau era o ființă minusculă, zbârcită, cu apucături de pasăre, cu minte de păsărică. În tinerețe dusese o viață foarte dezordonată; iar la bătrânețe îi rămaseră numai două pasiuni – lăcomia şi cărțile de joc. Când era sătulă, nu juca cărți şi nici nu pălăvrăgea, de îndată fața îi lua o expresie de mort: stătea, privea, respira – dar vedeai de departe că nu-i trecea prin cap nici urmă de gând. Nici nu puteai spune că-i bună: doar bunătatea nu sălăşluieşte în păsări. Poate că din pricina tinereții sale uşuratice sau a atmosferei Parisului, pe care o respirase în copilărie, se cuibărise în ea un fel de scepticism universal ieftin, exprimat prin obişnuitele-i cuvinte: *„Tout ça c'est des bêtises”*[25] Vorbea stâlcit, dar într-un jargon pur parizian, nu clevetea şi nu făcea mofturi. Ce se putea cere mai mult de la o guvernantă? Asupra Lizei n-a avut aproape nicio influență; cu atât mai mult a influențat-o în schimb, dădaca ei, Agafia Vlasievna.

Minunată a fost soarta acestei femei. Se trăgea dintr-o familie de țărani; la şaisprezece ani fusese cununată cu un

[25] Toate astea-s prostii. (fr.)

țăran; se deosebea însă foarte mult de suratele sale, țărancele. Tatăl său, vreme de douăzeci de ani, fusese staroste, făcuse mulți bani şi o răsfățase. Era neobişnuit de frumoasă, cea mai cochetă din toată împrejurimea, cuminte, guralivă, îndrăzneață... Boierul ei, Dmitri Pestov, tatăl Mariei Dmitrievna, un om modest şi liniştit, o văzuse o dată la treier, intrase în vorbă cu dânsa şi o îndrăgise cu patimă. În curând a rămas văduvă; deşi era căsătorit, Pestov a luat-o la el în casă şi a îmbrăcat-o ca la curte. Agafia s-a obişnuit foarte repede cu noua sa stare, parcă niciodată n-ar fi trăit altfel. I s-a albit fața, s-a îngrăşat, purta mâneci de muselină din care ieşeau mâinile sale albe ca jimbla... cum au negustoresele. Samovarul nu-i lipsea nicicând de pe masă. În afară de mătase şi de catifea, altceva nu voia să poarte, dormea pe saltele de puf. Această viață fericită a durat cam cinci ani. Însă Dmitri Pestov muri. Văduva lui, o cucoană cu inimă bună, din respect față de memoria defunctului, n-a vrut deocamdată să se poarte nedemn cu rivala sa, cu atât mai mult cu cât Agafia nu se obrăznicise niciodată în fața ei. Cu toate acestea, stăpâna a măritat-o mai pe urmă cu un văcar şi a alungat-o din fața ochilor. Au trecut cam trei ani. Nu ştiu cum, odată, într-o caldă zi de vară, cucoana a trecut pe la ocolul de vite. Agafia a ospătat-o cu o frişcă rece, minunată; s-a purtat aşa de modest şi s-a înfățişat atât de curățită, de veselă şi mulțumită de toate, încât cucoana i-a spus că o iartă şi i-a dat voie să vină la curte. Iar după vreo şase luni într-atât s-a legat de ea, încât a făcut-o econoamă şi i-a dat în seamă întreaga gospodărie. Agafia a ajuns iarăşi la putere; s-a îngrăşat din nou şi s-a făcut mai albă la față. Cucoana îi arăta toată încrederea. Aşa au trecut încă vreo cinci ani. Pentru a doua oară, însă, nenorocirea s-a abătut-pe capul Agafiei. Soțul său, pe care ea îl făcuse lacheu, a luat darul beției, a început să lipsească de acasă şi a sfârşit prin a fura şase lingurițe de argint boiereşti, pe care le-a ascuns – până una-alta – în lada neveste-sii. Fapta a fost descoperită. Pe dânsul l-au făcut iarăşi văcar; iar Agafia a căzut în dizgrație. N-au alungat-o din casă, dar a fost

degradată din econoamă în croitoreasă şi i s-a poruncit să poarte în cap broboadă în loc de bonetă. Spre uimirea tuturor, Agafia a îndurat lovitura cu o supusă umilință. Pe atunci trecuse de treizeci de ani; toți copiii îi muriseră şi nici bărbatul nu i-a mai trăit mult. I-a venit timpul să se dumirească şi s-a dumirit. A ajuns foarte tăcută şi evlavioasă, nu lăsa să-i treacă nicio utrenie, nicio liturghie; şi-a dăruit toate rochiile bune. A petrecut cincisprezece ani în linişte, smerită, aşezată, fără să se certe cu cineva, cedând tuturor. Dacă vreunul îi vorbea necuviincios, ea se înclina doar şi mulțumea pentru povață. Cucoana de mult o iertase şi o scutise de urgisire. I-a dăruit şi boneta ei de cap. Dar ea n-a vrut să-şi lepede broboada şi umbla tot în rochii întunecate; iar după moartea cucoanei s-a făcut şi mai liniştită, şi mai supusă. Rusul e sfios şi se împrieteneşte uşor; dar cu greu îi câştigi respectul: acesta nu se capătă repede şi nici de oricine. Pe Agafia toată casa o respecta foarte mult; nimeni nici nu-şi amintea de păcatele trecutului, parc-ar fi fost înmormântate în pământ, odată cu boierul cel bătrân.

Ajungând soțul Mariei Dmitrievna, Kalitin voise să încredințeze Agafiei gospodăria casei; dar ea n-a primit, „ca să nu cadă în ispită”. Acesta a ridicat glasul la dânsa; ea s-a înclinat supusă şi a ieşit din casă. Kalitin era un om deştept şi cunoştea oamenii. Pe Agafia a înțeles-o şi n-a uitat-o. După ce s-a mutat la oraş, cu consimțământul ei, boierul a făcut-o dădaca Lizei, care de-abia împlinise patru ani.

La început, Liza s-a speriat de chipul serios şi sever al noii sale dădace; dar în curând s-a obişnuit cu dânsa şi a îndrăgit-o foarte mult. Însăşi Liza era un copil serios; trăsăturile sale aminteau profilul aspru şi regulat al lui Kalitin. Numai ochii nu-i moştenise de la tatăl său; ei luminau liniştit, plini de luare-aminte şi de bunătate – ceea ce la copii se întâmplă rar. Nu-i plăcea să se joace cu păpuşile, nu râdea zgomotos şi nici îndelung, se purta cuviincios. Rareori cădea pe gânduri, dar aproape totdeauna cu temei. Îndeobşte, după o scurtă tăcere, ea sfârşea prin a

se adresa cuiva mai în vârstă cu o întrebare, din care se vedea că o impresie nouă îi preocupa mintea. Foarte curând a încetat să mai gângăvească şi de când împlinise trei ani vorbea ca apa. De tatăl său îi era frică. Față de maică-sa avea un sentiment nedesluşit. Nu se temea, dar nici nu se alinta în fața ei. De altfel, nici pe lângă Agafia nu se răsfăța, deşi numai pe dânsa o iubea. Agafia nu se despărțea de Liza. Părea ciudat să le vezi împreună. Uneori Agafia, în negru din creştet până la picioare, cu broboadă pe cap, cu fața trasă, străvezie ca ceara, totuşi încă frumoasă şi expresivă, stătea dreaptă şi împletea la ciorap. La picioarele sale; pe un scăunel, şedea Liza şi de asemenea lucra la ceva sau, ridicând cu gravitate ochişorii săi limpezi, asculta ce-i povestea Agafia, care nu-i spunea basme, ci cu glas cadențat şi egal îi istorisea din viața preacuratei Fecioare, din traiul sihastrilor, preacuvioşilor şi a sfintelor mucenițe. Îi spunea Lizei cum trăiseră sfinții în pustiu, cum şi-au ispăşit greşelile, cum au îndurat foamea şi lipsurile şi nu s-au temut de împărați; au împărtăşit credința lui Hristos. Păsările cerului le aduceau hrană şi fiarele sălbatice le dădeau ascultare. Iar în locul unde picura sângele lor, creşteau flori. „Micşunele galbene?“ a întrebat-o odată Liza, care iubea florile foarte mult... Agafia îi vorbea Lizei grav şi smerit, parcă şi-ar fi dat seama că nu era de nasul ei să rostească asemenea cuvinte înalte şi sfinte. Liza o asculta – şi chipul lui Dumnezeu, atotştiutor şi omniprezent, pătrundea în sufletu-i cu un fel de putere dulce şi o umplea de o teamă curată şi pioasă; iar Hristos îi apărea ca un cunoscut, un prieten, aproape ca o rudă. Agafia a învățat-o, de asemenea, să se roage. Uneori, o trezea în revărsatul zorilor, o îmbrăca în grabă şi o ducea tainic la utrenie. Liza o urma în vârful degetelor, de-abia respirând; frigul şi semiîntunericul dimineții, răcoarea şi pustietatea bisericii, însuşi misterul acestor plecări neaşteptate, întoarcerea pe ascuns acasă, în pătuc, tot amestecul acesta de lucruri oprite, ciudate, sfinte, a zguduit sufletul fetiței şi a pătruns în adâncul ființei sale. Niciodată Agafia n-a vorbit de rău pe

cineva şi nici pe Liza n-a dojenit-o pentru vreo poznă. Dacă era nemulţumită de ceva, avea obiceiul să tacă; şi Liza îi înţelegea tăcerea; cu agerimea de minte a copilului, ea înţelegea tot atât de bine când nemulţumirile Agafiei veneau de la alţii – fie din partea Mariei Dmitrievna, fie chiar de la Kalitin. Trei ani şi ceva a îngrijit-o Agafia pe Liza; apoi a fost înlocuită cu domnişoara Moreau. Însă franţuzoaica uşuratică, cu apucăturile sale seci şi cu exclamaţia-i *„Tout ça c'est des bêtises“* – n-a putut goni din sufletul Lizei iubirea pentru dădacă: seminţele aruncate au prins rădăcini foarte adânci. De altfel, deşi Agafia nu o mai avea în grijă pe Liza, ea a rămas în casă şi o vedea deseori; iar Liza, ca şi altădată, avea toată încrederea într-însa.

Totuşi, Agafia nu s-a putut împăca cu Marfa Timofeevna, când aceasta s-a mutat în casa Kalitinilor. Gravitatea severă a fostei „ţiitoare“ nu era pe placul bătrânei pline de neastâmpăr şi samavolnicie. Agafia a cerut încuviinţarea să meargă în hagealâc şi nu s-a mai întors. Au umblat zvonuri nedesluşite că s-ar fi aciuat într-un schit de schismatici. Dar urma lăsată de dădacă în sufletul Lizei nu s-a şters. Ca şi altădată, Liza se ducea la liturghie ca ia o sărbătoare; se ruga cu plăcere, cu un fel de avânt stăpânit şi sfios – lucru care de multe ori a mirat-o, în ascuns, pe Maria Dmitrievna. Însăşi Marfa Timofeevna, deşi n-o stingherea pe Liza cu nimic, căuta totuşi să-i domolească elanul acesta şi nu-i îngăduia să bată mătănii de prisos: cică n-ar intra în obiceiul nobililor. Liza a învăţat bine, adică a fost silitoare. Dumnezeu n-a dăruit-o cu însuşiri osebit de strălucite, cu o minte aleasă; nu prindea uşor, fără muncă. Cânta bine la pian; dar numai Lemm ştia cu ce preţ. Citea puţin; nu întrebuinţa „cuvinte proprii”, dar avea idei proprii şi mergea pe drumul ei. Semăna doar cu taică-său: nici el nu întreba pe alţii ce să facă. Aşa a crescut Liza – liniştit, domol; aşa a ajuns la vârsta de nouăsprezece ani. Era foarte drăgălaşă – ceea ce, de altfel, nu ştia. Fiecare mişcare a ei trăda o gingăşie firească, oarecum stângace: glasu-i suna cu argintul tinereţii sale fără pată. Cea mai neînsemnată

senzație de plăcere îi aducea pe buze un zâmbet fermecător; iar ochii săi luminoşi căpătau o strălucire adâncă şi un fel de tainică duioşie. Pătrunsă pe de-a-ntregul de simțul datoriei, de teama de a nu jigni pe cineva, având o inimă blândă şi supusă, ea-i iubea pe toți; dar pe nimeni în mod deosebit. Numai pe Dumnezeu îl iubea cu exaltare, smerit şi delicat. Lavrețki a fost primul bărbat care i-a tulburat liniştita viață sufletească.

Aşa era Liza.

XXXVI

A DOUA ZI, PE LA DOUĂSPREzece, Lavrețki se îndreptă spre Kalitini. În drum se întâlni cu Panşin, care trecu călare pe lângă dânsul, cu pălăria trasă pe sprâncene. La Kalitini, Lavrețki nu fu primit pentru întâia oară de când îi cunoştea. „Maria Dmitrievna se odihneşte, îi spuse lacheul, o doare capul.“ Marfa Timofeevna şi Lizaveta Mihailovna nu erau acasă. Lavrețki se plimbă în jurul grădinii, nutrind o nădejde vagă că poate o va întâlni pe Liza, dar nu văzu pe nimeni. Se întoarse după două ceasuri şi căpătă acelaşi răspuns. Pe deasupra, lacheul îl privi cam chiorâş. Lavrețki socoti că nu era cuviincios să vină a treia oară în aceeaşi zi şi se hotărî să plece la Vasilevskoe, unde şi aşa avea unele treburi. Pe drum îşi făcu fel de fel de planuri, unul mai frumos decât altul. În cătunul mătuşă-sii însă îl apucă tristețea; intră în vorbă cu Anton. Ca înadins, moşului îi treceau prin cap numai gânduri triste. Îi povesti lui Lavrețki că Glafira Petrovna, înainte de a muri, s-a muşcat singură de mână; şi, după o scurtă tăcere, adăugă oftând: „Fiştecărui om, boierule taică, îi e dat să se mănânce el însuşi”. Era târziu când Lavrețki porni să facă calea întoarsă. Îl urmăreau melodiile de ieri; chipul Lizei se înălța în sufletul său cu toată seninătatea-i sfioasă. Gândul că ea-l iubeşte îl înduioşă; şi se opri liniştit şi fericit în fața locuinței

lui orăşeneşti.

Primul lucru care-l izbi când intră în antreu fu un miros de paciuli extrem de nesuferit; tot aici se aflau nişte lăzi înalte şi cufere mici. Fața valetului, care ieşi grăbit să-l întâmpine, i se păru ciudată. Fără să-şi dea seama de impresiile care-l năpădiră, el trecu pragul salonului... În întâmpinare-i se ridică de pe divan o doamnă în rochie neagră de mătase cu volane şi, ducându-şi batista fină la fața-i palidă, făcu câțiva paşi. Plecându-şi adânc capul parfumat şi coafat, îi căzu la picioare... De-abia atunci o recunoscu: doamna era soția lui.

Lui Lavreţki i se tăie răsuflarea. Se sprijini de perete.

— Théodore, să nu mă alungi! rosti ea în franțuzeşte; iar glasul acesta i se înfipse în inimă ca un jungher.

O privea zăpăcit şi totuşi, în acelaşi timp, observă fără voie că încărunțise şi se îngrăşase.

— Théodore! urmă aceasta, ridicându-şi ochii din când în când şi frângându-şi discret degetele-i minunat de frumoase, cu unghiile roz. Theodore, sunt vinovată față de dumneata, foarte vinovată, ba mai mult, sunt o criminală. Dar, ascultă-mă, mă chinuie căința; am ajuns o povară pentru mine însămi, nu pot să mai îndur situația mea; de câte ori nu m-am gândit să mă adresez dumitale, dar mi-a fost teamă că-ți trezesc mânia. Am hotărât să rup orice legături cu trecutul... *puis, j'ai été si malade,* am fost aşa de bolnavă, adăugă ea, trecându-şi mâna pe frunte şi pe obraz, am folosit vestea răspândită în legătură cu moartea mea şi am părăsit totul. M-am grăbit, zi şi noapte fără oprire, să vin încoace. Multă vreme am şovăit să mă înfățişez înaintea dumitale, judecătorul meu – *paraître devant vous, mon juge.* În sfârşit, amintindu-mi de bunătatea dumitale de totdeauna, m-am hotărât să vin aici. Adresa am aflat-o la Moscova. Crede-mă, continuă ea, ridicându-se cu încetul şi aşezându-se pe marginea unui fotoliu, de mult ori m-am gândit la moarte şi aş fi găsit în mine destulă bărbăție să mă lipsesc de viață – ah, acum viața mi-e o povară nesuferită! – m-a oprit însă gândul la fiica mea, la Adocika mea; ea-i aici,

sărmana copilă! doarme în camera de alături. A obosit – vei vedea-o: ea cel puțin nu-i vinovată cu nimic, iar eu sunt atât de nefericită, atât de nefericită! exclamă doamna Lavreţkaia şi izbucni în hohote de plâns.

În sfârşit, Lavreţki îşi veni în fire; se îndepărtă de perete şi dădu să plece.

— Pleci? rosti deznădăjduită soția lui. O, e cumplit! Fără să-mi spui niciun cuvin t, nici măcar o mustrare... Disprețul dumitale mă omoară, e înspăimântător!

Lavreţki se opri.

— Ce-ai dori să auzi de la mine? rosti cu vocea sugrumată.

— Nimic, nimic, adăugă ea cu vioiciune, ştiu că n-am dreptul să cer nimic; nu-s nebună, crede-mă; nu am nicio nădejde, nu îndrăznesc să sper a căpăta iertarea, îndrăznesc doar să te rog: porunceşte-mi ce să fac, unde să trăiesc? Ca o roabă am să îndeplinesc porunca, oricare ar fi.

— N-am ce să-ți poruncesc, îi răspunse Lavreţki, cu acelaşi glas, ştii bine că între noi totul s-a sfârşit... Iar acum mai mult decât oricând. Poți trăi unde-ți place; şi dacă pensia nu-ți ajunge...

— Ah, nu rosti asemenea cuvinte înspăimântătoare, îl întrerupse Varvara Pavlovna, cruță-mă, cel puțin... cel puțin de dragul acestui înger... Şi, spunând aceste cuvinte, Varvara Pavlovna fugi grăbită în cealaltă cameră şi se întoarse numaidecât cu o fetiță mică în brațe, îmbrăcată foarte elegant. Buclele blonde, mari, îi cădeau peste obrăjorul rumen şi frumuşel, peste ochii negri, mari şi somnoroşi; în acelaşi timp, ea zâmbea, mijea ochii la foc şi îşi sprijinea mânuța durdulie de gâtul mamei sale.

— *Ada, vois, c'est ton père*[26], spuse Varvara Pavlovna, îndepărtându-i buclele de pe ochi şi sărutând-o cu căldură, *prie-le avec moi*[27].

---

[26] Ada, uite-l pe tatăl tău. (fr.)

[27] Roagă-l împreună cu mine. (fr.)

— *C'est ça, papa*[28], gânguri fetița.

— *Oui, mon enfant, n'est-ce pas que tu l'aimes?"*[29]

Dar Lavrețki nu se mai putu stăpâni.

— În ce melodramă am văzut o scenă asemănătoare? bâigui el şi ieşi din cameră.

Varvara Pavlovna rămase câtva timp pe loc, ridică uşor din umeri, duse fetița în odaia de alături, o dezbrăcă şi o culcă. Apoi scoase o carte, se aşeză lângă lampă, aşteptă vreo oră şi în sfârşit se culcă şi ea.

— *Eh bien, madame?*[30] o întrebă servitoarea franțuzoaică, adusă de dânsa de la Paris, în timp ce-i desfăcea corsetul.

— *Eh bien, Justine*[31], îi răspunse aceasta, el a îmbătrânit foarte mult, dar mi se pare că-i tot atât de bun. Dă-mi mănuşile de noapte; pentru mâine să-mi pregăteşti rochia gri, închisă până sus; şi să nu uiți cotletele de berbec pentru Ada... E drept că aici se găsesc greu; dar trebuie să te străduieşti.

— *À la guerre comme à la guerre*[32], răspunse Justina şi stinse lumânarea.

XXXVII

MAI BINE DE DOUĂ CEASURI RĂtăci Lavrețki pe străzile oraşului. Îşi aminti de noaptea petrecută în împrejurimile Parisului. Inima i se rupea de durere; iar în capu-i pustiit, buimac parcă, se învârtejeau mereu aceleaşi gânduri, obscure, absurde, înverşunate. „Trăieşte, e aici", şoptea cu o uluire mereu reînnoită. Îşi dădea seama că a pierdut-o pe Liza şi se înăbuşea de amărăciune. Prea pe neaşteptate îi venise lovitura. Cum se

[28] Acesta-i tata. (fr.)
[29] Da, copilul meu, aşa-i că-l iubeşti? (fr.)
[30] Cum a fost, doamnă? (fr.)
[31] Cum să fie, Justine. (fr.)
[32] La război ca la război. (fr.)

putuse încrede aşa de uşor în pălăvrăgeala deşucheată a foiletonului, într-un petic de hârtie? „Şi dacă nu i-aş fi dat crezare, îşi zise Lavreţki, parc-ar fi fost altfel? N-aş fi ştiut că Liza mă iubeşte; şi nici ea însăşi n-ar fi ştiut-o.“ Nu-şi putea alunga din minte chipul, glasul, privirile soţiei sale... şi se blestema pe sine ca şi totul pe lume.

Istovit, Lavreţki ajunse spre dimineaţă la Lemm. Bătu îndelung în uşă. În sfârşit, se ivi la fereastră, acoperit de o tichie, capul bătrânului, acru, zbârcit. Nu semăna nici pe departe cu capul sever şi inspirat care, de la înălţimea măreţiei sale artistice, se uitase maiestuos spre Lavreţki, cu douăzeci şi patru de ceasuri mai înainte.

— Ce doriţi? îl întrebă Lemm. Nu pot să cânt în fiecare noapte; am luat un decoct.

Dar se vede că faţa lui Lavreţki arăta prea straniu: bătrânul îşi puse mâna streaşină la ochi, îl privi atent pe vizitatorul său nocturn şi-l lăsă să intre.

Lavreţki păşi în cameră şi se lăsă pe un scaun; bătrânul se opri în faţa lui şi îşi petrecu una peste alta poalele halatului său pestriţ, şi învechit, zgribulindu-se şi mestecând din buze.

— A sosit soţia mea, spuse Lavreţki, îşi ridică capul şi deodată, fără voie, pufni în râs.

Faţa lui Lemm exprimă uimire; cu toate acestea nu zâmbi, ci se înfăşură şi mai strâns în halat.

— Nici nu ştiţi, urmă Lavreţki, eu mi-am închipuit... am citit în ziar că ea nu mai e pe lumea asta.

— O-o, şi de curând aţi citit lucrul acesta? îl întrebă Lemm.

— De curând.

— O-o, repetă bătrânul, înălţându-şi sprâncenele. Şi a venit?

— A venit. Acum e la mine, iar eu... eu sunt un om nefericit.

Şi Lavreţki izbucni iarăşi în râs.

— Sunteţi un om nefericit, repetă rar Lemm.

— Hristofor Fedorîci, începu Lavreţki, primiţi să duceţi un

bilet?

— Hm! Pot să ştiu cui?

— Lizav…

— A, da, da, înțeleg. Bine. Şi când va trebui să-l duc?

— Mâine, cât se poate mai devreme.

— Hm! Pot s-o trimit pe Katrin, bucătăreasa mea. Nu, am să merg singur.

— Şi-o să-mi aduceți răspunsul?

— Am să aduc răspunsul.

Lemm oftă.

— Da, bietul meu prieten; exact, sunteți un tânăr nefericit.

Lavrețki scrise Lizei câteva cuvinte: îi aducea la cunoştință venirea nevestei sale şi o ruga să-i fixeze o întâlnire; apoi se aruncă pe o canapea îngustă, cu fața la perete; iar bătrânul se culcă în pat şi se foi îndelung, tuşind şi luând câte o înghițitură din decoct.

Când se lumină de ziuă, amândoi se sculară. Se uitară curios unul la altul. În clipa aceea lui Lavrețki îi venea să-şi pună capăt zilelor. Bucătăreasa Katrin le aduse o cafea dezgustătoare. Bătură ceasurile opt. Lemm îşi puse pălăria în cap şi plecă, spunând că la Kalitini dă lecții îndeobşte la ora zece, dar că va găsi un pretext potrivit pentru a merge mai devreme. Lavrețki se aruncă din nou pe canapeluță, iar în fundul sufletului i se dezlănțui din nou un râs jalnic. Se gândea că soția sa îl scosese din casă. Îşi închipuia în ce situație se află Liza, închidea ochii şi-şi punea mâinile sub cap. În sfârşit, Lemm se întoarse şi îi aduse un petic de hârtie, pe care, Liza scrisese cu creionul următoarele cuvinte: „Astăzi nu ne putem vedea; poate mâine seară. Cu bine.“ Lavrețki mulțumi sec şi absent lui Lemm şi se duse acasă la dânsul.

Găsi pe soția sa la gustarea de dimineață. Ada, toată numai bucle, într-o rochiță albă cu funde albastre, mânca un cotlet de berbec. Varvara Pavlovna se sculă în picioare de îndată ce Lavrețki intră în cameră şi, cu o înfățişare smerită, se apropie de dânsul. El o rugă să-l urmeze în birou. Închise

în urmă-i uşa şi începu să se plimbe de colo până colo. Ea se aşeză, îşi puse modest o mână peste cealaltă şi prinse să-l urmărească cu ochii săi încă minunaţi, deşi un pic traşi cu creionul.

Mult timp Lavreţki nu putu vorbi; îşi da seama că nu-i stăpân pe sine; vedea foarte bine că Varvara Pavlovna n-avea nicio teamă de el, dar se prefăcea că-i gata să leşine pe loc.

— Ascultă-mă, doamnă, începu el în sfârşit, respirând greu şi încleştându-şi dinţii din când în când, n-avem de ce să ne prefacem unul faţă de altul; nu cred în pocăinţa dumitale, chiar dac-ar fi sinceră, mi-e peste putinţă să mă împac, să trăiesc cu dumneata.

Varvara Pavlovna îşi strânse buzele şi îşi miji ochii, „Ăsta-i dezgust, se gândi ea, totul s-a terminat! Pentru dânsul nu mai sunt nici cel puţin femeie.“

— Mi-e peste putinţă, repetă Lavreţki şi îşi încheie toţi nasturii la haină până sus. Nu. Ştiu ce te-a făcut să vii aici: pesemne ţi s-au isprăvit banii.

— Vai! Mă insulţi, şopti Varvara Pavlovna.

— Oricum ar fi, totuşi, cu regret, eşti soţia mea. Nu pot să te alung... şi iată ce-ţi propun. Poţi pleca chiar astăzi, dacă doreşti, la Lavriki, ca să locuieşti acolo; ştii că acolo-i o casă bună; vei primi toate cele de trebuinţă, pe lângă pensie... Eşti de acord?

Varvara Pavlovna duse batista-i brodată la obraz.

— Ţi-am mai spus, izbucni ea, cu un tremur nervos pe buze, că voi primi orice vei vrea să faci cu mine; de data asta nu-mi rămâne decât să te întreb dacă-mi permiţi cel puţin să-ţi mulţumesc pentru mărinimie?

— Te rog, fără mulţumiri, aşa-i mai bine, se grăbi să răspundă Lavreţki. Cu alte cuvinte, adăugă el, apropiindu-se de uşă, pot nădăjdui că...

— Chiar mâine voi fi la Lavriki, rosti Varvara Pavlovna, ridicându-se respectuos. Dar, Feodor Ivanîci (nu-i mai spuse Théodore)...

— Ce doreşti?

— Ştiu că încă n-am meritat cu nimic iertarea; aş putea

cel puțin spera, cu timpul...

— Eh, Varvara Pavlovna, o întrerupse Lavrețki, eşti o femeie deşteaptă şi nici eu nu-s un prost; ştiu că nici n-ai nevoie de asta. Iar eu de mult te-am iertat; între noi însă a existat totdeauna o prăpastie.

— Voi şti să mă resemnez, răspunse Varvara Pavlovna şi-şi înclină capul. Nu mi-am uitat vina; nu m-ar fi mirat dacă aş fi aflat că vestea morții mele te-a bucurat, încheie sfios, abia indicând cu mâna numărul de ziar pe care Lavrețki îl uitase pe masă.

Feodor Ivanîci tresări; foiletonul era încercuit cu creionul. Varvara Pavlovna îl privi cu o şi mai mare umilință. În clipa aceea era foarte frumoasă. Rochia gri, cusută la Paris, îi cuprindea armonios statura mlădioasă, aproape ca la şaptesprezece ani, gâtul ei subțire şi delicat, înconjurat de un guleraş alb, pieptu-i cu respirația egală, mâinile fără brățări şi inele – întreaga statura, de la părul lucios până la vârful ghetei, abia zărit, era atât de grațioasă...

Lavrețki îi aruncă o căutătură mânioasă, mai-mai să izbucnească: „Bravo!"; îi venea s-o lovească cu pumnul în creştetul capului, dar se stăpâni şi ieşi. Peste o oră; el plecă la Vasilievskoe; iar după două ceasuri, Varvara Pavlovna porunci să fie tocmită cea mai frumoasă caretă din oraş, îşi puse o pălărie simplă de pai cu voal negru şi o mantilă modestă, pe Ada o încredință Justinei şi plecă la Kalitini: din informațiile strânse de servitoarea ei, aflase că soțul său îi vizita în fiecare zi.

XXXVIII

ZIUA ÎN CARE SOȚIA LUI Lavrețki sosi în oraşul O... zi tristă pentru dânsul, a fost şi pentru Liza o zi nesuferită. De-abia coborî jos şi dădu ziua bună maică-sii, când pe sub ferestre se auzi tropot de cal şi, cu spaima în suflet, îl văzu pe Panşin intrând călare în curte.

„Se prezintă aşa de devreme pentru explicaţii definitive”, îşi zise Liza şi nu greşi. După ce se învârti prin salon, el îi propuse să meargă împreună în grădină şi îi ceru să-i împărtăşească hotărârea luată cu privire la soarta lui. Liza îşi luă inima în dinţi şi îi declară că nu-i poate fi soţie. El o ascultă până la urmă, stând pieziş, cu pălăria trasă pe frunte. Politicos, dar cu glasul schimbat, o întrebă dacă acesta-i ultimul ei cuvânt şi dacă el fusese cel ce prilejuise asemenea schimbare în gândurile sale. Apoi îşi apăsă ochii cu mâna, oftă scurt şi sacadat şi-şi smuci mâna de la faţă.

— N-am vrut să merg pe un drum banal, rosti cu vocea înăbuşită, am vrut să-mi găsesc o tovarăşă după imboldul inimii; pesemne nu mi-a fost sortit să fie aşa. Adio, vis! O salută pe Liza cu o plecăciune adâncă şi intră în casă.

Liza credea că Panşin va pleca de îndată; dar el se duse în iatacul Mariei Dmitrievna şi stătu cu ea aproape un ceas. Plecând, îi spuse Lizei: *„Votre mère vous appelle; adieu à jamais...!”*[33], încăleca şi porni în goana mare, chiar de la scară. Liza se duse la Maria Dmitrievna şi o găsi înlăcrimată. Panşin o pusese în curent cu nefericirea sa.

— De ce m-ai omorât? De ce m-ai omorât? astfel îşi începu văicărelile amărâta văduvă. Cine-ţi mai trebuie? El de ce nu ţi-o fi bun ca soţ? *Kammerjunker!* Dezinteresat! S-ar fi putut căsători, la Petersburg, cu orice domnişoară de onoare de la curte. Şi eu, eu care am sperat! De când oare te-ai schimbat faţă de dânsul? Ce vânt o fi adus norul ăsta, că n-a venit de la sine! N-o fi cumva prostălăul cela? Ţi-ai şi găsit sfătuitor! Şi drăguţul de el, continuă Maria Dmitrievna, cât este de respectuos, chiar şi la supărare cât este de atent! A făgăduit că nu mă va părăsi. Ah, n-am să pot îndura una ca asta. Ah, îngrozitor mă mai doare capul! Trimite-mi-o pe Palaşka. Tu ai să mă omori, dacă n-ai să te răzgândeşti, auzi? Şi, făcând-o pe Liza de vreo două ori nerecunoscătoare, Maria Dmitrievna îi porunci să lipsească dinaintea ei.

Aceasta se duse în camera ei. Dar nu apucă să-şi

[33] Vă cheamă mama; adio pentru totdeauna! (fr.)

liniştească bine răsufletul, după explicațiile avute cu Panşin şi cu maică-sa, când o altă furtună se abătu pe capul ei şi tocmai de acolo de unde se aştepta cel mai puțin, în odaia ei intră Marfa Timofeevna şi îndată trânti uşa în urma ei. Fața bătrânei era palidă, boneta îi sta într-o parte, ochii îi străluceau, mâinile şi buzele îi tremurau. Liza rămase uimită: niciodată n-o văzuse în starea asta pe mătuşă-sa, atât de neaşteptată şi de chibzuită.

— Straşnic, domniță, izbucni Marfa Timofeevna într-o şoaptă tremurândă şi întretăiată, straşnic! Numai că nu ştiu de la cine ai învățat aşa ceva, maică... dă-mi apă; nu pot să vorbesc.

— Linişteşte-te, mătuşico, ce-i cu dumneata? spuse Liza, întinzându-i un pahar cu apă. Mi se pare că nici dumneata nu-l vedeai cu ochi buni pe domnul Panşin.

Marfa Timofeevna dădu paharul deoparte.

— Nu pot să beau: o să-mi prăpădesc şi ultimii dinți. Da de unde Panşin? Ce caută aici Panşin? Mai bine, spune-mi cine te-a învățat să-ți dai întâlniri noaptea, ai, maică?

Liza se făcu palidă.

— Te rog, nu te gândi să-mi umbli cu fofârlica, urmă Marfa Timofeevna. Şurocika a văzut totul cu ochii ei şi mi-a spus. Eu am oprit-o să pălăvrăgească, dar ea nu. Minte.

— Nici nu mă gândesc la aşa ceva, mătuşico, rosti Liza abia desluşit.

— Aha! Halal, maică; îi dai întâlniri acestui crai bătrân, care-o face pe smeritul?

— Nu.

— Cum aşa?

— Eu am coborât în salon, după o carte: el se afla în grădină şi m-a chemat.

— Şi te-ai dus? Minunat. Nu cumva îl iubeşti?

— Îl iubesc, răspunse Liza cu glas scăzut.

— Doamne Dumnezeule! Îl iubeşte! Marfa Timofeevna îşi smulse boneta din cap. Iubeşte un bărbat căsătorit! Ai? Îl iubeşte!

— El mi-a povestit... începu Liza.

— Ce ți-a povestit şoimuleanul ăsta, ce-e?

— Mi-a povestit că soția lui a murit.

Marfa Timofeevna îşi făcu cruce.

— Fie-i țărâna uşoară! şopti aceasta. A fost o muieruşcă uşuratică, să n-o vorbesc de rău. Halal, va să zică-i văduv. Şi văd că-i meşter la toate. I-a murit o nevastă şi acum hai, după alta. Ce mai om spăşit! Numai că uite ce-am să-ți spun, nepoato: pe vremea mea, pe când eram tânără, fetele o pățeau rău pentru asemenea pozne. Pe mine să nu te superi, maică; numai pe proşti îi supără adevărul. Astăzi am dat poruncă să nu mai fie primit la mine. Îl iubesc, dar fapta asta n-am să i-o iert niciodată. Ia te uită, văduvoiul! Dă-mi apă! Că i-ai scurtat nasul lui Panşin, pentru asta te laud; numai să nu stai nopțile cu acest soi rău de țapi, cu bărbații; să n-o amărăşti pe-o bătrână ca mine. Căci eu ştiu să mângâi, dar ştiu şi să muşc... Auzi, văduvoiul!

Marfa Timofeevna plecă, iar Liza se aşeză într-un colț şi, simțind o grozavă amărăciune în suflet, începu să plângă. Nu merita asemenea umilință. Dragostea nu i se arăta ca o bucurie: plângea pentru a doua oară, de aseară. De-abia i se născuse în inimă sentimentul acesta nou, neaşteptat, şi cât de scump îl plătea. Cu câtă brutalitate îi atingeau aceste mâini străine taina intimă! O cuprinseră ruşinea, necazul şi durerea; dar n-o încercă nici îndoiala; nici spaima, iar Lavrețki îi era încă şi mai drag. Şovăise înainte de a-şi fi dat seama de ceea ce se petrecea cu dânsa; dar, după întâlnirea aceea, după acea sărutare, nu mai putea şovăi; acum ştia că iubeşte, că iubeşte sincer, cu adevărat, că se legase cu toată puterea şi pe toată viața – şi nu se temea de amenințări; ştia că nici constrângerea nu va fi în stare să desfacă legătura asta.

XXXIX

MARIA DMITRIEVNA SE NELI-

nişti peste măsură când fu anunțată că sosise Varvara Pavlovna Lavreţkaia; nici nu ştia dacă trebuie s-o primească ori nu: se temea să nu-l jignească pe Feodor Ivanîci. Până la urmă învinse curiozitatea. „Ei, bine, îşi zise, şi ea mi-i rudă". Şi, aşezându-se în fotoliu, spuse lacheului: „Pofteşte-o!" Trecură câteva clipe; uşa se deschise. Cu paşi grăbiți, abia călcând, Varvara Pavlovna se apropie de Marfa Dmitrievna şi, nelăsând-o să se ridice din fotoliu, aproape îşi plecă genunchii în fața ei.

— Vă mulțumesc, mătuşică, rosti ea ruseşte, cu vocea tulburată şi scăzută, vă mulțumesc; nici n-am sperat atâta indulgență din partea domniei-voastre. Sunteți bună ca un înger.

Pronunțând aceste cuvinte, Varvara Pavlovna puse pe neaşteptate stăpânire pe o mână a Mariei Dmitrievna şi, strângând-o uşor în mâinile-i cu mănuşi după ultima modă, de-un liliachiu-palid, o duse slugarnic la buzele sale cărnoase şi trandafirii. Maria Dmitrievna se pierdu cu totul, văzând o femeie aşa de frumoasă, îmbrăcată elegant, aproape la picioarele sale. Nici nu ştia ce să facă. Ar fi vrut să-şi tragă mâna înapoi şi în acelaşi timp s-o poftească să stea jos, ca să-i spună ceva plăcut. Sfârşi prin a se ridica şi a o îmbrățişa pe Varvara Pavlovna, sărutându-i fruntea netedă şi parfumată. Această sărutare o făcu pe Varvara Pavlovna să-şi piardă cu totul capul.

— Ziua bună, *bonjour,* spuse Maria Dmitrievna, desigur nu mi-am închipuit... dealtfel, eu, desigur, mă bucur că vă văd. Mă-nțelegeți, draga mea, nu mi-e dat să fiu arbitru între soț şi soție...

— Bărbatul meu are dreptate întru totul, o întrerupse Varvara Pavlovna, numai eu sunt vinovată.

— E un sentiment foarte lăudabil, încuviință Maria Dmitrievna, foarte lăudabil. Ați sosit de mult? L-ați văzut? Dar luați loc, vă rog!

— Am sosit ieri, răspunse Varvara Pavlovna, aşezându-se smerită pe scaun, l-am văzut pe Feodor Ivanîci şi am vorbit cu dânsul.

— A! Şi ce spune?

— Mă temeam că sosirea mea neaşteptată îl va înfuria, urmă Varvara Pavlovna, el însă nu m-a lipsit de prezența sa.

— Adică nu v-a... Da, da, înțeleg, rosti Maria Dmitrievna, Numai la înfățişare e cam grosolan, dar are o inimă blândă.

— Feodor Ivanîci nu m-a iertat; n-a vrut să mă asculte... Dar a fost atât de bun şi a hotărât să locuiesc la Lavriki.

— A! O moşie minunată!

— Chiar mâine plec într-acolo, în întâmpinarea dorinței sale; dar am socotit de datoria mea în primul rând să vă vizitez.

— Vă sunt foarte, foarte recunoscătoare, draga mea. Niciodată nu se cuvine să-ți uiți rudele. Dar, ştiți, sunt uimită cât de bine vorbiți ruseşte. *C'est étonnant.*[34]

Varvara Pavlovna suspină.

— Am stat prea mult în străinătate, Maria Dmitrievna, ştiu bine; cu inima însă am fost totdeauna rusoaică şi nu mi-am uitat patria.

— Da, da; asta-i foarte bine. Totuşi, Feodor Ivanîci nici nu s-a aşteptat să vă vadă... Da, bizuiți-vă pe experiența mea: *La patrie avant tont*[35]. Ah, ce mantilă superbă purtați, voiți să mi-o arătați?

— Vă place? Varvara Pavlovna se grăbi s-o scoată de pe umeri. E foarte simplută, de la *madame* Baudran.

— Se vede numaidecât. De la *madame* Baudran... Cât este de drăguță şi cât gust! Sunt convinsă că ați adus o sumedenie de lucruri încântătoare. Aş fi curioasă cel puțin să le văd.

— Întreaga mea toaletă vă stă la dispoziție, prea amabila mea mătuşica. Dacă încuviințați, aş putea să arăt câte ceva cameristei dumneavoastre. Am adus cu mine o slujnică din Paris – e o croitoreasă extraordinară.

— Sunteți prea bună, draga mea. Cu toate acestea, mi-i oarecum ruşine.

---

[34] E uimitor. (fr.)

[35] Patria ănainte de toate. (fr.)

— Ruşine... repetă pe un ton de mustrare Varvara Pavlovna. Dacă voiți să mă fericiți – vă rog să dispuneți de mine ca de un bun al domniei-voastre.

Maria Dmitrievna nu mai putea de încântare.

— *Vous êtes charmante*[36], exclamă ea. Dar de ce nu vă scoateți pălăria, mănuşile?

— Cum? Încuviințați? o întrebă Varvara Pavlovna şi-şi încrucişa uşor brațele, chipurile înduioşată.

— Bineînțeles; sper că veți lua masa cu noi. Eu... eu am să vă fac cunoştință cu fiica mea. Maria Dmitrievna se cam încurcă. „Hai! treacă-meargă!“ se gândi în sine. Azi nu se simte tocmai bine.

— O, *ma tante*[37], cât de bună sunteți! izbucni Varvara Pavlovna şi-şi duse batista la ochi.

Feciorul anunță sosirea lui Ghedeonovski. Bătrânul flecar intră făcând temeneli şi zâmbind încântat. Maria Dmitrievna îl prezentă musafirei sale. La început Ghedeonovski se fâstâci; dar Varvara Pavlovna îl tratâ cu atâta cochetărie şi considerație, încât acestuia i se aprinseră urechile; iar născocirile, bârfelile şi amabilitățile începură să se reverse ca mierea de pe buzele sale. Varvara Pavlovna îl asculta, zâmbea stăpânit şi încet-încet intră şi ea în vorbă. Povesti cu modestie despre Paris, despre călătoriile sale, despre Baden. De vreo două ori o făcu pe Maria Dmitrievna să izbucnească în râs şi de fiecare dată după aceea ofta uşor; parcă s-ar fi dojenit singură în gând pentru veselia-i nelalocul ei. Căpătă prin rugăminți încuviințarea s-o aducă pe Ada. Scoțându-şi mănuşile, ea arătă, cu mâinile-i netede, spălate cu săpun *à la guimauve*[38], cum şi unde se poartă volanele, volănaşele încrețite, dantelele şi funda înfoiată. Făgădui să aducă un flacon cu noul parfum englezesc: *Victoria's Essence* şi se bucură ca un copil când Maria Dmitrievna acceptă să-l primească drept cadou. Vărsă câteva lacrimi amintindu-şi ce

[36] Sunteți fermecătoare. (fr.)
[37] Mătuşico. (fr.)
[38] De nalbă. (fr.)

sentiment a încercat când a auzit pentru întâia dată clopotele ruseşti: „Cât de adânc mi-a pătruns în inimă dangătul lor“, zise ea.

În clipa aceea intră Liza.

De dimineață, din momentul, când, înghețată de spaimă, citi biletul lui Lavreţki, Liza se pregăti sufleteşte pentru întâlnirea cu soția lui. Avea presimțirea că o va vedea. Se hotărî să n-o ocolească; drept pedeapsă pentru speranțele sale, cum le numea ea, criminale. Schimbarea neaşteptată a sorții sale o cutremură până-n adâncul sufletului. În vreo două ceasuri, fața îi slăbi; dar nu vărsă nicio lacrimă. „Aşa-mi trebuie!“ îşi spuse, înăbuşind în suflet, anevoie şi cu nelinişte, pornirile amare şi înverşunate care o înspăimântau. „Ei bine, trebuie să merg!“ se gândi cum află de sosirea doamnei Lavreţkaia şi coborî... Stătu multă vreme în fața uşii salonului, înainte de a se hotărî s-o deschidă. Urmărită de gândul „față de dânsa sunt vinovată”, trecu pragul şi se sili s-o privească, se sili să zâmbească. Varvara Pavlovna îi ieşi în întâmpinare, cum o zări, şi-o salută, înclinându-se uşor, totuşi respectuos, în fața ei. „Îngăduiți-mi să mă prezint, i se adresă cu o voce atrăgătoare, mama domniei-voastre e atât de indulgentă cu mine, încât sper că şi dumneavoastră veți fi... bună.” Expresia Varvarei Pavlovna când rosti ultimul cuvânt, zâmbetul ei viclean, privirea-i rece şi în acelaşi timp blândă, mişcarea mâinilor şi a umerilor săi, însăşi rochia ei, întreaga-i ființă dezlănțuiră în Liza o repulsie atât de puternică, încât nu-i putu răspunde niciun cuvânt şi în silă îi întinse mâna. „Acestei domnişoare i-i silă de mine”, gândi Varvara Pavlovna, strângând cu putere degetele reci ale Lizei şi, întorcându-se spre Maria Dmitrievna, spuse cu jumătate de gură: *„Mais elle est délicieuse!”*[39] Liza se aprinse uşor la față: i se păru că lauda asta sună ironic, jignitor. Se hotărî însă să nu se lase influențată de impresii şi se aşeză lângă fereastră la gherghef. Nici aici Varvara Pavlovna n-o lăsă în

[39] Dar e adorabilă. (fr.)

pace: se apropie de dânsa şi începu să-i laude gustul şi arta... Inima Lizei zvâcni puternic şi dureros: de-abia se putu stăpâni, de-abia izbuti să rămână locului. I se părea că Varvara Pavlovna ştia totul şi, triumfând în taină, îşi bătea joc de dânsa. Spre fericirea ei, Ghedeonovski se adresă Varvarei Pavlovna şi-i abătu atenţia. Liza se plecă deasupra gherghefului şi o observă pe furiş. „Pe această femeie *el* a iubit-o“, îşi zice. Dar numaidecât alungă din minte orice gând legat de Lavreţki: îi era teamă să nu-şi piardă stăpânirea de sine, îşi dădea seama că i se învârtea puţin capul. Maria Dmitrievna aduse vorba despre muzică.

— Am auzit, draga mea, începu ea, că sunteţi o desăvârşită muziciană.

— De mult n-am mai cântat, răspunse Varvara Pavlovna, aşezându-se de îndată la pian şi plimbându-şi vioi degetele pe claviatură. Doriţi?

— Fiţi bună.

Varvara Pavlovna execută artistic un studiu strălucit şi greu al lui Hertz. Avea foarte multă vigoare şi dibăcie.

— Silfidă! exclamă Ghedeonovski.

— Extraordinar! încuviinţă Mafia Dmitrievna. Ei bine, Varvara Pavlovna, rosti ea, adesându-i-se pentru întâia oară pe nume, recunosc că m-aţi uimit; aţi putea să daţi concerte. Aici avem un muzician, un neamţ bătrân şi ciudat, dar foarte învăţat; îi predă lecţii Lizei; l-aţi scoate din minţi, pur şi simplu.

— Şi Lizavetei Mihailovna îi place muzica? întrebă Varvara Pavlona, întorcându-şi uşor capul spre dânsa.

— Da, ea cântă destul de bine şi-i place muzica; dar pe lângă dumneavoastră... Aici însă mai avem un tânăr; cu el ar trebui să faceţi cunoştinţă. Are suflet de artist şi compune foarte drăguţ. Numai el vă poate aprecia cum se cuvine.

— Un tânăr, rosti Varvara Pavlovna. Cine-i? Vreun sărac?

— Ba să avem iertare, e primul cavaler la noi şi nu numai la noi – *et à Pétersbourg.* E *kammerjunker,* primit în cea mai bună societate. Probabil că aţi auzit de el: Panşin, Vladimir Nikolaici. Aici se află în misiune oficială... viitor ministru, să

avem iertare!

— Şi artist?

— Suflet de artist şi atât de amabil. Îl veți vedea. De când e aici, a venit foarte des în casa mea; l-am invitat pe deseară; *nădăjduiesc* că va veni, adăugă Maria Dmitrievna, cu un oftat scurt şi cu zâmbet amar, ca un rictus.

Liza înțelesese sensul acestui zâmbet; dar nu-i ardea de asta.

— E şi tânăr? repetă Varvara Pavlovna, modulându-şi uşor tonul.

— Douăzeci şi opt de ani şi are o înfățişare foarte atrăgătoare. *Un jeune homme accompli*[40], dacă-mi permiteți.

— Un tânăr model, se poate spune, adăugă Ghedeonovski.

Pe neaşteptate Varvara Pavlovna se avântă într-un vals zgomotos de Strauss; care începea cu triluri atât de puternice şi de repezi, încât Ghedeonovski tresări; chiar la mijlocul valsului, ea trecu brusc la un motiv trist şi încheie cu aria din *Lucia: Fra poco*[41]... Îşi dădu seama că muzica veselă nu se potrivea cu situația ei. Aria din *Lucia,* cu accente sensibile, o emoționă adânc pe Maria Dmitrievna.

— Ce suflet, rosti ea cu jumătate de gură, adresându-se lui Ghedeonovski.

— O adevărată silfidă! repetă Ghedeonovski şi-şi înalță ochii spre cer.

Sosi ora mesei. Marfa Timofeevna coborî din camera ei de-abia când se servea supa. Se purtă foarte rece cu Varvara Pavlovna. Răspundea rezervat la amabilitățile acesteia şi nici n-o privea. Varvara Pavlovna înțelese numaidecit că n-o putea scoate la capăt cu bătrâna şi nu mai încercă să intre în vorbă cu ea. În schimb, Maria Dmitrievna se purtă şi mai amabil cu musafira sa: lipsa de politețe a mătuşă-sii o supără. De altfel, Varvara Pavlovna nu fu singura pe care Marfa Timofeevna n-o învrednici cu o privire: nici la Liza nu

[40] Un tânăr desăvârşit. (fr.)

[41] Curând după aceea. (it.)

se uită, deşi ochii îi scăpărau scântei. Şedea ca o stană de piatră, galbenă, palidă, cu buzele strânse – şi nici nu mâncă. Liza părea liniştită, întocmai cum şi era: zbuciumul din sufletul ei se mai potolise; o apatie ciudată, nesimțirea celui condamnat o cuprinse. În timpul mesei Varvara Pavlovna vorbi puțin: ca şi cum s-ar fi intimidat din nou, chipul său căpătă o expresie de melancolie modestă. Numai Ghedeonovski mai însufleți discuția cu povestirile sale, deşi se tot uita iepureşte la Marfa Timofeevna şi-şi dregea glasul – dresul glasului îl apuca de fiecare dată când se pregătea în prezența ei să spună o minciună; ea însă nu-l stingherea, nu-l întrerupea. După-masă aflară că Varvara Pavlovna era o mare amatoare de preferans; într-atât îi plăcu Mariei Dmitrievna acest lucru, încât se înduioşă şi se gândi în sine: „Ce prost trebuie să fie Feedor Ivanîci! Cum n-a ştiut să înțeleagă asemenea femeie!“

Se aşează la cărți cu Varvara Pavlovna şi Ghedeonovski, iar Marfa Timofeevna o luă pe Liza la ea, sus, spunând că-i schimbată cu totul la față şi că, desigur, o doare capul.

— Da, o doare îngrozitor capul, adeveri Maria Dmitrievna, adresându-se Varvarei Pavlovna şi dând ochii peste cap. Şi eu sufăr cu asemenea migrene...

— Ia te uită! răspunse Varvara Pavlovna.

Liza intră în camera mătuşă-sii şi, sleită de puteri, se lăsă pe un scaun. Marfa Timofeevna, o privi multă vreme în tăcere, se aşează încet în genunchi în fața ei şi începu, tot în tăcere, să-i sărute pe rând mâinile. Liza se aplecă înainte, roşi şi izbucni în plâns, dar n-o ridică pe Marfa Timofeevna, nici nu-şi trase îndărăt mâinile: îşi dădea seama că n-avea dreptul să şi le tragă înapoi, că nu era în drept s-o împiedice pe bătrânică să-şi arate căința, compătimirea şi să-şi ceară iertare pentru cele petrecute ieri; iar Marfa Timofeevna nu se mai sătura să sărute aceste mâini sărmane, palide, lipsite de puteri – şi lacrimi multe se rostogoliră din ochii săi ca şi din ochii Lizei; motanul torcea într-un fotoliu mare, alături de un ghem şi un ciorap; luminița prelungă a candelei abia-abia tresălta şi se mişca în fața icoanei; în camera de

alături, dincolo de uşă, Nastasia Karpovna sta în picioare şi tot pe furiş îşi ştergea ochii cu o batistă cadrilată, făcută ghemotoc.

XL

ÎNTRE TIMP, JOS, ÎN SALON, SE juca preferans; Maria Dmitrievna câştiga şi era bine dispusă. Un servitor intră şi anunţă sosirea lui Panşin.

Maria Dmitrievna scăpă cărţile din mână şi se foi în fotoliu; Varvara Pavlovna o privi cu un zâmbet pe jumătate ironic, apoi îşi îndreptă privirile spre uşă. Panşin apăru în frac negru, cu guleraşe englezeşti înalte, încheiat până sus. „Mi-a fost greu să mă hotărăsc, dar vedeţi că am sosit“, iată ce se putea citi pe faţa-i lipsită de zâmbet, proaspăt bărbierită.

— Cum se poate, Woldemar, exclamă Maria Dmitrievna, altădată intraţi fără să fiţi anunţat!

Panşin răspunse Mariei Dmitrievna numai cu privirea, o salută politicos, dar nu se apropie ca să-i întindă mâna. Ea îl prezentă Varvarei Pavlovna. Tânărul se trase un pas înapoi, o salută tot atât de politicos, dar cu o nuanţă de eleganţă şi de respect. Pe urmă se aşeză lângă masa de cărţi. Preferansul se sfârşi în curând. Panşin se interesă de Lizaveta Mihailovna; află că ea nu se simţea prea bine şi îşi exprimă regretul; apoi intră în vorbă cu Varvara Pavlovna, cântărind şi articulând diplomatic fiecare cuvânt şi ascultând respectuos răspunsurile ei până la capăt. Dar ifosele tonului său diplomatic nu aveau niciun efect asupra Varvarei Pavlovna, n-o impresionau. Dimpotrivă, ea-l privea drept în faţă, atentă şi veselă, vorbea dezgheţat, iar nările-i fine vibrau uşor, de parcă şi-ar fi stăpânit râsul. Maria Dmitrievna începu să-i preamărească talentul; respectuos, pe cât îi îngăduiau guleraşele, Panşin încuviinţă din cap şi declară că „de faptul acesta fusese încredinţat din prima

clipă", apoi aproape că aduse vorba chiar de Metternich. Varvara Pavlovna îşi miji ochii catifelaţi şi, rostind cu voce scăzută: „Doar şi dumneavoastră sunteţi artist, *un confrère*[42]*"*, adăugă şi mai încet: *„Venez!*[43]" şi-i făcu semn din cap spre pian. Acest cuvânt aruncat: *„Venez!"* schimbă fulgerător, ca prin farmec, întreaga înfăţişare a lui Panşin. Ţinuta sa de om preocupat dispăru; el zâmbi, se învioră şi îşi descheie fracul, repetând: „Vai, eu nu-s artist! Am auzit că sunteţi o adevărată artistă", şi porni în urma Varvarei Pavlovna spre pian.

— Cereţi-i să cânte romanţa cu luna care veghează, exclamă Maria Dmitrievna.

— Cântaţi din gură? îl întrebă Varvara Pavlovna, fulgerându-l cu o privire fugară şi senină. Luaţi loc. Panşin încercă să se opună.

— Luaţi loc, repetă aceasta, ciocănind stăruitor în speteaza scaunului.

Panşin se aşeză, tuşi, îşi dădu drumul la guler şi cântă romanţa lui.

— *Charmant,* izbucni Varvara Pavlovna, cântaţi minunat, *vous avez du style*[44]*,* repetaţi-o!

Ea înconjură pianul şi se opri drept în faţa lui Panşin. Acesta cântă din nou romanţa, dând glasului său o vibraţie melodramatică. Varvara Pavlovna îl privea ţintă, cu coatele rezemate pe pian, ţinându-şi mâinile albe în dreptul buzelor. Panşin isprăvi.

— *Charmant, charmante idée*[45], spuse ea cu convingerea calmă a unui cunoscător. Spuneţi-mi, aţi scris ceva pentru voce de femeie, pentru mezzosoprană?

— Eu aproape că nu scriu, răspunse Panşin, eu, doar aşa, între altele... Dumneavoastră cântaţi din gură?

— Cânt..

— O, cântaţi-ne ceva, rosti Maria Dmitrievna.

---

[42] Un confrate. (fr.)
[43] Haideţi. (fr.)
[44] Încântător... aveţi stil. (fr.)
[45] Încântător, încântătoare idee. (fr.)

Varvara Pavlovna făcu un gest cu mâna, ca să-şi îndepărteze părul de pe obrajii îmbujorați, şi flutură din cap.

— Vocile noastre trebuie să se potrivească, zise ea, adresându-se lui Panşin, hai să cântăm un duet. Cunoaşteți *Son geloso,* sau *La ci darem,* sau *Mira la bianca luna?*[46]

— Cândva am cântat *Mira la bianca luna,* răspunse Panşin, cândva, demult, dar am uitat-o.

— Nu-i nimic, vom repeta-o încetişor. Permiteți-mi.

Varvara Pavlova se aşează la pian. Panşin se opri lângă ea. Cântară duetul cu voce scăzută. Între altele Varvara Pavlovna îl corectă de câteva ori, apoi cântară cu glas tare şi repetară de două ori: *Mira la bianca lu-u-una.* Vocea Varvarei Pavlovna îşi pierduse prospețimea, dar ea şi-o stăpânea cu foarte multă abilitate. La început Panşin se intimida şi cântă cam fals, mai târziu însă prinse curaj şi, chiar dacă nu cântă fără greşeală, în schimb dădea din umeri, se legăna cu tot trupul iar din timp în timp îşi ridica mâna, ca un adevărat cântăreț. Varvara Pavlovna execută la pian vreo două-trei piese de Thalberg şi „diză“ cu multă cochetărie o arietă franțuzească. Maria Dmitrievna nici nu ştia cum să-şi arate mulțumirea. Vru chiar de câteva ori să trimită după Liza; nici Ghedeonovski nu găsea cuvinte de admirație şi tot da din cap; dar deodată, pe neaşteptate, căscă şi de-abia avu timp să-şi pună mâna la gură. Varvarei Pavlovna nu-i scăpă acest căscat; ea se întoarse brusc cu spatele la pian şi spuse: *„Assez de musique comme ça*[47], hai să vorbim”, şi îşi încrucişă brațele. *„Oui, assez de musique!“* repetă vesel Panşin şi legă cu ea o discuție vioaie şi uşoară, în limba franceză. „Exact ca în cel mai mare salon parizian”, se gândi Maria Dmitrievna ascultându-le vorbele în doi peri, fluşturatice. Panşin era foarte mulțumit: ochii îi scânteiau, fața-i zâmbea; la început, îşi trecea mâna peste obraz, îşi încrunta sprâncenele şi ofta scurt când i se întâmpla să întâlnească privirile Mariei Dmitrievna; mai târziu însă o

[46] Sunt gelos... Ne vom da (mâna)... Priveşte luna pală. (it.)
[47] Destul cu muzica. (fr.)

uită cu totul şi se lăsă dus în voie de desfătarea pe care i-o procura această flecăreală semimondenă, semiartistică. Varvara Pavlovna se dovedi o mare filozoafă: oricând avea un răspuns gata pregătit, niciodată nu se codea, nimic n-o făcea să şovăie; se vedea că discutase mult şi deseori cu tot felul de oameni inteligenți. Toate gândurile şi sentimentele sale se roteau în jurul Parisului. Panşin aduse vorba de literatură; se văzu că ea, ca şi Panşin, citise aceleaşi cărți franțuzeşti: George Sand o scotea din sărite; pe Balzac îl respecta, deşi o obosea; în Sue şi Scribe vedea mari cunoscători ai sufletului omenesc; îl adora peDumas şi Feval. În sine însă îl prefera tuturor pe Paul de Kock; dar, bineînțeles, nici nu-i pomeni numele. La drept vorbind, literatura n-o interesa prea mult. Varvara Pavlovna se ferea cu foarte multă iscusință de tot ce-ar fi putut aminti, măcar pe departe, situația ei. De dragoste nici nu pomenea în discuțiile sale; dimpotrivă, privea mai degrabă cu severitate înflăcărarea pasiunilor, cu decepție, cu resemnare. Panşin o contrazicea, însă ea nu era de acord cu dânsul... Dar lucru ciudat! În timp ce de pe buzele ei ieşeau cuvinte de reprobare de multe ori aspră, tonul acestor cuvinte dezmierda şi alina, iar ochii ei vorbeau... ce anume exprimau ochii săi minunați ar fi greu de spus. Graiul lor însă era dulce, nedesluşit, dar în niciun caz sever. Panşin se străduia să pătrundă înțelesul lor tainic, căuta el însuşi să folosească limbajul ochilor, dar îşi dădea seama că nu reuşea; el recunoştea că Varvara Pavlovna, femeie umblată prin străinătate, adevărată podoabă a saloanelor, îi era superioară, şi de aceea nu se simțea pe deplin stăpân pe sine. Varvara Pavlovna avea obiceiul, în timpul discuției, să se atingă imperceptibil de mâneca interlocutorului său. Aceste atingeri de o clipă îl tulburau adânc pe Vladimir Nikolaici. Varvara Pavlovna stăpânea meşteşugul de a se împrieteni uşor cu oricine. Nu trecuseră nici două ceasuri, şi lui Panşin i se părea că o cunoaşte de un secol; iar Liza, Liza pe care totuşi o iubea, căreia îi făcuse în ajun propunerea de căsătorie, se mistuise ca într-o negură. Se servi ceaiul; convorbirea urmă şi mai

liber. Marfa Dmitrievna sună feciorul şi-i porunci să-i spună Lizei să vină jos, dacă i-a trecut durerea de cap. Auzind numele Lizei, Panşin începu să discute despre spiritul de sacrificiu şi anume, cine este mai capabil de jertfă – bărbatul ori femeia.

De îndată, o stare de agitaţie o cuprinse pe Maria Dmitrievna, care încercă să susţină că mai capabilă este femeia, declarând că poate dovedi acest lucru în două cuvinte; dar se încurcă şi încheie cu nu ştiu ce comparaţie neizbutită. Varvara Pavlovna luă caietul de note şi, acoperindu-şi pe jumătate faţa, se aplecă înspre Panşin. În timp ce se pregătea să muşte dintr-un biscuit, cu un zâmbet liniştit pe buze şi în privire, îi şopti: *„Elle n-a pas inventé la poudre, la bonne dame“*[48]. Pe Panşin îl sperie întrucâtva şi-l uimi îndrăzneala Varvarei Pavlovna. Nu înţelese însă cât dispreţ pentru el ascundea această mărturisire neaşteptată şi, uitând alintările şi devotamentul Mariei Dmitrievna, ca şi mesele la care ea îl poftise, precum şi banii pe care i-i dăduse cu împrumut, îi răspunse (nefericitul!) cu acelaşi zâmbet şi cu acelaşi ton: *„Je crois bien“*[49] – şi nici măcar: *„Je crois bien“,* ci: *„J'crois ben!“*

Varvara Pavlovna îi aruncă o privire prietenoasă şi se ridică. Liza intră. În zadar încercase Marfa Timofeevna s-o reţină: ea se hotărî să-şi îndure nenorocirea până la capăt. Varvara Pavlovna îi ieşi în întâmpinare, împreună cu Panşin, pe faţa căruia se ivi expresia diplomatică de odinioară.

— Cum vă simţiţi? o întrebă Panşin pe Liza.

— Acum mă simt mai bine, vă mulţumesc, îi răspunse ea.

— Noi ne-am distrat aici cu puţină muzică. Păcat că n-aţi auzit-o cântând pe Varvara Pavlovna. Cântă minunat, *en artiste consommée*[50].

— Veniţi aici, *ma chère* [51] , se auzi glasul Mariei Dmitrievna.

---

[48] Această simpatică doamnă n-a inventat praful de puşcă. (fr.)

[49] Nici vorbă. (fr.)

[50] Ca o artistă desăvârşită. (fr.)

[51] Draga mea. (fr.)

Numaidecât Varvara Pavlovna se apropie de ea, ca un copil ascultător, şi se aşează pe un taburet mic la picioarele ei. Maria Dmitrievna o chemă pentru a lăsa cel puțin o clipă singuri pe fiică-sa şi pe Panşin, nădăjduind încă în taină că Liza se va răzgândi. Pe lângă asta, îi trecu prin cap o idee, pe care neapărat voia s-o împărtăşească, fără nicio întârziere.

— Ştiți, îi şopti Varvarei Pavlovna, vreau să încerc a vă împăca cu soțul domniei-voastre. Nu garantez rezultatul, dar voi căuta. Ştiți, el mă respectă foarte mult.

Varvara Pavlovna ridică domol ochii spre Maria Dmitrievna şi îşi împreună frumos mâinile.

— Ați fi salvatoarea mea, *ma tante,* rosti cu tristețe în glas, nici nu ştiu cum să vă mulțumesc pentru toate mângâierile domniei-voastre. Dar sunt prea vinovată față de Feodor Ivanîci; el nu mă poate ierta.

— Dar, oare... într-adevăr ați... încercă, curioasă, Maria Dmitrievna.

— Nu mă întrebați, o întrerupse Varvara Pavlovna şi îşi lăsă capul în jos. Eram tânără, uşuratică... De altfel, nici nu vreau să mă dezvinovățesc.

— Ei bine, totuşi, de ce să nu încercăm? Să nu deznădăjduiți, răspunse Maria Dmitrievna şi vru s-o mângâie pe obraz; dar o privi în față şi se simți stingherită. „Modestă, modestă, se gândi, dar e, într-adevăr, o «leoaică»".

— Nu vă simțiți bine? o întrebă, între timp, Panşin pe Liza.

— Da, nu mă simt bine.

— Vă înțeleg, spuse acesta, după o tăcere destul de lungă. Da, vă înțeleg.

— Ce anume?

— Vă înțeleg, repetă Panşin cu gravitate, neştiind pur şi simplu ce să spună.

Liza se fâstâci; dar după aceea îşi zise:. „Fie şi aşa!" Panşin îşi luă o înfățişare enigmatică şi rămase tăcut, aruncând din când în când în lături priviri severe.

— Parcă a bătut ora unsprezece? zise Maria Dmitrievna.

Oaspeții pricepură aluzia şi începură să-şi ia rămas bun. Varvara Pavlovna fu nevoită să promită că a doua zi va veni

la masă, aducând-o şi pe Ada; Ghedeonovski, care aproape adormise şezând într-un colţ, se oferi s-o conducă până acasă. Panşin salută solemn pe toată lumea, iar în pridvor, ajutând-o pe Varvara Pavlovna să se urce în caretă, îi strânse mâna şi strigă în urma ei: *„Au revoir!“* Ghedeonovski se aşeză lângă dânsa. Tot drumul ea se distră punând, ca din întâmplare, vârful pantofiorului său pe piciorul lui; el se fâstâcea, îi spunea complimente; ea chicotea şi-i făcea ochi dulci, când lumina felinarelor de pe stradă pătrundea în caretă. Valsul pe care-l cântase îi suna încă în urechi, o tulbura. Oriunde s-ar fi găsit, îi era de ajuns să-şi închipuie lumini, o sală de bal, iuţeala vârtejului în sunetele muzicii – şi inima i se înflăcăra, ochii îi clipeau straniu, zâmbetul îi flutura pe buze şi ceva fermecător-bahic i se revărsa în tot trupul. Ajungând în dreptul casei, Varvara Pavlovna sări uşor din caretă – numai „leoaicele” ştiu să sară aşa – se întoarse spre Ghedeonovski şi izbucni deodată într-un râs zgomotos drept în nasul lui.

„Simpatică persoană, îşi spuse consilierul de stat, urcând în apartamentul său, unde îl aştepta servitorul cu un flacon pentru oblojeli la încheieturi, bine că-s un om aşezat... numai de ce a pufnit-o râsul?“

Marfa Timofeevna petrecu toată noaptea la căpătâiul Lizei.

XLI

LAVREŢKI STĂTU O ZI ŞI JUMĂtate la Vasilevskoe şi aproape tot timpul hoinări prin împrejurimi. Nu putea şedea mult timp locului: îl rodea urâtul; îl încercau necontenit toate chinurile unor accese de furie năvalnice, neputincioase... Îşi aminti sentimentul care i-a cuprins sufletul a doua zi după sosirea lui la ţară. Îşi aduse aminte de intenţiile sale de atunci şi se revoltă cumplit împotriva lui însuşi. Ce-l putuse smulge de la datoria sa, de la singura problemă a viitorului său? Setea de

fericire – iarăşi aceeaşi sete de fericire! „Se vede că Mihalevici are dreptate, se gândi el. Ai vrut să guşti a doua oară în viaţă fericirea, ai uitat că şi aşa, dacă fericirea i se iveşte omului în cale măcar o dată în viaţă – acesta-i un lux, o pomană nemeritată. Ai să zici că fericirea n-a fost deplină, iar pe deasupra înşelătoare. Atunci arată-ţi drepturile la o fericire deplină, adevărată! Uită-te în jur şi vezi cine-i în culmea fericirii, cine o gustă din plin? Iată un ţăran care merge la coasă; poate-i mulţumit de soarta sa... Ei? Ai vrea să faci schimb cu dânsul? Aminteşte-ţi de maică-ta: cât de mărunte i-au fost pretenţiile, şi ce soartă a avut? Se vede că n-ai făcut decât să te lauzi în faţa lui Panşin, când i-ai spus că ai venit în Rusia să ari pământul. Ai venit aici ca, la bătrâneţe, să dai târcoale fetelor. A sosit vestea libertăţii tale şi pe toate le-ai părăsit, pe toate le-ai uitat, ai alergat ca un băieţaş după un fluture...“ Chipul Lizei i se arăta mereu, i se învălmăşea întruna în gânduri, cu greu îl alunga, ca şi pe celălalt chip, care se ţinea de dânsul ca scaiul, cu trăsături calme şi perfide, frumoase şi nesuferite. Moş Anton băgă de seamă că boierul nu era în apele lui. Oftând de câteva ori după uşă, apoi de câteva ori în prag, bătrânul se hotărî să se apropie de stăpân şi să-l sfătuiască să bea ceva călduţ. Lavreţki se răsti la el, îi porunci să iasă, îi ceru iertare – ceea ce îl mâhni încă şi mai mult pe Anton. Lavreţki nu putea sta în salon: mereu i se părea că, de pe pânză, străbunul Andrei se uita cu dispreţ la nevolnicu-i urmaş. „Vai de tine! Om de nimic!“ păreau să spună buzele sale strâmbate într-o parte. „Oare într-adevăr, se gândi Lavreţki, n-am să ajung să mă împac cu mine însumi, n-o să pot ţine piept acestui... fleac?“ (Cei greu răniţi în războaie totdeauna spun că rana lor e un „fleac“. Omul, de nu s-ar amăgi, n-ar putea trăi pe pământ.) „Oare, într-adevăr, sunt un băieţandru? Ba bine că nu: a trecut pe lângă mine şansa de a fi fericit pentru toată viaţa, aproape am ţinut fericirea în mâini – şi s-a risipit deodată, ca la loterie... Dacă roata s-ar mai învârti puţin şi săracul, vorba ceea, ar ajunge bogătaş! Dacă nu-i să fie, nu-i – şi cu asta, basta! Am să mă apuc de treabă, o să-mi încleştez

dinții, şi-mi voi impune să tac; doar nu-i pentru întâia oară când trebuie să-mi pun frâul. Şi de ce-am fugit, de ce stau aici, ca struțul, cu capul înfundat în nisip? Mi-o fi frică să privesc nenorocirea drept în față – fleacuri!“

— Anton! strigă Lavrețki cu voce tare. Porunceşte numaidecât să înhame caii la trăsură. „Da, îşi zise el din nou, trebuie să-mi impun tăcere, trebuie să mă țin din scurt.“

Cu aceste gânduri, Lavrețki încerca să-şi ogoiască amarul, care era însă uriaş şi năprasnic. Până şi bătrâna Aprakseia, lipsită nu atât de judecată, cât de orice fel de simțământ, clătină din cap şi-l urmări din ochi cu tristețe, când se urcă în trăsură ca să plece la oraş. Caii mergeau la galop; iar Lavrețki şedea nemişcat şi drept, privind țintă înainte, la drum.

XLII

ÎN AJUN, LIZA ÎI SCRISESE LUI LAvrețki să vină la dânşii spre seară; el însă se duse mai întâi la locuința lui. Acasă nu-şi găsi nici soția, nici fiica. De la servitori află că ele plecaseră la Kalitini. Această noutate îl miră şi-l înfurie în acelaşi timp. „Se vede că Varvara Pavlovna s-a hotărât să nu mă lase să trăiesc”, se gândi el cu sufletul clocotind de ură. Începu să se plimbe încoace şi încolo, dând mereu la o parte, cu picioarele şi cu mâinile, jucării de copii, cărți, felurite articole feminine ce-i ieşeau în cale. Chemă pe Justine şi-i porunci să strângă toate „bulendrele” acestea. *Oui, monsieur“*[52]*,* îi răspunse aceasta, făcând o strâmbătură, şi se apucă să pună rânduială în cameră, aplecându-se cu grație şi dând de înțeles lui Lavrețki, prin fiecare mişcare, că-l socoteşte drept un urs necioplit. El se uita cu ură la chipul ei veştejit, totuşi încă

[52] Da, domnule. (fr.)

„picant”, un chip ironic, parizian, la mânecuțele sale albe, la șorțul de mătase şi la boneta-i uşoară. O expedie în sfârşit şi, după îndelungi şovăieli (Varvara Pavlovna încă nu se întorsese), se hotărî să se ducă la Kalitini, dar nu la Maria Dmitrievna (n-ar fi intrat pentru nimic în lume în salonul unde se afla soția lui), ci la Marfa Timofeevna. Îşi aduse aminte că scara dindos dinspre cerdacul fetelor ducea drept la dânsa. Lavrețki aşa şi făcu. Întâmplarea îl ajută; în curte întâlni pe Şurocika; ea îl petrecu până la Marfa Timofeevna. Contrar obiceiului, o găsi singură: şedea într-un ungher, dezbrobodită, gârbovită şi cu brațele încrucişate pe piept. Văzându-l pe Lavrețki, bătrânica se tulbură de-a binelea, se sculă în grabă şi începu să umble încoace şi încolo prin cameră, parcă şi-ar fi căutat boneta.

— Ai, uite c-ai venit, începu ea, ferindu-se de privirea lui şi umblând forfota, ei, bine-ai venit. Hm, ce-i? Ce-i de făcut? Pe unde-ai umblat ieri? Ei bine, ea a sosit, desigur.

—Acum trebuie aşa... într-un fel... aşa, cumva.

Lavrețki se lăsă pe un scaun.

— Hm, şezi, şezi jos, urmă bătrânica. Ai venit de-a dreptul sus? Fără îndoială, se-nțelege. Nu cumva ai venit ca să mă vezi pe mine? Mulțumesc.

Bătrâna tăcu; Lavrețki nu ştia ce să-i spună; ea însă îl înțelese.

— Liza... da. Liza a fost aici, chiar acum, continuă Marfa Timofeevna, legând şi dezlegând şnururile poşetuței sale. Ea nu se simte tocmai bine. Şurocika unde eşti? Vino aici, maică, cum de nu mai poți sta locului? Şi pe mine mă doare capul. Pesemne din pricina *aiasta*, din pricina cântatului şi a muzicii.

— Care cântat, mătuşico?

— Păi da, aici s-au pornit toate astea, cum naiba le mai spune pe limba voastră, duete. Şi numai italieneşte: *ci-ci* şi *cea-cea*, ca nişte adevărate coțofene.. Când încep să scoată câte o notă, chiar te seacă la inimă... Panşin şi asta a ta. Şi cât de repede s-au pus la cale toate cele: curat ca între neamuri, fără mofturi. Pe de altă parte, vorba ceea, şi un

câine îşi caută adăpost, doar n-o să se prăpădească, de vreme ce oamenii nu-l alungă.

— Totuşi, recunosc, nu m-am aşteptat la una ca asta, răspunse Lavreţki, aici a fost nevoie de multă îndrăzneală.

— Nu, dragul meu, asta nu-i îndrăzneală, ci calcul. Dar s-o lăsăm în plata Domnului! Se zice că o trimiţi la Lavriki, i-adevărat?

— Da, am pus această moşie la dispoziţia Varvarei Pavlovna.

— Ţi-a cerut bani?

— Deocamdată, nu.

— Ei bine, n-o să întârzie. De-abia acum te văd mai bine. Eşti sănătos?

— Sănătos.

— Şurocika, izbucni deodată Marfa Timofeevna; du-te şi spune-i Lizavetei Mihailovna, adică nu, întreab-o... dar o fi ea jos?

— E jos.

— Ei bine, atunci întreab-o: unde, chipurile, mi-a pus cartea? Ea ştie.

— Am înţeles.

Bătrânica începu iarăşi să se foiască, se apucă să deschidă sertarele scrinului. Lavreţki şedea nemişcat pe scaunul lui.

Deodată se auziră nişte paşi uşori pe scară, şi Liza intră în odaie.

Lavreţki se ridică şi o salută; Liza se opri lângă uşă.

— Liza, Lizocika, exclamă grijuliu Marfa Timofeevna, unde mi-ai pus cartea, cartea unde-ai pus-o?

— Ce carte, mătuşico?

— Ei, cartea, Doamne Dumnezeule! De altfel, nici nu te-am chemat... Ei lasă, nu-i nimic. Şi ce faceţi acolo, jos? Uite, a venit şi Feodor Ivanîci. Ce-ţi face capul?

— Bine!

— Mereu spui: bine. Ce-i la voi colo jos; iarăşi muzică?

— Nu, se joacă cărţi.

— Da, că ea se pricepe la toate. Şurocika, văd că vrei să te

zbenguieşti prin grădină. Poți pleca.

— Nu vreau, Marfa Timofeevna...

— Te rog, fără vorbă, pleacă! Nastasia Karpovna e singură în grădină, du-te de stai cu ea. Respectă bătrâneţile. Şurocika ieşi. Dar unde mi-o fi boneta? Unde s-o fi rătăcit, zău?

— Dă-mi voie s-o caut, spuse Liza.

— Stai, stai; picioarele încă nu m-au părăsit cu totul. Pesemne-i dincolo, în iatac.

Şi, aruncând lui Lavreţki o privire pe sub sprâncene, Marfa Timofeevna plecă, lăsând în urmă uşa deschisă; dar deodată se întoarse şi o închise.

Liza se propti de speteaza fotoliului şi îşi acoperi încet faţa cu palmele. Lavreţki rămase locului.

— Bine, rosti printre dinți Lavreţki, am s-o fac, să zicem; cu asta îmi voi îndeplini datoria. Ei, dar dumneata? Care-i datoria dumitale?

— Pe asta mi-o cunosc eu.

Lavreţki tresări brusc:

— Nu cumva ai de gând să te căsătoreşti cu Panşin? o întrebă.

Liza zâmbi abia perceptibil.

— O, nu! spuse ea.

— Ah, Liza, Liza, exclamă Lavreţki; cât de fericiți am fi fost!

Liza îl privi din nou.

— Acum singur îți dai seama, Feodor Ivanîci, că fericirea nu depinde de noi, ci de Dumnezeu.

— Da, pentru că dumneata...

Uşa camerei vecine se deschise repede, şi Marfa Timofeevna intră cu boneta în mână.

— Cu greu am găsit-o, zise, oprindu-se între Lavreţki şi Liza. Eu singură am rătăcit-o. Iată ce-i bătrâneţea, o pacoste! De altfel, nici tinereţea nu-i mai bună. Şi cum, ai să pleci chiar tu cu nevastă-ta la Lavriki? adăugă ea, adresându-se lui Feodor Ivanîci.

— Cu ea, la Lavriki? Eu? Nu ştiu, răspunse acesta, după

un scurt răgaz.

— Nu cobori jos?

— Astăzi, nu.

— Ei bine, treaba ta; iar tu, Liza, cred că ar trebui să te duci jos. Vai, sfinte Dumnezeule, am şi uitat să dau de mâncare botroşului. Staţi o clipă. Vin numaidecât…

Şi Marfa Timofeevna fugi afară, fără să-şi pună boneta.

— Iată în ce împrejurări a trebuit să ne întâlnim, rosti acesta în cele din urmă.

Liza îşi luă mâinile de pe faţă.

— Da, se auzi glasul ei stins, prea repede am fost pedepsiţi.

— Pedepsiţi, repetă Lavreţki. Dar dumneata de ce eşti pedepsită?

Liza îşi ridică ochii spre dânsul. Nu arătau nici amărăciune, nici tulburare; păreau mai mici şi mai tulburi. Faţa-i era palidă; livide îi erau şi buzele, de-abia întredeschise.

Inima lui Lavreţki tresări de tristeţe şi de dragoste.

— Mi-ai scris că totul s-a sfârşit, şopti el, da, totul s-a sfârşit – înainte de a începe.

— Totul trebuie uitat, rosti Liza, mă bucur că ai venit; am vrut să-ţi scriu, dar aşa-i mai bine. Numai că trebuie să folosim mai repede minutele acestea. Amândoi avem de îndeplinit datoria ce ne revine. Feodor Ivanîci, trebuie să te împaci cu soţia dumitale.

— Liza!

— Te rog eu, numai aşa putem să îndreptăm… tot ce-a fost. Gândeşte-te, şi n-o să mă refuzi.

— Liza, pentru numele lui Dumnezeu, îmi ceri imposibilul. Sunt gata să fac orice mi-ai porunci; dar *acum* să mă împac cu ea!… Sunt de acord cu orice, am uitat totul; dar nu-mi pot sili inima. Iartă-mă, dar asta-i cumplit!

— Nu-ţi cer… ceea ce îţi închipui dumneata; dacă nu poţi, n-ai decât să nu trăieşti cu ea; dar împacă-te, îi răspunse Liza şi iarăşi îşi duse mâna la ochi. Adu-ţi aminte că ai o fiică; fă asta pentru mine.

Lavreţki se apropie în grabă de Liza.

— Liza, începu el cu o voce rugătoare, ne despărţim pentru totdeauna, mi se rupe inima, dă-mi mâna la despărţire.

Liza îşi înălţă capul. Privirea ei obosită, aproape stinsă, se opri asupra lui...

— Nu, rosti ea şi îşi retrase mâna pe care apucase s-o întindă, nu, Lavreţki (pentru întâia oară i se adresa astfel), n-am să-ţi dau mâna. La ce? Îndepărtează-te, te rog. Ştii bine că te iubesc... da, te iubesc, adăugă. Cu greu, dar, nu... nu.

Şi îşi duse batista la buze.

— Dă-mi cel puţin batista asta.

Uşa scârţâi... Batista lunecă pe genunchii Lizei. Lavreţki o prinse, înainte să fi căzut pe duşumea, o vârî repede în buzunarul de la piept şi, întorcându-se, dădu cu ochii de Marfa Timofeevna.

— Lizocika, mi se pare că te cheamă maică-ta, spuse bătrâna.

Liza se ridică de îndată şi plecă..

Marfa Timofeevna se aşează din nou în ungherul ei. Lavreţki dădu să-şi ia rămas bun de la ea.

— Fedea, zise ea deodată.

— Ce-i, mătuşico?

— Eşti un om cinstit?

— Cum adică?

— Te întreb dacă eşti un om cinstit.

— Sper că da.

— Hm! Dă-mi cuvântul de onoare că eşti.

— Poftim! Dar ce rost are asta?

— Ştiu eu care-i rostul. Şi tu singur, dragul meu, dacă-i sta să te gândeşti mai bine, că nu eşti prost ai să înţelegi de ce ţi l-am cerut. Şi acum, cu bine, taică! Îţi mulţumesc c-ai venit să mă vezi; iar cuvântul dat să ţi-l ţii, Fedea, şi acum sărută-mă. Of, suflete, ştiu că ţi-e greu; dar cui nu-i e greu? De ce, oare, altădată, am invidiat muştele? Mă gândeam: uite cine trăieşte bine pe lumea asta; dar, într-o noapte, am

auzit o muscă zbătându-se în labele unui păianjen; nu m-am gândit, şi ele-s urgisite. Ce poți face, Fedea? Totuşi, să-ți ții cuvântul dat. Acum, pleacă.

Lavreţki ieşi prin pridvorul din dosul casei şi, când era aproape de poartă, un lacheu îl ajunse din urmă.

— Maria Dmitrievna mi-a poruncit să vă poftesc la dânsa, îl anunță el pe Lavreţki.

— Spune-i, frățioare, că acum nu pot... îngăimă Feodor Ivanîci.

— Mi-a poruncit să vă rog cu stăruință, urmă lacheul, a poruncit să vă spun că-i singură.

— Cum? Oaspeții au plecat? îl întrebă Lavreţki.

— Întocmai, răspunse lacheul şi rânji.

Lavreţki ridică din umeri şi porni în urma lui.

XLIII

MARIA DMITRIEVNA STĂTEA SINgură în iatacul său, într-un fotoliu voltairian, şi mirosea apă de colonie. Un pahar de apă cu lămâiță se afla lângă dânsa pe o măsuță. Era tulburată şi părea cuprinsă de un fel de teamă.

Lavreţki intră.

— Ați dorit să mă vedeți, spuse el, salutând-o cu răceală.

— Da, răspunse Maria Dmitrievna, luând o înghițitură de apă. Am aflat că ai venit de-a dreptul la mătuşa; am dat dispoziții să te poftească la mine: vreau să-ți vorbesc. Ia loc, te rog. Maria Dmitrievna răsuflă. După cum ştii, urmă ea, soția dumitale a sosit.

— Asta o ştiu, zise Lavreţki.

— Ei bine, adică am vrut să spun: ea a venit la mine şi eu am primit-o; iată despre ce vreau să mă lămuresc acum cu dumneata, Feodor Ivanîci. Eu, slavă Domnului, mi-am câştigat, pot spune, respectul tuturor şi n-o să fac ceva nelalocul lui, pentru nimic în lume. Deşi am prevăzut că

n-are să-ți fie pe plac, totuşi m-am hotărât s-o primesc, Feodor Ivanîci; ea mi-i rudă, prin dumneata: înțelege-mă, ce drept aş fi avut să n-o primesc în casă, eşti de-acord?

— Degeaba vă frământați, Maria Dmitrievna, îi răspunse Lavreţki, ați făcut foarte bine; nu mă supăr deloc, îndeobşte nici n-am de gând să răpesc Varvarei Pavlovna posibilitatea de a-şi vedea cunoştințele. Astăzi n-am intrat la dumneavoastră, numai pentru că n-am vrut să mă întâlnesc cu dânsa, asta-i totul.

— Ah, cât mi-e de plăcut să aud asemenea cuvinte de la dumneata, Feodor Ivanîci, exclamă Maria Dmitrievna, de altfel, totdeauna m-am bizuit pe nobilele dumitale sentimente. Că mă frământ – nu-i de mirare: sunt femeie şi mamă. Iar consoarta dumitale... desigur nu pot să vă fiu judecător, i-am spus-o şi ei, însă este o doamnă atât de amabilă, că nu poate să-ți facă decât plăcere.

Lavreţki zâmbi ironic şi începu să-şi joace pălăria în mâini.

— Şi iată ce am mai vrut să-ți spun, Feodor Ivanîci, urmă Maria Dmitrievna, dându-se ceva mai aproape de el, dacă ai fi văzut cât de modest se poartă, cât e de respectuoasă! Zău, te impresionează. Şi dacă ai fi auzit cum vorbeşte de dumneata! „Eu, zice, sunt pe deplin vinovată față de dânsul. Eu nici n-am ştiut să-l prețuiesc, zice; el e un înger, zice, nu om.” Zău, aşa grăieşte: înger. Căința ei e atât de... Eu, drept să-ți spun, nici n-am văzut asemenea căință!

— Adică cum vine asta, Maria Dmitrievna, rosti Lavreţki, dați-mi voie să fiu curios: se spune că Varvara Pavlovna a cântat din gură aici la dumneavoastră. În timpul căinței sale cânta sau cum?...

— Ah, cum poți să vorbeşti aşa! Ea a cântat din gură şi la pian numai ca să-mi fie pe plac, pentru că am rugat-o stăruitor, aproape i-am poruncit. Văd că-i vine greu, aşa de greu; mă gândesc, cu ce s-o distrez? Ba am mai şi auzit că are un talent extraordinar! Dă-mi voie, Feodor Ivanîci, ea-i distrusă cu totul, întreabă-l chiar şi pe Serghei Petrovici; e o

femeie moartă, *tout à fait*[53], cum de poți.

Lavrețki ridică doar din umeri.

— Şi apoi, ce îngeraş e Adocika dumitale! Ce splendoare! Cât este de drăgălaşă şi ce cuminte. Cât de frumos vorbeşte franțuzeşte! Şi ruseşte înțelege – mi-a spus: mătuşică. Şi să ştii, nici vorbă să fie timidă, cum sunt aproape toți copiii la anii săi. Aşa de bine îți seamănă, Feodor Ivanîci, grozav. Ochii, sprâncenele... într-un cuvânt, dumneata, leită dumneata. Nu-mi prea plac copiii atât de mici, să fiu sinceră; dar de fiica dumitale sunt pur şi simplu îndrăgostită.

— Maria Dmitrievna, izbucni deodată Lavrețki, îngăduiți-mi să vă întreb; de ce-mi spuneți toate acestea?

— De ce? Maria Dmitrievna mirosi din nou colonie şi bău apă. Iată de ce, Feodor Ivanîci, eu îți spun, că... doar îți sunt rudă; eu caut să-ți vin în ajutor... ştiu că ai o inimă foarte bună. Ascultă-mă, *mon cousin*, sunt totuşi o femeie cu experiență şi n-o să vorbesc în vânt! Iart-o, iart-o pe soția dumitale. Ochii Mariei Dmitrievna se umplură deodată de lacrimi. Gândeşte-te: tinerețea, lipsa de experiență... poate şi o pildă rea... n-a avut o mamă care să ştie a o aduce pe calea cea dreaptă. Iart-o, Feodor Ivanîci, a fost pedepsită destul.

Lacrimi începură să picure pe obrajii Mariei Dmitrievna; ea nu le şterse: îi plăcea să plângă. Lavrețki şedea pe jăratic. „Doamne Dumnezeule! se gândea. Ce caznă o mai fi şi asta, ce zi nenorocită!“

— Nu-mi răspunzi, cuvântă iarăşi Maria Dmitrievna, cum să te înțeleg? Oare într-adevăr poți fi atât de necruțător? Nu, nu vreau să cred. Simt că vorbele mele te-au înduplecat. Feodor Ivanîci, Dumnezeu are să-ți răsplătească bunătatea; iar acum primeşte, din mâinile mele, pe soția dumitale...

Involuntar, Lavrețki se ridică de pe scaun; se sculă şi Maria Dmitreivna care, trecând cu pas vioi după paravan, o scoase de acolo pe Varvara Pavlovna. Palidă, mai mult moartă, cu ochii lăsați în jos, renunțase parcă la orice gând personal, la orice voință, lăsându-se cu totul în mâinile

[53] Cu desăvârşire. (fr.)

Mariei Dmitrievna.

Lavreţki se dădu un pas înapoi.

— Ai stat aici! Exclamă el.

— Să n-o învinovăţeşti, se grăbi să intervină Maria Dmitrievna, ea n-a vrut să rămână pentru nimic în lume; eu i-am poruncit însă să rămână, eu am ascuns-o după paravan. Ea m-a asigurat că aşa te vei supăra şi mai tare; nici n-am vrut s-o ascult; te cunosc mai bine decât ea. Primeşte prin urmare, din mâinile mele, pe soţia dumitale. Apropie-te, Varia, nu-ţi fie teamă şi aruncă-te la pieptul soţului dumitale (ea o trase de mână) şi binecuvântarea mea să vă...

— Opriţi-vă, Maria Dmitrievna, o întrerupse Lavreţki cu o voce înăbuşită, dar zguduitoare. Pesemne vă plac scenele sentimentale (Lavreţki nu greşea: încă din pension Maria Dmitrievna îşi păstrase înclinarea pentru un pic de teatralism); ele vă distrează, dar altora le fac numai neplăceri. De altfel, n-am să vă vorbesc domniei-voastre: nu sunteţi personajul principal în *această* scenă. Ce doreşti de la mine, doamnă? adăugă el întorcându-se spre soţia sa. Oare n-am făcut pentru dumneata tot ce-am putut? Să-mi spui că n-ai pus la cale această întâlnire; n-o să te cred şi ştii că nu te pot crede. Şi atunci, ce doreşti? Eşti o persoană deşteaptă şi nu faci niciun pas fără calcul. Trebuie să înţelegi că nu-s în stare să trăiesc cu dumneata cum am trăit altădată; nu pentru că-s supărat, ci pentru că am ajuns un alt om. Despre asta ţi-am vorbit chiar a doua zi după ce-ai venit şi în sinea domniei tale în clipa asta îmi dai dreptate. Dar acum pesemne doreşti să te reabilitezi în faţa oamenilor; nu-ţi ajunge că trăieşti în casa mea, doreşti să trăieşti sub acelaşi acoperiş cu mine, nu-i aşa?

— Doresc să mă ierţi, rosti Varvara Pavlovna, fără să-şi ridice ochii.

— Doreşte s-o ierţi, repetă Maria Dmitrievna.

— Şi nu pentru mine, pentru Ada, şopti Varvara Pavlovna.

— Nu pentru dânsa, ci pentru Ada dumitale, adăugă Maria Dmitrievna.

— Foarte bine. Asta ți-e dorința? pronunță anevoie Lavrețki. Poftim, sunt de acord şi cu asta.

Varvara Pavlovna îi aruncă o privire fugară; iar Maria Dmitrievna exclamă: „Ei, slavă Domnului! şi încă o dată o trase pe Varvara Pavlovna de mână. Primeşte-o, aşadar, acum de la mine...“

— Opriți-vă, vă spun, o întrerupse Lavrețki. Sunt de acord să trăiesc cu dumneata, Varvara Pavlovna, urmă el, adică am să te duc la Lavriki şi am să stau cu dumneata cât m-or ajuta puterile; apoi am să plec – şi am să mai vin din când în când. Vezi că nu vreau să te înşel; dar să nu-mi ceri nimic mai mult. Singură ai izbucni în râs dacă aş împlini dorința respectabilei noastre rude şi te-aş strânge la inima mea şi aş încerca să te conving... că trecutul n-a existat, că pomul doborât va înflori din nou. Văd însă că trebuie să mă resemnez. Cuvântul acesta îl vei înțelege altfel... mi-e totuna. Repet... am să trăiesc cu dumneata... sau nu, aşa ceva nu-ți pot făgădui... Am să locuiesc cu dumneata, te voi socoti iarăşi drept soție...

— Şi acum dă-i mâna cel puțin, rosti Maria Dmitrievna, căreia de mult i se uscaseră lacrimile.

— Până acum n-am înşelat-o pe Varvara Pavlovna, răspunse Lavrețki, are să mă creadă şi aşa. Am s-o duc la Lavriki – dar ține minte, Varvara Pavlovna, am să socotesc înțelegerea desfăcută de îndată ce vei pleca de acolo. Şi acum dați-mi voie să mă retrag.

El se înclină în fața celor două doamne şi ieşi grăbit.

— N-o iei cu dumneata? îi strigă din urmă Maria Dmitrievna.

— Lăsați-l, îi şopti Varvara Pavlovna şi de îndată o îmbrățişă, prinse să-i mulțumească, să-i sărute mâinile şi s-o numească salvatoarea ei.

Maria Dmitrievna primi cu indulgență mângâierile sale. În suflet însă nu era mulțumită nici de Lavrețki, nici de Varvara Pavlovna, nici de întreaga scenă pe care o pusese la cale. N-a fost destul de sentimentală; după părerea ei, Varvara Pavlovna trebuia să se arunce la picioarele soțului.

— Cum de nu m-ați înțeles, căută ea să comenteze, doar v-am spus: aruncați-vă la pieptul lui.

— Aşa-i mai bine, scumpă mătuşică; nu vă îngrijorați, totu-i foarte bine, repetă de câteva ori Varvara Pavlovna.

— Vezi că şi el e rece ca gheața, remarcă Maria Dmitrievna. N-ați plâns, într-adevăr; numai eu am vărsat lacrimi în fața lui. Vrea să vă închidă la Lavriki. Cum adică, nici la mine n-o să aveți voie să veniți? Toți bărbații sunt nesimțitori, spuse ea în încheiere şi dădu din cap cu înțeles.

— În schimb femeile ştiu să prețuiască bunătatea şi generozitatea, rosti Varvara Pavlovna şi, lăsându-se încetişor în genunchi în fața Mariei Dmitrievna, îi învălui întreaga statură obeză cu mâinile şi îşi lipi fața de ea – fața aceasta care zâmbea pe furiş, pe când pe Maria Dmitrievna o podideau din nou lacrimile.

Iar Lavrețki plecă acasă, se încuie în odaia valetului său, se aruncă pe divan şi rămase aşa culcat până dimineața.

XLIV

A DOUA ZI ERA DUMINICA. DANgătul clopotelor de utrenie nu-l trezi pe Lavrețki, deoarece el nu închisese ochii toată noaptea, dar îi aminti o altă duminică, când – după dorința Lizei – mersese la biserică. Se sculă în grabă; o voce lainică îi spunea că şi astăzi o va vedea în acelaşi loc. Ieşi din casă, fără să facă zgomot; porunci să se spună Varvarei Pavlovna, care încă dormea, că se va întoarce la amiază şi cu paşi mari se îndreptă încotro îl chema dangătul acela monoton şi trist. Ajunse devreme: în biserică nu era aproape nimeni; în strană, dascălul citea din ceaslov; întrerupt din când în când de tuse, glasu-i răsuna ritmic, ba scăzând, ba crescând. Lavrețki se aciuă aproape de pridvor. Credincioşii soseau unul câte unul, se opreau, îşi făceau cruce, se închinau spre cele patru zări; paşii lor sunau în liniştea pustie, iar ecoul lor se îngâna sub bolți. O

băbuță neputincioasă, într-un capot ponosit, cu glugă, şedea în genunchi lângă Lavreţki şi se ruga cu osârdie; chipu-i zbârcit, gălbejit, fără dinți. Trăda o emoție puternică; ochii săi învăpăiați priveau neclintit în sus la chipurile zugrăvite pe iconostas; mâna-i costelivă ieşea necontenit din capot şi făcea, rar şi apăsat, câte o cruce largă şi mare. Un țăran cu barbă deasă, şi cu chip posomorât, zbârlit şi boțit intră în biserică, se lăsă dintr-o dată cu amândoi genunchii pe lespezile de piatră şi numaidecât începu să-şi facă grăbit semnul crucii, aruncându-şi capul pe spate şi scuturându-l după fiecare plecăciune. Fața lui şi toate mişcările vădeau o durere atât de mare, încât Lavreţki se hotărî să se apropie şi să-l întrebe ce i se întâmplase. Țăranul se feri scurt în lături şi se uită la dânsul cu o privire speriată, aspră... „Mi-a murit feciorul", răspunse repede omul şi se apucă din nou să bată mătănii... „Ce poate înlocui, pentru ei, consolarea pe care le-o dă biserica?" se gândi Lavreţki şi încercă şi el să se roage; dar inima-i era greoaie, înăsprită, iar gândurile – plecate undeva departe. El o aştepta pe Liza, care însă nu mai venea. Biserica se umplea de popor; ea tot nu era. Începu liturghia, diaconul isprăvi de citit evanghelia, clopotele sunară pentru axion; Lavreţki se mişcă puțin mai înainte şi deodată o zări pe Liza. Venise mai devreme decât dânsul, el însă n-o băgase de seamă. Strecurată în spațiul dintre perete şi strană, stătea nemişcată, fără să-şi rotească privirile. Lavreţki nu-şi ridică ochii de la ea, până la sfârşitul liturghiei; îşi lua astfel rămas bun de la dânsa. Poporul începu să se împrăştie; ea însă rămânea locului; părea că aştepta să plece Lavreţki. În sfârşit, ea îşi făcu ultima dată semnul crucii şi plecă, fără să privească în lături; era însoțită de o cameristă. Lavreţki ieşi în urma ei din biserică şi o ajunse în stradă. Liza mergea foarte repede, cu capul aplecat şi cu voalul lăsat pe față.

— Ziua bună, Lizaveta Mihailovna, spuse Lavreţki cu glas tare şi cu o naturalețe prefăcută, pot să te conduc?

Ea nu-i răspunse nimic; el porni alături de dânsa.

— Eşti mulțumită de mine? o întrebă cu vocea scăzută. Ai

aflat ce s-a petrecut ieri?

— Da, da, rosti ea în şoaptă, aşa-i bine.

Şi porni încă mai repede.

— Eşti mulțumită?

Liza dădu doar din cap.

— Feodor Ivanîci, începu ea cu glas liniştit, dar scăzut, vreau să te rog ceva: să nu mai vii la noi; pleacă cât mai repede; ne vom putea vedea mai târziu, cândva peste vreun an. Dar acum fă asta pentru mine, împlineşte-mi rugămintea, te rog.

— În toate vreau să-ți urmez cuvântul, Lizaveta Mihailovna; dar oare ne vom despărți aşa? N-ai să-mi spui nimic?

— Feodor Ivanîci, uite, dumneata mergi acum alături de mine... Şi totuşi eşti aşa de departe, aşa departe de mine. Şi nu numai dumneata, ci...

— Spune-ți gândul până la capăt, te rog! izbucni Lavrețki. Ce-ai vrut să spui?

— Poate că vei auzi... dar, orice-ar fi, uită-mă... nu, să nu mă uiți, să-ți aduci aminte de mine.

— Cum aş putea să te uit...

— Destul, rămâi cu bine. Nu mă mai urma.

— Liza, începu Lavrețki...

— Cu bine, cu bine! rosti Liza, trăgându-şi voalul şi mai jos şi porni înainte aproape în fugă.

Lavrețki se uită în urma ei şi, plecându-şi capul, se întoarse înapoi pe stradă. Se pomeni față în față cu Lemm, care mergea, de asemenea, cu pălăria trasa pe ochi şi cu privirea ațintită în pământ.

Se priviră în tăcere.

— Ei, ce mai spui? grăi în sfârşit Lavrețki.

— Ce să zic? îi răspunse posac Lemm. Nu spun nimic. Totul a murit şi noi am murit *(Alles ist todt, und wir sind todt).* Apuci la dreapta?

— La dreapta.

— Iar eu la stânga. Cu bine!

*

În dimineața următoare, Feodor Ivanîci plecă cu soția la Lavriki. Ea mergea înainte, într-o caretă cu Ada şi cu Justine; iar el în urmă, într-o trăsură. Tot timpul drumului, fetița cea drăgălaşă nu se îndepărtă de geamul caretei; toate cele o minunau: sătenii, babele, casele țărăneşti, fântânile, cercurile de lemn de la gâtul cailor între hulube, zurgălăii şi mulțimea ciorilor de câmp. Justine împărtăşea aceeaşi mirare; Varvara Pavlovna râdea de observațiile şi de exclamațiile lor. Era bine dispusă; înainte de a pleca din oraşul O... avusese o explicație, cu soțul său.

— Îți înțeleg situația, îi spuse, iar el nu putu trage concluzia, după expresia ochilor ei inteligenți, că ea-i înțelegea pe deplin situația; dar îmi vei da dreptate cel puțin într-atât: că traiul cu mine nu-ți va fi greu; nu te voi plictisi, n-o să te incomodez; am vrut să asigur Adei un viitor; de altceva n-am nevoie.

— Da, ți-ai atins toate țelurile, grăi Feodor Ivanîci.

— Acum nu doresc decât un singur lucru: să mă îngrop pentru totdeauna într-un fund de țară. Veşnic voi ține minte bunătatea domniei-tale.

— Ptiu! Destul! o întrerupse el.

— Şi am să ştiu să-ți respect independența şi liniştea, îşi isprăvi ea fraza dinainte ticluită.

Lavrețki se înclină adânc în fața ei. Varvara Pavlovna înțelese că, în sufletul său, soțul îi mulțumeşte.

A doua zi, spre seară, ei sosiră la Lavriki; peste o săptămână, Lavrețki plecă la Moscova, lăsând soției vreo cinci mii de ruble pentru întreținere; iar a doua zi după plecarea lui Lavrețki, apăru Panşin, pe care Varvara Pavlovna îl rugase să n-o uite în singurătatea ei. Ea îl primi cum nu se poate mai bine şi până noaptea târziu camerele înalte ale casei, până şi grădina, răsunară de sunetele muzicii, cântului şi ale discuțiilor vesele în franțuzeşte. Trei zile îşi prelungi Panşin vizita la Varvara Pavlovna; luându-şi rămas bun de la dânsa şi strângându-i cu căldură mâinile

minunate, el îi făgădui să se întoarcă foarte curând şi se ţinu de promisiune.

XLV

LIZA AVEA O CAMERĂ SEPARATĂ, mică – la etajul întâi în casa mamei sale – curată, luminoasă. Avea un pat alb, ghivece de flori prin unghere şi în faţa ferestrelor, o masă mică de scris, un vraf de cărţi şi un crucifix pe perete. Camera se numea odaia copiilor. Aici se născuse Liza. Întorcându-se de la biserică, unde o văzuse Lavreţki, ea făcu rânduială în odaia ei cu mai multă migală decât de obicei, şterse praful pretutindeni, revăzu caietele sale şi scrisorile primite de la prietene şi le legă cu panglicuţe, încuie sertarele, udă florile şi atinse cu mâna fiecare floare. Toate le făcu fără grabă, fără zgomot, cu un fel de grijă duioasă şi liniştită pe chip. În sfârşit, se opri în mijlocul camerei, privi domol în jurul ei şi, apropiindu-se de masa deasupra căreia atârna crucifixul, se lăsa în genunchi; îşi plecă capul pe mâinile-i încleştate şi rămase nemişcată.

Marfa Timofeevna intră în odaie şi o găsi în această poziţie. Liza n-o observă. Bătrânica ieşi în vârful degetelor şi, de dincolo de uşă, tuşi de câteva ori tare. Liza se ridică în grabă şi îşi şterse ochii, în care străluceau lacrimi senine, lacrimi nevărsate încă.

— Văd că iarăşi ţi-ai dereticat chilia, spuse Marfa Timofeevna, aplecându-se mult deasupra unui ghiveci cu un trandafir tânăr. Ce frumos miroase!

Liza se uită îngândurată la mătuşă-sa.

— Ce cuvânt ai rostit! şopti ea.

— Ce cuvânt, care? o întrebă cu vioiciune bătrânica. Ce vrei să spui? E groaznic, rosti ea deodată, aruncându-şi boneta şi aşezându-se pe patul Lizei, asta-i peste puterile mele: azi e a patra zi de când fierb ca într-un cazan; nu pot să mă mai prefac că nu bag de seamă nimic, nu pot să văd

cum te îngălbeneşti, te usuci, plângi, nu pot, nu mai pot.

— Ce-i cu mata, mătuşico? zise Liza. Eu n-am nimic...

— Nimic? izbucni Marfa Timofeevna. Asta s-o spui altora, nu mie! Nimic! Dar cine a stat chiar acum în genunchi? Genele cui sunt încă umede de lacrimi? Nimic! Dar uită-te la tine, ce-ai făcut cu faţa ta, unde s-au dus ochii tăi? Nimic! Parcă nu ştiu totul?

— Va trece, mătuşică; daţi-mi un răgaz.

— Va trece, dar când? Doamne Dumnezeul meu, stăpâne! Oare chiar aşa de mult l-ai îndrăgit? Doar îi bătrân, Lizocika. Bine, nu zic ba, e un om bun, nu muşcă. Ei, şi ce-i cu asta? Cu toţii suntem oameni buni. Lumea nu s-a isprăvit cu el, marfă de asta totdeauna se va găsi berechet.

— Toate au să treacă, cum spun, toate au şi trecut.

— Ascultă, Lizocika, ce-am să-ţi zic, cuvântă dintr-o dată Marfa Timofeevna, aşezând-o pe Liza lângă dânsa pe pat şi potrivindu-i ba părul, ba năframa. Asta ţi se pare numai aşa, din iuţeală, că durerii tale nu-i poţi găsi leacul. Eh, draga mea, numai moartea n-are leac! Tu doar atât să-ţi spui: „N-am să mă las, iaca aşa, dă-o-ncolo!“, apoi singură ai să te miri cât de repede şi de uşor trece totul: Numai să ai răbdare.

— Mătuşico, îi răspunse Liza, mi-a trecut; totul a trecut.

— A trecut! Ce fel de trecut?! Iată că ţi s-a ascuţit şi năsucul, iar tu o ţii una şi bună că totul a trecut. Bine a mai „trecut”!

— Da, mi-a trecut, mătuşico, numai de-ai vrea să mă ajuţi, exclamă Liza, cuprinsă de o însufleţire năvalnică şi se aruncă de gâtul Marfei Timofeevna. Scumpă mătuşica, fi-mi prietenă, ajută-mă, nu te supăra, înţelege-mă...

— Dar ce-i cu tine, ce-i cu tine, maică? Nu mă speria, rogu-te; acuşi încep să ţip, nu mă privi aşa; spune-mi mai repede ce s-a întâmplat!

— Eu... eu vreau... Liza îşi ascunse faţa la pieptul Marfei Timofeevna... Vreau să mă duc la mănăstire, rosti ea cu glas înăbuşit.

Bătrâna tresări pe pat.

— Fă-ţi cruce, maică, Lizocika, vino-ţi în fire, ce-i cu tine,

Doamne fereşte, îngână în sfârşit bătrâna, culcă-te, scumpa mea, dormi puțin; toate ți-au venit din pricina nesomnului, draga mea!

Liza îşi ridică capul; obrajii îi ardeau.

— Nu, mătuşică, spuse ea, să nu vorbeşti aşa; m-am hotărât, eu m-am rugat, i-am cerut Domnului sfatul; totul s-a isprăvit, s-a sfârşit viața mea aici cu dumneavoastră. O lecție ca asta n-a fost degeaba; şi nu-i nici întâia oară când mă gândesc la asta. Nu mi-e dat să fiu fericită; chiar când speram la fericire, simțeam o povară pe piept. Îmi dau seama de toate, şi de păcatele mele şi de ale altora, şi cum a agonisit tăticul bogăția noastră toate le ştiu. Toate acestea trebuie să fie iertate, spălate prin rugăciuni. Îmi pare rău de matale, de mama, îmi pare pău de Lenocika; dar n-am ce face; îmi dau seama că locul meu nu-i aici. De la toate mi-am luat rămas bun, de la toate cele din casă, pentru cea din urmă dată; ceva mă cheamă; mi-e silă, nu vreau să trăiesc stingheră pe veci. Să nu mă împiedicați, să nu căutați a mă convinge, ajutați-mă, de nu – tot am să plec...

Marfa Timofeevna o asculta pe nepoata sa cu groază în suflet.

„E bolnavă, aiurează, se gândi bătrâna, trebuie să trimit după doctor; dar după care? Mai deunăzi Ghedeonovski îl lăuda pe unul; el minte întruna – dar poate că de data asta a spus adevărul.” Când însă se convinse că Liza nu-i bolnavă şi nu aiurează; când la toate obiecțiunile sale Liza o ținu una, şi bună, Marfa Timofeevna se sperie şi se mâhni de-a binelea.

— Totuşi, nici nu ştii, scumpa mea, încercă ea s-o convingă, cum îi viața la mânăstiri! Te vor hrăni, dragă, numai cu untdelemn prost de cânepă, de cel verde; te vor îmbrăca în albituri groase-groase; te vor pune să umbli prin frig; şi n-ai să poți îndura, Lizocika. Toate astea ți-au venit de la Agaşa; ea ți-a împuiat capul. Dar ea a huzurit la început şi s-a bucurat de viață; huzureşte şi tu. Lasă-mă cel puțin să mor liniştită şi după aceea fă ce vrei. Dar cine a mai

văzut aşa ceva, ca pentru asemenea barbă de ţap, Doamne iartă-mă, pentru un bărbat să mergi la mânăstire? Ei, şi dacă ţi-i atât de silă, du-te, roagă-te sfântului, dă o slujbă, dar nu-ţi pune broboadă neagră pe cap, Doamne Dumnezeule, Maică preacurată...

Şi Marfa Timofeevna izbucni într-un plâns amar.

Liza căută s-o liniştească, îi şterse lacrimile, plânse şi ea, dar rămase neînduplecată. În deznădejde, Marfa Timofeevna încercă s-o înspăimânte; c-o să spună totul maică-sii... dar nici asta nu ajută la nimic. Numai în urma rugăminţilor stăruitoare ale bătrânei, Liza se învoi să-şi amâne cu jumătate de an împlinirea hotărârii; în schimb Marfa Timofeevna se văzu nevoită să-şi dea cuvântul că o va ajuta şi va căpăta încuviinţarea Mariei Dmitrievna dacă peste şase luni ea nu-şi va strămuta, cumva, hotărârea.

*

Odată cu venirea primelor geruri, cu toată făgăduiala dată de a se îngropa într-o fundătură, Varvara Pavlovna, aprovizionată cu bănişori, se mută la Petersburg, unde închirie o locuinţă modestă, dar drăguţă, găsită pentru dânsa de Panşin, care părăsise gubernia O... înaintea ei. În vremea din urmă acesta pierduse cu desăvârşire simpatia Mariei Dmitrievna; încetă brusc s-o mai viziteze şi aproape nu mai părăsea satul Lavriki. Varvara Pavlovna îl subjugase, îl subjugase cu adevărat: un alt cuvânt nu poate arăta mai bine puterea nemărginită, deplină şi copleşitoare pe care o avea asupra lui.

Lavreţki petrecu iarna la Moscova; iar în primăvara anului următor ajunse până la dânsul vestea că Liza fusese tunsă călugăriţă la mânăstirea B., într-un colţ îndepărtat al Rusiei.

EPILOG

AU TRECUT OPT ANI. DIN NOU A venit primăvara... Dar mai întâi să spunem în câteva cuvinte ce soartă au avut Mihalevici, Panşin, doamna Lavreţkaia – şi să ne despărţim de ei. După multe peregrinări, Mihalevici şi-a găsit în sfârşit ocupaţia care i se potrivea: a fost numit pedagog-şef la o şcoală de stat. E foarte mulţumit de soarta lui, iar elevii „îl adoră", deşi îl maimuţăresc pe la spate. Panşin a avansat mult în grad şi acum aspiră la postul de director; umblă puţin cam încovoiat: se prea poate ca crucea Sf. Vladimir, care i-a fost conferită şi pe care o poartă la gât, să-l tragă în jos. Artistul din el a cedat în mod hotărât locul funcţionarului. Faţa-i încă tânără s-a gălbejit, părul i s-a rărit; nu mai cântă, nu mai desenează, însă în taină se ocupă cu literatura: a scris o comedioară, în genul „proverbelor", şi, deoarece toţi cei ce scriu „zugrăvesc" pe cineva sau ceva, a zugrăvit şi el o cochetă şi-şi citeşte pe ascuns comedioara la vreo două-trei cucoane care-i arată bunăvoinţa. De căsătorit, nu s-a căsătorit, deşi i s-au ivit multe prilejuri strălucite. De vină a fost Varvara Pavlovna. Cât despre aceasta – ca şi odinioară, ea locuieşte la Paris: Feodor Ivanîci i-a dat o poliţă şi astfel îşi răscumpără libertatea, scăpând de eventualitatea ca ea să se întoarcă iarăşi pe neaşteptate. A îmbătrânit şi s-a îngrăşat, totuşi mai e drăguţă şi elegantă. Fiecare om îşi are un ideal: Varvara Pavlovna şi l-a găsit pe-al său în operele dramatice ale lui Dumas-fiul. Frecventează cu sârguinţă teatrul în care se prezintă pe scenă camelii bolnave de tuberculoză şi sentimentale. Pentru ea, doamna Doche reprezenta culmea fericirii omeneşti: într-un rând, a declarat că nu-i doreşte fiicei sale o ursită mai bună. Să sperăm că soarta o va scuti pe *mademoiselle A*da de o asemenea fericire: dintr-un copil rumen şi durduliu, a ajuns o fetiţă palidă, cu plămânii slabi;

nervii îi sunt de pe acum răvăşiţi. Numărul admiratorilor Varvarei Pavlovna a scăzut, dar ei n-au dispărut; pesemne, pe unii îi va păstra până la capătul vieţii. În ultimul timp, cel mai înfocat dintre aceştia a fost un oarecare Zakurdalo-Skubârnikov, dintre mustăcioşii din gardă, ofiţer în retragere, un bărbat de vreo treizeci şi opt de ani, cu o constituţie neobişnuit de robustă. Francezii care frecventează în mod obişnuit salonul doamnei Lavreţkaia îl numesc *„le gros taureau de l'Ukraine"*[54]*;* Varvara Pavlovna nu-l invită niciodată la seratele ei faimoase; dar el se bucură de toate favorurile ei.

Şi aşa... au trecut opt ani. Din ceruri a adiat din nou fericirea strălucitoare a primăverii, zâmbind iarăşi pământului şi oamenilor; sub mângâierea ei s-au ivit pretutindeni din nou florile, dragostea şi cântecele. Oraşul O... s-a schimbat prea puţin în cursul acestor opt ani; însă casa Mariei Dmitrievna parcă a întinerit: pereţii săi, proaspăt zugrăviţi, ieşeau prietenos la iveală; iar geamurile ferestrelor deschise păreau rumenite şi străluceau în bătaia asfinţitului. Prin ferestre răzbateau până în stradă izbucnirile năvalnice ale unor glasuri tinere, zgomotoase, într-o nesfârşită cascadă de râsete. Părea că toată casa clocoteşte de viaţă şi că veselia se revarsă din ea. Stăpâna casei de mult a intrat în mormânt: Maria Dmitrievna a murit la vreo doi ani după călugărirea Lizei. Nici Marfa Timofeevna n-a supravieţuit multă vreme nepoatei sale. Ele se odihnesc alături în cimitirul oraşului. Nu mai este pe lume nici Nastasia Karpovna; timp de câţiva ani, credincioasa bătrână mergea să se roage în fiecare săptămână deasupra rămăşiţelor pământeşti ale prietenei sale... A venit vremea ca şi oscioarele ei să se aşeze în pământul reavăn. Dar casa Mariei Dmitrievna n-a ajuns pe mâini străine, n-a ieşit din neamul său, cuibul n-a rămas pustiu. Se află acolo Lenocika, fată frumoasă şi zveltă acum, şi logodnicul ei – un ofiţer blond de husari; fiul Mariei Dmitrievna, căsătorit de

[54] Taurul cel gras din Ucraina. (fr.)

curând la Petersburg, sosit cu tânăra-i soție ca să petreacă în O...; sora soției sale, elevă de pension de şaisprezece ani, cu obrajii rumeni şi cu ochii senini; Şurocika cea micuță, care de asemenea a crescut şi s-a făcut frumoasă – iată tineretul care cu râsetele şi cu vorbele sale umplea zidurile casei Kalitinilor. Aici toate s-au schimbat, totul s-a prefăcut după chipul noilor locatari. Valeți tineri şi imberbi, glumeți şi ghiduşi au luat locul bătrânilor servitori gravi de altădată. Acolo unde se plimba cândva agale Rosca cea grasă, doi prepelicari fac un tărăboi cumplit, sărind de pe un divan pe altul. În grajd au apărut nişte buieştri vânjoşi, rotaşi aprigi, lăturaşi înfocați cu coamele împletite şi cai de călărie căzăceşti. Orele gustării de dimineață, ale prânzului şi ale cinei s-au încurcat şi s-au amestecat; după expresia vecinilor, acolo s-au statornicit „obiceiuri nemaivăzute".

În seara despre care-i vorba, locatarii casei Kalitin (cel mai mare dintr-înşii, logodnicul Lenocikăi, avea numai douăzeci şi patru de ani) se îndeletniceau cu un joc prea puțin complicat, dar, judecând după hohotele generale, foarte distractiv. Ei alergau prin camere, jucându-se de-a prinselea. Câinii, la fel, alergau şi lătrau; iar canarii din coliviile atârnate în fața ferestrelor cântau de-şi rupeau pieptul, care mai de care, sporind gălăgia cu ciripitul lor strident. În toiul acestei petreceri asurzitoare în fața porții se opri o trăsură plină de noroi, iar un bărbat de vreo patruzeci şi cinci de ani, în haină de călătorie, coborî din ea şi rămase cuprins de nedumerire. Stătu un timp nemişcat, învălui casa cu o privire atentă, intră pe portiță, în curte şi urcă scările cu paşi rari. În antreu nu-l întâmpină nimeni, însă uşa sălii se deschise dintr-o dată larg; prin ea țâşni Şurocika, îmbujorată, şi, cât ai clipi, în urma ei năvăli cu strigăte asurzitoare o ceată de tineri. Fata se opri ca din senin şi se domoli la vederea necunoscutului. Însă ochii senini, ațintiți asupra lui, îl priveau cu aceaşi blândețe. Fețele proaspete nu încetară să râdă. Fiul Mariei Dmitrievna se apropie de oaspete şi-l întrebă cu amabilitate ce doreşte.

— Sunt Lavreţki, rosti oaspetele.

Un strigăt unanim se auzi drept răspuns – şi nu pentru că toţi tinerii se bucurau de sosirea acestei rude îndepărtate, aproape uitate, ci pur şi simplu pentru că ei erau gata să glumească şi să se bucure cu orice prilej. Îndată Lavreţki fu înconjurat: ca veche cunoştinţă, Lenocika se înfăţişă cea dintâi, asigurându-l că încă puţin şi l-ar fi recunoscut numaidecât; apoi îi prezentă pe ceilalţi, recomandând pe fiecare, chiar şi pe logodnicul său, cu numele cel mic. Toată droaia se îndreptă prin sufragerie spre salon. În amândouă camerele erau schimbate tapetele, însă mobila rămăsese aceeaşi. Lavreţki recunoscu pianul. Până şi ghergheful de la fereastră era acelaşi fără să i se fi schimbat nici poziţia, având aproape aceeaşi broderie neisprăvită de acum opt ani. L-au poftit într-un fotoliu confortabil; cu toţii se aşezară cuviincios în jurul lui. Întrebările, exclamaţiile, povestirile începură să curgă pe întrecute.

— De mult nu v-am mai văzut, remarcă cu naivitate Lenocika, şi nici pe Varvara Pavlovna n-am văzut-o.

— Ba bine că nu! se pripi să spună fratele său. Eu te-am dus la Petersburg, iar Feodor Ivanîci a stat mereu la ţară.

— Da, de atunci şi mămica a murit.

— Şi Marfa Timofeevna, spuse Şurocika.

— Şi Nastasia Karpovna, adăugă Lenocika, şi *monsieur* Lemm…

— Cum? Şi Lemm a murit? întrebă Lavreţki.

— Da, îi răspunse tânărul Kalitin, de aici a plecat la Odesa: se zice că cineva l-a ademenit acolo, unde a şi murit.

— Nu ştiţi, după moartea lui s-au găsit ceva piese muzicale?…

— Nu ştiu; e puţin probabil.

Cu toţii tăcură şi schimbară priviri fugare. Un nouraş de tristeţe se aşternu peste feţele tinere.

— Motanul Matros însă mai trăieşte, zise deodată Lenocika.

— Şi Ghedeonovski trăieşte, grăi fratele său.

La auzul numelui de Ghedeonovski, răsună dintr-o dată un râs unanim.

— Da, trăieşte şi minte ca totdeauna, urmă fiul Mariei Dmitrievna, şi, închipuiți-vă, zburdalnica asta (el arătă spre eleva de pension, sora soției sale) ieri i-a presărat piper în tabacheră.

— Să fi văzut cum a strănutat! izbucni Lenocika, şi râsul năvalnic răsună din nou.

— Nu demult am primit veşti despre Liza, zise tânărul Kalitin, şi iarăşi tăcură cu toții. Se simte bine, sănătatea ei se restabileşte treptat.

— Se află tot la aceeaşi mânăstire? întrebă anevoie Lavreţki.

— Tot.

— Vă scrie?

— Nu, niciodată; veştile ajung până la noi prin fel de fel de oameni. Se lăsă o tăcere bruscă, adâncă. „A zburat pe deasupra noastră îngerul tăcerii”, se gândiră cu toții.

— N-ați dori să mergeți în grădină? îl întrebă Kalitin pe Lavreţki. E foarte frumoasă acum, deşi nu prea îngrijită.

Lavreţki ieşi în grădină şi cel dintâi lucru care-i atrase luarea-aminte a fost banca, aceeaşi bancă pe care petrecuse cândva cu Liza câteva clipe fericite, ce nu se mai puteau întoarce. Banca se înnegrise, se strâmbase. El însă o recunoscu; iar inima îi fu cuprinsă de un sentiment neasemuit de dulce şi de amar: tristeţea vie a tinereții dispărute, a fericirii de care te-ai bucurat cândva. Înconjurat de tineri, Lavreţki se plimbă pe alei; teii îmbătrâniseră şi crescuseră în ultimii opt ani; umbra lor se făcuse şi mai deasă. În schimb toate tufele se înălțaseră, zmeurişul ajunsese plin de putere, alunişul se sălbăticise cu totul şi pretutindeni mirosea a vreascuri, a pădure, iarbă, liliac.

— Uite aici ne-am putea juca „de-a patru colțuri”, exclamă deodată Lenocika, intrând într-o poieniță verde, înconjurată de tei, dealtminteri suntem tocmai cinci.

— Dar pe Feodor Ivanîci l-ai uitat? observă fratele ei. Ori nu te-ai numărat pe tine.

Lenocika roşi un pic.

— Dar oare Feodor Ivanîci, la anii lui, poate... începu ea.

— Vă rog, jucați-vă, se grăbi să spună Lavrețki, de mine să nu vă ocupați. O să mă simt mai bine ştiind că nu vă stingheresc. Iar de distrat, n-aveți cu ce să mă distrați; eu şi cei ca mine, bătrânii, avem o îndeletnicire pe care voi încă n-o cunoaşteți şi care nu poate fi înlocuită cu nicio altă distracție: amintirile.

Tinerii îl ascultară pe Lavrețki cu un respect prietenos, dar puțin ironic, parcă le-ar fi vorbit un profesor, şi dintr-o dată se risipiră şi fugiră în poiană; patru se mistuiră pe sub copaci, iar unul rămase la mijloc – şi jocul începu.

Lavrețki se întoarse în casă, intră în sufragerie, se apropie de pian şi atinse o clapă; se auzi un sunet slab, însă limpede, care vibră tainic în inima lui; cu nota asta începea melodia inspirată cu care, demult, în acea noapte fericită, Lemm, răposatul Lemm, îl entuziasmase atât de mult. Apoi Lavrețki trecu în salon şi multă vreme nu mai ieşi de acolo. În odaia aceasta, unde atât de des o văzuse pe Liza, chipul fetei îi apărea şi mai viu. I se părea că desluşeşte în juru-i urmele prezenței ei. Dorul după ea îl cuprinse cu o tristețe grea şi chinuitoare, lipsită de tihna pe care o aduce moartea. Liza mai trăia, undeva departe, o viață stinsă; se gândea la dânsa ca la o ființă vie şi nu putea recunoaşte pe fata iubită cândva în vedenia aceea confuză, palidă, învestmântată în odăjdii monahale şi înconjurată de valurile fumului, de tămâie. Nici Lavrețki nu s-ar fi recunoscut, dacă s-ar fi putut privi, aşa cum o vedea pe Liza în închipuirea sa. În cei opt ani, se petrecuse în cele din urmă o schimbare în viața lui, acea schimbare pe care mulți nu o încearcă, dar fără de care nu poți să rămâi până la sfârşit un om de treabă. Într-adevăr, Lavrețki încetase de a se mai gândi la fericirea lui personală, la țelurile sale egoiste. El se liniştise şi – de ce să tăinuim adevărul? – îmbătrânise, nu numai cu fața şi cu trupul, ci şi cu sufletul. Să păstrezi, până la bătrânețe o inimă tânără, cum spun unii, este greu şi totodată aproape caraghios. Poate să fie mulțumit cel ce nu şi-a pierdut credința în bine. Statornicia voinței şi dorința de a munci! Lavrețki avea dreptul să se socotească mulțumit: el ajunsese cu adevărat

un bun gospodar, învățase cu adevărat să are pământul şi nu se străduia numai pentru sine; pe cât era cu putință, ocrotea şi îmbunătățea traiul țăranilor săi.

Lavreţki ieşi din casă şi intră în grădină. Se aşeză pe banca ce-i era cunoscută – şi în acest loc drag, în fața casei unde, pentru cea din urmă oară îşi întinsese zadarnic mâinile spre potirul tainic în care spumega şi sclipea vinul auriu al desfătării – el, pribeagul singuratic, fără adăpost, îşi întoarse privirile spre viața lui trecută, în chiotele vesele ale tinerei generații care-i şi luase locul. Inima i se întrista, fără să fie grea sau îndureratã. De regretat, avea ce regreta; dar n-avea de ce să-i fie ruşine. „Jucați-vă, veseliți-vă, creşteți, tinere vlăstare, se gândea el, fără nicio umbră de amărăciune, viața vă stă în față şi veți trăi mai uşor. N-o să fiți nevoiți, ca noi, să vă căutați drumul, să luptați, să cădeți şi să vă ridicați în mijlocul beznei. Noi n-am căutat decât să ne salvăm – şi câți din noi nu s-au salvat! – iar vouă vi se cade să faceți treabă, să munciți, şi binecuvântarea celor de-alde noi, a bătrânilor, va fi cu voi. Iar mie, după ziua de astăzi, după simțămintele încercate, nu-mi rămâne decât să vă salut pentru ultima dată; şi, deşi cu tristețe, totuşi fără invidie, fără niciun fel de amărăciune, să spun ca încheiere, ca unul ce-şi aşteaptă în linişte sfârşitul: «Fii binevenită, bătrânețe singuratică! Mistuie-te, până la urmă, viață zadarnică!» “

Lavreţki se ridică şi se îndepărtă încetişor. Nimeni nu-l observă, nimeni nu-l reținu. Strigătele vesele răsunau şi mai tare în grădină, dincolo de peretele verde, de nepătruns al teilor înalți. Se urcă în trăsură şi porunci vizitiului să-l ducă acasă, în pasul domol al cailor.

*

„Şi sfârşitul? poate va întreba cititorul decepționat. Ce s-a mai întâmplat cu Lavreţki? Cu Liza?“ Ce să spun despre nişte oameni încă vii, dar care au renunțat la frământările pământeşti? Pentru ce ne-am întoarce la ei? Se zice că

Lavreţki s-a dus la mânăstirea cea îndepărtată, în care se retrăsese Liza, şi a văzut-o. Mergând de la o strană la alta, ea a trecut pe aproape de dânsul cu mers măsurat, smerit şi grabnic de călugăriță, dar nu l-a privit. Numai genele ochiului întors spre dânsul au tresărit abia perceptibil. Numai fața-i trasă s-a aplecat şi mai mult, iar degetele mâinilor sale încrucişate, înfăşurate de mătănii, s-au strâns şi mai tare. Ce-au gândit, ce-au simțit amândoi? Cine ştie? Cine poate să spună? În viață există asemenea clipe, asemenea simțiri… Poți doar să le pomeneşti – şi să treci mai departe.

1858

PRIMA IUBIRE

În româneşte de Ştefania Velisar Teodoreanu, Isabela Dumbravă şi Mihail Cosma

Lui P. V. Annenkov

Oaspeții plecaseră de mult. Orologiul bătuse ora douăsprezece şi jumătate. Numai stăpânul casei, cu Serghei Nikolaevici şi cu Vladimir Petrovici, rămăseseră în odaie.

Stăpânul casei sună şi porunci să se strângă masa.

— Aşadar, ne-am înțeles, spuse el, aşezându-se mai adânc în fotoliu şi aprinzându-şi o țigară de foi. Fiecare dintre noi trebuie să istorisească povestea primei lui iubiri, începe dumneata, Serghei Nikolaevici.

Acesta, un bărbat blond, scund şi rotofei, cu fața bucălată, se uită întâi la gazdă, apoi îşi ridică ochii în tavan.

— Eu n-am avut o primă iubire, spuse el, în sfârşit, eu am început de-a dreptul cu a doua.

— Cum aşa?

— Foarte simplu. Cam la optsprezece ani, mi-a plăcut pentru întâia oară o domnişoară destul de drăguță, dar i-am făcut curte aşa, ca şi cum faptul acesta nu ar fi fost ceva nou pentru mine. Întocmai aşa cum am făcut curte mai târziu şi altora. La drept vorbind, am fost îndrăgostit, pentru prima şi ultima oară, cam pe la şase ani, de dădaca mea, dar e atâta timp de atunci, încât amănuntele despre legăturile care au fost între noi mi s-au şters din minte. Şi, dealtminteri, chiar de nu le-aş fi uitat, pe cine ar putea interesa aşa ceva?

— Ce e de făcut atunci? începu gazda. Nici eu nu am prea multe lucruri interesante de povestit despre prima mea iubire: nu m-am îndrăgostit de nimeni înainte de a o cunoaşte pe Anna Ivanovna, actuala mea soție, şi între noi totul a mers ca pe roate; ne-au logodit părinții, în curând am

început să ne iubim unul pe altul şi, fără să mai tărăgănim, ne-am căsătorit. Povestea mea se poate spune în două cuvinte. Trebuie să vă mărturisesc, domnii mei, că, punând problema primei iubiri, eu pe dumneavoastră holteii, nu zic bătrâni, dar nici chiar tineri, m-am bizuit. Poate că dumneata, Vladimir Petrovici, ai să ne delectezi cu ceva?

— Prima mea iubire, în adevăr, este una dintre cele mai puțin obişnuite, răspunse, şovăind, Vladimir Petrovici, un om de vreo patruzeci de ani, cu părul negru înspicat cu fire cărunte.

— A!... făcu gazda-, dimpreună cu Serghei Nikolaevici. Cu atât mai bine... Povesteşte-ne...

— Fie... adică nu: eu nu prea am darul de a povesti; tot ce aş spune ar fi prea rece şi scurt, ori prea lung şi searbăd. Dar, dacă-mi permiteți, voi scrie tot ce-mi amintesc într-un caiet şi vă voi citi altă dată.

La început, prietenii nu primiră, dar Vladimir Petrovici rămase neînduplecat. După două săptămâni, se întâlniră din nou şi Vladimir Petrovici s-a ținut de făgăduială.

Iată ce era scris în caietul lui:

I

AVEAM PE ATUNCI VREO ŞAISPREzece ani. Era în vara anului 1833.

Locuiam la Moscova, la părinții mei. Ei închiriaseră o vilă în apropierea barierei Kalujskaia, peste drum de parcul Neskucinîi. Mă pregăteam pentru universitate, dar învățam foarte puțin şi fără nicio grabă.

Nimeni nu-mi stânjenea libertatea. Făceam ceea ce voiam, mai ales după ce mă despărțisem de preceptorul meu, un francez, care nu se putea obişnui în niciun chip cu ideea de-a fi căzut „ca o bombă“ *(comme une bombe)* în Rusia şi, cu o mutră îndârjită, stătea trântit în pat zile întregi. Tata se purta cu mine blând şi nepăsător; maică-mea nu se ocupa

de mine aproape deloc, cu toate că nu mai avea alți copii în afară de mine; dar alte griji o copleşeau. Tatăl meu, om încă tânăr şi foarte frumos, se căsătorise cu ea din interes; mama era cu zece ani mai în vârstă decât el. Maică-mea ducea o viață tristă: era mereu nelinişştită, geloasă, necăjită, dar nu în fața tatei; se temea mult de dânsul, iar el rămânea rece, sever şi distant... N-am văzut un om mai dominator, mai stăpân pe el însuşi, de un calm mai elegant.

N-am să uit niciodată primele săptămâni petrecute la vilă. Timpul era minunat; noi ne mutaserăm din oraş la 9 mai, chiar în ziua unui sfânt Nicolae. Mă plimbam când în grădina vilei noastre, când prin Neskucinîi sau dincolo de barieră; luam cu mine câte o carte, de pildă: cursul lui Kaidanov[55], dar îl deschideam destul de rar, mai degrabă recitam cu glas tare versuri, din care ştiam multe pe dinafară; sângele fierbea în mine şi inima îmi zvâcnea atât de dulce şi fără noimă, de parcă tot aşteptam ceva; simțeam o nelămurită teamă, mă minunam de orice şi-mi erau toate simțurile treze; închipuirea mea se juca cu mine şi se rotea mereu în jurul aceloraşi gânduri, ca lăstunii în jurul clopotnițelor, dimineața. Visam, mă întristam şi chiar începeam să plâng, dar printre lacrimile şi tristețea care-mi învăluiau sufletul din pricina vreunui vers melodios sau a unei seri frumoase răzbătea, ca iarba de primăvară, simțământul plin de bucurie al vieții tinere şi clocotitoare.

Aveam, un căluț de călărie. Îi puneam şaua şi plecam singur, la întâmplare, cât mai departe; mă avântam în galop şi îmi închipuiam că sunt un cavaler medieval pornit la luptă vitejească (ce voios îmi vâjâia vântul pe la urechi!) sau, ridicându-mi privirea spre cer, sorbeam lumina lui strălucitoare şi azurul în sufletul meu larg deschis.

Îmi amintesc că pe atunci, imaginea femeii şi a dragostei nu mi se înfățişase niciodată desluşit în închipuire, dar în tot ce gândeam, în tot ce simțeam, se ascundea presimțirea

[55] *Kaidanov, I. K.* – scriitor şi pedagog rus (din prima jumătate a secolului al XIX-lea), cunoscut prin manualele sale de istorie. (n. red.)

semiconştientă şi pudică a ceva necunoscut şi nespus de dulce, feminin...

Această presimțire plină de aşteptare îmi pătrundea toată ființa, făcea una cu ea, luneca prin toate vinele mele, în fiecare strop de sânge... şi era sortită să se împlinească foarte curând.

Conacul nostru era alcătuit dintr-o casă boierească de lemn, cu coloane, şi din două pavilioane scunde; într-unul din ele, cel din stânga, se afla un mic atelier de tapete ieftine; adeseori mă duceam pe acolo să privesc cum vreo zece băiețandri slabi şi ciufuliți, în halate murdare şi cu chipurile istovite, săreau întruna pe pârghiile de lemn, care apăsau bucățelele pătrate de scândură ale presei şi în acest fel, prin greutatea trupurilor lor firave; imprimau modelele pestrițe pe tapete. Pavilionul din dreapta era gol şi de închiriat. Într-o zi, la vreo trei săptămâni după 9 mai, obloanele de la ferestrele acestui pavilion se deschiseră şi în pervazuri apărură chipuri de femei; se instalase acolo o familie necunoscută. Îmi aduc aminte că maică-mea l-a întrebat în aceeaşi zi, la prânz, pe majordom, cine erau vecinii noştri cei noi şi, aflând numele: prințesa Zasekina, spuse mai întâi, cu un fel de respect:

— A! Prințesă... şi apoi adăugă: Trebuie să fie vreuna săracă.

— A venit în trei birji, spuse majordomul, întinzând cu mult respect o tavă, nu are trăsură proprie şi mobila este dintre cele mai proaste.

— Da, răspunse maică-mea, totuşi ar putea fi şi mai rău.

Tata îi aruncă o privire de gheață şi ea tăcu.

Într-adevăr, prințesa Zasekina nu putea să fie o femeie bogată; pavilionul pe care-l închinase era atât de dărăpănat, mic şi scund, încât oameni cât de puțin înstăriți n-ar fi primit să locuiască în el. De altfel mie, atunci, toate mi-au intrat pe o ureche şi mi-au ieşit pe cealaltă. Titlul de prințesă nu mă impresiona, deloc, căci citisem, nu demult, *Hoții* lui Schiller.

II

AVEAM OBICEIUL SĂ COLIND ÎN fiecare seară grădina noastră, cu o puşcă în mână şi să pândesc ciorile. Demult nu puteam suferi aceste păsări prădalnice, prudente şi viclene. În ziua de care am pomenit mai sus, m-am dus, ca de obicei, în grădină, dar în zadar am cutreierat toate aleile (ciorile m-au simţit şi au început să croncănească de departe). Fără să vreau, m-am apropiat de gărduleţul care despărţea de fapt, domeniile *noastre* de îngusta fâşie de grădină, care se întindea în dosul pavilionului din dreapta, de care ţinea. Umblam cu privirile în pământ. Deodată, aud nişte glasuri; mă uit peste gard şi rămân pironit... Un tablou ciudat se înfăţişa ochilor mei.

La câţiva paşi de mine, într-un luminiş, printre tufişurile verzi de zmeură, stătea o fată înaltă şi subţire, îmbrăcată într-o rochie trandafirie cu dungi, şi legată cu o basma albă pe cap; în jurul ei se îngrămădeau patru tineri, iar ea îi bătea peste frunte, unul după altul, cu florile acelea mărunte cenuşii, al căror nume nu-l cunosc, dar care sunt bine cunoscute de copii: acele flori în formă de săculeţe rotunde care se sparg cu zgomot, când le loveşti de ceva tare. Tinerii îşi întindeau cu atâta plăcere frunţile, iar în mişcările fetei (o vedeam numai dintr-o parte) era ceva atât de fermecător, de dominator şi mângâios, de şăgalnic şi drăgălaş, încât era cât pe ce să ţip de uimire şi de încântare; cred că aş fi dat orice pe lume, numai ca aceste degete frumoase să mă lovească şi pe mine în frunte. Puşca îmi alunecase în iarbă, uitasem totul, sorbeam din ochi acest trup mlădios şi gâtul gingaş, şi mâinile frumoase, şi părul blond, uşor ciufulit, lăsat să cadă slobod de sub basmaua albă, şi ochii aceia isteţi, pe jumătate închişi, cu gene lungi umbrind obrazul fraged...

— Ei, tinere, tinere, răsună o voce necunoscută, alături de mine, oare se cade să priveşti aşa domnişoarele pe care nu le cunoşti?

Eu am tresărit şi am înlemnit... Aproape de mine, dincolo de gard, stătea un om cu părul negru tuns foarte scurt şi mă privea ironic... În aceeaşi clipă, se întoarse spre mine şi fata... Am văzut nişte ochi mari cenuşii, într-o faţă plină de viaţă şi de vioiciune, şi deodată, această faţă izbucni în râs, dinţii albi străluciră, sprâncenele se ridicară hazliu... Am simţit sângele năvălindu-mi în obraji, mi-am luat puşca de jos şi am pornit în goană spre odaia mea, urmărit de hohote de râs răsunătoare, dar lipsite de răutate. M-am aruncat pe pat şi mi-am acoperit faţa cu mâinile. Inima îmi sărea din piept; îmi era ruşine, dar eram vesel: o tulburare necunoscută până atunci mă năpădea.

După ce m-am odihnit, m-am pieptănat, m-am periat şi am coborât să iau ceaiul. Chipul tinerei fete nu mă părăsea, inima încetase să-mi mai bată atât de puternic şi mi se strângea plină de duioşie.

— Ce-i cu tine? mă întrebă tata deodată. Ai împuşcat vreo cioară?

Eram gata să-i povestesc totul, dar m-am stăpânit şi am zâmbit în sinea mea. Înainte de a mă culca, m-am pomenit că mă învârtesc de trei ori într-un picior, fără să ştiu pentru ce, apoi mi-am pomădat părul, m-am culcat şi am adormit dus toată noaptea. În zori, am deschis o clipă ochii, am ridicat capul, m-am uitat, plin de fericire, în jurul meu şi am adormit din nou.

III

„CUM AŞ FACE SĂ-I CUNOSC?“ A fost primul meu gând când m-am trezit dimineaţa. Înainte de a lua ceaiul, m-am îndreptat spre grădină, dar nu m-am apropiat de gard şi n-am văzut pe nimeni. După ceai am trecut de câteva ori pe strada din faţa vilei, în sus şi în jos, privind de departe ferestrele... Mi s-a părut că văd după o

perdea chipul *ei* şi, prins de teamă, m-am îndepărtat... „Totuşi trebuie s-o cunosc, mă gândeam plimbându-mă fără țel pe câmpia nisipoasă, care se întindea în fața parcului Neskucinîi. Dar în ce fel? Aceasta este întrebarea!“ Îmi aminteam cele mai mici amănunte ale întâlnirii de ieri şi o vedeam ca aievea în fața mea râzând, aşa cum râsese ea de mine... Dar, în timp ce mă frământam şi îmi tot făceam tot felul de planuri; soarta îmi purta de grijă.

În lipsa mea, mama primise de la noua ei vecină un bilet pe o hârtie cenuşie, cu o pecete de ceară roşietică, aşa cum se obişnuieşte să se pună numai pe scrisorile oficiale şi pe sticlele de vin ieftin. În acest bilet, scris neglijent, într-o limbă care trăda lipsa de cultură, prințesa o ruga pe maică-mea să o ia sub protecția ei. Mama, după cum spunea prințesa, era în bune relații cu oameni importanți, de care depindea soarta prințesei şi a copiilor ei, deoarece era încurcată în procese foarte complicate... „Eu mă adrisez dumitale, scria ea, ca o doamnă nobelă către o altă doamnă nobelă şi afară de asta, profitez de acest prilej...” şi sfârşea cerându-i mamei îngăduința de a-i face o vizită. O găsisem pe maică-mea destul de indispusă: tata nu era acasă şi ea nu avea cui să ceară un sfat. Nu putea să nu răspundă unei „doamne nobele”, şi mai ales unei prințese, dar nu ştia cum să-i răspundă; i se păru nepotrivit să-i scrie un bilet în limba franceză, însă nici mama nu cunoştea prea bine ortografia rusă – îşi dădea seama de aceasta – şi nu voia să se compromită. Se bucură de venirea mea şi mă trimise imediat la prințesă să-i explic prin viu grai că mama mea e gata oricând să-i facă, în măsura posibilităților, un serviciu excelenței-sale, şi o roagă să binevoiască să poftească la dânsa pe la ora unu. Împlinirea atât de neaşteptată şi cu atâta repeziciune a dorințelor mele cele mai tainice mă bucură şi mă înfricoşă totodată; dar mi-am ascuns emoția care mă cuprinsese şi m-am dus în camera mea, ca să-mi pun o cravată nouă şi o altă haină; pe acasă mai umblam într-o tunică de şcoală, cu gulerul cămăşii răsfrânt peste ea, ceea ce mă stânjenea grozav.

IV

ÎN ANTREUL ÎNGUST ŞI MURDAR al pavilionului, unde am intrat cu un fior involuntar în tot trupul, mă întâmpină un servitor bătrân şi cărunt, cu faţa întunecată, arămie, cu ochi mici şi umezi, ca de porc, cu tâmplele şi fruntea brăzdate de nişte zbârcituri atât de adânci, cum nu mai văzusem în viaţa mea. Ducea într-o farfurie resturile unei scrumbii şi, împingând cu piciorul uşa care dădea în cealaltă cameră, îmi spuse răstit:

— Ce vrei?

— E acasă prinţesa Zasekina? îl întrebai eu.

— Vonifati! strigă de după o uşă o voce ascuţită de femeie.

Servitorul se întoarse tăcut cu spatele la mine – îi văzui livreaua roasă, pe care mai rămăsese numai un singur nasture cu emblema ruginită – şi se duse, după ce puse farfuria pe jos.

— Ai fost la circumscripţie? urmă acelaşi glas de femeie. Servitorul mormăi ceva neînţeles. Ce?... A venit cineva? se auzi din nou. Cuconaşul de alături! Ei, pofteşte-l!

— Poftiţi în salon, îmi spuse servitorul, apărând din nou înaintea mea şi ridicând farfuria de jos. Mi-am dres ţinuta şi am intrat în „salon“.

Mă pomenii într-o cameră destul de mică şi cam neîngrijită, cu mobilă sărăcăcioasă şi care părea aşezată în pripă. Lângă fereastră, într-un fotoliu cu o rezemătoare ruptă, şedea o femeie de vreo cincizeci de ani, cu părul neacoperit, urâtă, îmbrăcată într-o rochie veche verde şi cu o basma de lână pestriţă în jurul gâtului. Ea îşi pironi asupra mea ochii ei mici şi negri.

Mă apropiai de dânsa şi mă înclinai.

— Am cinstea să vorbesc cu prinţesa Zasekina?

— Eu sunt prinţesa Zasekina; sunteţi fiul domnului V.?

— Da. Am venit la dumneavoastră cu o însărcinare din

partea mamei mele.

— Luați loc, vă rog. Vonifati! Unde sunt cheile mele, nu le-ai văzut?

I-am comunicat doamnei Zasekina răspunsul mamei mele la biletul pe care i-l trimisese. Ea mă ascultă, bătând cu degetele ei groase şi roşii în pervazul ferestrei, şi, când terminai, din nou îşi pironi ochii asupra mea.

— Foarte bine, vin negreşit, spuse ea în sfârşit. Dar ce tânăr eşti! Ce vârstă ai? Îmi dai voie să te întreb?

— Şaptesprezece ani, am răspuns eu, cu o ezitare involuntară.

Prințesa scoase din buzunar nişte foi de hârtie scrise şi pătate cu grăsime, le duse în dreptul nasului şi începu să le cerceteze.

— Frumoşi ani, zise ea deodată, întorcându-se şi foindu-se întruna pe scaun. Te rog să laşi deoparte orice etichetă. Mie îmi place simplitatea.

„Şi încă prea mult“, gândii eu, privind fără voia mea cu dezgust înfățişarea ei prea puțin atrăgătoare.

În acea clipă, uşa cealaltă a salonului se deschise brusc şi în prag se ivi fata pe care o văzusem în ajun în grădină. Ea ridică uşor mâna şi un zâmbet zeflemitor trecu iute pe fața ei.

— Iat-o şi pe fiica mea, spuse prințesa arătând-o cu cotul. Zina, dumnealui e fiul vecinului nostru, domnul V. Îmi dai voie să te întreb care e numele dumitale?

— Vladimir, am răspuns eu, ridicându-mă şi bâlbâind de emoție.

— Dar după tată?

— Petrovici.

— Bine! Am cunoscut un şef de poliție, pe care îl chema tot Vladimir Petrovici. Ei, Vonifati! Nu mai căuta cheile, sunt la mine în buzunar!

Fata nu înceta de a mă privi cu acelaşi zâmbet, cu ochii pe jumătate închişi şi capul uşor aplecat într-o parte.

— L-am mai văzut pe *monsieur* Voldemar, începu ea, şi glasul ei argintiu trecu prin mine ca un fior dulce. Îmi dai

voie să te numesc aşa?

— Cu toată plăcerea, am gângăvit eu.

— Unde l-ai văzut? întrebă prinţesa.

Prinţesa cea tânără nu răspunse mamei sale.

— Eşti ocupat? spuse ea, fără să-şi ia ochii de la mine.

— Deloc.

— Nu vrei să mă ajuţi să depăn un scul de lână? Vino la mine.

Îmi făcu semn din cap, prieteneşte, şi ieşi din salon. Eu o urmai.

În odaia unde am intrat, mobila era ceva mai bună şi aşezată cu mai mult gust. De altfel, în acea clipă n-am putut să observ nimic; mă mişcăm aproape ca în vis şi simţeam în toată fiinţa mea o fericire atât de intensă, încât mă prostisem.

Prinţesa cea tânără se aşeză, luă un scul de lână roşie şi, arătându-mi un scaun în faţa ei, îl desfăcu cu grijă şi mi-l întinse pe braţe. Toate astea le făcea în tăcere, cu o încetineală poznaşă, cu acelaşi zâmbet luminos şi şăgalnic pe buzele întredeschise. Începu să depene lâna pe o carte de joc îndoită şi, deodată, mă fulgeră cu o privire atât de limpede şi de iute, încât, fără să vreau, mi-am plecat ochii în jos. Când ochii ei, pe care îi ţinea mai totdeauna pe jumătate închişi, se deschideau în toată mărimea lor, faţa ei se schimba, de parcă ar fi învăluit-o un nimb de lumină.

— Ce-ai crezut despre mine, aseară, *monsieur* Voldemar? întrebă ea puţin mai târziu. Desigur că m-ai judecat cu asprime.

— Eu... prinţesă... eu n-am crezut nimic... cum aş putea... am răspuns intimidat.

— Ascultă, mă întrerupse ea. Încă nu mă cunoşti. Sunt foarte ciudată, vreau să mi se spună întotdeauna adevărul. Ai şaisprezece ani, după cum am auzit, eu am douăzeci şi unu. Vezi că sunt cu mult mai în vârstă decât dumneata, de aceea trebuie să-mi spui adevărul întotdeauna şi... să mă asculţi, adăugă ea. Uită-te la mine... de ce nu te uiţi la mine?

Eu m-am intimidat şi mai tare; totuşi, am ridicat ochii

spre dânsa. Ea a zâmbit, dar nu cu acelaşi zâmbet, ci cu unul binevoitor

— Uită-te la mine, mai spuse cu duioşie, coborând glasul: nu mă supăr... îmi place faţa dumitale; presimt că vom fi prieteni... Dar eu îţi plac? adăugă glumeţ.

— Prinţesă... începui.

— Mai întâi, să-mi spui Zinaida Alexandrovna, şi apoi, ce obicei or mai fi având copiii (se corectă)... tinerii, de a nu spune deschis ceea ce simt? Asta e bun pentru cei mari. Doar eu îţi plac, nu?

Deşi îmi părea foarte bine că vorbea cu mine atât de deschis, totuşi m-am simţit puţin jignit. Voiam să-i arăt că nu are de-a face cu un băieţaş, şi luându-mi, pe cât cu putinţă, un aer serios şi nestingherit, rostii:

— Desigur, îmi placi foarte mult, Zinaida Alexandrovna. Nu vreau să ascund acest lucru.

Ea dădu din cap cu oarecare îngândurare.

— Ai preceptor? mă întrebă deodată.

— Nu, nu mai am demult preceptor.

Minţeam: nu trecuse nicio lună de când mă despărţisem de francezul meu.

— O! Văd că eşti destul de mare.

Şi mă lovi uşor peste degete:

— Ţine mâinile întinse!

Şi se apucă să depene cu grijă sculul.

Mă folosii de faptul că nu-şi ridica ochii şi începui s-o examinez, mai întâi pe furiş, apoi din ce în ce mai îndrăzneţ. Faţa ei mi se păru şi mai fermecătoare decât în ajun: totul în ea era atât de gingaş, de inteligent, de atrăgător. Şedea cu spatele la fereastra împodobită cu perdele albe; razele de soare treceau prin perdele şi scăldau într-o lumină dulce părul ei mătăsos şi auriu, gâtul feciorelnic, umerii rotunzi, pieptul delicat şi liniştit. O priveam şi mi se făcea tot mai dragă şi mai apropiată! Mi se părea că o cunosc demult, că nu trăisem şi nici nu ştiusem nimic până la ea... Era îmbrăcată într-o rochiţă uzată, de culoare închisă, cu un şorţuleţ. Aş fi dorit să mângâi orice cută a acestei rochii şi a

acestui şorţuleţ. Vârfurile ghetelor i se vedeau de sub rochie. M-aş fi aplecat cu adoraţie dinaintea ghetelor ei... „Şi iată, acum stau în faţa ei, mă gândeam, eu o cunosc... ce fericire, doamne!...“ Eram cât pe ce să sar de pe scaun de bucurie, dar mi-am mişcat numai picioarele în aer, ca un copil care ronţăie ceva dulce.

Mă simţeam fericit ca un peştişor în apă şi n-aş mai fi plecat din această odaie, n-aş mai fi vrut să părăsesc niciodată locul acesta.

Pleoapele ei se ridicară încet, ochii limpezi străluciră din nou mângâietor spre mine şi îmi zâmbi iarăşi.

— De ce mă priveşti aşa? rosti rar şi mă ameninţă cu degetul.

Mă înroşii. „Ea înţelege tot, vede tot, îmi trecu repede prin minte. Şi de ce n-ar înţelege şi n-ar vedea totul?“

Deodată, în odaia de alături, se auzi un zgomot, un zăngănit de sabie.

— Zina! strigă prinţesa din salon. Belovzorov ţi-a adus un pisoi.

— Un pisoi! exclamă Zinaida şi, sărind de pe scaun, îmi aruncă ghemul pe genunchi şi ieşi repede din odaie.

M-am ridicat, am pus ghemul şi sculul de lână pe pervazul ferestrei, am intrat în salon şi m-am oprit nedumerit: un pisoi tărcat stătea lungit în mijlocul odăii, cu labele întinse; Zinaida era îngenuncheată în faţa lui şi îi ridica botişorul, cu multă grijă. Lângă bătrâna prinţesă se găsea un tânăr husar cu părul blond, buclat, cu obrazul trandafiriu şi ochii cam bulbucaţi, acoperind cu spatele lui toată partea de zid dintre ferestre.

— Ce nostim! spunea întruna Zinaida. Şi n-are ochişori cenuşii, ci verzi şi urechile-s aşa de mari! Îţi mulţumesc, Viktor Egorîci! Eşti foarte drăguţ!

Husarul, în persoana căruia recunoscusem pe unul dintre tinerii văzuţi aseară, zâmbi şi se înclină, ţăcănindu-şi pintenii şi zăngănindu-şi sabia:

— Mi-aţi spus ieri că v-ar face plăcere să aveţi un pisoi tărcat cu urechile mari şi iată că v-am şi găsit unul.

Cuvântul dumneavoastră e lege pentru mine. Şi se înclină din nou.

Pisoiul începu să miaune şi să miroasă podeaua.

— E flămând! exclamă Zinaida. Vonifati! Sonia! Aduceți puțin lapte!

Fata din casă, îmbrăcată într-o rochie veche galbenă şi cu o basma decolorată la gât, aduse o farfurioară cu lapte, pe care o puse în fața pisoiului. Pisoiul tresări, închise ochii şi începu să lingă laptele.

— Ce limbuță trandafirie! observă Zinaida, aplecându-şi capul spre el şi privindu-i năsucul de aproape.

Pisoiul se săturase, începu să toarcă şi să dea din lăbuțe răsfățat. Zinaida se ridică şi, întorcându-se spre fata din casă, spuse cu ton nepăsător:

— Ia-l de aici!

— Pentru pisoi, o mânuță! spuse husarul zâmbind cu toți dinții şi legănându-şi trunchiul voinic, strâns în uniforma cea nouă.

— Ba două, îi răspunse Zinaida, întinzându-i mâinile. Şi în timp ce husarul le săruta, ea mă privea peste umăr.

Eu stăteam țintuit locului şi nu ştiam dacă trebuie să râd, să spun ceva sau să tac. Deodată zării prin uşa întredeschisă a antreului pe lacheul nostru, Feodor. Îmi făcea nişte semne. Fără să stau pe gânduri mă îndreptai spre dânsul.

— Ce vrei? l-am întrebat.

— Mama dumneavoastră m-a trimis să vă iau, îmi şopti el. E supărată că nu vă întoarceți cu răspunsul.

— Dar ce, am stat mult aici?

— Mai mult de-o oră...

— Mai mult de-o oră? am îngânat eu fără să vreau şi, întorcându-mă în salon, începui să-mi iau rămas bun.

— Unde pleci? mă întrebă prințesa cea tânără, de după umărul husarului.

— Trebuie să mă întorc acasă. Apoi am adăugat, către prințesa bătrână: Aşadar, voi spune că veți binevoi să poftiți pe la noi după ora unu!

— Aşa să spui, tinere...

Prinţesa îşi scoase grăbită tabachera, şi priză pe nas atât de zgomotos, încât am tresărit.

— Aşa să spui, repetă ea clipind din ochii plini de lacrimi şi suspinând.

M-am înclinat din nou, m-am întors şi am ieşit din salon, cu sentimentul de stingherealã pe care-l are un tânăr când ştie că-l priveşte cineva din spate.

— Să nu uiţi, *monsieur* Voldemar, să mai vii pe la noi, îmi strigă Zinaida şi râse din nou.

„De ce-o fi râzând întruna?“ mă gândeam eu, întorcându-mă acasă însoţit de Feodor, care nu spunea nimic, dar mă urma cu o mutră îmbufnată. Mama mă mustră şi se miră: ce am putut face atâta timp la prinţesă? Nu i-am răspuns nimic, ci m-am dus în odaia mea. Şi deodată m-am simţit cuprins de-o tristeţe adâncă... De-abia îmi mai ţineam lacrimile... Eram gelos pe husar.

V

PRINŢESA VENI ÎN VIZITĂ LA mama, după cum promisese, dar nu-i făcu o impresie bună. Eu nu fusesem de faţă la întâlnirea lor, dar la masă mama îi povesti tatălui meu că această contesă Zasekina pare a fi *une femme très vulgaire*[56], că o plictisise de moarte cu rugăminţile ei de a interveni pe lângă prinţul Serghei, că e amestecată într-o sumedenie de procese foarte încurcate, o mulţime de *vilaines affaires d'argent*[57] – şi că pare a fi o mare intrigantă. Cu toate acestea, mama adăugă că o poftise pe ea şi pe fiica ei la masă, a doua zi (auzind cuvintele „pe fiica ei”, eu îmi vârâi nasul în farfurie), pentru că, oricum, ne e vecină şi poartă şi-un titlu. La acestea, tata îi spuse mamei că

[56] O femeie foarte vulgară. (fr.)

[57] Urâte afaceri de bani. (fr.)

de-abia acum îşi aminteşte cine e această cucoană. În tinerețe îl cunoscuse pe răposatul prinț Zasekin, un om cu educație bună, dar uşuratic şi neserios; în societate era numit *le parisien*[58], fiindcă trăise multă vreme la Paris. Fusese foarte bogat, dar îşi pierduse toată averea la cărți şi nu se ştie de ce, poate pentru bani, „deşi ar fi putut să-şi aleagă ceva mai de soi“ – adăugă tata zâmbind rece – se căsătorise cu fata unui conțopist. După aceea se aventurase în afaceri şi se ruinase cu desăvârşire.

— De nu mi-ar cere bani cu împrumut, spuse mama.

— Tot ce se poate, răspunse tata liniştit. Vorbeşte franțuzeşte?

— Foarte prost.

— Hm! De altfel, n-are nicio importanță. Mi se pare că mi-ai spus că ai invitat-o şi pe fiica ei; nu ştiu cine mă asigura că e o tânără foarte drăguță şi cultă.

— A! Adică nu seamănă cu maică-sa?

— Dar nici cu tatăl ei, răspunse tata. El era cult, dar lipsit de inteligență.

Mama suspină şi căzu pe gânduri. Tata tăcu. În tot timpul acestei conversații, nu m-am simțit deloc în apele mele.

După masă m-am dus în grădină, dar fără puşcă. Mă jurasem să nu mă mai apropii de „grădina Zasekinilor“, dar o putere irezistibilă mă atrăgea într-acolo şi nu în zadar. Nici nu mă apropiasem bine de gard, când o zării pe Zinaida. De data asta era singură. Ținea în mână o carte deschisă şi păşea alene pe alee. Nu mă observase.

Eram gata s-o scap, dar mi-am revenit şi am tuşit.

Ea se întoarse, dar nu se opri, dând la o parte cu mâna panglica lată albastră de la pălăria rotundă de pai, mă privi, zâmbi şi se cufundă din nou în lectură.

Îmi scosei şapca din cap, apoi, şovăind câteva clipe, mă îndepărtai întristat. *„Que suis-je pour elle“?*[59] mă gândeam (dumnezeu ştie pentru ce) în franțuzeşte.

---

[58] Parizianul. (fr.)

[59] Ce sunt eu pentru ea? (fr.)

Nişte paşi cunoscuți se auziră în urma mea. Mă întorsei. Tata venea spre mine cu mersul lui sprinten şi uşor.

— Asta e prințesa cea tânără? mă întrebă el.

— Da, chiar ea.

— O cunoşti?

— Am văzut-o azi-dimineață la maică-sa.

Tata se opri şi, răsucindu-se grăbit pe călcâie, se îndreptă spre casă. Ajungând în dreptul Zinaidei, o salută respectuos. Ea îi răspunse cu o oarecare mirare pe față şi lăsă cartea în jos. O vedeam cum îl urmărea cu privirea. Tatăl meu se îmbrăca întotdeauna foarte elegant, o eleganță foarte personală şi simplă, dar niciodată nu mi se păruse mai zvelt ca atunci, niciodată pălăria lui cenuşie nu stătuse mai frumos pe capul său cu părul uşor rărit. Mă îndreptai spre Zinaida, dar ea nu-mi aruncă nici măcar o privire; îşi reluă lectura şi se îndepărtă.

VI

TOATĂ SEARA ŞI DIMINEAȚA URmătoare au trecut pentru mine într-un fel de amorțeală tristă. Îmi aduc aminte că am încercat să lucrez, m-am apucat de manualul lui Kaidanov, dar rândurile şi paginile cunoscutului manual se perindau zadarnic prin fața mea. De zece ori am recitit cuvintele „Iulius Caesar se distingea prin vitejie în luptă", dar nu înțelegeam nimic şi am aruncat cartea. Înainte de prânz mi-am pomădat din nou părul, m-am îmbrăcat cu surtucul şi mi-am pus cravata.

— Ce-i cu tine? mă întrebă maică-mea. Nici nu eşti încă student şi Dumnezeu ştie dacă vei lua examenul! Gândeşte-te că de-abia ți-am făcut tunica. Cred că n-ai de gând s-o arunci.

— Doar avem invitați, am îngânat eu cu disperare.

— Aş! Ce mai invitați!...

A trebuit să mă supun. Mi-am pus tunica în locul

surtucului, dar mi-am păstrat cravata. Prințesa şi fiica ei sosiră cu o jumătate de oră înainte de masă; bătrâna îşi pusese un şal galben peste rochia ei verde, pe care o ştiam, şi pe cap o bonetă demodată, cu panglici de culoarea focului. Începu imediat să vorbească de polițele ei, suspina, se plângea de sărăcia ei, „se văicărea" şi nu se grozăvea deloc; priza tutun cu zgomot, şi se răsucea pe scaun când la dreapta când la stânga, cu acelaşi aer nestingherit. Părea să uite că este prințesă. În schimb Zinaida se lua foarte în serios, părea că vrea să-şi păstreze rangul de adevărată prințesă. Chipul ei avea o expresie rece, neclintită, aproape trufaşă, încât nici nu-i mai recunoşteam privirile şi zâmbetul, cu toate că sub noua ei înfățişare îmi părea tot atât de frumoasă. Era îmbrăcată într-o rochie de lână subțire, cu desene de un albastru deschis, părul îi cădea în bucle lungi de-a lungul obrajilor, după moda englezească, şi această pieptănătură se potrivea de minune cu expresia rece a feței sale. În tot timpul mesei, tatăl meu a stat alături de dânsa şi, cu politețea lui obişnuită, plină de delicatețe şi linişte, s-a ocupat de vecina lui. Îi arunca din când în când câte o privire, iar ea îl privea uneori atât de ciudat, aproape cu duşmănie. Se vorbea franțuzeşte. Îmi amintesc că mă mirase accentul perfect al Zinaidei. După obiceiul ei, prințesa nu se jena deloc: mânca mult şi lăuda mâncărurile. Pesemne că mama era plictisită de ea, căci îi răspundea cu un fel de întristat dispreț; tata îşi încrunta din când în când privirile. Nici Zinaida nu-i plăcuse maică-mii,

— E foarte îngâmfată, spuse ea a doua zi. Şi dacă ar avea de ce, *avec sa mine de grisette!*[60]

— Tu, desigur, n-ai văzut niciodată grizete, răspunse tata.

— Şi slavă Domnului că n-am văzut!

— Da, slavă Domnului! Numai că nu văd cum poți să-ți faci o părere despre ele.

Zinaida nu-mi dădea nicio atenție. Îndată după masă prințesa se pregăti să-şi ia rămas bun.

---

[60] Cu mutra ei de femeie uşuratică! (fr.)

— Am toată încrederea în protecția dumneavoastră. Maria Nilcolaevna şi Piotr Vasilievici, spuse ea către părinții mei cu glas cântat. Ce să faci? Au fost şi vremuri bune, dar au trecut. Iată şi eu ce nobilă... mare onoare când n-ai ce mânca! adăugă ea cu un râs respingător.

Tata se înclină respectuos şi o conduse până la uşa antreului. Eu stăteam alături, îmbrăcat în tunica mea prea scurtă, cu ochii în pământ, ca un osândit la moarte. Felul în care se purtase Zinaida față de mine mă lovise crunt. Mare îmi fu mirarea când, trecând pe lângă mine, ea îmi şopti repede, cu o privire duioasă:

— Vino neapărat la noi, pe la ora opt... Am schițat doar un gest cu mâinile, dar ea se şi depărtase, acoperindu-şi capul cu o eşarfă albă.

VII

LA ORA OPT FIX, ÎMBRĂCAT CU surtucul, cu părul umflat, dat peste cap, am intrat în antreul pavilionului unde locuia prințesa. Bătrânul servitor mă privi cu o mutră posacă şi se ridică în silă de pe scaun. Din salon se auzeau glasuri pline de veselie. Am deschis uşa şi, surprins, am făcut un pas înapoi: în mijlocul odăii, cocoțată pe un scaun, prințesa cea tânără ținea în mâini o pălărie bărbătească. În jurul ei se îngrămădeau cinci bărbați, străduindu-se să prindă ceva cu mâna din pălărie, în timp ce ea o ridica tot mai sus şi o scutura cu putere. Zărindu-mă, strigă:

— Staţi puțin! Iată un nou musafir! Trebuie să-i dăm şi lui un bilet! şi, sărind sprinten de pe scaun, mă prinse de manşeta hainei. Vino, spuse ea, ce aşteptați? Domnilor, permiteți-mi să vă prezint pe domnul Voldemar, fiul vecinului nostru. Dumnealor, adăugă ea, întorcându-se spre mine şi arătând pe fiecare dintre oaspeți în parte, sunt: contele Malevski, doctorul Luşin, poetul Maidanov,

căpitanul în rezervă Nirmaţki şi ofiţerul de husari Belovzorov, pe care l-ai mai văzut pe aici. Şi doresc să fiţi buni prieteni!

Eu mă fâstâcisem atât de tare, încât nu m-am înclinat în faţa nimănui; în persoana doctorului Luşin am recunoscut pe domnul acela negricios, care mă făcuse fără milă de ruşine în grădină; ceilalţi îmi erau necunoscuţi.

— Conte! urmă Zinaida. Scrie şi pentru domnul Voldemar un bilet.

— Asta nu e drept, răspunse, cu un uşor accent polonez, contele, un bărbat frumos, smead, îmbrăcat foarte elegant, cu ochii căprui, expresivi, cu nasul fin şi cu o mustăcioară subţire deasupra gurii foarte mici. Dumnealui n-a luat parte la „gajul" nostru.

— Da, e nedrept, repetară Belovzorov şi domnul care fusese prezentat căpitan în rezervă, un om spre patruzeci de ani, cu obrazul ciupit de vărsat, cu părul creţ ca al unui negru, niţel adus din spate, cu picioarele arcuite şi îmbrăcat într-o tunică militară fără epoleţi şi descheiată.

— Îţi poruncesc să scrii biletul, repetă prinţesa. Ce înseamnă răzvrătirea asta? Domnul Voldemar se află pentru prima oară în mijlocul nostru şi deocamdată nu se va supune regulilor jocului. Nu mai bombăniţi, scrieţi, aşa vreau eu.

Contele ridică din umeri şi aplecându-şi fruntea, supus, luă pana în mâna lui albă şi împodobită cu inele, rupse o bucată de hârtie şi începu să scrie.

— Cel puţin, daţi-mi voie să-i explic domnului Voldemar cam despre ce e vorba, începu Luşin cu glas ironic, pentru că s-a fâstâcit de tot. Iată, tinere domn, jocul acesta se cheamă „gajuri"; prinţesa a fost pedepsită, iar celui ce va reuşi să scoată biletul norocos i se va permite să-i sărute mânuţa. Ai înţeles ceea ce am spus?

I-am aruncat numai o privire şi am rămas neclintit ca într-un vis, dar prinţesa sări în picioare pe scaun şi începu să scuture pălăria din nou. Toţi se îngrămădiră în jurul ei şi eu după dânşii.

— Maidanov, se întoarse prințesa către un tânăr cu fața uscățivă, cu ochii mici şi miopi, cu părul negru şi exagerat de lung, dumneata, în calitate de poet, trebuie să fii mărinimos şi să cedezi biletul domnului Voldemar, ca să aibă două şanse de câştig, în loc de una.

Dar Maidanov dădu negativ din cap, fluturându-şi pletele. Am băgat cel din urmă mâna în pălărie; am scos un bilet şi l-am desfăcut. Doamne! Ce s-a petrecut cu mine, când am văzut, scrie pe el: „O sărutare".

— Sărutare! am exclamat fără să vreau.

— Bravo! A câştigat, strigă prințesa. Ce bine-mi pare! Se dădu jos de pe scaun şi mă privi într-un chip atât de deschis şi de dulce, încât inima mi se strânse în piept. Pe dumneata nu te bucură? mă întrebă ea.

— Pe mine?... bâiguii eu.

— Nu-mi vinzi biletul? îmi trânti în ureche Belovzorov. Îți dau o sută de ruble.

I-am răspuns husarului cu o privire atât de plină de indignare, încât Zinaida bătu din palme, iar Luşin strigă: „Bravo!"

— Dar, urmă el, în calitate de maestru de ceremonii, mă simt obligat să supraveghez executarea întregului protocol. Domnule Voldemar, lasă-te pe un genunchi! Aşa se obişnuieşte la noi!

Zinaida se ridică în fața mea, îşi înclină capul într-o parte, ca şi cum ar fi vrut să mă privească mai îndeaproape şi îmi întinse mâna cu un aer de demnitate. Ochii mei se întunecară, am vrut să pun un genunchi în pământ, dar am îngenuncheat de-a binelea şi mi-am apropiat buzele atât de stângaci de degetele Zinaidei, încât mi-am zgâriat vârful nasului de unghiile ei.

— Bine! strigă Luşin şi mă ajută să mă ridic de jos.

Jocul de-a „gajurile" urmă mai departe. Zinaida mă invită să stau alături de ea. Şi câte pedepse a mai născocit! Printre altele, îi venise rândul să facă pe „statuia" şi l-a ales drept piedestal tocmai pe urâtul Nirmațki. Îi porunci să se culce pe jos şi să-şi aplece capul până la pământ. Râsetele nu încetau

nicio clipă. Mie, ca unui tânăr crescut sever, în singurătate, într-o casă boierească sobră, toată gălăgia şi tot zgomotul acesta, lipsit de etichetă, toată această veselie aproape sălbatică, legăturile acestea neobişnuite cu nişte oameni necunoscuţi mi se urcaseră la cap ca vinul. Începui să râd şi să vorbesc mai tare decât ceilalţi, încât până şi prinţesa cea bătrână, care şedea în odaia de alături cu un slujbaş de la bariera Iverskaia, care fusese chemat în consultaţie, ieşi să mă privească. Mă simţeam atât de fericit, încât nu-mi păsa de nimic şi nu dădeam nicio importanţă glumelor şi privirilor piezişe. Zinaida continua să-mi acorde toată atenţia ei şi nu mă lăsa să mă depărtez de lângă ea. La una dintre pedepse îmi veni rândul să stau alături de ea, acoperiţi amândoi cu acelaşi şal de mătase; trebuia să-i spun un „secret" al meu. Îmi aduc aminte cum capetele noastre s-au pomenit deodată într-un întuneric înăbuşitor şi parfumat şi cum îi străluceau în întuneric ochii, atât de aproape şi atât de mari; simţeam suflarea călduţă a buzelor întredeschise, îi vedeam dinţii sclipind, vârfurile buclelor mă gâdilau şi mă dogoreau. Eu tăceam; ea zâmbea şiret şi tainic; în sfârşit, îmi şopti: „Ei, ce este?" Eu doar roşeam, râdeam, întorceam capul, şi abia îndrăzneam să răsuflu. Până la urmă „gajul" ne plictisi şi am trecut la alt joc: „sforicică"! Doamne! Doamne! Ce bucurie am simţit când, din pricină că nu eram atent la joc, ea, pe neaşteptate, m-a lovit tare peste degete. Şi când, după aceea, căutam cu tot dinadinsul să mă prefac neatent, iar ea, anume ca să mă întărâte, nu-mi atingea deloc mâinile pe care i le întindeam!

Şi ce n-am făcut noi în seara aceea! Am cântat la pian, am cântat din gură, am dansat, am reprezentat *Tabăra ţiganilor,* l-am îmbrăcat pe Nirmaţki în urs şi l-am adăpat cu apă sărată. Contele Malevski ne-a arătat tot felul de boscării cu cărţile de joc; la sfârşit, amestecându-le, a împărţit cărţile pentru whist, având grijă să-şi dea toate „atu"-urile şi pentru aceasta a fost „felicitat" de Luşin. Maidanov ne-a declamat câteva fragmente din poemul său *Ucigaşul* (acţiunea se petrece chiar în epoca de înflorire a romantismului), pe care

voia să-l editeze într-un volum cu o copertă neagră şi cu titlul de culoarea sângelui. Slujbaşului de la bariera Iverskaia i-au furat şapca de pe genunchi şi l-au silit să o răscumpere jucând o căzăcească. L-au îmbrăcat pe bătrânul Vonifati cu o scufie, iar prinţesa cea tânără şi-a pus pe cap o pălărie bărbătească. Nu aş putea să le înşir pe toate. Numai Belovzorov a stat mai tot timpul într-un colţ, încruntat şi supărat... Câteodată ochii i se aprindeau de mânie; se înroşea şi părea că, dintr-un moment în altul, se va năpusti asupra noastră şi ne va împrăştia în toate părţile ca pe nişte surcele. Dar prinţesa îi arunca din când în când câte o privire, îl ameninţa cu degetul şi el se ghemuia din nou în colţul lui.

Până la urmă, am obosit cu toţii. Bătrâna prinţesă, cu toate că spunea că nu oboseşte aşa de uşor şi că n-o supără niciun fel de zgomot, se simţi obosită şi dorea acum să se odihnească. După ora unsprezece, fu servit un supeu alcătuit dintr-o bucată de brânză veche şi uscată şi dintr-un fel de pateuri reci cu şuncă. Mi s-au părut mai gustoase decât orice fel de alte pateuri; s-a servit o singură sticlă de vin, dar o sticlă foarte curioasă, neagră şi cu gâtul umflat, iar vinul mirosea a vopsea roşie; de altfel, nimeni nu se atinse de el. Copleşit de fericire şi de oboseală, am plecat. La despărţire, Zinaida îmi strânse mâna puternic şi îmi zâmbi enigmatic.

Noaptea apăsătoare şi umedă se năpusti în obrajii înfierbintaţi. Părea că se pregăteşte de furtună; norii negri se adunau din ce în ce mai mulţi şi alunecau pe cer, preschimbându-şi întruna contururile fumurii. Vântul neliniştit clătina frunzişul arborilor întunecaţi şi, departe, undeva în zare, tunetul bubuia cu îndârjire.

M-am strecurat în odaia mea, pe scara din dos. Servitorul dormea pe duşumea şi am fost nevoit să sar peste el. Se trezi, mă văzu şi îmi spuse că maică-mea era din nou supărată pe mine şi că voise să-l trimită după mine, dar că tata o oprise. (Niciodată până atunci nu mă culcasem fără să-i spun noapte bună maică-mii şi fără să-i cer

binecuvântarea.) Dar ce puteam să fac!

I-am spus servitorului că mă voi dezbrăca singur şi mă voi culca... Am stins lumânarea... dar nu m-am dezbrăcat şi nici nu m-am culcat.

M-am aşezat pe scaun şi am stat aşa multă vreme, ca prins de o vrajă... Ceea ce simțeam era atât de nou şi atât de dulce... Şedeam nemişcat, aruncând câte o privire în jurul meu, răsuflăm încet şi râdeam din când în când, în tăcere; îmi aminteam şi mă înfioram în sinea mea la gândul că sunt îndrăgostit, că aceasta e iubirea. Chipul Zinaidei îmi luneca uşor prin fața ochilor, ca în ceață, dar nu ajungea până la mine, buzele ei păstrau acelaşi zâmbet enigmatic, ochii mă priveau pieziş, duios, întrebător... ca în clipa când mă despărțisem de ea. În sfârşit mă ridicai, mă apropiai de pat în vârful picioarelor şi, fără să mă dezbrac, îmi pusei cu multă grijă capul pe pernă, ca şi cum m-aş fi temut să nu tulbur, printr-o mişcare prea iute, tot ce îmi umplea sufletul...

M-am culcat, dar n-am putut să închid ochii. După un timp, am văzut că fâşii slabe de lumină pătrund în odaie; m-am ridicat şi m-am uitat pe fereastră: pervazurile ei se desprindeau desluşit în lumina cețoasă şi tainică a geamurilor albe. „Furtuna", mă gândii eu. Dar era foarte departe, nu se auzea încă tunetul, numai pe cer țâşneau întruna fulgere palide, prelungi şi răsfirate, care tremurau şi se zbateau ca aripile unei păsări pe moarte. M-am ridicat, m-am apropiat de fereastră şi am stat să privesc până-n zori. Fulgerele nu încetau nicio clipă, era, cum se spune în popor, o „noapte a vrăbiilor". Priveam câmpia nisipoasă şi liniştită, întinsul întunecat al parcului Neskucinîi, fațadele gălbui ale clădirilor îndepărtate, care parcă tresăreau la fiecare fulgerare cât de slabă. Priveam şi nu puteam să-mi iau ochii de la geam. Fulgerele mute, licăririle stăpânite mi se păreau că sunt nişte răspunsuri la dorințele tăcute şi tainice, care izbucneau în mine. Se făcea ziuă, zorile presărau cerul cu pete purpurii aprinse. Odată cu soarele, fulgerele păleau şi se pierdeau; ele pâlpâiră tot mai rar şi, în sfârşit, pieriră

înecate în lumina senină şi înviorătoare a zilei ce se năştea...

Şi în mine se stinseseră toate fulgerele. Eram cuprins de o adâncă oboseală şi linişte... dar imaginea Zinaidei nu contenea să lunece, biruitoare, prin inima mea. Chiar şi imaginea aceasta părea însă liniştită, ea se desprindea tot mai mult de celelalte chipuri antipatice care o înconjurau, ca o lebădă care se ridică peste ierburile unei mlaştini; iar eu, adormind, m-am aruncat, în gând, pentru ultima oară la picioarele ei, cu adoraţie, de bun rămas...

O, dulce simţire, sunete armonioase, bunătate şi pace a sufletului adânc mişcat, duioşie a primelor tresăriri ale iubirii, unde sunteţi? Unde sunteţi?

VIII

A DOUA ZI, CÂND AM COBORÂT SĂ iau ceaiul, mama m-a dojenit, dar cu mai multă îngăduinţă decât mă aşteptam. M-a pus să-i povestesc cum am petrecut în ajun. I-am răspuns în câteva cuvinte, lăsând deoparte multe dintre amănunte şi silindu-mă să fac să pară totul cât mai nevinovat.

— Oricum, ei nu par să fie nişte oameni *comme il faut*[61], spuse maică-mea, şi tu n-ai ce căuta la ei, ai face mai bine să înveţi pentru examen.

Fiindcă ştiam că grija maică-mii în privinţa studiilor mele se va mărgini la aceste puţine cuvinte, am crezut că e mai bine să n-o contrazic; dar, după ceai, tata mă luă de braţ şi, când ajunserăm în grădină, mă puse să-i povestesc tot ce am văzut la Zasekini.

Tatăl meu avea o ciudată influenţă asupra mea şi ciudate erau şi raporturile dintre noi! Aproape nici nu se ocupa de educaţia mea, dar nu mă umilea niciodată, îmi respecta libertatea şi era chiar, să zicem, politicos... Însă rămânea

[61] Cumsecade. (fr.)

mereu distant față de mine... Îl iubeam şi îl admiram şi mi se părea că e un bărbat desăvârşit şi, doamne, cât de mult m-aş fi legat de dânsul, dacă n-aş fi simțit în orice împrejurare mâna lui, care mă îndepărta! În schimb, atunci când voia, ştia, cu un singur cuvânt, cu un singur gest, să trezească numaidecât în mine o încredere nemărginită. Inima mea se deschidea, stăteam de vorbă cu dânsul, ca şi cum aş fi vorbit cu un prieten mai înțelept sau cu un învățător plin de îngăduință... apoi mă părăsea pe neaşteptate şi mâna lui mă îndepărta din nou şi, deşi în chip mângâietor şi duios, totuşi mă îndepărta.

Câteodată îl apuca veselia, atunci era gata să zburde şi să facă pozne cu mine, ca un băiețaş (îi plăcea orice mişcare fizică violentă). O dată, numai o singură dată, m-a mângâiat cu atâta duioşie, încât eram gata să plâng... Dar atât veselia, cât şi duioşia lui dispăruseră fără urme şi ceea ce se petrecea între noi nu-mi dădea nicio nădejde în viitor, ca şi cum totul n-ar fi fost decât un vis. Se întâmpla să-i privesc fața inteligentă, frumoasă şi luminoasă, şi atunci inima îmi tresărea şi toată ființa mea se avânta spre dânsul. El, ca şi cum ar fi simțit ce se petrece în mine, mă lovea uşurel din fugă pe obraz, apoi se depărta, ori se adâncea în vreo îndeletnicire sau, dus pe gânduri, se închidea în sine cum numai el ştia s-o facă, iar eu de asemenea mă închideam numaidecât în mine şi deveneam tot atât de rece ca şi dânsul. Rarele lui gesturi de afecțiune față de mine nu erau stârnite niciodată de rugămințile mele mute, dar care se puteau ghici uşor; ele izbucneau întotdeauna pe neaşteptate. Cu mult mai târziu, meditând asupra caracterului tatălui meu, am ajuns la concluzia că el nu avea timp pentru mine şi nici pentru viața de familie; îi plăcea altceva şi se bucura pe deplin de acest altceva. „Ia din viață tot ce poți, dar nu te dărui altuia; să-ți aparții ție, aici e toată filosofia vieții", îmi spusese cândva. Altă dată, ca tânăr democrat ce eram, am început să discut despre libertate în prezența lui (era într-una din zilele lui „bune", cum le spuneam, când puteai să stai de vorbă cu el despre orice).

— Libertatea? repetă. Dar ştii tu ce poate da omului libertatea?

— Ce?

— Voința, voința proprie şi stăpânirea de sine. Ele sunt mai de preț decât libertatea. Numai să ştii să vrei, şi vei fi liber şi vei putea să porunceşti.

Tata, mai presus de toate, voia să-şi trăiască viața din plin... şi a trăit-o: poate presimțea că nu-i va fi dat să se bucure prea mult de această „filosofie" a vieții: a murit la patruzeci şi doi de ani.

I-am povestit, cu toate amănuntele, vizita mea la Zasekini. El mă ascultă cam distrat, aşezat pe bancă şi desenând ceva cu vârful cravaşei pe nisip. Surâdea din când în când, îmi arunca uneori o privire luminoasă şi mucalită, mă îmboldea cu întrebări scurte şi cu obiecțiile sale. La început, nici nu îndrăzneam să pronunț numele Zinaidei, dar n-am putut să mă stăpânesc şi am început s-o ridic în slavă cu laudele mele. Tata zâmbea mereu. Apoi căzu pe gânduri, e întinse şi se ridică.

Mi-am amintit că, ieşind din casă, poruncise să i se pună şaua pe cal. Era un călăreț minunat şi putea să stăpânească cei mai sălbatici cai; în această privință îl întrecea chiar şi pe domnul Reri.

— Mă iei cu tine, tată? îl întrebai eu.

— Nu, îmi răspunse şi fața lui îşi recapătă expresia obişnuită de indiferență şi duioşie. Du-te singur, dacă vrei, şi spune-i vizitiului că eu nu mai încalec.

Se întoarse cu spatele spre mine şi se îndepărtă în grabă. L-am urmărit din ochi până a dispărut după poartă. Vedeam cum pălăria lui aluneca de-a lungul gardului. Intră la Zasekini.

Rămase acolo aproape o oră şi pe urmă plecă îndată în oraş şi nu se întoarse decât spre seară.

După-masă m-am dus la Zasekini. În salon nu se afla decât prințesa cea bătrână. Văzându-mă, se scărpina în cap, pe sub bonetă, cu vârful unei andrele, şi mă întrebă deodată dacă pot să-i transcriu o cerere.

— Cu plăcere, i-am răspuns eu şi m-am aşezat pe marginea unui scaun.

— Numai, vezi, să scrii cu litere mai mari, spuse prinţesa, întinzându-mi o hârtie mâzgălită, ai putea să mi-o faci, maică, chiar pentru astăzi?

— Chiar azi o transcriu.

Uşa odăii de alături se întredeschise şi prin crăpătură apăru faţa Zinaidei: palidă, gânditoare, cu părul lăsat pe spate neglijent. Se uită la mine cu ochi mari şi reci şi închise încet uşa.

— Zina, ei, Zina! strigă bătrâna.

Zinaida nu răspunse nimic. Am plecat cu cererea bătrânei şi toată seara am stat aplecat deasupra ei.

IX

„PASIUNEA" MEA ÎNCEPU DIN ZIUA aceea. Îmi amintesc că simţeam atunci ceea ce simte un om care intră într-o slujbă: nu mai eram un băieţaş, ci un îndrăgostit. Am spus că pasiunea mea începu din ziua aceea, dar aş fi putut să adaug că şi suferinţele mele începură tot din aceeaşi zi. Mă topeam în lipsa Zinaidei, nu puteam să mă gândesc la nimic altceva, totul îmi cădea din mâini, şi zile întregi nu izbuteam să-mi iau gândul de la ea... Mă topeam... dar nici când era de faţă nu mă simţeam mai bine. Eram gelos şi îmi recunoşteam nimicnicia; mă supăram prosteşte şi mă prosternam în faţa ei tot atât de prosteşte. Cu toate acestea, o putere de neînvins mă atrăgea spre ea şi tresăream fără să vreau de fericire ori de câte ori păşeam peste pragul odăii ei. Zinaida ghici numaidecât că mă îndrăgostisem de ea, eu nici nu mă gândeam să-mi ascund sentimentul; se amuza de pasiunea mea, mă amăgea, mă răsfăţa şi mă chinuia. E plăcut să fii pentru altul singurul izvor, cauza atotputernică şi lipsită de răspundere a marilor bucurii şi a durerilor celor mai adânci

– iar eu eram în mâinile Zinaidei ca o ceară moale. De altfel, nu numai eu mă îndrăgostisem de ea, toți bărbații care veneau în casă erau nebuni după dânsa şi ea îi ținea pe toți legați, la picioarele ei. Îi plăcea să trezească în ei când speranțe, când temeri, să-i joace după dorințele ei (ceea ce numea ea a bate pe oameni cap în cap), dar lor nici nu le trecea prin gând să i se împotrivească, ci i se supuneau de bunăvoie. În toată ființa ei, plină de viață şi de frumusețe, era un amestec atrăgător de şiretenie şi de nepăsare, de artificiu şi de simplitate, de liniște şi vioiciune; în tot ceea ce făcea şi spunea, în orice gest al ei, se simțea un farmec suav şi uşor, se oglindea personalitatea ei puternică şi liberă. Fața i se schimba necontenit, juca, exprimând, aproape în acelaşi timp, o uşoară ironie, melancolie şi pasiune. Sentimentele cele mâi contradictorii, repezi şi uşoare ca umbra norilor pe o zi cu soare, şi cu vânt, treceau neîncetat în ochii şi pe buzele ei.

Avea nevoie de fiecare dintre admiratorii ei. Belovzorov, pe care-l numea când „ursul meu”, când pur şi simplu „al meu”, s-ar fi aruncat cu plăcere şi în foc pentru ea; neavând mare încredere în aptitudinile sale intelectuale, sau alte calități, el o tot cerea în căsătorie, dându-i a înțelege că ceilalți nu ştiu decât să flecărească. Maidanov se potrivea cu latura poetică a sufletului ei: bărbat destul de rece, ca mai toți scriitorii, căuta s-o convingă, poate ca şi pe el însuşi, că o adoră şi o cânta în poeme fără sfârşit, pe care i le recita cu o însuflețire exagerată şi sinceră totodată. Ea îl simpatiza, dar îl şi zeflemisea puțin, nu-l prea credea şi, după ce îi asculta toate mărturisirile, îl silea să citească din Puşkin, pentru ca, după cum spunea ea, „să se purifice aerul”. Luşin, doctorul atât de ironic şi de cinic în vorbă, o cunoştea mai bine decât toți şi o iubea mai mult decât ceilalți cu toate că îi făcea mustrări şi când era de față, şi când lipsea. Ea îl stima, dar nu-i trecea nimic cu vederea şi, când găsea momentul potrivit, îl făcea să simtă că e în mâna ei, cu o răutăcioasă plăcere. „Sunt o cochetă fără inimă, am o fire de comediantă, îi spusese odată, în prezența mea. Ei bine!

Dă-mi mâna; am s-o străpung cu un ac, ai să te ruşinezi de tânărul acesta, are să te doară, cu toate acestea, dumneata, omul adevărului, vei binevoi să râzi.“ Luşin se înroşi, se întoarse, îşi muşcă buzele, dar sfârşi prin a-i întinde mâna. Ea îl înțepă şi el începu într-adevăr să râdă... râdea şi ea, înfigând acul destul de adânc, cu privirea pironită în ochii lui pe care el zadarnic căuta să-i ferească într-o parte...

Legăturile dintre Zinaida şi contele Malevski le înțelegeam cel mai puțin. El era frumos, îndemânatic şi inteligent, dar era ceva îndoielnic şi fals în el de care-mi dădeam seama şi eu, care aveam numai şaisprezece ani, şi mă miram cum nu simțea Zinaida acest lucru. Ori poate că ea observase această falsitate, dar nu-l disprețuia pentru aceasta. O educație greşită, cunoştințe şi obiceiuri ciudate, veşnica prezență a mamei sale, sărăcia şi neorânduiala din casă, totul, începând cu libertatea de care se bucura tânăra fată, precum şi conştiința superiorității ei asupra celor care o înconjurau, dezvoltaseră în ea o nepăsare aproape disprețuitoare şi o făcuseră prea puțin exigentă. Orice se întâmpla, fie că venea Vonifati şi spunea că zahărul s-a isprăvit, fie că ieşea la iveală vreo intrigă urâtă, fie că se certau oaspeții între ei, ea se mulțumea să-şi scuture buclele şi să spună: „fleacuri!“ şi prea puțin îi păsa.

Dar când Malevski se apropia de dânsa, strecurându-se viclean ca o vulpe şi sprijinindu-se grațios de speteaza scaunului şi începea să-i şoptească la ureche ceva cu un zâmbet îngâmfat şi linguşitor, iar ea, încrucişându-şi mâinile la piept, se uita la el atentă şi zâmbea, dând din cap, tot sângele se aprindea în mine.

— Ce plăcere îți face să primeşti vizitele domnului Malevski? am întrebat-o într-una din zile.

— Are o mustăcioară minunată, răspunse ea. Dar asta nu te priveşte pe dumneata.

— Să nu crezi că-l iubesc, îmi spuse ea altă dată, nu, eu nu pot să iubesc pe aceia pe care-i privesc de sus în jos. Mi-ar trebui cineva care să-mi înfrângă firea. Dar Dumnezeu e milostiv, n-am să dau de aşa ceva niciodată. N-am să cad

în mâna nimănui, nu, nu!

— Aşadar, n-ai să iubeşti niciodată?

— Oare pe dumneata nu te iubesc? spuse ea şi mă lovi uşor peste vârful nasului cu mănuşa.

Zinaida se amuza pe seama mea. Timp de trei săptămâni ne-am întâlnit în fiecare zi şi ce n-a făcut ea din mine?! Venea destul de rar pe la noi. Dar mie nu-mi părea rău de aceasta. În casa noastră, ea se preschimba într-o domnişoară, într-o prinţesă, şi eu mă simţeam străin lângă ea. Mă temeam să nu mă dau de gol faţă de mama, care nu o prea vedea cu ochi buni pe Zinaida şi ne urmărea cu duşmănie. De tata nu mă temeam; el părea că nu mă lua în seamă; vorbea destul de puţin cu ea, dar într-un fel deosebit de pedant şi serios. Încetasem să mai lucrez, să mai citesc, nu mă mai plimbam prin împrejurimi, nici nu mai călăream. Mă învârteam mereu, ca un gândac legat de un picior, în jurul pavilionului atât de drag; mi se părea că aş fi fost în stare să rămân acolo o veşnicie. Dar lucrul acesta era cu neputinţă, maică-mea mă mustra şi chiar Zinaida mă alunga uneori. Atunci mă închideam în odaia mea sau mă ascundeam în colţul cel mai îndepărtat al grădinii, mă urcam pe ruinele zidului înalt, de piatră, al serei noastre, lăsând picioarele să-mi atârne de-a lungul pereţilor care dădeau în drum, şi stăteam aşa ore întregi privind, privind, fără să văd nimic. În preajma mea zburau fluturi albi şi leneşi prin urzicile prăfuite; câte o vrabie îndrăzneaţă se aşeza pe o cărămidă roşie, pe jumătate spartă, de alături, şi ciripea supărător, scuturându-şi trupul întruna şi zburlindu-şi codiţa; ciorile tot se mai fereau de mine, croncăneau rareori, cocoţate sus, în vârful mesteacănului pleşuv; soarele şi vântul se jucau uşurel prin ramurile lui firave; sunetul clopotelor de la mănăstirea Donskoi s-auzeau din când în când, liniştit şi trist; iar eu şedeam, priveam, ascultam, şi toată fiinţa mea era cuprinsă de un simţământ necunoscut în care se îmbinau tristeţea şi bucuria, presimţirea viitorului, dorinţa şi frica de a trăi. Dar pe atunci nu înţelegeam nimic din toate acestea, n-aş fi putut să-mi

definesc starea sau, poate, la tot ce mă frământa aş fi dat un singur nume – numele Zinaidei.

Iar Zinaida continua să se joace cu mine ca pisica cu şoarecele. Ori cocheta cu mine şi eu mă pierdeam şi mă topeam pe picioare; ori mă respingea brusc şi nu mai îndrăzneam nici să mă apropii de ea, nici s-o mai privesc.

Îmi amintesc că fusese foarte rece față de mine mai multe zile de-a rândul, mă descurajasem şi intram cu teamă în pavilion la ei, căutând să stau mai mult cu bătrâna, cu toate că tocmai în perioada asta ea țipa şi ocăra foarte mult: afacerile cu polițele îi mergeau foarte prost, chiar avusese două discuții cu comisarul.

Într-o zi când treceam prin grădină, pe lângă gardul care îmi era atât de cunoscut, o zării pe Zinaida, stând pe iarbă, sprijinită în coate, cu obrazul în mâini, nemişcată. Am vrut să mă îndepărtez de ea, pe furiş, dar ea îşi ridică fruntea deodată şi îmi făcu un semn poruncitor. Am încremenit, căci n-am înțeles din prima clipă ce vrea. Ea repetă semnul. Îndată am sărit peste gard şi m-am apropiat de dânsa bucuros, dar ea mă opri cu privirea şi îmi arătă cărarea ce se afla la doi paşi de mine. Încurcat, nemaiştiind ce să fac, m-am pus în genunchi la marginea cărării. Era atât de palidă, o tristețe amară, o oboseală atât de adâncă se răsfrângea din fiecare trăsătură a ei, încât inima mi se strânse şi şoptii fără să vreau:

— Ce ai?

Zinaida întinse mâna, rupse un fir de iarbă, îl muşcă şi apoi îl azvârli departe.

— Mă iubeşti mult? mă întrebă ea, în sfârşit. Nu-i aşa?

N-am răspuns nimic. Ce-aş fi putut să-i răspund?

— Da, spuse ea fără să-şi ia privirea de la mine. Aşa e... Aceiaşi ochi, adăugă ea, căzând pe gânduri şi acoperindu-şi fața cu mâinile. Mi-e silă de toate, şopti, aş pleca la marginea lumii, nu pot să rabd asta, nu pot să învinq... Ce mă aşteaptă în viitor?... Ah, ce greu îmi este. Doamne, ce greu!

— De ce? o întrebai sfios.

Zinaida nu-mi răspunse, dădu numai din umeri. Eu stam

tot în genunchi şi o priveam cu o tristeţe adâncă. Fiecare cuvânt al ei mi se înfigea în inimă. În clipa aceea cred că mi-aş fi dat bucuros viaţa, numai să nu mai sufere. O priveam şi totuşi nu puteam să înţeleg de ce îi este atât de greu. Şi-mi înfăţişam în închipuire cum, într-o clipă de tristeţe de neînvins, se dusese în grădină şi se prăbuşise la pământ, ca secerată. În jurul nostru era atâta lumină şi verdeaţă, vântul foşnea printre frunzele pomilor, mişcând uneori o crenguţă lungă dintr-un tufiş de zmeură deasupra capului Zinaidei. Uguiau pe aproape porumbeii şi zumzăiau albinele, zburând jos prin iarba rară. Deasupra noastră, cerul era albastru şi mângâietor, iar eu eram, totuşi, atât de trist...

— Spune-mi versuri, rosti Zinaida, cu jumătate dr glas şi se rezemă într-un cot. Îmi place cum le reciţi. Le cânţi întrucâtva, dar nu e nimic, e un fel tineresc de a recita. Recită-mi *Pe colinele Gruziei.* Dar şezi jos mai întâi.

M-am supus şi am recitat *Pe colinele Gruziei.*

— „Nu poate să nu iubească", repetă Zinaida. Poezia redă ceea ce nu există, ceea ce este mai frumos decât realitatea şi este chiar mai aproape de adevăr... Iată în ce constă frumuseţea ei. „Nu poate să nu iubească", ar vrea şi nu poate! Tăcu iar; deodată tresări şi se ridică în picioare: Să mergem. Maidanov e cu mama. Mi-a adus un poem al său şi cu toate astea l-am părăsit. Acum e amărât şi el... ce să fac! Aveţi să aflaţi odată... şi să n-o luaţi în nume de rău.

Zinaida îmi strânse mâna grăbită şi porni în fugă înaintea mea. Ne-am întors la pavilion. Maidanov începu să ne citească din poemul său *Ucigaşul,* tipărit de curând, dar eu nu-l ascultam. Declama, cu glas cântat, iambii de patru picioare, rimele se succedau şi răsunau sec şi strident, ca nişte clopoţei; eu mă uitam mereu la Zinaida şi mă sileam să înţeleg sensul ultimelor ei cuvinte...

„Poate-un rival misterios
Te-a cucerit fără să vrei?"

strigă deodată pe nas Maidanov, şi privirile mele se întâlniră cu ale Zinaidei. Ea îşi lăsă ochii în jos şi sângele îi năvăli în obraji. Văzui că se înroşise şi un fior de spaimă trecu prin mine. Eram gelos pe ea demult, dar abia în clipa aceea îmi fulgeră prin minte gândul că iubeşte: „Doamne! E îndrăgostită!“

X

DIN CLIPA ACEEA AU ÎNCEPUT adevăratele mele suferinţe. Îmi chinuiam mintea, mă gândeam şi mă răzgândeam şi, stăruitor, pe cât mi-era cu putinţă, o urmăream în ascuns pe Zinaida. Era o schimbare în ea – aceasta era vădit: pleca să se plimbe singură şi se plimba mult; uneori, nici nu se mai arăta în mijlocul oaspeţilor; stătea ore întregi în odaia ei. Mai înainte, nu se întâmpla aşa ceva. Eu ajunsesem foarte pătrunzător, cel puţin aşa mi se părea. „N-o fi ăsta? sau ăsta?“, mă întrebam neliniştit, în sinea mea, şi gândul îmi zbura de la un adorator al ei la altul. Mai primejdios decât toţi ceilalţi mi se părea contele Malevski (cu toate că mă ruşinam pentru Zinaida s-o recunosc).

Spiritul meu pătrunzător nu vedea însă mai departe de vârful nasului şi grija mea secretă nu scăpă celorlalţi. Cel puţin doctorul Luşin mă ghici destul de repede. De altfel, şi el se schimbase în ultimul timp, slăbise, râdea ca şi mai înainte, dar mai înfundat, mai răutăcios, mai scurt; o iritare, nervoasă înlocuise fără voie în el ironia uşoară şi cinismul pe care-l afişa altădată.

— Ce tot cauţi pe aici, tinere? m-a întrebat el odată, când am rămas singuri în salonul prinţesei Zasekina (prinţesa cea tânără nu se întorsese încă de la plimbare şi vocea stridentă a prinţesei bătrâne se auzea din subsol, unde o certa pe servitoare). Ar trebui să înveţi, să lucrezi, acum, cât eşti tânăr; şi dumneata ce faci?

— De unde puteți să știți că nu lucrez acasă? am răspuns eu cu oarecare îngâmfare şi, în acelaşi timp, destul de tulburat.

— Despre ce lucru poate fi vorbă? Ai altele în cap! Dar ce să spun... la anii dumitale, e firesc. Doar că alegerea nu e tocmai fericită. Nu vezi ce fel de casă e asta?

— Nu vă înțeleg, i-am răspuns eu.

— Nu mă înțelegi? Cu atât mai rău pentru dumneata. Eu am socotit că e de datoria mea să te previn. Noi, flăcăii tomnatici, putem să ne abatem pe aici: ce ni s-ar putea întâmpla? Noi suntem oameni căliți, pe noi nu ne răzbeşte aşa uşor, dar dumneata ai pielea încă fragedă. Aerul de aici e nesănătos, ai putea să te molipseşti, crede-mă!

— Cum aşa?

— Chiar aşa! Oare în momentul de față eşti sănătos? E normală starea dumitale? Oare ceea ce simți îți face bine?

— Dar ce simt? îi spusei eu. În adâncul sufletului meu, recunoşteam însă că doctorul are dreptate.

— Ei, tinere, tinere, urmă doctorul, cu o mutră care dădea acestor două cuvinte ceva extrem de jignitor pentru mine, nu te mai preface. La dumneata, slavă Domnului, tot ce ai în inimă ți-e scris pe față. De altfel, ce s-o mai lungim! Eu însumi n-aş mai călca pe aici... (doctorul strânse din dinți) dacă n-aş fi un om tot atât de sucit ca şi dumneata. Un lucru mă miră totuşi: cum de nu vezi, cu inteligența pe care o ai, ce se petrece în jurul dumitale?

— Dar ce se petrece? răspunsei, ciulind urechile.

Doctorul mă privi cu un fel de compătimire ironică.

— Bravo mie, rosti el ca pentru sine, trebuia să-i mai spun şi asta. Într-un cuvânt, adăugă el, ridicându-şi tonul, îți repet, atmosfera de aici nu-ți prieşte. Ți-o fi plăcând aici, dar nu-i de dumneata! Şi într-o seră miroase plăcut, dar nu e de trăit în ea. Mai bine ascultă-mă şi pune mâna iar pe cursul lui Kaidanov!

Prințesa cea bătrână intră şi începu să se plângă doctorului că o dor dinții. Apoi apăru Zinaida.

— Iată, adăugă prințesa, ceart-o, domnule doctor: toată

ziua bea apă cu gheață. Oare asta e sănătos pentru plămânii ei atât de slabi?

— De ce faci asemenea lucruri? întrebă Luşin.

— Dar ce se poate întâmpla?

— Ce? S-ar putea să răceşti şi să mori.

— E adevărat? Oare!? Ei şi?... N-ar fi nicio pagubă.

— Aşa! bombăni doctorul.

Prințesa plecă.

— Aşa, repetă Zinaida. Parcă îți aduce vreo bucurie viața? Uită-te împrejur... E ceva bun? Sau crezi că eu nu pot să înțeleg asta, că eu nu simt? Îmi face plăcere să beau apă cu gheață şi ai vrea să mă convingi cu seriozitate că viața asta merită să nu o sacrifici pentru o clipă de plăcere? Nici nu mai vorbesc de fericire!

— Ei da, răspunse Luşin, capriciu şi independență... aceste două cuvinte te caracterizează: toată ființa dumitale e cuprinsă în ele.

Zinaida râse nervos.

— Ai rămas în urmă, dragă doctore. Eşti un prost observator, ai rămas în urmă. Pune-ți ochelarii. Acum n-am timp de capricii, nu vreau să te păcălesc pe dumneata şi nici pe mine... Mare scofală!... Cât despre independență... Domnule Voldemar, adăugă Zinaida deodată, bătând din picior, te rog să nu faci o mutră atât de melancolică. Nu pot să sufăr să mă compătimească cineva. Şi se depărtă repede.

— E vătămătoare atmosfera asta pentru dumneata, tinere, mai repetă o dată Luşin.

XI

ÎN ACEEAŞI ZI, SEARA, SE ADUnară Ia Zasekini oaspeții obişnuiți ai casei; eram şi eu printre ei.

Veni vorba şi despre poemul lui Maidanov; Zinaida îl lăudă cu sinceritate.

— Dar, ştii ce? îi spuse ea. Dacă aş fi poet, aş alege alte subiecte. Poate că totul e o prostie, dar uneori îmi vin în cap nişte gânduri ciudate, mai ales când nu pot să dorm spre ziuă, când cerul începe să se facă trandafiriu şi cenuşiu. Eu, de pildă... Dar să nu râdeţi de mine...

— Nu! Nu! strigarăm noi într-un glas.

— Eu aş fi descris, urmă ea, încrucişându-şi braţele pe piept şi aţintindu-şi privirea într-un colţ, un grup de fete, noaptea, într-o luntre mare, pe un râu liniştit. Luna străluceşte, iar ele, îmbrăcate în alb şi cu cununi de flori albe pe cap, cântă ceva, ştiţi, ceva asemenea unui imn.

— Înţeleg foarte bine, spuneţi mai departe, adăugă Maidanov, visător şi grav.

— Deodată, zgomot, râsete, torţe, tamburine pe mal... O ceată de bacante aleargă în cântece şi strigăte. E treaba dumitale, domnule poet, să ne descrii tabloul, numai că eu aş fi vrut ca torţele să fie roşii, să fumege, ca ochii bancnotelor să lucească sub cununile care trebuie să fie de culoare închisă. Să nu lipsească, de asemenea, nici pieile de tigru, nici amforele şi nici aurul, cât mai mult aur.

— Unde să fie aurul? întrebă Maidanov, cu nările dilatate, dându-şi pe spate părul lins.

— Unde? Pe umeri, pe braţe, pe picioare, pretutindeni. Se spune că, în vechime, femeile purtau brăţări de aur la glezne. Bacantele îndeamnă fecioarele din luntre să vină la ele. Fecioarele au încetat să cânte imnul, nu pot să mai cânte, stau neclintite: râul le poartă spre mal. Şi iată: deodată, una dintre ele se ridică încet... Trebuie să descrii cât mai bine cum se ridică ea încet, sub razele lunii, şi prietenele ei sunt cuprinse de spaimă... Ea păşeşte peste marginea luntrei, bacantele o înconjoară şi se pierd cu ea în întuneric... Aici, să le învăluieşti în rotocoale de fum şi totul să se mistuie în noapte. Să nu se mai audă decât chiotele lor, şi pe mal să rămână numai cununa fetei.

Zinaida tăcu. („O! Iubeşte!“ mă gândii din nou.)

— Şi atâta tot? Întrebă Maidanov.

— Atâta, răspunse ea.

— Asta nu poate fi o temă pentru un poem întreg; spuse el cu emfază, dar am să mă servesc de ideea dumitale pentru o poezie lirică.

— Una romantică? întrebă Malevski.

— Desigur, romantică, în genul lui Byron.

— După mine, Hugo e mai bun decât Byron, spuse alene tânărul conte, e mai interesant.

— Hugo e un scriitor de mărimea întâi; îi răspunse Maidanov, chiar prietenul meu Tonkoşeev, în romanul lui din viața spaniolă *El Trovador...*

— A, e cartea aceea cu semnele de întrebare răsturnate? îl întrerupse Zinaida.

— Da. Aşa obişnuiesc spaniolii. Am vrut să spun că Tonkoşeev...

— Ei! N-o să vă certați iar pe tema clasicismului şi a romantismului! îl întrerupse Zinaida, a doua oară. Mai bine să facem un joc...

— Gajuri? se repezi Luşin.

— Nu, e plictisitor, mai bine „comparația". (Acest joc fusese născocit chiar de Zinaida; se alegea un lucru şi fiecare căuta să-l compare cu altceva; cel care găsea comparația cea mai potrivită era premiat.)

Ea se apropie de fereastră. Soarele de-abia apusese şi se vedeau pe cer nori lungi, roşietici.

— Cu ce seamănă aceşti nori? întrebă Zinaida şi, fără să mai aştepte răspunsul nostru, spuse: găsesc că seamănă cu pânzele de purpură de la corabia de aur a Cleopatrei, când s-a dus în întâmpinarea lui Antoniu. Ții minte, Maidanov? Dumneata mi-ai povestit asta nu demult!

Noi toți, ca Polonius din *Hamlet,* socoteam că norii seamănă perfect cu pânzele acelea şi că niciunul dintre noi n-ar putea găsi o comparație mai fericită.

— Dar câți ani avea Antoniu pe atunci? întrebă Zinaida.

— Cred că era destul de tânăr, răspunse Malevski.

— Desigur, tânăr, aprobă cu convingere Maidanov.

— Ba să mă iertați, sări Luşin, avea peste patruzeci de ani.

— Peste patruzeci, repetă Zinaida, fulgerându-l cu o privire.

Curând după aceea, am plecat acasă. „Iubeşte, şopteau buzele mele, fără să vreau, dar pe cine?“

XII

ZILELE TRECEAU. ZINAIDA ERA tot mai ciudată, mai neînțeleasă. Odată, intrând la dânsa, o văzui stând pe un scaun de paie, cu fruntea lipită de colțul ascuțit al mesei. Se ridică... toată fața îi era scăldată în lacrimi.

— A! Dumneata! spuse ea cu un zâmbet plin de cruzime. Vino-ncoace!

Eu mă apropiai, ea puse mâna pe capul meu şi, apucându-mă pe neaşteptate de păr, începu să mi-l răsucească.

— Mă doare, spusei eu, în sfârşit.

— A! Te doare! Dar pe mine nu mă doare? Nu mă doare? repetă ea.

— Vai, ce-am făcut! strigă ea deodată, văzând că îmi smulsese o şuviță de păr. Bietul domn Voldemar!

Ea desfăcu cu grijă şuvița de păr pe care o smulsese, o răsuci în jurul degetului şi o făcu inel.

— Am să pun şuvița în medalion şi-am s-o port cu mine, spuse ea şi lacrimile tot mai străluceau în ochii ei. Poate că asta o să te mângâie... iar acum, la revedere!

M-am întors acasă, unde mă aştepta ceva neplăcut: mama avea o „explicație” cu tata; ea îi reproşa nu ştiu ce, iar el, după obiceiul lui, tăcea rece, politicos, şi peste scurt timp plecă. N-am putut să aud ce spunea mama şi nici n-aveam chef de asta; țin minte numai că, după ce a terminat cu explicația, m-a chemat în camera ei şi mi-a vorbit, foarte nemulțumită, despre vizitele mele prea dese la prințesa care,

după cum spunea ea, era *une femme capable de tout*[62]. Eu m-am apropiat să-i sărut mâna (aşa făceam întotdeauna când voiam să sfârşesc convorbirea) şi m-am dus la mine în odaie. Lacrimile Zinaidei mă tulburaseră adânc, nu mai ştiam la ce gând să mă opresc şi îmi venea să plâng; eram încă un copil, cu toți cei şaisprezece ani ai mei. Nu mă mai gândeam la Malevski, cu toate că Belovzorov se arăta pe zi ce trece tot mai amenințător față de contele cel isteț, şi-l privea aşa cum priveşte lupul o oaie; însă nu mă mai gândeam la nimeni şi la nimic. Mă pierdeam în presupuneri şi căutam locuri cât mai singuratice. Îmi plăceau mai ales ruinele serei. Mă urcam pe zidul înalt, mă aşezam şi stăteam acolo, cu înfățişarea unui tânăr atât de nefericit, de singuratic şi de trist, încât mă compătimeam eu însumi; şi aceste sentimente pline de amărăciune îmi erau dulci şi îmbătătoare...

Odată şedeam pe zid, priveam în depărtare şi ascultam bătaia clopotului... Deodată trecu prin mine o adiere uşoară, nici vânt, nici fior, o suflare, parcă presimțirea apropierii cuiva... Am lăsat ochii în jos. În vale, Zinaida, într-o rochie uşoară, cenuşie, trecea grăbită pe drum, cu o umbrelă trandafirie pe umăr. Ea mă văzu, se opri şi, dând pe spate marginea pălăriei de pai, îşi ridică spre mine ochii ei catifelați.

— Ce cauți acolo, atât de sus? mă întrebă, cu un zâmbet ciudat. Cauți mereu să mă convingi că mă iubeşti; haide! sări jos, pe drum, dacă mă iubeşti cu adevărat.

Zinaida nici nu sfârşi bine aceste cuvinte şi eu mă şi aruncai jos, de parcă m-ar fi împins cineva de la spate. Zidul avea cam vreo doi stânjeni. Am căzut pe călcâie, dar zdruncinătura a fost atât de puternică, încât n-am mai putut să mă țin în picioare; m-am clătinat şi am picat jos pierzându-mi cunoştința pentru o clipă. Când mi-am venit în fire, fără să deschid ochii, am simțit-o pe Zinaida lângă mine.

---

[62] O femeie capabilă de orice. (fr.)

— Dragul meu băieţaş, spunea ea, aplecată peste mine, şi, în glasul ei tremura o duioşie plină de îngrijorare, de ce-ai făcut asta, de ce m-ai ascultat? Doar eu te iubesc... ridică-te.

Pieptul ei se zbătea lângă pieptul meu, mâinile ei îmi mângâiau fruntea, şi deodată – ah, ce a fost cu mine atunci! – buzele ei moi şi fragede îmi acoperiră obrajii de sărutări... apoi atinseră buzele mele... În acea clipă, Zinaida poate că îşi dădu seama, după expresia feţei mele, că îmi venisem în fire, cu toate că nu deschisesem încă ochii şi, ridicându-se repede, spuse:

— Hai, scoală-te, ştrengar nebunatic, ce te tăvăleşti în praf?

M-am ridicat.

— Dă-mi umbrela, spuse Zinaida. Vezi unde am aruncat-o. Şi nu te uita la mine aşa... Ce-s prostiile astea? Te-ai lovit? Ei, cred că te-ai urzicat bine! Nu ţi-am mai spus odată să nu mă priveşti?... Ia te uită, parcă nici n-ar pricepe, şi mai şi tace, adăugă ea ca pentru sine. Du-te acasă, domnule Voldemar, să te cureţi de praf, şi să nu îndrăzneşti să mă urmăreşti, că mă supăr, şi altă dată...

Nici nu sfârşi ce avea de spus şi se depărtă în grabă... eu mă aşezai în drum... nu mă mai ţineau picioarele. Mâinile îmi erau urzicate, mă durea spatele şi capul mi se învârtea, dar sentimentul de fericire pe care l-am trăit atunci nu s-a mai întors niciodată în viaţa mea. Această fericire îmi pătrundea toată fiinţa, ca un farmec dulce, şi, în sfârşit, culmină prin sărituri şi ţipete de entuziasm. Într-adevăr, eram încă un copil...

XIII

CE VESEL ŞI MÂNDRU AM FOST toată ziua! Păstram pe obraji senzaţia atât de vie a sărutărilor Zinaidei; îmi aminteam, cu un freamăt de bucurie, de fiecare cuvânt al ei, eram atât de fericit de

norocul meu neaşteptat, încât mi-era şi frică; nici nu mai doream s-o revăd pe aceea care era vinovată de toate aceste sentimente noi. Mi se părea că nu se putea cere nimic mai mult de la soartă şi, că nu mai rămânea decât „să mai răsufli o dată adânc şi să mori“. Cu toate acestea, a doua zi, m-am îndreptat spre pavilion; simțeam o emoție puternică, pe care zadarnic căutam s-o ascund sub o înfățișare modestă şi nestingherită, de om care vrea să arate că ştie să păstreze un secret. Zinaida mă întâmpină, ca de obicei, fără nicio tresărire, mă amenință numai cu degetul, şi mă întrebă dacă nu am cumva vânătăi. Aerul meu modest, nestingherit şi misterios pieri într-o clipă şi, odată cu el, îmi dispăru şi sfiala. Desigur, nici nu mă aşteptasem la ceva deosebit, dar calmul Zinaidei mă trezi ca un duş rece. Am înțeles atunci că în ochii ei sunt încă un copil şi mi s-a pus ceva greu pe inimă. Zinaida se plimba încolo şi încoace prin odaie, zâmbea scurt de câte ori mă privea, dar gândurile ei erau departe – asta o vedeam foarte limpede... „Să-i vorbesc de întâmplarea de aseară, mă gândii, s-o întreb încotro se grăbea, ca să aflu o dată pentru totdeauna...“ Dar am renunțat şi m-am aşezat într-un colț.

Intră Belovzorov; asta mă bucură.

— Nu ți-am găsit un cal liniştit de călărie, spuse el cu un ton rece. Freitag îmi garantează unul, dar n-am încredere. Mă tem.

— Dar de ce te temi? întrebă Zinaida. Dă-mi voie să te întreb!

— De ce? Parcă ştii să călăreşti? Doamne fereşte ce s-ar putea întâmpla! Şi ce idee ți-a mai venit?

— Asta mă priveşte, domnule urs al meu. În cazul acesta, am să-l rog pe Piotr Vasilievici... (Pe tatăl meu îl chema Piotr Vasilievici. Eram mirat că îi pomenea numele atât de uşor şi de firesc, ca şi cum ar fi fost sigură că el e gata s-o servească.)

— Aşa, spuse Belovzorov. Vasăzică, vrei să te plimbi călare cu *el?*

— Cu el sau cu alții, e totuna pentru dumneata. Dar cu

dumneata: nu.

— Nu cu mine, repetă Belovzorov. Cum vrei! Bine! Am să-ți găsesc un cal.

— Dar vezi, să nu-mi aduci o gloabă. Te previn că vreau să galopez.

— Spune-mi, te rog, cu cine ai să te plimbi, cu Malevski?

— Şi de ce nu cu el, husarule?! Ei, liniştește-te, adăugă şi nu mă mai fulgera cu privirea. Te iau şi pe dumneata. Ştii bine că acum Malevski este pentru mine... şi dădu din cap cu dispreț.

— Spui asta numai ca să mă consolezi, bombăni Belovzorov.

Zinaida făcu ochii mici.

— Asta te consolează?... Ei... husarule, husarule, spuse în sfârşit, ca şi cum n-ar fi găsit alt cuvânt. Dar dumneata, domnule Voldemar, ai vrea să mergi cu noi?

— Nu-mi place societatea... mormăi eu, fără să-mi ridic ochii.

— Preferi *tête-à-tête*-ul?... Fiecare cu gusturile lui, spuse. Du-te, Belovzorov, şi dă-ți ostenealã. Am nevoie de un cal pentru mâine.

— Bine, dar parale de unde? se amestecă şi bătrâna prințesă.

Zinaida îşi încreți fruntea.

— Nu cer de la dumneata, are să-mi împrumute Belovzorov.

— O să-ți împrumute, o să-ți împrumute... mormăi prințesa şi strigă deodată cu gura mare: Duniaşka!

— *Maman,* ți-am făcut cadou un clopoțel de masă, spuse prințesa cea tânără.

— Duniaşka! repetă bătrâna.

Belovzorov se înclină; mă ridicai odată cu el... Zinaida nu mă reținu.

XIV

A DOUA ZI, M-AM SCULAT DE-vreme, mi-am tăiat o nuia şi am plecat dincolo de barieră. Mă duceam chipurile să-mi risipesc amărăciunea. Ziua era frumoasă, senină şi nu prea caldă: un vânt proaspăt şi zburdalnic adia peste ogoare; fremăta şi sălta atât de firesc încât însufleţea toate lucrurile fără să tulbure nimic. Am rătăcit multă vreme pe dealuri şi prin păduri. Mă simţeam nefericit, plecasem de acasă cu gândul de a mă lăsa pradă tristeţii, dar tinereţea, vremea minunată, aerul proaspăt, plăcerea de a merge repede, dorinţa de a mă tolăni în iarba deasă, toate acestea o învinseră. Amintirea acelor cuvinte de neuitat, a acelor sărutări îmi umplu din nou sufletul. Îmi făcea plăcere să cred că Zinaida nu poate să nu aprecieze hotărârea şi eroismul meu... „Poate că găseşte pe alţii mai plăcuţi decât mine, mă gândeam eu – fie! Dar ei nu fac decât să vorbească ce ar face pentru ea, pe când eu am şi făcut... Şi asta nu-i nimic, ce n-aş fi în stare să fac pentru ea!..." Închipuirea mea începu s-o ia razna. Mă vedeam smulgând-o din mâinile duşmanilor; plin de sânge, o răpeam dintr-o temniţă, şi muream la picioarele ei. Îmi amintii de tabloul care atârnă în salonul nostru: Malek-Adelia, salvând-o pe Matilda... şi în aceeaşi clipă, îmi fură atenţia o ghionoaie mare şi pestriţă, care se urca cu băgare de seamă pe trunchiul subţire al unui mesteacăn, scoţându-şi îngrijorată capul, când din dreapta, când din stânga trunchiului, întocmai ca un muzicant, de după gâtul contrabasului.

Apoi începui să cânt. *Nu sunt zăpezile albe,* ca să trec pe urmă la romanţa care se cânta pe atunci *Te aştept, când zefirul jucăuş...* Pe urmă. Am început să recit cu glas tare

invocația lui Ermak [63] către stele, din tragedia lui Homiakov.[64] Am încercat să compun eu însumi ceva, în gen sentimental; chiar şi găsisem versul care trebuia să încheie poemul: „O! Zinaida! Zinaida!“, dar nu ieşi nimic. Între timp se apropiase ora mesei. Am coborât în vale, pe unde şerpuia o cărare îngustă şi plină de nisip, care ducea spre oraş. Am mers pe cărăruia aceea... În urma mea se auzi un zgomot năbuşit de copite. M-am întors, m-am oprit şi fără să vreau mi-am scos chipiul: am văzut-o pe Zinaida cu tata. Călăreau unul lângă altul. Tata îi spunea ceva, aplecat spre ea şi sprijinindu-se cu o mână de grumazul calului ei. El zâmbea, Zinaida îl asculta, tăcută, cu ochii aplecați în jos şi cu buzele strânse. La început, îi văzusem numai pe ei, dar peste câteva clipe de după creasta dealului, se arătă Belovzorov, îmbrăcat în dolmanul lui de husar cu brandenburguri, călare pe un cal murg şi plin de spume. Frumosul cal dădea din cap, sforăind şi jucând pe loc: călărețul îl strunea şi-i dădea pinteni totodată. Eu m-am ferit în lături. Tata strânse dârlogii şi se depărtă nițel de Zinaida, ea îşi ridică încet ochii spre el şi amândoi porniră în galop... Belovzorov îi urmă zăngănind din sabie... „E roşu ca un rac, mă gândii eu, iar dânsa... de ce-o fi atât de palidă? A călărit toată dimineața şi totuşi e atât de palidă?“

Mi-am iuțit paşii şi am ajunsacasă cu puțin înainte de masă. Tata, schimbat şi proaspăt spălat, şedea lângă fotoliul maică-mii şi îi citea, cu glasul lui măsurat şi sonor, foiletonul din *Journal des Débats*[65], dar mama îl asculta

---

[63] Eroul principal al tragediei cu acelaşi nume de A. S. Homiakov. Acest personaj întruchipează pe Ermak Timofeevici – ataman de cazaci, mort în 1584, care a jucat un rol de seamă în cucerirea Siberiei. (n. red.)

[64] *A. S. Homiakov* (1804 – 1860) – scriitor rus, slavofil, mare moşier, a susținut teza eliberării țăranilor pe calea unei reforme, propunând însă păstrarea pentru moşieri a unor loturi de pământ nu prea mari, pentru a le asigura posibilitatea de a continua să exploateze munca țăranilor. (n. red.)

[65] *Journal des Débats* – ziar francez înființat în 1789 de Baudoin, tipograful Adunării Naționale, în scopul de a aduce la cunoştința

pierdută în gânduri. Când mă văzu, mă întrebă pe unde îmi irosisem ziua şi adăugă că nu-i place să umblu Dumnezeu ştie cu cine şi pe unde. „M-am plimbat singur”, aş fi vrut să-i răspund, dar m-am uitat la tata şi nu ştiu de ce am tăcut.

XV

ÎN DECURSUL CELOR CINCI-ŞASE zile care urmară, n-am mai văzut-o aproape deloc pe Zinaida: spunea că e bolnavă, ceea ce nu împiedica pe obişnuiții oaspeți ai casei „să fie la postul lor“, după cum ziceau ei, în afară de Maidanov, căruia îi pierea cheful şi se plictisea de îndată ce nu avea vreun prilej de a se entuziasma. Belovzorov şedea posomorât într-un colț, cu haina încheiată până sus şi roşu la față. Pe chipul fin al contelui Malevski flutura mereu câte un zâmbet răutăcios; căzuse, într-adevăr, în dizgrația Zinaidei şi o servea pe prințesa bătrână cu o grijă deosebită. Se dusese cu ea, într-o trăsură, închiriată, la generalul-guvernator. De altfel, această călătorie ieşise prost; Malevski avu chiar şi neplăceri: i se aminti despre o oarecare întâlnire a lui cu nişte ofițeri terasieri şi, ca să se justifice, fu nevoit să spună că pe timpul acela era încă lipsit de experiență. Luşin venea cam de două ori pe zi, dar nu sta mult. Începusem să mă tem de el, după ultima noastră discuție şi, în acelaşi timp, simțeam o sinceră atracție către dânsul. Într-o zi, veni să se plimbe cu mine prin parcul Neskucinîi; era foarte binevoitor şi drăguț, îmi spunea denumirea şi însuşirile diferitelor ierburi şi flori şi, deodată, cum se spune, hodoronc-tronc, strigă, lovindu-se peste frunte: „Şi eu tâmpitul, credeam că e o cochetă! Se vede că unor ființe le face plăcere să se sacrifice.“

---

publicului dezbaterile din Adunare. În 1799 ziarul a fost cumpărat de frații Bertin – editori – care i-au imprimat şi un caracter literar. (n. trad.)

— Ce vreți să spuneți cu asta? întrebai eu.

— Nu vreau să-ți spun nimic dumitale, răspunse scurt Luşin.

Zinaida se ferea de mine: prezența mea – nu puteam să nu observ ăsta – trezea în ea o impresie neplăcută, îşi întorcea fără să vrea ochii de la mine... Fără să vrea! – iată ce mă întrista, iată ce mă chinuia! Dar n-aveam ce face. Căutam să nu dau ochii cu ea şi o urmăream de departe, ceea ce nu izbuteam întotdeauna. Se petrecea ceva de neînțeles cu dânsa, fața ei era cu totul alta, ea nu mai era aceeaşi. Această schimbare m-a izbit cu deosebire într-o seară caldă şi liniştită. Şedeam pe banca joasă, sub o tufă de soc; îmi plăcea locul acesta: de acolo vedeam fereastra de la odaia Zinaidei. Şedeam şi, deasupra capului meu, în frunzişul întunecat, se foia o păsărică, o pisică cenuşie îşi alungea trupul, furişându-se cu grijă prin grădină, şi, primii cărăbuşi zbârnâiau greoi prin văzduhul încă străveziu, deşi se înserase. Şedeam şi priveam spre geam şi aşteptam să se deschidă. Se deschise, într-adevăr, şi Zinaida apăru la fereastră. Era îmbrăcată într-o rochie albă, şi întreaga ei făptură, fața, umerii şi mâinile erau aproape albe de palide ce erau. Stătu nemişcată timp îndelungat, cu privirea ațintită drept înainte, şi cu sprâncenele încruntate. Nu mai văzusem la ea o asemenea privire. Apoi îşi împreună mâinile cu putere, le duse la buze, la frunte şi, deodată, şi le desfăcu, îşi dădu părul pe spate, şi-l scutură şi, dând din cap cu hotărâre, închise fereastra.

Peste trei zile am întâlnit-o în grădină. Am vrut s-o ocolesc, dar ea mă opri.

— Dă-mi mâna, spuse cu vechea mângâiere în glas, de atâta timp n-am mai stat de vorbă.

Am privit-o; ochii îi străluceau liniştit şi fața îi zâmbea ca prin ceață.

— Tot mai eşti bolnavă? o întrebai.

— Nu, mi-a trecut, răspunse ea şi îşi rupse un mic trandafir roşu. Sunt nițel obosită, dar va trece şi asta.

— Şi ai să fii la fel ca înainte? o întrebai.

Zinaida îşi apropie trandafirul de faţă şi mi se păru că umbra petalelor roşii îi cădea pe obraji.

— Oare m-am schimbat? mă întrebă.

— Da, te-ai schimbat, răspunsei cu glas scăzut.

— Am fost rece faţă de dumneata, înţeleg, începu Zinaida, dar nu trebuie să iei în seamă acest lucru; n-am putut face altfel... Dar ce să mai vorbim de asta!

— Nu vrei să te iubesc, asta este! strigai eu, posomorât, cu un avânt nestăpânit.

— Nu, iubeşte-mă! Dar nu ca înainte.

— Cum atunci?

— Să fim prieteni, iată cum, şi Zinaida îmi întinse trandafirul să-l miros. Ascultă-mă, sunt cu mult mai mare decât dumneata, aş putea să-ţi fiu mătuşă, adevărat, sau, dacă nu mătuşă, o soră mai mare. Iar dumneata...

— Sunt un copil pentru dumneata, o întrerupsei...

— Ei da, un copil, dar un copil drăguţ, bun, cuminte, pe care-l iubesc foarte mult. Ştii ce? De azi te numesc pajul meu, şi nu uita că pajii nu trebuie să-şi părăsească nicio clipă stăpânele. Iată semnul noii dumitale demnităţi, adăugă ea, punându-mi trandafirul la butonieră, semnul graţiei noastre faţă de dumneavoastră.

— Înainte primeam alte graţii, mormăi eu.

— A! spuse Zinaida şi mă privi pieziş. Ce bine ţine minte! Ei bine! Sunt gata şi acum...

— Şi, aplecându-se spre mine, îmi depuse pe frunte un sărut curat şi paşnic.

De-abia am mai avut timp să-i arunc o privire, că ea se întoarse şi îmi spuse: „Urmează-mă, pajule“, şi se îndreptă spre casă. Mergeam în urma ei, tot nedumerit. „E cu putinţă, mă gândeam, ca fata asta liniştită şi chibzuită să fie Zinaida aceea pe care o ştiam eu?“ Şi mersul ei mi se părea mai lin, toată fiinţa ei mai maiestuoasă şi mai zveltă.

Dar, o Doamne! Cu ce puteri noi a înviat din nou în mine iubirea!

XVI

DUPĂ-MASĂ, OASPEȚII S-AU ADUnat iarăşi şi prinţesa veni în mijlocul lor. Nu lipsea nimeni, erau toţi cei din prima seară, neuitată pentru mine. Chiar şi Nirmaţki venise. Maidanov sosise acum înaintea tuturor şi adusese versuri noi. Am început să jucăm din nou „gajuri", de astă dată fără fanteziile ciudate de altădată, fără glume şi fără zarvă; atmosfera de boemă dispăruse. Zinaida aducea o dispoziţie nouă în cercul nostru. Şedeam lângă ea, după dreptul pajului. Printre altele, ea propuse ca acela care va scoate gajul să povestească un vis. Dar asta nu avu succes. Visurile erau când prea puţin interesante (Belovzorov visase că-i dăduse calului său să mănânce caraşi şi că acest cal avea un cap de lemn), când neverosimile, când fantastice. Maidanov ne servi o poveste întreagă: erau în ea şi cavouri, şi îngeri cu lire, şi flori care vorbeau, şi sunete care se auzeau de departe... Zinaida nu-l lăsă să isprăvească.

— Dacă e vorba de poveşti, spuse ea, atunci să povestească fiecare câte ceva născocit de el însuşi.

Belovzorov era din nou primul care trebuia să vorbească. Tânărul ofiţer se încurcă.

— Nu ştiu să născocesc nimic! exclamă el.

— Fleacuri! spuse Zinaida. Închipuieşte-ţi, de pildă, că eşti căsătorit şi povesteşte-ne cum ţi-ai petrece timpul cu soţia. Ai închide-o în casă, probabil?

— Da, aş închide-o.

— Şi ai sta cu dânsa?

— Da, aş sta negreşit cu dânsa.

— Frumos. Dar dacă s-ar plictisi şi te-ar înşela?

— Aş ucide-o.

— Şi dacă ar fugi?

— Aş căuta-o şi aş omorî-o.

— Aşa. Dar închipuieşte-ţi că aş fi eu soţia dumitale, ce-ai

face atunci?

Belovzorov tăcu.

— M-aş sinucide.

Zinaida izbucni în râs.

— După cum văd, povestea dumitale e scurtă.

Al doilea gaj a fost tras de Zinaida. Ea îşi ridică ochii în tavan şi căzu pe gânduri.

— Iată, ascultaţi, începu ea, în sfârşit, ce-am născocit eu. Închipuiţi-vă un palat splendid, o noapte de vară şi un bal fastuos. Balul acesta e dat de o regină tânără. Pretutindeni: aur, marmoră, cristaluri, mătăsuri, lumini, pietre scumpe, flori, parfumuri, toate darurile luxului...

— Îţi place luxul? o întrerupse Luşin.

— Luxul e frumos, spuse ea, îmi place tot ce e frumos.

— Mai mult decât ce-i mai presus de frumuseţe? întrebă el.

— Nu fi şiret... nu înţeleg. Nu mă întrerupeţi. Aşadar, un bal minunat. O mulţime de oaspeţi, toţi sunt tineri, frumoşi, viteji şi toţi nespus de îndrăgostiţi de regină.

— Nu sunt şi femei printre oaspeţi? întrebă Malevski.

— Nu... sau, staţi puţin, sunt.

— Toate sunt urâte?

— Sunt splendide, dar toţi bărbaţii sunt îndrăgostiţi de regină. E înaltă şi zveltă... În părul ei negru poartă o mică diademă de aur.

O privii pe Zinaida; în acea clipă, ea mi se păru în aşa măsură superioară nouă, din fruntea ei albă şi sprâncenele nemişcate radiau o inteligenţă atât de luminoasă şi atâta putere, încât mă gândii: „Chiar tu eşti regina“.

— Toată lumea se adună în jurul ei, urmă Zinaida, toţi rostesc în faţa ei cuvântări dintre cele mai măgulitoare.

— Dar ei îi plac linguşirile? întrebă Luşin.

— Ce nesuferit! Mă întrerupe întruna... Cui nu-i place să fie linguşit?

— Încă o întrebare, cea din urmă, spuse Malevski, dar regina nu e căsătorită?

— La asta nu m-am gândit. Nu, ce rost ar avea?

— Desigur, încuviință Malevski, de ce să fie căsătorită?

— *Silence!* [66] strigă Maidanov, care vorbea prost franțuzește.

— *Merci,* îi răspunse Zinaida. Așadar, regina ascultă cuvântările oaspeților, ascultă și muzica, dar nu dă nicio atenție vreunuia dintre ei. Șase ferestre sunt larg deschise, din tavan până în pământ; prin ele se vede cerul întunecat cu stele mari și parcul întunecos cu abori umbroși. Regina se uită afară. Acolo, printre arbori, e un havuz înalt care strălucește în întuneric, ca o nălucă. Printre vorbe și muzică, regina aude șopotul lin al apei; ea privește dusă pe gânduri: voi toți, boieri, nobili, înțelepți, bogați, mă înconjurați, prețuiți fiecare cuvânt al meu, sunteți gata cu toții să muriți pentru mine, vă stăpânesc pe toți... dar acolo, lângă havuz, lângă apa aceea care șopotește, mă așteaptă acela pe care-l iubesc, acela care mă stăpânește. El nu are nici mantie scumpă, nici pietre prețioase, nu-l știe nimeni, dar el mă așteaptă și e sigur că voi veni; căci mă voi duce și nu e putere care să fie în stare să mă oprească, atunci când voi dori să mă duc la el, să rămân cu el, să mă pierd cu el în întunericul parcului, în freamătul copacilor și șopotul havuzului...

— Zinaida tăcu.

— Asta-i... o născocire? întrebă Malevski viclean. Dar Zinaida nici nu-l privi.

— Dar ce-am face noi, domnilor, spuse deodată Lușin, dacă am fi în locul oaspeților și am afla că există acest fericit de lângă havuz?

— Așteptați puțin, îl întrerupse Zinaida, vă spun eu singură ce-ar face fiecare dintre dumneavoastră. Dumneata, Belovzorov, l-ai provoca la duel, dumneata, Maidanov, i-ai face o epigramă sau nu... nu te pricepi să faci epigrame: i-ai scrie nișteiambi lungi, în genul lui Barbier[67] și le-ai tipări în

---

[66] Liniște! (fr.)

[67] *Barbier Auguste* (1789 – 1864) – poet francez, autorul culegerii de poeme satirice *Iambii* (1831) care biciuie viciile burgheziei franceze. (n. red.)

„Telegraful”[68]. Dumneata, Nirmațki, ai împrumuta de la el... nu, i-ai da bani cu camătă. Dumneata, doctore... Zinaida se opri. Nu ştiu ce-ai face dumneata, urmă ea.

— În calitate de medic al Curții, răspunse Luşin, aş sfătui-o pe regină să nu dea baluri, când nu-i arde de invitați...

— Poate că ai avea dreptate. Dar dumneata, conte?...

— Dar eu? repetă contele Malevski, zâmbind răutăcios.

— Dumneata i-ai oferi o bomboană otrăvită.

Fața lui Malevski se strâmbă de ciudă şi luă o clipă o expresie veninoasă, dar izbucni îndată în râs.

— În ceea ce te priveşte pe dumneata, Voldemar... urmă Zinaida. De altfel, ajunge; să jucăm altceva.

— Domnul Voldemar, în calitate de paj al reginei, i-ar ține trena, când ea ar fugi în grădină, spuse Malevski, caustic.

Eu mă înroşii, dar Zinaida, punându-mi repede mâna pe umăr, se ridică şi spuse cu glas tremurător:

— N-am permis niciodată excelenței-voastre să fie obraznic şi vă rog să plecați. Şi îi arătă uşa.

— Iertați-mă, prințesă, mormăi Malevski şi se făcu palid.

— Prințesa are dreptate, exclamă Belovzorov şi se ridică la rândul lui.

— Pe cuvântul meu, nu mă aşteptam la aşa ceva, urmă Malevski. Mi se pare că în cuvintele mele n-a fost nimic... nici nu mi-a trecut prin gând să vă jignesc... Vă cer scuze.

Zinaida îl măsură cu privirea şi zâmbi rece.

— Fie, rămâi, spuse ea, făcând un gest disprețuitor cu mâna. Domnul Voldemar şi cu mine ne-am supărat degeaba. Îți place să înțepi... Treaba dumitale!

— Iartă-mă, spuse încă o dată Malevski. Iar eu, amintindu-mi de gestul Zinaidei, mă gândii din nou că o regină adevărată n-ar fi putut să arate uşa unui obraznic cu o demnitate mai mare.

Jocul de-a „gajurile” nu mai ținu mult, după această

[68] Este vorba de revista ştiințifico-literară *Moskovskii Telegraf*, care a apărut între anii 1825 – 1834. (n. red.)

scurtă scenă; toți se simțeau stingheriți, nu atât din pricina celor petrecute, cât mai ales din pricina unui sentiment nelămurit, dar apăsător, despre care nu vorbea nimeni, dar pe care îl simțea fiecare în el şi în vecinul lui. Maidanov ne recită versurile lui şi Malevski le lăudă cu o căldură exagerată.

— Cât de mult doreşte acum să pară bun! îmi şopti Luşin.

În curând ne despărțirăm. Zinaida căzu deodată pe gânduri; prințesa ne trimise vorbă că o doare capul; Nirmațki începu să se plângă de reumatismele lui...

Mult timp n-am putut să adorm; povestirea Zinaidei mă uluise.

„Nu cumva se ascunde în ea vreo aluzie? întrebam eu. Şi la ce, la cine se gândise? Şi chiar dacă era o aluzie, cum de a îndrăznit? Nu, nu se poate, şopteam eu, răsucindu-mă, când pe o parte, când pe alta, cu obrajii înfierbântați...” Mi-am amintit însă de expresia pe care o avea fața Zinaidei, în timp ce povestea... Mi-am amintit de exclamația care-i scăpase lui Luşin în Neskucinîi, de schimbările neaşteptate ale Zinaidei față de mine, şi mă pierdeam în presupuneri: „Cine-o fi el?“ Aceste cuvinte, stăteau în fața ochilor mei, ca înscrise în beznă; iar deasupra mea parcă plutea un nor prevestitor de rele; îi simțeam apăsarea şi aşteptam să se prăbuşească din clipă în clipă. În ultimul timp mă obişnuisem cu multe şi văzusem multe la Zasekini: dezordinea lor, lingurile şi furculițele rupte, mucurile lumânărilor de seu, posomorâtul Vonifati, fetele din casă jerpelite, chiar apucăturile bătrânei prințese... toată această viață atât de ciudată, nu mă mai mira... Dar nu mă puteam obişnui cu ceea ce întrezăream acum la Zinaida... Maică-mea o numise odată „aventurieră”... Aventurieră, ea, idolul meu, zeița mea! Această denumire mă ardea; cu obrazul ascuns în pernă, mă sileam să scap de ea; eram indignat... şi, în acelaşi timp, ce n-aş fi dat să fiu eu fericitul de lângă havuz!...

Sângele mi se înfierbânta şi clocotea în mine. „...Parcul... havuzul... mă gândeam eu. Ce-ar fi să mă duc în grădină?“ Mă îmbrăcai în grabă şi mă strecurai din casă. Noaptea era

întunecoasă, copacii foşneau molcom, o răcoare liniştită cobora din cer, un miros de mărar venea din grădina de zarzavat. Am cutreierat toate aleile; zgomotul uşor al paşilor mei mă înfiora, dar îmi şi dădea curaj; mă opream, aşteptam, ascultam cum îmi bate inima de tare şi de repede. În sfârşit, mă apropiai de gard şi mă rezemai de uluca subțire. Deodată, sau a fost numai o părere, la câțiva paşi de mine trecu ca un fulger o siluetă de femeie. Îmi ațintii privirea în beznă şi îmi oprii răsuflarea. Ce să fie? Se auzea un zgomot de paşi sau era inima mea care bătea tare? „Cine-i acolo?“ bâiguii eu. Iar asta ce să fie? Un râs înăbuşit... sau un foşnet de frunze... ori un suspin la urechea mea? Mă apucă frica. „Cine-i acolo?“ repetai eu şi mai încet.

Văzduhul fu sfâşiat o clipă; pe cer străluci o dâră de foc: căzuse o stea. „Zinaida?“ am vrut să strig, dar vorba mi se opri pe buze. Şi, deodată, se lăsă în jurul meu o tăcere adâncă, cum se întâmplă adeseori în toiul nopții... Chiar greierii din grădină încetară să mai țârâie; numai undeva se auzi un geam trântit. Am stat, am mai stat, şi apoi m-am întors în odaia şi în patul meu, care se răcise.

Simțeam o neliniște stranie: parcă aş fi fost la o întâlnire şi am rămas singur, trecând pe lângă fericirea altuia.

XVII

A DOUA ZI AM VĂZUT-O PE ZInaida numai în treacăt: pleca undeva cu prințesa, în trăsură. În schimb, l-am întâlnit pe Luşin, care de-abia binevoi să-mi răspundă la salut, şi pe Malevski. Tânărul conte rânji şi-mi îndrugă binevoitor câteva cuvinte. Dintre toți cei primiți în pavilion, numai el singur reuşise să se strecoare la noi în casă şi îi plăcuse mamei mele. Tata însă nu-l suferea şi se purta cu el cu o politețe aproape jignitoare.

— Ah, *monsieur le page*[69], începu Malevski, sunt foarte bucuros că vă întâlnesc; ce face frumoasa dumneavoastră regină?

Această față proaspătă şi frumoasă era în clipa aceea atât de respingătoare pentru mine şi mă privea atât de glumeț şi de disprețuitor, încât nu i-am răspuns nimic.

— Tot mai eşti supărat? urmă el. N-ai dreptate. Nu eu te-am numit paj; reginele trebuie neapărat să aibă paji; dar dă-mi voie să-ți spun că nu-ți îndeplineşti bine datoria.

— Cum aşa?

— Pajii trebuie să fie nedespărțiți de stăpânele lor; pajii trebuie să ştie tot ce fac ele, trebuie să le supravegheze zi şi noapte, adăugă el, coborându-şi glasul.

— Ce vreți să spuneți?

— Ce vreau să spun? Mi se pare că mă exprim destul de clar: zi şi noapte. Ziua, treacă-meargă. Ziua e lumină şi sunt oameni; dar noaptea poți să te aştepți la o nenorocire. Te sfătuiesc să nu dormi în timpul nopții şi s-o supraveghezi, s-o supraveghezi, din toate puterile. Ține minte – noaptea în parc, la havuz... Iată unde trebuie să stai la pândă. Ai să-mi mulțumeşti pentru ăsta.

Malevski izbucni în râs şi îmi întoarse spatele. Probabil nu dădea o importanță prea mare celor ce-mi spusese. Avea reputația unui mare mistificator şi era renumit pentru darul lui de a păcăli oamenii la balurile mascate, unde se manifesta toată falsitatea inconştientă de care era pătrunsă întreaga lui ființă. Voia numai să mă necăjească; dar fiecare cuvânt al lui se strecura ca o otravă prin vinele mele. Sângele mi se urcase la cap... „A! Asta este! îmi spusei eu. Bun. Nu în zadar mă simțeam eu atras de grădină! Asta nu se va întâmpla!“ exclamai cu glas tare şi mă lovii cu pumnul în piept, fără să ştiu nici eu ce „n-o să se întâmple“.

„De-ar fi să vină chiar Malevski în grădină, mă gândeam (poate că s-a dat singur de gol: destul de obraznic pentru aşa ceva), sau oricare altul (gardul grădinii noastre era foarte jos

[69] Ah, domnul paj! (fr.).

şi nu era nicio greutate să sari peste el), dar să se ferească de mine acela care-mi va cădea în mâini! Nu-i doresc nimănui să se întâlnească cu mine!... Am să arăt lumii întregi, şi ei, trădătoarei (da, aşa i-am zis: trădătoare), că ştiu să mă răzbun!“

M-am întors în odaia mea, am scos din birou un cuțit englezesc, cumpărat de curând, am încercat ascuțişul cu degetul şi, încruntându-mă, cu o hotărâre rece şi de nestrămutat, l-am vârât în buzunar. Toate acestea le făceam de parcă n-ar fi fost pentru mine ceva nou şi cu totul neobişnuit. Inima mi se zgârci de mânie şi împietri; până seara nu mi-am descreţit fruntea şi nu mi-am descleştat buzele: mă plimbam mereu încoace şi încolo, strângând în pumn cuțitul înfierbântat şi pregătindu-mi din vreme la ceva groaznic. Aceste sentimente noi, pe care nu le mai trăisem, mă preocupau şi chiar mă bucurau atât de mult, încât, la drept vorbind, mă gândeam prea puțin la Zinaida. Îl aveam mereu în minte pe Aleko[70], tânărul țigan: „Încotro?“ „Stai...“ şi apoi: „Eşti stropit peste tot cu sânge... Ce-ai făcut?...“ „Nimic!“ Cu ce zâmbet fioros repetam acest: „Nimic!“ Tata nu era acasă, dar maică-mea, care în ultimul timp era şi ea într-o stare de enervare mocnită, aproape continuă, observă mutra mea fatală şi-mi spuse în timpul cinei: „Ce stai supărat ca văcarul pe sat?“ Drept răspuns, i-am zâmbit îngăduitor şi gândeam: „Dacă ar şti!“ Bătuse ora unsprezece când m-am retras la mine în odaie. Nu m-am dezbrăcat. Aşteptam miezul nopții; în sfârşit, sosi. „E timpul!“ şoptii eu printre dinți şi, încheindu-mă până sus şi suflecându-mi chiar mânecile, mă îndreptai spre grădină.

Încă din timpul zilei, îmi alesesem locul unde să stau la pândă. În fundul grădinii, unde gardul care desparte grădina noastră de cea a pavilionului se sprijină de zidul comun, creştea un brad singuratic; stând sub ramurile lui dese şi joase, puteam să văd foarte bine, atât cât îmi permitea

[70] Este vorba de Aleko, eroul principal din poemul romantic *Țiganii* de A. S. Puşkin. (n.red.)

întunericul, tot ce se întâmplă în jurul meu. Pe aici şerpuia şi o cărare, care mi se păruse întotdeauna plină de mister; se furişa întocmai ca un şarpe pe sub gardul unde se vedeau urmele picioarelor care-l săreau pe acolo şi ducea spre chioşcul rotund, acoperit în întregime de salcâmi. Am ajuns până la brad, m-am rezemat de trunchiul lui şi am început să pândesc.

Noaptea era tot atât de liniştită ca şi în ajun, dar cerul era mai puțin înnorat şi se vedea limpede conturul tufişurilor şi chiar al florilor înalte. Primele clipe ale aşteptării fură apăsătoare, aproape înfiorătoare. Eram hotărât la orice! Mă gândeam numai cum să fac. Să strig oare: „Unde te duci? Stai! Recunoaşte sau mori!“ sau numai să lovesc, să lovesc şi atât... Orice sunet, orice fâşâit şi foşnet mi se părea hotărâtor, neobişnuit... Mă pregăteam... Mă aplecam înainte... Dar trecu o jumătate de oră, trecu o oră: sângele mi se liniştea, mi se răcorea... Gândul că fac totul degeaba, că devin chiar *ridicol, că Malevs*ki îşi bătuse joc de mine începu să mi se strecoare în suflet. Mi-am părăsit postul şi am înconjurat toată grădina. Spre necazul meu, nu se auzea nicăieri niciun zgomot, totul se odihnea; până şi câinele nostru dormea, făcut ghem lângă portiță. M-am urcat pe ruinele serei, am zărit în fața mea câmpul îndepărtat, mi-am amintit de întâlnirea mea cu Zinaida şi am căzut pe gânduri...

Am tresărit... Mi se păru că aud scâțâitul unei uşi care se deschide, apoi trosnetul uşor al unei ramuri frânte... Din două sărituri, am fost jos şi am încremenit... Paşi repezi şi uşori, dar prudenți, se auzeau clar prin grădină... Se apropiau de mine. „Iată-l, iată-l, în sfârşit!“ îmi trecu prin inimă. Am tras febril cuțitul din buzunar, l-am deschis repede – scântei roşii începură să-mi joace prin fața ochilor, părul mi se făcu măciucă de furie şi de groază... Paşii veneau drept spre mine, m-am încovoiat, m-am încordat ca să-i întâmpin... Apăru un om... Dumnezeule! Era tata!

L-am recunoscut numaidecât, cu toate că era înfăşurat într-o pelerină şi îşi trăsese pălăria pe ochi. Trecu pe lângă

mine-în vârful picioarelor. Nu mă zărise, cu toate că nu mă ascundea nimic, dar eu mă aplecasem şi mă ghemuisem aşa de tare, că eram una cu pământul. Gelosul Othello, cel gata să ucidă, se preschimbase dintr-o dată într-un şcolar... M-am speriat atât de tare de apariţia neaşteptată a tatei, încât la început nici n-am observat de unde venea şi încotro se ducea. Abia după ce se linişti totul împrejur, m-am ridicat şi m-am gândit: ce-o fi căutând tata în timpul nopţii prin grădină? De frică, scăpasem cuţitul în iarbă, dar n-am încercat să-l caut. Mă simţeam foarte ruşinat. Mi-am venit dintr-o dată în fire. Întorcându-mă acasă, m-am apropiat totuşi de banca de sub tufişul de soc şi m-am uitat spre fereastra odăii Zinaidei; geamurile mici şi uşor bombate răsfrângeau slaba lumină albastră care cădea din cerul întunecat. Deodată culoarea lor începu să se schimbe şi am văzut bine cum se lăsă storul alb, încet şi cu grijă, până la pervaz unde rămase nemişcat.

— Dar ce este asta? spusei eu tare, aproape fără să vreau, când ajunsei din nou în odaia mea. „E vis, întâmplare, sau...“ Presupunerile care îmi veniră deodată în minte erau atât de noi şi de stranii, încât nici nu îndrăzneam să le lămuresc.

XVIII

M-AM SCULAT DE DIMINEAŢĂ CU durere de cap. Neliniştea din ajun pierise şi se preschimbase într-o nedumerire apăsătoare şi într-o mâhnire cum nu mai cunoscusem până atunci; parcă murea ceva în mine.

— Semeni cu un iepure căruia i s-a extirpat o jumătate din creier! îmi spuse Luşin, întâlnindu-se cu mine. La prânz mă uitam pe furiş când la mama, când la tata: el era liniştit ca de obicei, iar ea ascuns iritată, ca întotdeauna. Aşteptam să văd dacă tata are să-mi vorbească prietenește, cum i se întâmpla uneori... El însă nici nu mă mângâie cu gestul lui

rece de fiecare zi. „Să-i spun totul Zinaidei? mă gândii. E totuna; între noi totul s-a sfârşit". M-am dus la ea, dar nu numai că nu i-am spus nimic, dar nici măcar n-am putut să vorbesc cu dânsa, cum aş fi dorit. Sosise de la Petersburg, în vacanță, fiul bătrânei prințese, un cadet de vreo doisprezece ani. Zinaida mi-l încredință numaidecât pe fratele ei.

— Iată, dragul meu Volodea (mă numea pentru prima oară astfel), un prieten pentru tine. Îl cheamă tot Volodea. Te rog să-l iubeşti; e nițel sălbatic încă, dar are inimă bună. Arată-i Neskucinîi, plimbă-te cu el, ia-l sub ocrotirea dumitale. Nu-i aşa că ai să faci asta? Eşti tot atât de bun ca şi el! Ea îşi puse mângâietor mâinile pe umerii mei şi eu mă pierdui cu totul. Sosirea acestui băieţaş mă preschimbă şi pe mine într-un copil. Îl priveam în tăcere pe cadet, care se uita tot atât de tăcut la mine. Zinaida izbucni în râs şi ne împinse unul spre altul.

— Îmbrățişați-vă odată, copii! Noi ne-am strâns în brațe.

— Vrei să mergem în grădină? îl întrebai eu.

— Cu plăcere, îmi răspunse el răguşit, cu un glas de adevărat cadet.

Zinaida izbucni din nou în râs... Am avut timp să observ că nu-i văzusem niciodată culori atât de minunate în obraji. Am plecat împreună cu băiatul. Aveam în grădina noastră un scrânciob vechi. L-am aşezat pe scândurica subțire şi am început să-l legăn. Şedea nemişcat, în tunica lui nouă de postav gros şi cu fireturi groase de aur, şi se ținea strâns de funii.

— Descheie-te cel puțin la gât, îi spusei eu.

— Nu-i nimic, suntem obişnuiți, spuse el dregându-şi glasul. Semăna cu sora lui: ochii, mai ales, îi aminteau pe ai ei. Eram bucuros să-l distrez, dar în acelaşi timp o tristețe chinuitoare îmi rodea inima. „Acum nu sunt decât un copil, mă gândeam eu, dar aseară..." Îmi amintii unde îmi pierdusem cuțitul în ajun şi-l căutai. Cadetul nu-l ceru, îşi rupse o ramură mai groasă de soc, îşi ciopli un fluier şi începu să cânte. Othello fluieră şi el.

Dar să-l fi văzut pe acelaşi Othello cum plângea în brațele

Zinaidei când, găsindu-l într-un colț al grădinii, ea îl întrebă de ce e atât de trist? Lacrimile mele izbucniră cu atâta putere, încât ea se sperie.

— Ce-i cu dumneata? Ce-i cu dumneata, Volodea? repeta ea mereu şi, văzând că nu-i răspund şi că nu încetez să plâng, se gândi să-mi sărute obrazul ud. Dar eu m-am întors şi am şoptit printre sughițuri:

— Ştiu totul; de ce te-ai jucat cu mine? Pentru ce ți-a trebuit dragostea mea?

— Sunt vinovată față de dumneata, Volodea... şopti Zinaida. Ah! Sunt foarte vinovată... spuse ea şi-şi frânse mâinile. Câtă răutate e în mine, câtă beznă, câte păcate... Însă acum nu mă joc cu dumneata, te iubesc, nici nu bănuieşti de ce şi cum... totuşi... ce ştii?

Ce puteam să-i spun? Ea stătea în fața mea şi mă privea, iar eu îi aparțineam în întregime, din creştet până-n tălpi, cum se uita la mine... Peste un sfert de oră ne fugăream cu Zinaida şi cu fratele ei; nu mai plângeam, râdeam, cu toate că de sub pleoapele umflate îmi curgeau lacrimi; la gât, în loc de cravată, aveam legată o panglică de-a Zinaidei, şi chiuiam de bucurie când izbuteam s-o prind de talie. Făcea din mine tot ce voia.

XIX

AŞ FI RĂMAS FOARTE ÎNCURCAT, dacă m-ar fi silit cineva să povestesc, cu de-amănuntul, ce s-a petrecut cu mine în săptămâna care a urmat după expediția mea nocturnă neizbutită. A fost o perioadă ciudată şi plină de febră, un fel de haos în care sentimentele cele mai contradictorii, gândurile, bănuielile, speranțele, bucuriile şi chinurile se amestecau ca într-un vârtej. Mă temeam să privesc în mine însumi (dacă un băiețaş de şaisprezece ani poate să privească în el însuşi), mă temeam să-mi dau seama de ceea ce se întâmplă. Eram numai grăbit să-mi trec

ziua până în seară. Şi cum se făcea noapte, dormeam... uşurința copilăriei mă ajuta. Nu voiam să ştiu dacă sunt iubit şi nici să-mi mărturisesc că nu sunt iubit. De tata mă feream, dar de Zinaida nu puteam să mă feresc... Prezența ei mă ardea ca un foc... dar ce-mi trebuia să ştiu ce fel de foc era acesta, în care ardeam şi mă topeam, cât timp eram fericit să ard şi să mă topesc? Mă lăsam în voia tuturor impresiilor mele şi mă mințeam pe mine însumi, ocoleam toate amintirile şi închideam ochii asupra celor ce presimțeam în viitor... Acest chin n-ar fi putut, desigur, să se prelungească prea mult... o lovitură de trăsnet nimici totul dintr-o dată şi mă aruncă pe un alt făgaş de viață.

Într-o zi, întorcându-mă acasă la cină, după o plimbare destul de lungă, am aflat, spre marea mea mirare, că voi lua masa singur: tata plecase, iar mama, fiind bolnavă, n-avea să mănânce şi se încuiase la dânsa în iatac. Am ghicit, după fața lacheilor, că se întâmplase ceva neobişnuit... Nu îndrăzneam să pun întrebări, dar aveam un prieten, pe tânărul fecior Filipp, un amator pasionat de versuri şi mare maestru al chitarei, şi am recurs la el. Am aflat de la dânsul că între tata şi mama fusese o scenă îngrozitoare (în camera servitoarelor se auzea tot; că s-au spus multe în franțuzeşte, dar fata din casă, Maşa, trăise cinci ani la o croitoreasă din Paris, şi înțelegea totul); mama îl învinovățea pe tata de necredință, de legături cu domnişoara vecină; la început tata căutase să se dezvinovățească, apoi se înfuriase şi la rândul lui spusese un cuvânt tare, pare-se despre „vârsta dumneaei", la care mama izbucnise în plâns; mama îi amintise şi de nişte polițe pe care el le iscălise prințesei bătrâne şi vorbise de rău şi despre domnişoara; auzind aceasta, tata o amenințase.

— Toată nenorocirea, urmă Filipp, a fost o scrisoare anonimă; cine a scris-o nu se ştie. Fără ea, cum ar fi ieşit la iveală toate acestea? N-aveau cum.

— Oare să fi fost ceva între ei? spusei eu cu greu, în timp ce prin mâinile şi picioarele mele trecea un fior de gheață şi se cutremura ceva în adâncul sufletului meu.

Filipp clipi cu înțeles.

— A fost. Lucrurile astea nu se pot ascunde; şi, deşi de data asta tatăl dumneavoastră a fost foarte grijuliu, totuşi era nevoit uneori să tocmească o trăsură şi altele... şi de oameni nu s-a putut lipsi.

L-am lăsat pe Filipp să plece şi m-am aruncat pe pat. N-am plâns şi nici nu m-am lăsat copleşit de deznădejde; nu mă întrebam când şi cum s-au întâmplat toate acestea; nu mă miram că nu bănuisem mai demult aceasta şi nici nu-l învinovățeam pe tata... Ceea ce aflasem era peste puterile mele: această mărturisire neaşteptată mă zdrobise... Totul se sfârşise. Toate florile mele fuseseră smulse deodată şi zăceau în jurul meu, împrăştiate şi strivite.

XX

A DOUA ZI, MAMA ANUNȚĂ CĂ SE mută la oraş. Dimineața, tata intră la ea în odaie şi stătu mult timp de vorbă cu ea. Nu auzi nimeni ce-i spunea, dar după asta mama nu mai plânse; se linişti şi ceru de mâncare, totuşi nu se arătă şi nu-şi schimbă hotărârea. Îmi amintesc că am hoinărit toată ziua, dar nu m-am dus în grădină şi nu m-am uitat la pavilionul de alături, iar seara am fost martor la o întâmplare extraordinară: tatăl meu îl conduse la braț pe contele Malevski prin salon până în antreu, şi acolo, în prezența lacheului, îi spuse cu ton rece: „Acum câteva zile, într-o casă, excelenței voastre vi s-a arătat uşa; nu e momentul ca să mă explic cu dumneavoastră, dar am onoarea să vă previn că, dacă mai poftiți o singură dată în casa mea, vă arunc pe fereastră. Nu-mi place scrisul dumneavoastră.” Contele se gârbovi, strânse din dinți, se făcu mic şi dispăru.

Începură pregătirile pentru mutarea noastră la Moscova pe strada Arbat, unde aveam casă. Nici tata nu mai voia probabil să rămână la vilă, dar se vede că o convinsese pe

mama să nu facă scene; totul decurgea în tăcere, fără grabă. Mama trimise chiar pe cineva s-o salute din partei ei pe prințesă şi să-i transmită părerea de rău că, fiind bolnavă, nu poate s-o vadă înainte de plecare. Eu rătăceam ca scos din minți şi nu doream decât un lucru: să se termine toate cât mai repede. Un singur gând îmi frământa mintea: cum putuse ea, o fată atât de tânără şi mai ales prințesă, să facă un asemenea pas, când ştia că tata e om căsătorit şi când ea ar fi putut să se mărite cu oricine, fie şi cu Belovzorov, de pildă. Pe ce s-o fi bizuit? Cum de nu s-a temut să-şi distrugă viitorul? Da, mă gândeam eu, asta e iubirea, pasiunea, devotamentul, şi îmi amintii de cuvintele lui Luşin – „unor ființe le face plăcere să se sacrifice". Am zărit odată, într-unul din geamurile pavilionului, o umbră palidă... „Să fie fața Zinaidei?" mă gândii eu... Da, era chipul ei. N-am mai putut să rabd. N-aveam putere să mă despart de ea fără să-mi iau rămas bun. Am găsit un moment potrivit şi m-am dus la ea.

Prințesa bătrână mă întâmpină în salon, cu obişnuitele ei vorbe plăcute şi nepotrivite.,

— Ce-i maică, de ce-i tevatura asta la voi, aşa de curând? spuse ea îndopându-şi amândouă nările cu tutun. M-am uitat la ea şi inima mi s-a uşurat. Cuvântul „polițe", pe care mi-l spusese Filipp, mă chinuia. Ea nu bănuia nimic... cel puțin aşa mi se păru atunci. Din odaia vecină apăru Zinaida într-o rochie neagră; era palidă, cu pletele desfăcute. Mă luă tăcută de mână şi mă duse cu dânsa.

— Ți-am auzit glasul, începu, şi am venit repede. Şi ai fi fost în stare să ne părăseşti cu atâta uşurință, răutăciosule?

— Am venit să-mi iau rămas bun, prințesă, răspunsei, poate că pentru totdeauna. Cred că ai auzit că plecăm.

Zinaida mă privi drept în ochi.

— Da, am auzit. Îți mulțumesc că ai venit. Credeam că n-am să te mai văd. Să nu mă pomeneşti de rău. Te-am chinuit uneori, totuşi nu sunt aşa de rea cum îți închipui.

Se întoarse şi se rezemă de geam,

— Crede-mă, nu sunt aşa. Ştiu că ai o părere proastă

despre mine.

— Eu?

— Da, dumneata.

— Eu? repetai cu amărăciune, şi inima îmi tresări din nou, ca mai înainte, sub influența farmecului ei nespus şi de neînvins: Eu? Crede-mă, Zinaida Alexandrovna, orice ai fi făcut şi oricât m-ai fi chinuit: eu am să te iubesc şi am să te ador până la sfârşitul zilelor mele.

Ea se întoarse dintr-o dată spre mine şi, desfacând larg brațele, îmi cuprinse capul şi mă sărută apăsat şi fierbinte. Dumnezeu ştie pentru cine era această sărutare de adio atât de lungă, dar i-am gustat lacom dulceața, şi ştiam că nu se va mai repeta niciodată.

— Adio, adio, îngânam...

Ea se desprinse şi ieşi. Plecai şi eu. Nu sunt în stare să redau sentimentul cu care am plecat. N-aş fi dorit să se mai repete vreodată, dar m-aş fi socotit nenorocit, dacă nu l-aş fi trăit niciodată.

Ne-am mutat în oraş. Mult timp n-am putut să mă rup de cele petrecute, şi mult timp n-am putut să mă apuc de lucru. Rana mea se închidea încet, deşi, la drept vorbind, nu mă simțeam deloc supărat pe tatăl meu. Dimpotrivă, el parcă crescuse şi mai mult în ochii mei... să explice psihologii, cum ştiu ei, această contradicție. Într-una din zile treceam pe bulevard şi, spre marea mea bucurie, mă lovii piept în piept cu Luşin. Țineam la el pentru firea lui dreaptă şi sinceră şi, pe lângă asta, mi-era drag pentru amintirile pe care le trezea în mine. M-am repezit spre el.

— Aha! spuse, încrețindu-şi sprâncenele. Dumneata eşti, tinere? Ia să te văd. Eşti tot atât de palid, însă în ochi nu mai citesc aiureala de odinioară. Arăți ca un om, nu ca un cățeluş de apartament. E foarte bine. Ei, ce mai faci? Lucrezi?

Eu oftai. Nu voiam să mint şi mi-era ruşine să spun adevărul.

— Nu-i nimic, urmă Luşin, nu te lăsa. Principalul e să duci o viață normală şi să nu te laşi pradă pasiunilor. Nu

aduc niciun folos! Oriunde te-ar purta valul, e rău. Omul să stea cu picioarele pe pământ şi să se ţină bine pe picioare. Uite, eu tuşesc... iar Belovzorov... ai auzit?...

— Nu. Ce?

— A pierit fără urmă. Se spune că ar fi plecat în Caucaz. E o lecţie pentru dumneata, tinere. Toată nenorocirea e că nu ştiu să plece la timp, să rupă mrejele. Dumneata mi se pare că ai scăpat mai uşor. Păzeşte-te, să nu cazi iarăşi. Adio.

„Nu mai cad, mă gândeam eu, n-am s-o mai văd niciodată." Dar mi-a fost sortit s-o mai revăd o dată pe Zinaida.

XXI

TATA CĂLĂREA ÎN FIECARE ZI. Avea un cal frumos, roşcat englezesc, cu gâtul subţire şi cu picioarele lungi, neobosit şi sălbatic; se numea „Electrique". În afară de tata, nimeni nu putea să-l încalece. Într-o zi, el veni la mine foarte bine dispus, cum nu-l mai văzusem demult; se pregătea să plece călare şi îşi prinsese pintenii. Am început să-l rog să mă ia şi pe mine cu el.

— Mai bine să jucăm „capra", îmi răspunse tata, căci n-ai să poţi să te ţii de mine cu hunterul tău.

— Am să mă ţin; am să-mi pun şi eu pintenii.

— Bine, fie.

Plecarăm amândoi. Aveam un căluţ negru şi păros, cu picioare puternice şi destul de iute. Dar trebuia într-adevăr să galopez din toate puterile, pe când Electrique mergea la trap întins. Cu toate acestea, nu rămâneam în urmă. N-am văzut niciodată un călăreţ mai bun ca tata; călărea atât de frumos, de îndemânatic şi de firesc, încât părea că şi calul simţea acest lucru şi se mândrea cu el. Am înconjurat toate bulevardele, am trecut prin „Câmpul Devicee"[71], am sărit

[71] Lacul de lângă mânăstirea Novodevicii din Moscova. (n. red.)

peste nişte garduri (la început mă temeam să sar, dar tata îi disprețuia pe oamenii puțin îndrăzneți, şi mie-mi trecuse frica), am trecut de două ori peste râul Moscova, şi credeam că ne întoarcem acum acasă, mai ales că tata observase oboseala căluțului meu, când, deodată, el întoarse calul în direcția vadului Crimeii şi porni în galop de-a lungul malului. M-am repezit după el. Ajungând în dreptul unei grămezi mari de buturugi vechi, sări repede de pe Electrique, îmi porunci să mă dau jos şi, întinzându-mi frâul calului său, îmi spuse să-l aştept acolo, lângă buturugi; apoi coti pe o stradelă şi dispăru. Am început să mă plimb în josul şi în susul apei, ducând caii după mine şi certându-mă cu Electrique, care nu înceta să dea din cap, se scutura, fornăia şi necheza; şi, de câte ori mă opream, începea să scurme pământul cu copita şi, nechezând cu răutate, îl muşca pe hunterul meu de gât; într-un cuvânt, se purta întocmai ca un pursânge răsfățat. Tata nu se mai întorcea. Dinspre râu adia o umezeală neplăcută; o ploaie măruntă începu să cadă liniştit, presărând cu picățele mici, negre, buturugile sure pe lângă care mă învârteam şi de care mă plictisisem îngrozitor. Mă apucă tristețea, dar tata tot nu se întorcea. Un vardist finlandez, cărunt, cu o cască enormă pe cap, în formă de oală, şi cu halebardă (ce căuta un vardist pe malul râului Moscova?!) se apropie şi, întorcându-şi spre mine fața încrețită, de babă, spuse:

— Ce faci aici cu caii ăştia, coconaşule? Dă-mi-i, să ți-i păzesc.

Nu-i răspunsei nimic; el îmi ceru tutun. Ca să mă descotorosesc de el (şi fiindcă mă chinuia nerăbdarea), făcui câțiva paşi în direcția în care se depărtase tata. Străbătui toată ulicioara până la capăt, cotii şi mă oprii: pe stradă, la patruzeci de paşi de mine, la fereastra deschisă a unei căsuțe de lemn, stătea tata, cu spatele la mine, sprijinindu-se cu pieptul de pervaz, iar înăuntru, în casă, pe jumătate ascunsă după perdea, şedea o femeie, îmbrăcată într-o rochie de culoare închisă şi vorbea cu tatăl meu; femeia aceasta era Zinaida.

Încremenii. Mărturisesc că nu mă aşteptasem la aşa ceva. Primul meu gând fu să fug. „Tata se va întoarce, mă gândii, şi sunt pierdut”... Dar un sentiment ciudat, un sentiment mai puternic decât curiozitatea, mai puternic decât gelozia, mai puternic decât teama, mă opri. Începui să privesc şi căutai să ascult. Părea că tata insistă asupra unui lucru. Zinaida se împotrivea. Parcă văd şi acum faţa ei, tristă, serioasă, frumoasă, cu o nespusă expresie de devotament, de tristeţe, de iubire şi de... deznădejde, alt cuvânt nu pot să găsesc pentru aşa ceva. Ea răspundea prin cuvinte scurte, monosilabice, fără să ridice ochii, şi zâmbea cu supuşenie şi cu îndărătnicie totodată. Şi numai în acest zâmbet am recunoscut-o pe Zinaida mea de altădată. Tata dădu din umeri şi îşi îndreptă pălăria pe cap – acesta era la el semnul nerăbdării. Apoi auzii, cuvintele: *Vous devez vous séparer de cette* [72] ... Zinaida ridică fruntea şi întinse mâna să-l oprească... Şi, deodată, în faţa ochilor mei se petrecu ceva de necrezut: tata ridică brusc cravaşa, cu care îşi bătea uşurel poalele hainei de praf, şi se auzi vâjâind lovitura peste braţul gol până la cot. Cu greu m-am stăpânit să nu ţip. Zinaida se cutremură; se uită în tăcere la tata şi, ridicând încet braţul, îl duse la buze şi sărută urma roşie rămasă pe el Tata zvârli cravaşa şi, urcând în goană treptele de la intrare, se repezi în casă... Zinaida se întoarse şi, cu mâinile întinse, cu capul uşor dat pe spate, se depărtă de fereastră...

Îngrozit şi înfiorat până în inimă de nedumerire, am fugit înapoi de-a lungul stradelei, gata să-l scap pe Electrique şi m-am întors la malul râului. Nu ştiam ce să cred. Ştiam că pe tata, atât de rece şi de stăpânit, îl apucau uneori accese de furie, şi cu toate acestea nu puteam înţelege ceea ce văzusem... dar am simţit în acea clipă că n-am să pot uita cât oi trăi gestul, privirea şi zâmbetul Zinaidei, şi că imaginea ei, această imagine nouă, care răsărise deodată în faţa mea, mi se întipărise pentru totdeauna în minte. Priveam prosteşte în apă şi nu simţeam că îmi curg lacrimile

[72] Trebuie să te desparţi de această... (fr.)

din ochi. „O bate! mă gândeam, o bate... o bate!“

— Ei, ce-i cu tine, dă-mi calul! răsună în urma meă glasul tatii.

I-am întins frâul, aproape fără să-mi dau seama. El sări pe Electrique. Înfrigurat, calul se ridică în două picioare şi făcu o săritură înainte, de un stânjen şi jumătate... Tata îl stăpâni însă numaidecât: îi înfipse pintenii în burtă şi îi dădu un pumn în grumaz.

— Ah! De-aş avea acum cravaşa... mormăi el.

Îmi amintii de vâjâitul şi lovitura de adineauri a cravaşei şi mă cutremurai.

— Unde ai pierdut-o? îl întrebai pe tata, după câteva clipe.

Tata nu-mi răspunse şi porni în galop înainte. Îl ajunsei. Voiam neapărat să-i văd faţa.

— Te-ai plictisit fără mine? spuse printre dinţi.

— Puţin. Unde ţi-ai pierdut cravaşa? îl întrebai din nou.

Tata îmi aruncă o privire piezişă.

— N-am pierdut-o, spuse el, am aruncat-o.

Apoi căzu pe gânduri, îşi lăsă capul în jos... Şi pentru prima şi ultima oară am văzut câtă duioşie şi părere de rău puteau să exprime trăsăturile lui severe.

Porni iar la galop şi nu l-am mai putut ajunge; am sosit acasă cu un sfert de ceas în urma lui.

„Asta înseamnă iubire, îmi spuneam iarăşi, stând noaptea la biroul meu, unde începuseră să apară iar cărţile şi caietele, asta înseamnă pasiune! Cum a putut ea să nu se revolte când a fost lovită... fie şi de o mână iubită! Se vede că se poate răbda aşa ceva, dacă iubeşti... Şi eu... eu îmi închipuiam că...“

În ultima lună mă copsesem mult şi dragostea mea, cu toate tulburările şi suferinţele ei, îmi apărea acum măruntă, copilăroasă şi săracă, faţă de acel sentiment misterios, pe care de-abia dacă puteam să-l bănuiesc şi care mă înspăimânta întocmai ca o faţă necunoscută, frumoasă, dar înfricoşătoare, pe care în zadar cauţi s-o desluşeşti în întuneric...

În aceeaşi noapte avui un vis ciudat şi plin de groază. Se

făcea că intram într-o cameră mică şi întunecoasă. Tata era acolo cu cravaşa în mână şi bătea din picior; într-un colţ se ghemuia Zinaida şi avea un semn roşu pe frunte... nu pe braţ, iar în spatele lor se ridica Belovzorov, acoperit de sânge; îşi deschidea buzele palide şi îl ameninţa cu furie pe tata.

După două luni, am intrat la facultate, iar după o jumătate de an tata muri (din pricina unui atac de apoplexie) la Petersburg, unde de-abia se mutase împreună cu mine şi cu mama. Cu câteva zile înaintea morţii primise o scrisoare de la Moscova care îl tulburase profund... O rugase ceva pe mama şi se spune că plânsese, el, el, tatăl meu! În dimineaţa când îl lovi atacul, începuse o scrisoare în franţuzeşte pentru mine. „Fiul meu, îmi scria el, fereşte-te de dragostea femeilor, teme-te de această fericire şi de această otravă..." După moartea lui, mama trimise la Moscova o sumă importantă de bani.

XXII

TRECURĂ PATRU ANI. DE-ABIA ieşisem din facultate şi nu ştiam de ce să mă apuc, la ce uşă să bat şi rătăceam fără nicio treabă. Într-o seară întâlnii la teatru pe Maidanov. Se căsătorise, avea şi o slujbă acum, dar eu îl găseam neschimbat. La fel de uşor se entuziasma şi tot atât de iute se descuraja.

— Ştii, îmi spuse el printre altele, doamna Dolskaia e aici.

— Care doamnă Dolskaia?

— Ai uitat-o? Fosta prinţesă Zasekina, de care am fost cu toţii îndrăgostiţi, şi dumneata, de asemenea. Îţi aduci aminte, la vilă, lângă Neskucinîi...

— E căsătorită cu Dolski?

— Da.

— E şi ea aici, la teatru?

— Nu, dar e la Petersburg, s-a mutat de curând aici; se

pregăteşte să plece în străinătate.

— Ce fel de om e bărbatul ei? îl întrebai eu.

— Un tânăr minunat şi cu avere. Un coleg al meu de birou, de la Moscova. Înțelegi că după toată povestea aceea... cred că ştii bine amănuntele (Maidanov zâmbi cu înțeles)... nu i-a fost prea uşor să găsească o partidă; au rămas consecințele... dar, cu inteligența ei, totul e cu putință. Du-te la ea, va fi foarte bucuroasă să te revadă. S-a făcut şi mai frumoasă.

Maidanov îmi dădu adresa Zinaidei. Locuia la hotelul Demut. Amintirile de odinioară se treziră în mine... Jurai să vizitez chiar a doua zi pe aceea care fusese „pasiunea" mea de odinioară. Dar am fost ocupat; trecu o săptămână, alta, şi când, în sfârşit, m-am dus la hotelul Demut şi am întrebat de doamna Dolskaia, am aflat că murise cu patru zile în urmă, pe neaşteptate, din facere.

Am simțit un cuțit în inimă. Gândul că puteam s-o revăd şi n-am văzut-o, şi n-am s-o mai văd niciodată, acest gând amar se implântă în mine ca o remuşcare puternică; de neînvins. „A murit! A murit!" repetam, privindu-l prostit pe portar, apoi am ieşit încet în stradă şi m-am dus... fără să ştiu încotro. Tot trecutul îmi răsări deodată în față. „Şi iată cum s-a încheiat, spre ce se avânta, frământată şi năvalnică, această viață tânără, arzătoare şi plină de strălucire!" La asta mă gândeam, şi-i vedeam în închipuire trăsăturile dragi, ochii aceia, buclele... Într-o ladă îngustă, în bezna umedă de sub pământ, aici, nu departe de mine, care eram încă viu, şi poate, la câțiva paşi de tatăl meu... Mă gândeam la toate acestea, îmi încordam închipuirea şi totuşi:

Nepăsătoare buze mi-au spus vestea morții,
Cu nepăsare le-am ascultat...

răsuna în sufletul meu. O, tinerețe, tinerețe! Nu ții seama de nimic, ca şi cum ai stăpâni toate comorile lumii! Şi în durere te complaci, chiar tristețea îți şade bine; eşti încrezătoare în tine şi îndrăzneață, spui: numai eu trăiesc – priviți! – dar

zilele tale fug şi pier, nenumărate, totul se topeşte în tine, fără urmă, ca ceara sub razele soarelui, ca zăpada... Şi poate că taina farmecului tău nu stă în puterea de-a făptui orice, ci în puterea credinței că tu poți făptui orice; stă în faptul că-ți iroseşti în vânt puteri pe care n-ai şti să le întrebuințezi altfel, în faptul că fiecare din noi recunoaşte, cu tărie, că e un risipitor şi se crede îndreptățit să-şi spună: „Câte n-aş fi făcut, dacă n-aş fi pierdut timpul degeaba”.

De asemenea şi eu, ce nu speram, ce nu aşteptam, ce viitor bogat nu-mi prevedeam atunci când, cu un suspin şi un moment de tristețe, îmi luam rămas bun de la fantoma primei mele iubiri, care înviase o clipă în mine!

Şi câte din toate acestea, pe care le aşteptam, s-au împlinit? Şi acum, când peste viața mea încep să se lase umbrele serii, ce altceva mai proaspăt, mai scump, mi-a rămas, decât amintirea acelei furtuni dintr-o dimineață de primăvară, care a trecut atât de repede?

Dar degeaba mă învinovățesc. Şi atunci, la vârsta aceea uşuratică şi tânără, eu n-am rămas surd la glasul ce trist ajungea până la mine, la glasul solemn ce-mi venea din mormânt. Îmi amintesc că, la câteva zile după ce am aflat de moartea Zinaidei, împins de o dorință neînțeleasă, am asistat la agonia unei bătrâne sărmane, care locuia în aceeaşi casă cu noi. Culcată pe scânduri goale, acoperită cu zdrențe şi cu un sac sub cap, s-a sfârşit cu greu şi multă suferință. Toată viața şi-o trecuse într-o luptă amară cu sărăcia de toate zilele; nu cunoscuse bucuria, nu gustase din dulceața fericirii, aşadar, ar fi trebuit să se bucure de venirea morții, care îi aducea descătuşarea şi tihna. Dar, cu toate acestea, în timp ce trupu-i bătrân se lupta încă, în timp ce pieptul i se mai sălta îndurerat sub mâna de gheață a morții, cât timp n-o părăsiră ultimele puteri, bătrânica îşi făcea mereu semnul crucii şi şoptea: „Doamne, iartă-mi păcatele”, şi numai cu ultima scânteie a vieții pieri din ochii ei şi expresia fricii, a groazei sfârşitului... Îmi amintesc că acolo, la căpătâiul acestei sărmane bătrâne, m-am cutremurat pentru Zinaida şi am simțit nevoia să mă rog

pentru ea, pentru tata şi... pentru mine.

1860

APELE PRIMĂVERII

În româneşte de Rose Hefter, B. Dumitru şi Mihail Cosma

Ca apele de primăvară
Ce trec năvalnic, spumegând,
Frumoşii ani ai vieţii noastre
Se duc şi nu se-ntorc nicicând!
(Dintr-o romanţă veche)

...SE ÎNTOARSE CAM LA ORA UNU după miezul nopții în odaia sa de lucru, îl trimise la culcare pe servitorul care-i aprinsese lumânările şi, trântindu-se într-un jilț la gura sobei, îşi îngropa fața în mâini.

Niciodată nu se simțise atât de obosit trupeşte şi sufleteşte. Petrecuse seara în cercul unor femei simpatice şi al unor bărbați cultivați. Câteva dintre doamne erau frumoase; bărbații erau mai toți oameni de talent şi de spirit; chiar şi el se dovedise nu numai la înălțimea conversației, dar o susținuse cu strălucire... şi cu toate acestea niciodată nu se simțise atât de copleşit, de sufocat, de acel *„taedium vitae“,* de care vorbeau vechii romani, nu simțise aşa de adânc „dezgustul de viață". Dacă ar fi fost mai tânăr, ar fi plâns de plictiseală, de tristețe şi de enervare; o amărăciune ca de pelin – răscolitoare şi arzătoare – îi umplea sufletul. Ceva greoi, dezgustător, sfâşietor îl învăluia din toate părțile, ca o noapte întunecoasă de toamnă; şi nu ştia cum să se smulgă din acest întuneric, cum să scape de această amărăciune. La somn nici nu se putea gândi; simțea că nu va putea închide ochii.

De ciudă, se adânci în gânduri leneşe, dezlânate.

Se gândea la deşertăciunea, la zădărnicia şi la banalitatea înşelătoare a tot ce era omenesc. Toate anotimpurile vieții lui – împlinise cincizeci şi doi de ani – i se perindau înaintea ochilor, şi niciunul dintre ele nu-şi găsea justificarea în fața sa. Să te zbați mereu în gol şi-n nimicnicie, să lupți neîncetat cu morile de vânt, în parte din naivitate, în parte conştient,

să nu mai conteneşti a te înşela cu iluzii, şi apoi, ca din senin, să te simți fără de veste asaltat de bătrânețe şi, odată cu ea, să te cuprindă teama de moarte, acea teamă ce creşte mereu, te macină necontenit... şi buf! – te aruncă în neființă! Şi măcar dacă s-ar scurge viața în felul acesta, dar de cele mai multe ori, înaintea sfârşitului, te năpădesc, ca rugina fierul, nevolniciile şi bolile... Viața nu-i apărea ca o mare răscolită de valuri, aşa cum o descriu poeții; dimpotrivă, o vedea netedă ca oglinda, nemişcată, străvezie până-n cele mai tainice ascunzişuri, şi pe el însuşi stând într-o luntrişoară fragilă; jos, în străfundul prăpastiei întunecoase şi mâloase, abia se desluşeau, ca nişte peşti uriaşi, ca nişte monştri hidoşi, toate racilele vieții: boli, necazuri, nebunie, orbire, sărăcie... Şi iată că, sub ochii lui, unul din aceşti monştri se iveşte din întuneric, se opinteşte urcând tot mai sus şi, pe măsură ce dihania se apropie, el se înfricoşează tot mai tare. Uite, uite... namila mai-mai să izbească cu spinarea barca şi s-a dus cu ea. Dar, deodată, monstrul parcă se pierde, coboară şi, scufundându-se în străfunduri, se culcă iarăşi, abia mişcând din aripa-i întunecată. Totuşi, va veni ziua sorocită şi atunci barca va fi răsturnată.

Clătină din cap, sări din jilț, ocoli de două ori odaia şi se aşeză în fața biroului; deschizând unul după altul toate sertarele, începu să răscolească hârtiile, scrisorile vechi, cele mai multe de la femei. De ce făcea asta, nici el nu ştia – doar nu căuta nimic. Tot ce dorea era să alunge, aflându-şi vreo treabă oarecare, stolul de gânduri ce-l chinuiau. Desfăcu la întâmplare câteva plicuri. Unul conținea o floare uscată, legată cu o panglică decolorată. Dădu din umeri şi, aruncând o privire spre sobă, împinse scrisorile la o parte, ca şi când s-ar fi pregătit să ardă toate aceste nimicuri nefolositoare. Cu aceeaşi înfrigurare continua să scotocească fundul sertarelor şi trase încet afară o cutiuță veche, octogonală, făcu ochii mari, şi ridică binişor capacul... În cutie, sub două straturi de vată îngălbenită, se afla o cruciuliță de granate.

Nedumerit, privi câteva clipe acea cruciuliță, şi scoase

deodată un strigăt uşor... faţa lui vădea parcă bucurie, parcă părere de rău: era surprins, ca şi cum ar fi întâlnit pe neaşteptate o fiinţă pe care o iubise cândva cu duioşie şi pe care n-o mai văzuse de multă vreme; era aceeaşi, dar schimbată la înfăţişare, odată cu trecerea anilor...

Se ridică, se reîntoarse lângă cămin în jilţul său şi-şi îngropă iarăşi capul în mâini... „De ce astăzi? De ce tocmai astăzi?“ se gândi el. Şi multe amintiri din trecut i se împrospătară.

Iată ce-şi aminti...

Dar înainte de toate, trebuie să vă spunem despre cine-i vorba. Eroul nostru se numeşte Dmitri Pavlovici Sanin. Şi iată ce şi-a amintit:

I

ERA ÎN VARA ANULUI 1840. SANIN împlinise douăzeci şi doi de ani; se întorcea din Italia în Rusia şi se afla la Frankfurt, în trecere. Aproape singur pe lume, avea o avere care, deşi nu prea mare, îi îngăduia să trăiască independent. Moştenind de la o rudă îndepărtată câteva mii de ruble, se hotărâse să cheltuiască aceşti bani în străinătate înainte de-a intra în vreo slujbă, până nu se va înhăma pentru totdeauna într-un serviciu de stat, fără de care asigurarea existenţei nu i se părea cu putinţă. Şi într-adevăr, Sanin îşi aplicase cu atâta iscusinţă planul, încât în ziua sosirii sale la Frankfurt îi mai rămăseseră doar atâţia bani cât să se poată înapoia la Petersburg. În 1840, erau puţine căi ferate; turiştii călătoreau cu diligenţa. Sanin îşi reţinu un loc, dar diligenţa urma să plece abia la unsprezece noaptea. Îi rămânea deci destul timp. Şi, cum ziua era minunată, după ce prânzi la hotelul „Lebăda albă“, vestit pe atunci, Sanin ieşi să hoinărească prin oraş. Se duse

să vadă *Ariana* lui Dannecker[73], care nu prea îi plăcu, vizită casa lui Goethe (din ale cărui opere citise numai *Werther,* şi asta într-o traducere franţuzească); se plimbă pe malul Main-ului şi se plictisi de-a binelea, cum îi stă bine unui călător care se respectă. Şi, tot umblând aşa, nimeri pe la ora şase, obosit, cu ghetele prăfuite, pe una din străduţele mai dosnice din Frankfurt, o străduţă de care avea să-şi amintească multă vreme după aceea. Pe una din casele, puţine la număr, de pe acea stradă o firmă: „Cofetăria italiană Giovanni Reselli“ atrăgea atenţia trecătorilor. Sanin intră, ca să bea un pahar de limonadă. În prima încăpere, în dosul unei modeste tejghele, pe poliţele unui dulap vopsit, se aflau, rânduite ca la farmacie, câteva sticle cu etichete aurite şi borcane pline de pesmeţi, prăjituri cu ciocolată şi acadele. În prăvălie nu era nimeni; singur un motan cenuşiu torcea închizând ochii şi zgâriind încetişor, cu vârful ghearelor, scaunul înalt de paie, de lângă fereastră; un coş de lucru din lemn sculptat sta răsturnat pe podea şi, lângă el, un ghem gros de lână roşie lucea în raza piezişă a asfinţitului. Din încăperea de alături venea un zgomot ciudat. Sanin aşteptă, până ce nu se mai auzi clinchetul clopoţelului de la uşă, şi întrebă tare: „Nu-i nimeni pe-aici?“ În aceeaşi clipă, uşa odăii de alături se deschise... Sanin rămase uluit.

II

ÎN COFETĂRIE DĂDU BUZNA O fată de vreo nouăsprezece ani, cu părul negru risipit în bucle pe umerii goi şi cu braţele albe, întinse. Zărindu-l pe Sanin, se repezi către el, îi apucă de mână şi-l trase după ea, spunându-i cu glas înăbuşit de emoţie: „Iute, iute! Pe aici! Scapă-l!“ Sanin n-o urmă numaidecât, şi asta nu fiindcă ar fi

[73] Este vorba de tabloul Ariana şi pantera, al pictorului german Johann Heinrich von Dannecker (1758—1841). (n. tr.)

şovăit, ci fiindcă de uimire rămase ţintuit locului. Nu văzuse în viaţa lui o asemenea frumuseţe. Fata se întoarse către el şi în glasul, în privirea, în tremurul cu care-şi cuprinse obrazul palid cu mâna, în felul cum îi strigase: „dar vino odată, vino!“, se vădea atâta deznădejde, încât Sanin se năpusti îndată după ea pe uşa deschisă.

În odaia în care intră, pe un divan de modă veche din păr de cal, sta întins un băiat de vreo paisprezece ani, care semăna în chip izbitor cu tânăra fată: era fără îndoială fratele ei. Copilul era palid, mai bine zis, alb, cu reflexe galbene ca de ceară sau ca de marmură antică. Ţinea ochii închişi; umbra părului negru şi des îi acoperea fruntea nemişcată, netedă şi sprâncenele subţiri, ţepene; printre buzele învineţite, îi sticleau dinţii încleştaţi. Părea că nu mai răsuflă; ţinea un braţ după cap, iar celălalt îi atârna greoi, până la podea. Copilul era îmbrăcat; avea şi o cravată strânsă în jurul gâtului.

Fata se repezi spre dânsul, scoţând un ţipăt de spaimă.

— A murit, e mort! strigă. Adineauri a stat aici, vorbeam împreună... Şi deodată a căzut şi nu s-a mai mişcat... Dumnezeule, cum să-l salvăm? Şi mama, care nu-i aici... Pantaleone! Pantaleone! Unde-i doctorul? adăugă pe italieneşte. Ai fost la doctor?

— *Signorina,* n-am fost! Am trimis-o pe Luiza, se auzi un glas răguşit de după uşă. Şi un bătrânel, îmbrăcat într-un frac de culoare liliachie, cu nasturi negri, cu o cravată mare, albă, cu pantaloni scurţi de nankin şi cu ciorapi albaştri de lână, intră în odaie, legănându-se pe picioarele-i strâmbe. Faţa lui mică dispărea cu totul sub o claie de păr cărunt, zbârlit, de culoarea oţelului, şi care atârna în şuviţe ciufulite, făcându-l să semene cu o găină moţată, asemănare cu atât mai izbitoare, cu cât sub acea claie de păr sur nu se puteau desluşi decât un nas ascuţit şi nişte ochi rotunzi, galbeni.

— Luiza are picioare zdravene, eu însă nu pot fugi, se scuză el în italieneşte, ridicându-şi, rând pe rând, picioarele strâmbate de podagră şi încălţate cu nişte ghete înalte, cu funduliţe; dar am adus apă.

Şi într-adevăr, strângea între degetele-i slabe şi noduroase gâtul strâmt al unei sticle.

— Dar Emil are să moară până atunci! strigă fata şi îşi întinse mâinile spre Sanin. Ah, domnule! *O, mein Herr!* Nu cumva poți dumneata să-l scapi?

— Trebuie să-i luăm sânge; e un atac de apoplexie, se amestecă bătrânelul, care răspundea la numele de Pantaleone.

Sanin n-avea nici cele mai vagi noțiuni de medicină, dar ştia în mod sigur că un copil de paisprezece ani nu poate avea un atac de apoplexie.

— Nu-i un atac, e leşinat, se adresa el lui Pantaleone. Aveți nişte perii?

Bătrânul îşi întoarse spre dânsul fața micuță.

— Ce să avem?

— Perii! Perii! traduse Sanin în nemțeşte şi în franțuzeşte. Perii, repetă făcând gestul unui om care-şi curăța hainele.

Bătrânul înțelese, în sfârşit.

— A, perii, *spazzette*? Cum să n-avem perii!

— Adu-le aici; o să-i scoatem haina, şi pe urmă îl vom freca.

— Bine... *Benone!* Oare nu-i bine să-i turnăm şi apă pe cap?

— Nu... mai târziu. Acum du-te iute şi adu periile.

Pantaleone puse sticla jos, ieşi grăbit şi se întoarse îndată cu două perii, una de haine şi alta de cap. Odată cu el intrase în odaie un pudel cu părul creț, care, dând mereu din coadă, se uita curios când la bătrân, când la fată şi chiar la Sanin, de parcă ar fi vrut să afle ce înseamnă toată hărmălaia asta.

Fără să mai piardă timpul, Sanin scoase haina băiatului, îi desfăcu gulerul, îi suflecă mânecile cămăşii şi, apucând o perie, începu să-l frece cu toată puterea, pe piept şi pe brațe. La rândul său, Pantaleone îi freca ghetele şi pantalonii cu cealaltă perie. Fata căzuse în genunchi lângă divan şi, cu capul între mâini, se uita țintă la fratele ei, fără să clipească.

Sanin freca, freca de zor, şi din când în când îi arunca pe

furiş câte o privire... Dumnezeule, cât e de frumoasă!

III

AVEA UN NAS CAM MARE, DAR DE o formă plăcută, acvilină; un puf abia vizibil îi umbrea uşor buza de sus. Tenul ei curat şi mat, de o paloare de fildeş sau de chihlimbar deschis, şi undele lucioase ale părului îi aminteau pe Iudita lui Allori din palatul Pitti[74]. Dar mai cu seamă, ochii! Ochi cenuşii închis, cu pupilele tivite de un cerc negru – ochi minunaţi, ochi triumfători, chiar şi în clipele în care teama şi durerea le întunecau oarecum strălucirea... Prilej neaşteptat pentru Sanin de a-şi aminti, fără voie, de încântătoarea ţară de unde venise. Dar nici în Italia nu întâlnise o femeie la fel de frumoasă. De tulburare, fata îşi ţinea respiraţia, aşteptând parcă mereu ca fratele ei să-şi vină în fire.

Sanin îl freca de zor pe băiat, dar nu se uita numai la fată; îl atrăgea nu mai puţin şi figura originală a lui Pantaleone. Obosit, sleit, bătrânul sălta şi icnea la fiece mişcare a periei, şi laţele lui lungi de păr, ude de sudoare, se legănau greoi de o parte şi de alta, ca nişte rădăcini scăldate de-o apă curgătoare.

— Cel puţin scoate-i cizmele... îi spuse Sanin.

Câinele, tulburat pesemne de tot ce se întâmpla, lucru atât de neobişnuit pentru el, se lăsă pe labele dinainte şi începu să latre.

— *Tartaglia, canaglia!* mormăi bătrânul, ameninţător...

Dar în clipa aceea, fata se schimbă la faţă, îşi înălţă sprâncenele, şi privi cu ochi mari, strălucitori de bucurie...

Sanin se întoarse. Băiatul se rumenea; încet, încet începură să-i tremure pleoapele, nările i se tot umflau.

[74] Este vorba de tabloul pictorului florentin Cristoforo Allori (1577—1621) *Judita ţinând capul lui Holofern.* (n. red.)

Răsuflă deodată, cu dinții încleştați, şi suspină...

— Emil! strigă fata. *Emiglio mio!*

Emil deschise încet ochii săi negri şi mari; privea ca prin ceață, dar zâmbitor. Un zâmbet slab flutura şi pe buzele-i palide; mişca apoi brațul, care îi atârna, ridicându-l anevoie până la piept.

— *Emiglio!* repetă fata, sculându-se în picioare. Figura ei avea o expresie aşa de vie, aşa de concentrată, de parcă era gata să izbucnească în lacrimi, sau în hohote de râs.

— Emil! Ce este? Emil! întrebă cineva din odaia vecină, şi o doamnă bine îmbrăcată, cu fața smeadă şi părul argintiu, intră grăbită. O urma un bărbat în vârstă; capul unei servitoare se arătă peste umărul lui.

Fata se repezi să-i întâmpine.

— A scăpat, mamă! Trăieşte! exclamă, îmbrățişând-o febril pe doamna care intrase.

— Dar ce s-a întâmplat? o întrebă din nou. Veneam, spre casă şi la intrare l-am întâlnit pe domnul doctor cu Luiza...

În timp ce fata povestea ce se întâmplase, doctorul se apropie de bolnav, care-şi revenea tot mai mult, zâmbind întruna cu oarecare sfială, ruşinat parcă de spaima în care îi băgase pe ai săi.

— L-ați frecat cu peria, după cum văd, se adresă doctorul lui Sanin şi lui Pantaleone. Bine ați făcut. Bună idee... Ia să vedem, ce i-aş mai putea da. Pipăi pulsul tânărului. Hm! Ia scoate limba!

Mama se aplecă cu grijă spre fiul ei; băiatul îi zâmbi mai deschis şi, ridicându-şi ochii spre dânsa, roşi.

Dându-şi seama că nu mai are rost să rămână acolo, Sanin trecu în cofetărie. Dar înainte de a pune mâna pe clanța uşii, care dădea afară, tânăra fată apăru din nou şi-l opri...

— Plecați? îl întrebă ea, privindu-l blând; nu vă rețin, dar în astă seară trebuie să veniți neapărat la noi. Vă suntem atât de îndatorați... ați salvat viața fratelui meu, da, da... şi vrem să vă exprimăm mulțumirea noastră. Mama vă roagă. Ținem să vă cunoaştem şi să luați parte la bucuria noastră.

— Dar plec chiar astăzi la Berlin, încercă să se scuze Sanin.

— Aveți tot timpul, îi răspunse fata cu vioiciune. Vă rog să veniți peste o oră să luați o ceaşcă de ciocolată cu noi. Îmi făgăduiți? Eu trebuie să mă întorc la fratele meu. Veți veni?

Ce putea face Sanin?

— Voi veni, răspunse el.

Fata îi strânse mâna şi fugi. Sanin se pomeni în stradă.

IV

CÂND, DUPĂ VREUN CEAS ŞI JUmătate, Sanin se întoarse la cofetăria Roselli, fu primit ca o rudă. Emil stătea pe acelaşi divan unde îl fricționaseră. Medicul prescrisese o rețetă şi-i recomandase tânărului „să reacționeze cu multă precauțiune la emoții" din pricina temperamentului său nervos şi a predispoziției pentru boala de inimă. Emil mai leşinase şi altă dată, dar niciodată criza nu fusese atât de puternică şi nu durase atât de mult. De altfel, medicul îi linişti, asigurându-i că orice pericol e înlăturat. Emil era în halat, cum poartă de obicei convalescenții; maică-sa îi înfăşurase gâtul cu un fular de lână albastră; băiatul părea vesel, se simțea ca într-o zi de sărbătoare; de altfel, toate în jurul lui aveau un aer festiv. În fața divanului, pe o măsuță acoperită cu o învelitoare curată, trona un vas de porțelan plin cu ciocolată aromată şi jur împrejur erau ceşti, sticle pline de sirop, farfurii cu pişcoturi, franzelețe şi câteva buchete de flori. Şase lumânări subțiri ardeau în două candelabre de argint de formă veche. De o parte a divanului, un jilț stil *Voltaire* îşi deschidea brațele moi şi Sanin fu poftit să se aşeze în el.

Toți ai casei, pe care avusese prilejul să-i cunoască în ziua aceea, erau adunați în jurul bolnavului, nu lipsea nici motanul, nici cățelul Tartaglia, şi fiecare în parte părea nespus de fericit; câinele strănuta de bucurie; numai

motanul îşi vedea de ale lui, clipind mereu din ochi şi netezindu-şi blana. Sanin a fost nevoit să se recomande, spunându-şi numele, prenumele, calitatea, precum şi locul de unde venea. Auzind că era rus, cele două femei se mirară într-un glas, observând că vorbeşte perfect nemţeşte; dar, dacă preferă să vorbească franţuzeşte, îl rugară să continue conversaţia în această limbă, pe care amândouă o înţelegeau şi-o vorbeau cu uşurinţă. Sanin se învoi pe loc. „Sanin? Sanin?“ Nici mama, nici fata nu şi-ar fi închipuit vreodată că un nume rusesc poate fi pronunţat atât de uşor. Prenumele lui, „Dimitri”, le plăcu tot atât de mult. Mama îşi aminti că în tinereţe văzuse o operă foarte frumoasă *Demetrio e Polibio;* dar adăugă îndată că *„Dimitri“* sună mai frumos decât „Demetrio”. Sanin se întreţinu cu cele două femei aproape un ceas. La rândul lor, ele îi dădură tot felul de amănunte asupra traiului lor. Mai mult vorbea mama, doamna cu părul cărunt. Îi spuse lui Sanin că numele ei e Leonora Roselli, că şi-a pierdut soţul, Giovanni Battista Roselli, care a fost cofetar şi s-a stabilit la Frankfurt în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, că soţul ei era din oraşul Vicenza, că era om foarte de treabă, dar cam iute, certăreţ şi, pe lângă asta, republican! Şi spunând aceasta, *m-me* Roselli arătă cu degetul un portret pictat în ulei, ce atârna deasupra divanului. Pesemne că şi „pictorul era un republican”, adăugă *m-me* Roselli suspinând, fiindcă n-a izbutit să-i redea asemănarea; tabloul îl înfăţişa pe răposatul Giovanni Battista ca pe un brigand posomorât şi încruntat, un fel de Rinaldo Rinaldini. Cât despre *m-me* Roselli, era născută în „vechiul şi minunatul oraş Parma, unde se află măreaţa cupolă pictată de nemuritorul Correggio”; dar, locuind atâta vreme în Germania, devenise aproape nemţoaică. Mai ţinu să-i spună, clătinând cu tristeţe din cap, că atât îi mai rămăsese: fata şi băiatul (îi arătă cu degetul pe amândoi); că pe fată o cheamă Gemma şi pe băiat Emiglio; că sunt amândoi copii buni şi ascultători, mai cu seamă Emiglio… („Eu nu sunt ascultătoare?“ o întrerupse fata: „Ah, şi tu eşti o republicană!“ răspunse mama.) Doamna Roselli se

plânsese oarecum că afacerile îi mergeau mai prost decât în timpul bărbatului ei, renumit maestru în arta cofetăriei... (*„Un grand' uomo!* mormăi Pantaleone întunecându-se la față), dar că, totuşi, mulțumită bunului Dumnezeu, se mai putea trăi!

V

GEMMA O ASCULTA PE MAICĂ-SA vorbind şi din când în când râdea, suspină, o mângâia pe umăr sau o amenința în glumă cu degetul, şi nu uita să arunce şi câte o privire lui Sanin. Apoi se ridică, o îmbrățişă pe maică-sa sărutând-o pe gât, pe sub bărbie, făcând-o să râdă în hohot, ba chiar să şi țipe uşor. Sanin află amănunte şi despre Pantaleone. Pe vremuri fusese cântăreț la Operă, interpretase roluri de bariton, dar părăsise de mult cariera teatrală, oploşindu-se la familia Roselli, fiind ceva între servitor şi prieten. Deşi locuia de multă vreme în Germania, nu învățase deloc limba țării; nu ştia decât să înjure, şi asta într-o germană stricată. Ferroflucto spiccebubbio![75] cam aşa îi califica el pe nemți. Vorbea o italienească minunată, fiind născut la Sinigaglia, unde se aude *„lingua toscana in bocca romana*"[76]. Emglio se răzgâia, complăcându-se în buna dispoziție a convalescentului sau a suferindului, scăpat de la o mare primejdie; de altfel, se vedea uşor că toți ai casei îl răsfață. Îi mulțumi sfios lui Sanin; dar gândul îi era mai mult la sirop şi la bomboane. Sanin n-avu încotro şi bău două ceşti de ciocolată delicioasă şi mâncă o cantitate uriaşă de pişcoturi; n-apuca să mănânce unul, că Gemma îi şi oferea un altul. Şi cum putea refuza? Nu trecu mult şi se simți ca la el acasă; ceasurile se scurgeau neînchipuit de repede. Gazdele îl rugară să le povestească câte ceva despre Rusia,

[75] Verfluchter Spitzbube (corect) – puşlama afurisită. (germ.)
[76] „Grai toscan în gură romană" (it.)

despre clima, societatea, mujicii ruşi, şi îndeosebi despre cazaci, despre războiul din 1812, Petru cel Mare, despre Kremlin, clopotele şi cântecele ruseşti. Mama şi fiica aveau o idee foarte vagă despre acea țară imensă şi îndepărtată. *Madame* Roselli, sau, cum i se spunea de obicei, Frau Lenora, îl surprinse pe Sanin, întrebându-l dacă vestitul palat de gheață, construit la Petersburg în secolul trecut, şi despre care citise nu de mult o descriere atât de interesantă într-o carte *Bellezze delle arti*[77], rămasă de la soțul ei, mai există încă? Şi când Sanin o întrebă mirat: „Vă închipuiți, într-adevăr, că în Rusia nu-i niciodată vară?" *Frau* Lenora îi mărturisi că îşi închipuise până atunci Rusia ca o țară cu zăpezi veşnice, în care toată lumea poartă numai blănuri şi unde toți bărbații sunt militari, dar că e o țară tare ospitalieră şi că țăranii ei sunt foarte supuşi. Sanin se strădui să-i dea, atât ei cât şi fiicei sale, informații mai exacte. Când începură să vorbească despre muzica rusească, îl rugară să cânte ceva în ruseşte şi i se arătă într-un colț al odăii o minusculă pianină, cu clapele albe şi negre inversate. Le făcu pe plac, fără să se lase mult rugat, şi acompaniindu-se de bine, de rău, cu două degete de la mâna dreaptă şi trei de la mâna stângă (degetul cel gros, cel mare şi inelarul), cântă cam nazal, cu o voce slabă de tenor, mai întâi: *Sarafanul,* pe urmă *Pe ulița pietruită.* Mama şi fiica îi lăudară vocea şi cântecele şi îşi arătară admirația, îndeosebi, pentru sonoritatea şi dulceața limbii ruse, rugându-l să le traducă textul. Sanin le împlini dorința; dar, deoarece cuvintele din *Sarafanul* şi *Pe ulița pietruită (sur une rue pavée une jeune fille allait à l'eau*[78]*,* – aşa a tălmăcit el originalul) nu puteau să le dea o idee precisă asupra frumuseții poeziei ruse, recită mai întâi, apoi traduse şi la sfârşit cântă romanța *Mi-aduc aminte sfânta clipă,* poezie de Puşkin pusă pe note de Glinka, falsificând oarecum cupletele în ton minor. Doamnele se entuziasmară şi *Frau* Lenora descoperi

[77] „Frumusețile artei". (it.)
[78] Pe ulița pietruită, o fată se ducea la apă. (fr.)

chiar că limba rusă seamănă uimitor cu italiana: *Mgnovenie*[79] – *o, vieni*[80]; *samnoi*[81], *siam'noi*[82] etc. Chiar numele lui Glinka şi Puşkin (pe care ea îl pronunța Pussekin) i se păreau familiare. Sanin, la rândul său, rugă pe doamne să cânte ceva. Şi ele îi făcură îndată pe plac. *Frau* Lenora se aşeză la pian şi cântă, acompaniată de fiica ei, câteva *„duettini"* şi *„stornelli"*. Mama părea să fi avut altădată un frumos contralto; vocea fetei, deşi cam slabă, era plăcută.

VI

DAR CEEA CE ADMIRA SANIN NU era glasul Gemmei, ci pe Gemma însăşi. Stând în spatele fetei, cam într-o parte, se gândea că niciodată un palmier, chiar cei cântați de Benediktov, poet pe atunci la modă, nu s-ar putea asemui în eleganță cu talia ei mlădioasă. Când înălța ochii, în pasajele expresive, el se întreba dacă cerul ar putea rămâne nepăsător şi nu şi-ar deschide porțile la o asemenea privire? Sprijinit de uşă, cu bărbia şi gura îngropată în lavalieră, ascultând cântul fetei cu gravitatea cunoscătorului, bătrânul Pantaleone îi admira şi el frumusețea, deşi se obişnuise cu ea. După ce cântară duetele, *Frau* Lenora ținu să arate că şi Emiglio avea o voce plăcută, ca un clopoțel de argint, dar că, fiind la vârsta când glasul se schimbă (într-adevăr, vorbea cu o voce de bas care se subția deodată), n-avea voie să cânte; îl invită însă pe Pantaleone, ca în cinstea musafirului, să-şi aducă aminte de ariile lui vechi. Pantaleone îşi luă pe loc o figură nemulțumită, încruntă din sprâncene şi, zbârlindu-şi părul,

[79] Mgnovenie – clipă, moment. (rus.)
[80] O, vieni – o, vino. (it.)
[81] Samnoi, so mnoi – cu mine. (rus.)
[82] Siam'noi – noi suntem. (it.)

se scuză că nu mai cântase de mult; dar ținu să adauge că în tinerețe nu s-a prea făcut de ruşine şi că aparținea acelei mari epoci cu cântăreți autentici, cântăreți clasici, – nu ca „miorlăitorii" de astăzi! – şi cu o adevărată şcoală de canto. Chiar el, Pantaleone Cippatola da Varése, avusese onoarea să primească o coroană de lauri la Modena. Cu acest prilej se dăduse drumul unor porumbei albi în sala de spectacol şi un prinț rus, *il principe Tarbusski*[83], cu care era foarte intim, îl invita deseori, la supeu, să vie în Rusia, promițându-i munți de aur, da, munți!... Dar el nu s-a putut despărți de Italia, *il paese del Dante!*[84]. Mai târziu, e adevărat, împrejurări nenorocite... propriile sale imprudențe... Aici, bătrânul se întrerupse, suspină adânc de vreo două ori, îşi lăsă capul în jos; şi, după câteva clipe, vorbi iar de epoca aceea clasică a cântului şi de celebrul tenor Garcia, pentru care avea o admirație pe cât de respectuoasă, pe atât de nemărginită.

— Ce om! exclamă el. Niciodată *il gran Garcia*[85] nu s-ar fi coborât să cânte în falset, cum fac aşa-zişii tenori, *tenoracci*-i[86] din zilele noastre. Cânta din piept! Numai din piept! *Voce di petto, si*[87]. Şi bătrânul îşi lovi tare plastronul cămăşii, cu pumnul mic, uscat. „Şi ce actor! Un vulcan, *signori miei*[88], un vulcan, *un Vesuvio!* Am avut onoarea şi fericirea să cânt cu el în *opera dell'illustrissimo maestro*[89] Rossini, *in Othello!* Garcia îl juca pe Othello, eu eram Iago. Şi când ataca fraza..."

Aici Pantaleone îşi luă deodată o poză tragică, începând să cânte cu o voce tremurătoare, răguşită, dar încă foarte patetică.

L'i... ra... davver... so davver... so il fato

---

[83] Prințul Tarbusski. (it.)
[84] Țara lui Dante. (it.)
[85] Marele Garcia. (it.)
[86] Tenoraşii. (it.)
[87] Voce din piept, da! (it.)
[88] Domnii mei. (it.)
[89] Ilustrul maestru. (it.)

Io piu no... no... non temeró![90]

— Teatrul tremura, *signori miei!* Dar nici eu nu mă lăsai şi începui după el:

L'i... ra... davver... so davver... so il fato
Temèr piu non dovro![91]

Şi deodată, ca un fulger, ca un tigru îmi răspunse: *Morro ...ma vendicato...*[92]

— Şi când cânta... când cânta... celebra arie din *Matrimonio segreto*[93]: *Pria che spunti*[94]... atunci el... *il gran' Garcia,* după vorbele acestea: *I cavalli di galoppo*[95], apăsa pe cuvintele: *Senza posa caccierá!*[96] apăsa... ascultați cât e de minunat, *com'è stupendo!*[97] făcea... Bătrânul se lansă într-o arie de o coloratură neobişnuită, dar atingând pe *mi* de sus pierdu respirația, începu să tuşească şi, dând din mâini, îşi întoarse fața şi mormăi: „De ce mă chinuiți?" Gemma se repezi de pe scaun la bietul Jago scos la pensie, aplaudându-l şi strigându-i bravo! bravo! şi-l mângâie apoi duios pe umeri, cu amândouă mâinile. Numai Emil râdea batjocoritor: *„Cet âge est sans pitié*[98]*,* spunea La Fontaine.

Sanin, încercând să-l consoleze pe bietul cântăreț în retragere, începu să vorbească cu el italieneşte. (Învățase câte ceva din limba aceasta în timpul ultimei sale călătorii.) Vorbi de *«paese del Dante, dove il „si" suono*[99]*.»* Fraza

---

[90] La-la-la... într-adevăr... ştiu într-adevăr... ştiu că
Eu niciodată n-am... n-am să mă mai tem! (it.)
[91] La-la-la... într-adevăr... ştiu într-adevăr... ştiu că
Nu va trebui să mă mai tem! (it.).
[92] Voi muri! ... dar răzbunat... (it.).
[93] Căsătoria secretă, operă bufă a compozitorului italian Cimarosa Domenico (1749 – 1801). (n. red.)
[94] Înainte de a răsări... (it.).
[95] Cai de galop. (it.)
[96] Mereu va alunga... (it.)
[97] Ce uimitor! (it.)
[98] Vârsta asta e nemiloasă. (fr.)
[99] Țara lui Dante, unde răsună (cuvântul) „si". (it.)

aceasta, împreună cu *„Lasciate ogni speranza“* [100] , constituiau tot bagajul poetic italienesc al tânărului turist. Dar Pantaleone rămase rece la aceste avansuri. Îngropându-şi mai adânc bărbia în lavalieră şi rotindu-şi privirile întunecate, semăna mai mult ca oricând cu o pasăre zburlită, cu un corb sau cu un uliu. Emil, care roşea foarte uşor, aşa cum li se întâmplă, de obicei, copiilor răsfățați, îi spuse surorii sale că, dacă ține neapărat să-l distreze pe musafir, cel mai nimerit ar fi să-i citească una din comediile lui Maltz, pe care le citea aşa de frumos. Gemma izbucni în râs, lovindu-l peste mână, şi exclamă că „mereu născoceşte câte ceva“. Totuşi, se repezi în odaia ei şi, întorcându-se cu o carte în mână, se aşeză la masă, în fața lămpii, ridică degetul ca să se facă tăcere – gest specific italienesc – şi începu să citească.

VII

MALTZ ERA UN OM DE LITERE DIN Frankfurt, de prin anii 1830—1840; comediile sale, scurte şi uşoare, scrise în dialect regional, înfățişau tipuri locale, într-un chip atrăgător şi cu oarecare îndrăzneală, dar cu un umor nu prea fin. Gemma citea minunat, ca o adevărată actriță. Se pricepea foarte bine să nuanțeze caracterul fiecărui personaj, punându-şi în valoare talentul de a mima, pe care-l moştenise odată cu sângele ei italienesc. Când voia să înfățişeze pe vreo bătrână căzută în mintea copiilor ori pe vreun primar imbecil, făcea schime cât mai ghiduşe, îşi mijea ochii, încreța nasul, graseia, vorbea pițigăiat, fără a-şi cruța glasul ei atât de delicat sau chipul atât de încântător... În timp ce citea, nu râdea, dar dacă cei de față, în afară de Pantaleone, care o luase din loc, rău dispus, de

[100] „Lăsați orice speranță” – inscripția de pe poarta infernului din *Divina comedie* de Dante Alighieri.

cum auzise pomenindu-se de *quel ferroflucto tedesco*[101], întrerupeau prin hohote de râs, Gemma lăsa cartea pe genunchi şi, dându-şi capul pe spate se pornea pe un râs sonor făcând să-i joace pe gât şi pe umeri buclele ei negre. Dar de îndată ce ascultătorii se liniştea u, îşi relua cartea şi îşi potrivea expresia feţei după personaj, continuându-şi lectura cu un aer serios. Sanin nu se mai sătura admirând-o. Se mira însă şi se întreba: prin ce mister figura aceasta, atât de frumoasă putea lua, deodată, o expresie comică, uneori chiar vulgară? Gemma nu prea izbutea să redea rolurile de fete, de „îndrăgostite", şi scenele de dragoste nu-i reuşeau. Îşi dădea seama de această lipsă, de aceea le imprima o uşoară nuanţă de ironie, de parcă n-ar avea nicio încredere în jurămintele înflăcărate, în acele fraze pompoase, de la care şi autorul se abţinea de altfel, pe cât îi era cu putinţă.

Timpul trecea aşa de repede, încât Sanin uită că s-ar fi cuvenit să plece şi îşi aminti de călătoria lui abia când orologiul bătu ora zece; sări atunci de pe scaun, de parcă l-ar fi înţepat ceva.

— Ce aveţi? îl întrebă *Frau* Lenora.

— Trebuie să plec în astă seară la Berlin, mi-am şi reţinut un loc în diligenţă.

— Când pleacă diligenţă?

— La zece şi jumătate.

— Aţi întârziat, spuse Gemma. Mai rămâneţi... şi eu voi mai citi.

— Aţi plătit costul biletului sau aţi dat numai un acont? se interesă *Frau* Lenora.

— Tot! răspunse Sanin, făcând o mină tristă.

Gemma îl privi cu ochii pe jumătate închişi şi începu să râdă.

— De ce râzi? o întrebă dojenitor maică-sa; tânărul domn a pierdut banii; şi ţie îţi vine a râde?

— Nu-i nimic! se scuză Gemma, n-are să se ruineze de

[101] Blestematul ăla de neamţ. (it., stâlcit)

atâta lucru, iar noi vom căuta să-l consolăm. Nu doriți o limonadă?

Sanin bău un pahar de limonadă; Gemma reîncepu să citească din Maltz şi totul merse din nou cum nu se poate mai bine.

Când ornicul sună miezul nopții, Sanin îşi luă rămas bun.

— Ar trebui să mai stați câteva zile în Frankfurt, îl sfătui Gemma. De ce să vă grăbiți? Niciun alt oraş n-are să vă placă mai mult! Tăcu puțin. Niciunul, da, niciunul... repetă ea, zâmbind. Sanin nu răspunse; se gândea că punga goală îl silea să mai rămână la Frankfurt, până ce va primi răspunsul de la un prieten din Berlin, căruia vroia să-i ceară împrumut ceva bani.

— Rămâi, rămâi, îl rugă şi *Frau* Lenora; o să ți-l prezentăm pe logodnicul Gemmei, domnul Karl Klüber. N-a putut să vină astăzi, fiind foarte ocupat la prăvălia lui. Ai trecut, desigur, pe strada Zeile; acolo e cel mai mare magazin de stofe şi mătăsuri pe care îl conduce el. Va fi bucuros să te cunoască.

Sanin se simți cam uluit de această veste, nici el nu ştia de ce. „Fericit logodnic!“ îşi zise. Dar privind-o pe Gemma, i se păru că surprinde în ochii fetei o licărire ironică. Îşi mai luă încă o dată rămas bun de la cele două doamne.

— Pe mâine! Pe mâine! Nu-i aşa? stărui *Frau* Lenora.

— Pe mâine! repetă Gemma, nu întrebător, ci pe un ton hotărât, de parcă nu mai încăpea nicio îndoială.

— Pe mâine! răspunse Sanin.

Emil, Pantaleone şi Tartaglia îl petrecură până la colțul străzii. Pantaleone nu se putu opri să nu-şi exprime nemulțumirea, pentru felul în care citise Gemma.

— Cum nu-i ruşine? Se strâmbă, miorlăie!... *Una caricatura!...* Ar fi putut să aleagă Meropa sau Clitemnestra, ceva măreț, tragic; dar nu, preferă să imite nemțoaice smintite! Aşa pot să fac şi eu... Mertz, Kertz, Smertz. Striga el cu un glas răguşit, întinzându-şi capul înainte şi răsfirându-şi degetele. Tartaglia începu să latre la el şi Emil izbucni în râs. Bătrânul se supără şi se îndepărtă brusc

Sanin se întoarse la hotelul Lebăda albă, unde îşi lăsase bagajele în holul cel mare. Era oarecum tulburat Toate aceste conversaţii italo-franco-germane îi mai zbârnâiau în urechi.

— Logodită! murmură el, întinzându-se în patul din modesta odaie, care i se pregătise. Şi ce frumoasă e! Oare de ce am rămas aici?

Totuşi, a doua zi trimise o scrisoare prietenului său din Berlin.

VIII

N-APUCASE SĂ SE ÎMBRACE, CÂND un băiat de serviciu îi anunţă vizita a doi domni. Unul era Emil; celălalt un tânăr înalt şi bine făcut, cu o faţă plăcută – era *Herr* Karl Klüber, logodnicul frumoasei Gemma.

Trebuie să recunoaştem că, pe vremea aceea, greu s-ar fi putut găsi în magazinele din Frankfurt un funcţionar mai politicos, mai bine crescut şi mai impunător ca domnul Klüber. Îmbrăcămintea lui fără cusur se potrivea de minune cu demnitatea ţinutei sale şi eleganţa manierelor, e drept cam pedantă, reţinută, după moda englezească (stătuse doi ani în Anglia), însă cuceritoare totuşi. De cum îl vedeai, îţi dădeai seama că acest tânăr chipeş, cam prea serios, bine crescut şi bine spălat, ştie să asculte de mai-marii lui, în aceeaşi măsură în care se pricepe să comande subalternilor şi că, de după tejgheaua magazinului său, de bună seamă, inspiră respect cumpărătorilor! Nu puteai avea nici cea mai mică îndoială asupra corectitudinii sale: era de ajuns să arunci o privire asupra gulerului scrobit, care îi susţinea bărbia! Şi glasul era potrivit cu înfăţişarea sa: plin, grav, ca al unui om care are încredere în sine, un glas nu prea ridicat, dimpotrivă, cu inflexiuni plăcute. Era glasul cel mai nimerit, pentru a da ordine inferiorilor: „Arată bucata de catifea roşie de Lyon!“, ori: „Oferă un scaun doamnei!“

Domnul Klüber se recomandă şi, salutându-l, se aplecă atât de frumos, picioarele îi alunecară atât de grațios, lovindu-şi călcâiele unul de altul cu atâta politețe, încât nu te puteai reține să nu exclami: „Iată un om care are atât lenjeria de corp, cât şi însuşiri sufleteşti de prima calitate”. Mâna stângă, strânsă într-o mănuşă de piele de Suedia, ținea o pălărie care lucea ca o oglindă, în fundul căreia, se vedea cealaltă mănuşă; mâna dreaptă, fără mănuşă, pe care i-o întinse lui Sanin cu modestie, dar cu o mişcare hotărâtă, te minuna, nu alta: fiece unghie era o mică operă de artă! Folosind termenii cei mai aleşi din limba germană, domnul Klüber îi prezentă respectele sale, asigurându-l de recunoştința sa pe domnul străin, pentru serviciul pe care-l făcuse viitorului său cumnat, fratele logodnicei sale. Rostind aceste cuvinte, întinse mâna stângă, în care ținea pălăria, în direcția lui Emil; acesta îşi pierdu într-atât cumpatul, încât se întoarse spre fereastră şi-şi vârî un deget în gură. Domnul Klüber adăugă că s-ar considera foarte fericit, dacă ar putea fi de folos domnului străin. Sanin îi răspunse tot pe nemțeşte, dar cu oarecare greutate, că era încântat... că serviciul făcut era neînsemnat... şi-i pofti pe musafiri să ia loc. *Herr* Klüber îi mulțumi şi, ridicându-şi repede pulpanele redingotei, se aşeză numai pe marginea scaunului şi atât de uşor, încât, vrând, nevrând, trebuia să-ți spui: „Iată un om care s-a aşezat numai de politețe şi care se va ridica numaidecât!“ Într-adevăr, după câteva minute, se sculă şi schițând sfios doi paşi, ca de cadril, se scuză cu modestie că regretă de a nu putea sta mai mult, fiindcă trebuie să se ducă la magazin – afacerile înainte de toate! – dar că, pentru a doua zi, fiind duminică, a organizat, cu încuviințarea doamnei Lenora şi a domnişoarei Gemma, o plăcută excursie la Soden şi că are onoarea de a-l invita pe domnul străin, sperând că domnia-sa va binevoi să înfrumusețeze excursia cu prezența domniei sale. Sanin primi. *Herr* Klüber îi prezentă din nou omagiile sale şi se retrase, arătându-şi pantalonii de o culoare foarte plăcută – a mazărei... Tălpile ghetelor lui noi scârțâiau, de asemenea, foarte plăcut.

IX

DE CUM IEŞI PE UŞĂ VIITORUL

său cumnat, Emil, care şi după invitația lui Sanin „de a lua loc“, se uita întruna pe fereastră, se întoarse pe călcâi şi, înroşindu-se, îl întrebă pe Sanin cu o sfială de copil dacă n-ar putea să mai rămână puțin. „Mă simt mult mai bine astăzi, adăugă el, dar doctorul mi-a interzis să lucrez”.

— Rămâi, nu mă stinghereşti deloc! se grăbi să-i răspundă Sanin care, ca orice rus adevărat, era încântat că i se oferă un prilej binevenit de a nu face nimic.

Emil îi mulțumi şi în câteva clipe se simți în camera lui Sanin ca la el acasă. Cercetă toate lucrurile din odaie, întrebându-l mereu: „Unde l-ai cumpărat? Cât costă?“ Îl ajută la bărbierit, îl sfătui să-şi lase mustață, şi îi povesti câte şi mai multe despre maică-sa, despre soră-sa, despre Pantaleone şi chiar despre Tartaglia, despre tot traiul lor. Nu mai avea nicio urmă de sfială şi îl îndrăgi repede pe Sanin, nu pentru că acesta îi salvase viața, ci fiindcă era un om atât de simpatic”. Fără să mai stea pe gânduri îi împărtăşi toate secretele sale. Stărui, cu o căldură deosebită, asupra unui punct. Maică-sa ținea neapărat să-l facă negustor, iar el *ştia,* ştia precis că avea chemare pentru artă, muzică şi că teatrul era adevărata lui vocație! Şi Pantaleone îl încuraja, dar domnul Klüber o susținea pe mamă-sa, asupra căreia avea o mare influență. Ideea de a-l face negustor era a domnului Klüber, pentru care nu exista profesie mai frumoasă. Să vinzi stofă şi catifea, să păcăleşti clienții, să-i faci să plătească *„Narren oder Russen-Preise“*[102] (prețuri nebune

[102] Înainte vreme – cine ştie, poate că lucrurile nu s-au schimbat nici acum – începând din luna mai, o mulțime de ruşi veneau la Frankfurt, şi atunci prețurile creşteau la toate mărfurile, căpătând denumirea de „Russen” sau, vai! – „Narren Preise”. (n. a.)

sau ruseşti) – iată care era idealul lui!

— Dar să mergem la noi! îl pofti băiatul, de îndată ce Sanin îşi isprăvi toaleta şi termină scrisoarea pentru Berlin.

— E prea devreme, obiectă Sanin.

— Nu face nimic, răspunse Emil pe un ton vesel. Veniți cu mine, vom trece pe la poştă şi de acolo, vom merge acasă. Gemma va fi atât de mulțumită să vă vadă! Veți mânca la noi... Veți putea strecura mamei şi un cuvânt pentru mine, pentru cariera mea...

— Bine, să mergem, spuse Sanin, şi plecară.

X

ÎNTR-ADEVĂR, GEMMA SE BUCURĂ revăzându-l pe Sanin, şi *Frau* Lenora îl primi cât se poate de prietenos. Se vedea bine că în ajun le făcuse o impresie bună. Emil se grăbi să se ocupe de gustare, după ce-i şopti lui Sanin la ureche: „Să nu uitați!“

— Bine, răspunse Sanin.

Frau Lenora nu se simțea tocmai bine, suferea de migrenă; pe jumătate culcată într-un jilț, căuta să stea cât mai liniştită. Gemma purta o bluză largă, galbenă, strânsă în talie cu un cordon negru de piele; părea şi ea obosită; o uşoară paloare îi acoperea obrajii; avea cearcăne în jurul ochilor, care nu pierdeau însă nimic din strălucirea lor; paloarea dădea un farmec misterios, dulce, chipului ei de o severitate cu adevărat clasică. În ziua aceea, Sanin admiră în mod deosebit frumusețea plină de grație a mâinilor ei. Când le ridica, pentru a-şi aşeza şi a-şi strânge buclele întunecate şi lucioase ale părului, el nu-şi putea desprinde privirea de la degetele ei lungi, mlădioase, uşor răsfirate, ca acelea ale Fornarinei lui Rafael.

Afară era foarte cald. După gustare, Sanin vru să plece, dar îl sfătuiră că e mai bine să nu iasă pe asemenea arşiță, aşa că rămase. O răcoare plăcută domnea în odaia din spate,

în care stăteau; ferestrele dădeau într-o grădiniță cu salcâmi. Roiuri de albine, de viespi şi bondari bâzâiau lacom în frunzişul des, presărat cu flori aurii. Zumzetul acesta continuu pătrundea în cameră printre jaluzelele întredeschise şi storurile lăsate în jos, amintindu-ți de căldura de afară şi făcând să-ți apară şi mai plăcută răcoarea acestei case primitoare.

Sanin vorbi mult, ca şi în ajun, dar nu de Rusia, nici de viața rusească. Pentru a-i face pe plac tânărului său prieten, care îndată după dejun fusese trimis la d. Klüber, ca să se deprindă cu mânuirea registrelor contabiliceşti, aduse vorba şi despre foloasele şi neajunsurile artei, asemuindu-le cu acelea ale negoțului. Se aştepta ca *Frau* Lenora să ia apărarea acestei îndeletniciri, dar se miră văzând că şi Gemma împărtăşeşte părerile mamei sale.

— Ca să fii artist şi mai cu seamă cântăreț, susținea ea, cu un gest energic, trebuie să fii de mâna întâi. Dacă eşti mediocru, înseamnă că n-ai făcut nimic şi cine ştie dacă poți ajunge de mâna întâi. Pantaleone, care lua parte la conversație (ca om în vârstă şi ca vechi servitor, îi era îngăduit chiar să şadă în fața stăpânilor săi; italienii, în genere, nu prea respectă eticheta), apăra arta din răsputeri. La drept vorbind, argumentele sale erau destul de slabe; insista mereu asupra necesității de a fi înzestrat cu „un oarecare elan de inspirație", *d'un certo estro d'inspiratione. Frau* Lenora observă că avusese, pesemne, şi el acest *estro,* şi că totuşi...

— Aveam duşmani, răspunse Pantaleone încruntat.

— Şi cum poți să fii tu sigur (italienii, după cum se ştie, se tutuiesc lesne), cum poți fi sigur că Emil, presupunând chiar că ar fi înzestrat cu acest *estro,* n-are să aibă duşmani?

— Bine, atunci faceți-l negustor, consimți Pantaleone oarecum înciudat, dar Giovanni Battista altfel s-ar fi purtat, cu toate că era cofetar!

— Giovanni Battista, bărbatul meu, era un om înțelept şi dacă în tinerețea lui s-a putut lăsa târât...

Dar bătrânul nu mai asculta. Se îndepărtă, bodogănind

dojenitor:

— Ah! Giovanni Battista!

Gemma era de părere că Emil ar putea, eventual, să-şi sacrifice viitorul, consacrându-se în totul unui ideal atât de nobil, atât de înalt ca eliberarea Italiei, dar pentru aceasta ar trebui să fie însufleţit de o mare dragoste de patrie; pentru teatru, însă, nu face... Auzind-o, *Frau* Lenora îşi arăta îngrijorarea şi o imploră să nu-l abată cel puţin pe fratele ei de la drumul cel bun. Nu-i de ajuns că ea e o republicană înfocată?... Nevenindu-i uşor să admită aceasta, *Frau* Lenora oftă şi începu să se plângă de durere de cap, „mai să-i plesnească", cum spunea ea. (Din politeţe pentru oaspete, *Frau* Lenora vorbea franţuzeşte cu fiica ei.)

Gemma o mângâie, o stropi cu apă de colonie, îi suflă apoi uşor pe frunte, o sărută pe amândoi obrajii, îi aşeză încetişor capul pe pernă, o rugă să nu mai vorbească şi o mai sărută o dată. Pe urmă, adresându-se lui Sanin, îi spuse, mai în glumă, mai în serios, ce mamă admirabilă are şi cât de frumoasă a fost! — „Dar ce vorbesc? Mai e şi acum frumoasă! Uită-te, ia uită-te puţin, ce ochi!"

Gemma scoase din buzunar o batistă albă, acoperi faţa mamei ei şi apoi, trăgând-o puţin câte puţin, descoperi, mai întâi, fruntea, pe urmă sprâncenele şi ochii doamnei Lenora; se opri o clipă şi o rugă să se uite la dânsa. Mama o privi, şi Gemma scoase un strigăt de admiraţie (ochii doamnei Lenora erau cu adevărat foarte frumoşi). Gemma lăsă să-i lunece repede batista asupra părţii de jos a feţei, mai puţin regulată decât cea de sus, acoperind-o cu sărutări. Râzând, *Frau* Lenora întorcea capul şi se prefăcea că vrea s-o dea la o parte. Gemma se prefăcu şi ea că se luptă cu maică-sa, ca imediat să înceapă s-o mângâie, nu cu dezmierdări feline, cum fac franţuzoaicele, ci cu graţie italiană, care ascunde întotdeauna forţa.

Dar *Frau* Lenora se plânse că e obosită. Gemma o sfătui să doarmă puţin în jilţul ei. Iar eu, adăugă ea, şi „domnul rus" – *„avec le monsieur russe"*, vom fi cuminţi... cuminţi... „ca nişte şoricei"... *„comme des petites souris"*. *Frau* Lenora îi

răspunse printr-un surâs, închise ochii, respiră adânc de câteva ori şi aţipi. Gemma se aşeză pe un scăunel lângă ea şi, susţinând cu o mână perna pe care se odihnea capul mamei sale, stătea nemişcată, şi numai din când în când ducea la gură un deget, făcând „Ssst!“, şi se uita chiorâş la Sanin, ori de câte ori făcea vreo mişcare. În cele din urmă rămase şi el nemişcat, ca stăpânit de o vrajă, desfătându-şi sufletul în faţa tabloului din faţa sa. Încăperea pe jumătate întunecoasă, trandafirii proaspeţi din vechi pahare verzi, strălucind ca nişte flăcări; femeia aceea adormită, cu mâinile încrucişate, liniştită, cu blajina-i figură obosită, încadrată de albeaţa imaculată a pernei; fiinţa aceea tânără, care n-o slăbea din ochi, bună şi ea, neprihănită şi de o frumuseţe încântătoare, cu ochii ei negri, adânci, umbriţi şi totuşi strălucitori... Era vis, basm? Şi cum de se găsea *el* acolo?

XI

CLOPOŢELUL DE LA UŞA DE afară sună. Un flăcău de la ţară, cu vestă roşie şi căciulă de oaie, intră în cofetărie. Era primul muşteriu din ziua aceea...

— Uite cum merge negoţul, i se plânsese oftând *Frau* Lenora lui Sanin, în timpul dejunului.

Bătrâna nu se trezise încă şi Gemma, nevrând să-şi tragă mâna de sub căpătâi, îl rugă încet pe Sanin: „Serviţi-l, vă rog, în locul meu.” Sanin, păşind în vârful picioarelor, trecu repede în prăvălie. Băiatul ceru o jumătate de litră pastile de mentă.

— Cât să iau? întrebă Sanin în şoaptă, întorcându-se spre uşă.

— Şase creiţari, şopti Gemma.

Sanin cântări pastilele, căută hârtie, făcu un cornet, îl umplu, mai împrăştie din ele, îl refăcu iar, le mai împrăştie o dată şi, cu chiu şi vai, izbuti să-l dea întreg, primind banii... Tânărul, uluit, aştepta ţeapăn, tot învârtindu-şi pălăria pe

piept, iar în cealaltă încăpere, Gemma, cu mâna la gură, abia se ținea de râs. N-apucase băiatul să plece că intră al doilea, şi pe urmă, al treilea muşteriu... „S-ar zice că am mână bună”, se gândi Sanin. Al doilea client ceru un pahar cu sirop de migdale, al treilea o litră de bomboane. Sanin îi servi făcând mare zgomot cu linguriţele şi cu farfurioarele şi nu-şi cruță degetele scotocind prin sertare şi borcane. Făcând socoteala, văzu că vânduse siropul prea ieftin, dar luase în schimb doi creițari mai mult pentru bomboane. Gemma râdea, râdea, pe înfundate; Sanin era şi el neobişnuit de vesel şi se simțea tare bine. Ar fi trăit o veşnicie aşa, vânzând bomboane şi siropuri la această tejghea, ştiind că din încăperea alăturată îl urmăreşte încântătoarea ființă cu ochii zâmbitori şi că soarele de vară, străbătând prin frunzişul des al castanilor din fața ferestrelor, umple toată odaia cu aurul verzui al razelor şi umbrelor amiezii, şi-i leagănă inima în dulcea moleşeală a lenei, a mulțumirii şi a primei tinereți.

Al patrulea muşteriu ceru o cafea. De data asta Sanin recurse la Pantaleone. (Emil nu se întorsese încă de la magazinul domnului Klüber.) Sanin se aşează lângă Gemma *Frau* Lenora mai dormea, spre marea mulțumire a fiicei sale...

— Somnul face să-i treacă migrena, observă ea.

Sanin îi vorbea, bineînțeles, pe şoptite, ca şi mai înainte, despre „negoțul” ei şi se interesă pe un ton foarte serios de prețul diferitelor „articole de cofetărie” Gemma cu aceeaşi seriozitate, îl lămurea, amândoi râzând în sinea lor, ca şi cum şi-ar mărturisi că joacă o comedie tare hazlie. Deodată în stradă, o flaşnetă începu să cânte o arie din *Freischütz: „Durch die Felder, durch die Auen...“*[103] Sunetele triste şi tremurătoare pluteau prin văzduhul neclintit. Gemma tresări... „Are s-o trezească pe mama!“ Sanin se grăbi să iasă şi-l îndepărtă pe flaşnetar, dându-i câțiva creițari. Când se întoarse, Gemma îi mulțumi, clătinând uşor din cap, apoi,

[103] Prin cîmpii şi prin văi... (germ.)

ca furată de gânduri, zâmbi şi îngâimă în şoaptă frumoasa melodie a lui Weber, în care Max simte tresărind în el fiorii primei dragoste. Îl întrebă pe Sanin, dacă cunoaşte opera *Freischütz,* dacă-i place Weber şi ţinu să accentueze că, deşi italiancă de obârşie, îndrăgeşte această muzică mai mult ca orice. De la Weber, conversaţia alunecă pe nesimţite la poezie, la romantism, la Hoffmann, pe care-l citea toată lumea pe atunci...

Frau Lenora tot mai dormea, sforăind când şi când uşurel; razele soarelui, străbătând în fâşii înguste prin crăpăturile storurilor, jucau lin, când pe podea, pe mobile, pe rochia Gemmei, când pe frunzele şi petalele florilor.

XII

GEMMA NU-L GUSTA PE HOFfmann, îl găsea chiar... plictisitor. Elementul nebulos şi fantastic din povestirile lui nordice nu se potrivea cu firea ei meridională, plină de lumină. „Poveşti şi nimic alta; bune doar pentru copii!“ afirma ea cu oarecare dispreţ. Gemma simţea vag că Hoffmann era lipsit de poezie. Totuşi, una din nuvelele lui, al cărei titlu nu-l mai ţinea minte, îi plăcea mult. La drept vorbind, îi plăcea numai începutul povestirii, uitase sfârşitul, sau poate că nici nu-l citise. Era povestea unui tânăr care întâlneşte undeva, poate chiar într-o cofetărie, pe o fată, o grecoaică de o frumuseţe încântătoare, însoţită de un bătrân ciudat, misterios şi rău. Tânărul se îndrăgosteşte de fată de cum o vede; ea îl priveşte îndurerată, de parcă l-ar ruga s-o salveze. Se îndepărtează pentru o clipă şi, întorcându-se cât mai repede în cofetărie, nu mai găseşte nici pe fată, nici pe bătrân; aleargă după ei, descoperă la fiece pas semnele trecerii lor, se ţine de urmele lor, dar în zadar, nu-i mai poate ajunge. Frumoasa necunoscută dispare pentru totdeauna, şi el nu mai poate uita acea privire rugătoare; îl chinuie gândul că toată

fericirea vieții lui i-a scăpat, poate, printre degete...

Nu era deloc sigur că Hoffmann încheie chiar aşa povestirea; dar Gemma aşa şi-o plăsmuise şi aşa o păstrase în minte.

— Cred, zise ea, că asemenea întâlniri şi despărțiri sunt mai frecvente decât ne închipuim noi.

Sanin tăcu puțin, şi după aceea aduse vorba de d. Klüber. Pentru prima dată pronunța el acest nume; până în acea clipă nici nu se gândise la el.

Gemma tăcu, muşcându-şi gânditoare unghia degetului arătător; apoi, uitându-se într-o parte, porni să-şi laude logodnicul, vorbi de plimbarea plănuită pentru a doua zi şi, aruncând o privire grăbită asupra lui Sanin, tăcu din nou.

Sanin nu mai găsea subiect de conversație.

Emil, intrând zgomotos în odaie, o deşteptă pe *Frau* Lenora... Văzându-l, Sanin se bucură.

Frau Lenora se sculă din jilț. Pantaleone anunță că masa-i gata. Prietenul casei, fostul cântăreț şi acum servitor, făcea şi pe bucătarul.

XIII

SANIN MAI RĂMASE DUPĂ PRÂNZ. Nu-l lăsaseră să plece, sub cuvânt că mai e foarte cald afară, dar când se mai răcori îl poftiră în grădină, ca să ia o cafea la umbra salcâmilor. Sanin primi. Se simțea cum e mai bine. Clipele liniştite şi monotone din viață sunt acelea care ascund mari bucurii; se cufunda în ele fără să ceară nimic mai mult zilei trecătoare, fără vreo dorință de a-şi aminti de ziua de ieri, şi fără să se gândească la cea de mâine. Se poate fericire mai mare decât aceea de a simți în preajma ta o fată ca Gemma? De bună seamă că se va despărți curând de ea şi, desigur pentru totdeauna, dar de vreme ce aceeaşi luntre,

ca în romanța lui Uhland[104], te leagănă pe valurile potolite ale vieții, cată să fii fericit şi te desfată, călătorule! Şi fericitului călător îi plăcea totul din jur şi totul îi părea atât de fermecător! *Frau* Lenora îi propuse să joace cu ea şi cu Pantaleone „*tresette*“[105]. Îi arătă cum se joacă acest joc de cărți italienesc, uşor de învățat; ea câştigă câțiva creițari şi Sanin fu încântat. Pantaleone, la dorința lui Emil, îl făcu pe câinele Tartaglia să-şi desfăşoare toată arta: câinele sări peste un băț, „vorbi”, adică lătră, strănută, închise uşa cu botul, aduse stăpânului său un pantof vechi şi, în sfârşit, cu un chipiu vechi în cap, îl înfățişă pe mareşalul Bernadotte [106], primind mustrările lui Napoleon pentru trădarea sa. Bineînțeles că Pantaleone îl făcea pe Napoleon şi, fără exagerare, îl juca destul de bine! Cu brațele încrucişate pe piept şi cu un tricorn îndesat pe ochi, vorbea franțuzeşte pe un ton poruncitor şi aspru – dar vai, ce franțuzească! Tartaglia, sprijinit pe labele dinainte, ghemuit, cu coada între picioare, clipea în fața stăpânului, cu o mutră umilită şi ruşinată, privind de sub cozorocul chipiului aşezat strâmb. Ori de câte ori Napoleon se înfuria, Bernadotte se ridica pe picioarele de dinapoi *„Fuori, traditore!“* strigă în cele din urmă Napoleon, furios la culme, uitând în mânia lui că trebuie să-şi susțină până la capăt rolul în franțuzeşte, şi Bernadotte o zbughi repede sub canapea, de unde ieşi. Îndată, lătrând vesel, ca şi cum i-ar fi vestit pe toți că reprezentația s-a sfârşit. Spectatorii râseră mult, mai ales Sanin.

Gemma râdea tare frumos: continuu, pe înfundate, chicotind uşor, ceea ce-i venea foarte bine... Râsul acesta îl tulbura pe Sanin; simțea un dor nebun s-o sărute, ori de

---

[104] Uhland Ludwig (1707—1862) – poet german, aparținând şcolii romantice. (n. red.)

[105] Joc de cărți. (n. red.)

[106] Jean Battista Bernadotte – mareşal al Franței, ales în 1810 de Riksdag ca moştenitor al tronului Suediei. În această calitate a luat parte la războiul împotriva lui Napoleon. în 1818 s-a urcat pe tronul Suediei, sub numele de Carol al XIV-lea (n. red.).

câte ori o auzea chicotind atât de drăgălaş.

Mai trecu ce trecu şi se înnoptă de-a binelea. Nu mai putea rămâne şi se hotărî să plece. După ce-şi luă rămas bun de la toți, repetând de mai multe ori fiecăruia în parte: „Pe mâine!“ şi sărutându-l pe Emil, Sanin se retrase, luând-o spre hotel; ducea în inima lui chipul acestei minunate fete, când surâzătoare, sau gânditoare, când liniştită până la nepăsare; dar mereu la fel de atrăgătoare. Ochii ei mari şi luminoşi ca o zi însorită, pe care îi vedeai cum se adâncesc deodată, întunecându-se ca noaptea, la umbra genelor lungi, ochii aceştia îl țineau mereu sub vraja lor, covârşind toate celelalte imagini şi impresii.

Sanin nu se mai gândi nicio clipă la Klüber, la motivele care-l făcuseră să rămână, ca şi la toate câte îl tulburaseră în ajun.

XIV

DAR SĂ VI-L PREZENTĂM ŞI PE Sanin.

Departe de a fi urât, era bine clădit, zvelt, cu trăsături plăcute, deşi cam şterse; avea ochi de un albastru deschis, mângâietori, părul cu reflexe aurii, pielea albă, trandafirie. Te cucerea mai cu seamă expresia de o candoare sinceră, veselă, deşi cam naivă, după care se recunoşteau altădată odraslele micii nobilimi ruse, aşa-zişii „băieți de familie”, tineri cuconaşi născuți şi crescuți în mijlocui naturii, pe întinsele meleaguri pe jumătate pustii; un mers frumos, oarecum nesigur, o uşoară sâsâială în glas, un zâmbet de copil de îndată ce îl priveai... pe scurt prospețime, sănătate, blândețe, blândețe şi iar blândețe. Aşa era Sanin în întreaga-i făptură. Pe lângă toate aceste însuşiri, nu era lipsit de inteligență şi era şi cultivat. Deşi se găsea în călătorie prin străinătăți, îşi păstrase prospețimea: îi erau străine sentimentele tumultuoase, care tulburau cea mai

mare parte a tineretului de atunci.

În zilele noastre, literatura rusă, după o încăpățânată căutare de „oameni noi", a început să zugrăvească tipuri de tineri hotărâți să-şi păstreze prospețimea... cu orice preț, să se conserve fragezi, la fel cu stridiile care se aduc în Petersburg din Flensburg. Sanin n-avea nimic comun cu aceştia. Dacă ar trebui să-l asemăn, l-aş putea asemui cu un măr tânăr şi stufos, proaspăt altoit, din livezile noastre cu cernoziom, sau mai potrivit, cu un tretin din vechile noastre herghelii boiereşti – zvelt, bine îngrijit şi cu părul lucios, unul din căluții aceia cu picioarele groase – care de-abia încep să se deprindă la pripon. Cei ce l-au cunoscut mai târziu pe Sanin, după ce viața îl scuturase bine şi i se trecuse de mult frăgezimea tinereții, aveați un alt om în fața lor.

A doua zi, Sanin se afla încă în pat, când Emil, în haine de sărbătoare, tare pomădat şi cu un baston în mână, năvăli în odaie şi-l anunță că *Herr* Klüber trebuie să sosească cu trăsura, că ziua promite să fie încântătoare, că la ei totul e gata, dar că mama lor nu se va duce, findcă a apucat-o iar durerea de cap. Îl zorea pe Sanin, spunându-i că nu-i de pierdut nicio clipă. Într-adevăr, când se anunță *Herr* Klüber, Sanin îşi mai făcea toaleta. Bătu la uşă, intră, se înclină, ca imediat să-şi îndrepte nobila-i talie; se oferi ceremonios să-l aştepte oricât şi se aşeză având grijă să-şi rezeme cât mai elegant pălăria de genunchi. Chipeşul negustor se gătise şi se parfumase din cale afară: fiecare mişcare a lui răspândea adieri din cele mai suave. Venise într-o trăsură mare, descoperită, un landou tras de doi cai costelivi, dar mari şi vânjoşi. După un sfert de ceas, Sanin, Klüber şi Emil se opriră falnic înaintea uşii cofetăriei. Doamna Roselli refuză cu hotărâre să ia parte la plimbare. Gemma voia să rămână cu maică-sa, dar aceasta o dădu pur şi simplu afară.

— N-am nevoie de nimeni, explica *Frau* Lenora; voi dormi. L-aş îndemna bucuros şi pe Pantaleone să meargă cu voi, dar trebuie să fie cineva care să-i servească pe clienți.

— Îl putem lua pe Tartaglia? întrebă Emil.

— Desigur.

Cât ai clipi, Tartaglia se cățăra voios pe capră şi se instală, lingându-se pe bot. Se vedea că era obişnuit. Gemma îşi puse o pălărie mare de pai, cu panglici cafenii, cu borul aşa de mult lăsat în față, că-i acoperea aproape tot obrazul, ferindu-l de bătaia soarelui. Linia umbrei îi atingea gura, buzele îi străluceau de un roşu gingaş şi feciorelnic, ca al petalelor unui trandafir de soi; dinții îi sclipeau parcă pe furiş, nevinovat, ca la copii. Gemma se aşează în fund, lângă Sanin; Klüber şi Emil stăteau în față, pe scăunaş. Palida figură a doamnei Lenora apăru la fereastră. Gemma îi flutură din batistă şi trăsura porni.

XV

SODEN ESTE UN ORĂŞEL SITUAT la o jumătate de oră de Frankfurt, într-o poziție încântătoare pe coastele Taunusului. Era renumit la noi în Rusia pentru apele lui minerale, bune, se zicea, pentru bolile de piept. Locuitorii din Frankfurt veneau acolo mai mult de plăcere; Soden avea un parc minunat şi restaurante unde puteai lua cafea şi bere, la umbra teilor şi a arțarilor înalți. Drumul de la Frankfurt la Soden, plantat cu pomi fructiferi, şerpuieşte de-a lungul malului drept al Main-ului. În timp ce trăsura înainta liniştită pe şoseaua aceasta încântătoare, Sanin urmărea foarte discret cum îl privea Gemma pe logodnicul ei. Îi vedea împreună pentru întâia oară. Gemma era liniştită şi avea o ținută firească, dar părea mai serioasă şi mai rezervată ca de obicei. Domnul Klüber arăta ca un şef binevoitor, care-şi îngăduie sieşi şi subalternilor săi un amuzament inocent şi de bun-gust. Sanin nu observă vreo atenție deosebită din partea lui față de Gemma, nimic din ceea ce francezii numesc *„empressement”*. *Herr* Klüber, socotind pesemne afacerea definitiv încheiată, nu vedea de ce ar mai trebui să facă eforturi, sau să se tulbure pentru

vreun motiv oarecare; în schimb, nu-şi părăsea nicio clipă aerul său protector: Până şi în lungă plimbare pe care o făcură înaintea mesei, dincolo de Soden, trecând peste un deal şi printr-o vâlcea împădurită, *Herr* Klüber, tot admirând frumusețile naturii, nu uita să onoreze peisajul cu înalta-i indulgență, prin care strecura din când în când câte o remarcă firească din partea unui şef. Observă că un pârâiaş curgea prea în linie dreaptă, în loc să facă ocoluri pitoreşti, şi critică trilurile monotone ale unui pițigoi. Gemma nu părea să se plictisească, ba se putea spune că era tare mulțumită; dar nu mai era aceeaşi din ajun; nu pentru că fața i-ar fi fost întunecată de vreo umbră – dimpotrivă, tânăra fată era mai frumoasă ca oricând – ci fiindcă sufletul parcă i se pitise în adâncul făpturii sale. Cu mănuşile pe mâini şi cu umbrela deschisă, păşea agale, pas cu pas, cum se plimbă domnişoarele bine crescute, şi vorbea puțin. Nici Emil nu prea era în apele lui, iar Sanin şi mai puțin. Dar ceea ce îl stânjenea mai cu seamă era că vorbeau tot timpul nemțeşte. Numai Tartaglia se simțea la largul lui! Stârnea sturzii şi-i gonea, lătrând furios la ei; sărea peste gropi, peste butuci şi rădăcini, se azvârlea cu toată puterea în apă, şi plescăia cu lăcomie; se scutura, chelălăia, o zbughea din nou ca o săgeată, scoțând o limbă roşie de-un cot. Domnul Klüber făcea tot ce socotea că se cuvine pentru a distra societatea. Îi pofti pe toți să se aşeze la umbra unui stejar stufos şi, scoțând din buzunar o cărticică intitulată *„Knallerbsen – oder du sollst und wirst lachen!“* (Petarde – sau trebuie să râzi şi vei râde!), ținu să-i amuze, citindu-le o sumedenie de *anecdote din acea* carte. Citi vreo duzină, fără succes; nimeni nu găsi motiv să râdă; numai Sanin zâmbi de politețe. Domnul Klüber îşi puncta fiecare anecdotă cu câte un râs scurt, cum se cuvine unui domn atât de preocupat şi de superior. Pe la amiază, toată societatea se întoarse la Soden, ca să prânzească la cel mai bun restaurant.

Domnul Klüber propuse să se ia masa într-un pavilion închis, *„im Gartensalon“;* dar Gemma se împotrivi deodată spunând că vrea să prânzească în aer liber, în grădină, la

una din măsuțele din fața restaurantului; că o plictisea să vadă mereu aceleaşi figuri şi că ar vrea să mai vadă şi altele. Câteva mese erau ocupate de nişte grupuri de vizitatori.

În timp ce d. Klüber, supunându-se cu îngăduință „capriciilor logodnicei sale“, se duse să discute cu oberchelnerul, Gemma rămase în picioare, cu ochii plecați, cu buzele strânse; părea supărată, simțind că Sanin o iscodeşte prea stăruitor cu privirea. În sfârşit, d. Klüber se întoarse, anunță că masa va fi gata într-o jumătate de oră şi propuse ca între timp să se facă o partidă de popice. „Face poftă de mâncare, adăugă el. He! he! he!“.

Juca popice ca un virtuoz, şi ori de câte ori arunca bilele, lua poziții falnice, făcând să-i tresalte musculatura, şi se legăna cu grație pe un picior. În felul lui, era bine clădit – un atlet! Şi ce mâini albe, şi frumoase avea! Şi cu ce batistă mare, indiană, cu flori aurii, îşi ştergea el aceste mâini!

Ora prânzului sosi şi toată lumea se aşeză la masă.

XVI

CINE NU CUNOAŞTE OBIŞNUITUL dejun nemțesc: o supă apoasă, cu scorțişoară şi găluşte de aluat, un rasol uscat ca pluta având pe margine grăsime albă, garnisit cu o sfeclă scorțoasă, hrean ras şi nişte cartofi vâscoşi; un țipar verzui cu sos de capere marinate; o friptură cu dulceață şi nelipsita *Mehlspeise,* un fel de budincă stropită cu un sos roşu acrişor; în schimb, vinul şi berea de bună calitate. Iată prânzul, pe care restauratorul din Soden îl servi oaspeților săi.

La masă totul se petrecu foarte bine. Deşi nu era prea mare însuflețire, nici chiar când domnul Klüber închină: „Pentru ceea ce iubim!“ (*„Was wir lieben!).* Totul se desfăşura după un ritual ireproşabil, pătruns de discreție şi bună cuviință. După masă, se servi o cafea apoasă şi roşcată, o adevărată cafea nemțească. Domnul Klüber, ca un

desăvârşit gentlemen, ceru voie Gemmei să aprindă o ţigară, când deodată interveni ceva neprevăzut, un lucru într-adevăr, neplăcut şi necuviincios!

Câţiva ofiţeri din garnizoana de la Meinz se aşezaseră la una din mesele vecine. Se putea lesne ghici după privirea şi şuşoteala lor că-i impresionase nespus frumuseţea Gemmei. Unul dintre ei, care mai fusese pesemne la Frankfurt, o privea pe Gemma cum te uiţi la cineva pe care-l cunoşti; de bună seamă că ştia cine e. Deodată se ridică în picioare, cu paharul în mână – ofiţerii se cam întrecuseră cu băutura, masa lor era plină de sticle – şi se apropie de Gemma. Era un tânăr cu sprâncenele şi genele de un blond spălăcit, cu o faţă de altfel destul de plăcută şi simpatică, dar schimonosită de băutură. Obrajii îi tremurau; ochii injectaţi, jucându-i fără a se putea fixa asupra unui obiect, aruncau câte o căutătură obraznică. Camarazii lui, după ce încercaseră să-l potolească, îl lăsară să plece. Fie ce o fi! Erau curioşi să vadă ce o să iasă!

Clătinându-se uşor, ofiţerul se opri în faţa Gemmei, şi cu un glas pe care l-ar fi vrut hotărât, dar care, fără voia lui, trăda şovăială, strigă: „Beau în sănătatea celei mai frumoase cofetăriţe din Frankfurt şi din lumea întreagă! (Goli dintr-o dată conţinutul paharului.) Şi drept răsplată, iau floarea aceasta, culeasă cu degetele ei divine!“

Şi ofiţerul apucă un trarâdafir de lângă farfuria Gemmei. Mirată, apoi speriată, Gemma păli foarte tare... Dar spaima i se schimbă repede în mânie, şi roşi până la rădăcina părului. Ochii ei, aţintiţi asupra ofiţerului care o jignise, se întunecară şi sclipiră deodată, scăpărând de mânie şi de o nestăvilită indignare.

Tulburat, probabil, de această privire, ofiţerul bâigui câteva cuvinte fără şir, salută şi se întoarse la masa camarazilor săi, care-l întâmpinară cu râsete şi cu uşoare aplauze. Domnul Klüber se ridică deodată, cât era de lung, şi, aşezându-şi pălăria în cap, rosti grav, dar nu destul de tare: „E nemaiauzit! E o obrăznicie nemaipomenită!“ (*„Unerhört! Unerhörte Frechheit!)* Apoi, cu glas aspru, chemă

chelnerul şi, cerând să-i facă socoteala, porunci să se înhame caii, adăugând că oamenii cumsecade nu mai pot frecventa un asemenea local, unde sunt expuşi la insulte. Auzindu-l, Gemma, care stătuse nemişcată pe locul ei, respirând precipitat, întoarse ochii spre d. Klüber... şi-l fixă cu aceeaşi privire, cu care-l ţintuise pe ofiţer. Emil tremura de furie.

— Să mergem, *mein Fräulein,* articula d. Klüber cu acelaşi ton sever, nu se-mai cuvine să rămâneţi aici. Să intrăm în restaurant.

Gemma se ridică, fără a rosti o vorbă. El îi oferi braţul, ea îl acceptă şi domnul Klüber se îndreptă spre restaurant, cu un mers semeţ, care devenea şi mai semeţ şi mai sfidător, pe măsură ce se îndepărta de masa ofiţerilor. Sărmanul Emil îi urma, zăpăcit de tot.

Pe când Klüber controla nota chelnerului, căruia nu-i dădu niciun bacşiş, pentru a-l pedepsi de ceea ce se petrecuse, Sanin se apropie de masa ofiţerilor şi adresându-se aceluia care o insultase pe Gemma şi care în acel moment trecea, pe rând, camarazilor săi trandafirul, ca să-l miroasă – îl apostrofă în franţuzeşte:

— Ceea ce ai făcut dumneata, domnule, este nedemn de un om de onoare! Nedemn de uniforma pe care-o porţi! Trebuie să-ţi spun că eşti un neruşinat şi un rău crescut!

Tânărul ofiţer sări în sus dar alt ofiţer, mai în vârstă, îl opri cu un gest, îl sili să se aşeze şi, întorcându-se spre Sanin, îl întrebă tot în franţuzeşte, dacă e frate, rudă sau logodnicul domnişoarei.

— Nu, sunt un străin, strigă Sanin. Sunt rus, dar n-am putut privi nepăsător o asemenea obrăznicie. De altfel, iată cartea mea de vizită; domnul ofiţer va şti unde să mă găsească.

Rostind aceste vorbe, Sanin aruncă pe masă cartea lui de vizită şi, cu o mişcare dibace, luă trandafirul Gemmei, pe care unul dintre ofiţeri îl lăsase să-i cadă pe farfurie. Tânărul făcu din nou o sforţare să se ridice, dar un camarad îl opri iar, zicându-i: — Linişteşte-te, Dönhof! *(Dönhof sei still.)* Pe

urmă se sculă şi, ducând mâna la cozorocul chipiului, nu fără politeţe în glas şi în atitudine, îl anunţă pe Sanin că a doua zi dimineaţa un ofiţer din regimentul lui va avea onoarea să se prezinte la domnia sa. Sanin îl salută scurt şi se grăbi să se întoarcă, la prietenii săi.

Domnul Klüber se prefăcu că n-a observat nici lipsa lui Sanin, nici discuţia cu ofiţerii, şi tot zorea pe vizitiu supărându-se tare că înhamă prea încet caii. Nici Gemma nu-i spuse nimic lui Sanin şi nu-l învrednici măcar cu o privire. Dar sprâncenele ei încruntate, buzele-i palide şi strânse şi ţinuta rigidă vădeau că-i nespus de tulburată. Numai Emil părea că arde de nerăbdare să vorbească cu Sanin, ca să-l întrebe ce s-a întâmplat. Văzuse că se apropiase de ofiţeri, că le întinsese ceva alb, o bucată de hârtie, un bilet sau o carte de vizită... Inima bietului băiat bătea tare de tot, obrajii îi ardeau; îi venea sa sară de gâtul lui Sanin, să plângă, ori să se repeadă odată cu dânsul casă-i facă praf pe toţi acei ofiţeri nesuferiţi! Totuşi se stăpâni, mărginindu-se să urmărească cu atenţie fiecare mişcare a nobilului său prieten rus.

Vizitiul isprăvi, în sfârşit, de înhămat caii: toată societatea se urcă în trăsură. Urmându-l pe Tartaglia, Emil se căţără pe capră; acolo era mai la largul lui, şi nu-l mai avea înaintea ochilor pe nesuferitul de Klüber.

Tot drumul, numai *Herr* Klüber vorbi vrute şi nevrute... Nimeni nu-l întrerupea, dar nici nu i se dădea vreun semn de aprobare. Ţinu însă să insiste că avusese dreptate propunând să se ia masa într-un pavilion închis. În cazul acesta, nu s-ar fi putut petrece nimic neplăcut! Pe urmă, emise câteva aprecieri severe şi puţin liberale asupra indulgenţei de neiertat pe care guvernul o arată ofiţerilor, învinuindu-l că neglijează menţinerea disciplinei şi că nu respectă îndestul elementul civil în societate *(das bürgerliche Element în der Societät!)* Mai susţinu că, cu timpul, această stare va produce tot mai multe nemulţumiri, şi de aici până la revoluţie nu mai e departe, cum o dovedeşte tristul

exemplu (şi aici oftă cu compătimire, dar sever) al Franței! Totuşi se grăbi să adauge că, în ceea ce-l priveşte, el se închină înaintea autorității şi că niciodată, dar niciodată!... nu va fi un revoluționar; însă nu se putea opri de a dezaproba fățiş o asemenea necuviință. Trecu după aceea la considerații generale asupra moralității şi a lipsei de moralitate, asupra bunei creşteri şi asentimentului demnității.

Chiar în timpul plimbării dinaintea prânzului, Gemma nu păruse tocmai mulțumită de d. Klüber, şi de aceea era cam rezervată față de Sanin, ca şi cum prezența acestuia ar fi stingherit-o; la întoarcere, ascultând interminabilul monolog al logodnicului ei, se ruşina, în mod vădit de purtarea lui. Aproape de casă, se observă că suferă şi îi aruncă deodată o privire rugătoare lui Sanin, căruia nu-i adresase până atunci niciun cuvânt. Sanin avea mai multă milă de Gemma decât dezgust față de domnul Klüber; şi, fără să-şi mărturisească, se bucura chiar în sinea lui de întâmplarea din ziua aceea, cu toate că a doua zi dimineața se putea aştepta la o provocare la duel.

Această supărătoare *„partie de plaisir“*[107] se încheie în cele din urmă. Ajutând-o pe Gemma să coboare din trăsură la uşa cofetăriei, Sanin, fără să-i spună nimic, îi puse în mână trandafirul pe care-l luase de pe masa ofițerilor. Ea roşi, îi strânse mâna şi ascunse repede floarea. Cu toate că nu se înserase încă, el nu intenționa să intre în casă; de altfel, Gemma nici nu-l pofti. Pantaleone apăru în prag şi îi preveni că *Frau* Lenora doarme. Emil îşi luă, cu multă sfiiciune, rămas bun de la Sanin, care îi inspira un fel de frică, de mult ce-l admira. Domnul Klüber îl conduse pe Sanin cu trăsura, până la hotel şi se despărți cu un salut afectat. Cu toată înfumurarea sa, neamțul, care-şi dădea bine seama de realitatea lucrurilor, nu se prea simțea la îndemână. De altfel, toți erau stânjeniți.

Acest sentiment de stânjeneală i se risipi iute lui Sanin şi

[107] Petrecere. (fr.)

se schimbă într-o stare de spirit nelămurită oarecum, dar plăcută, de triumf. Nu se mai gândea la nimic şi începu să fluiere, umblând încoace şi încolo prin odaie. Era foarte mulțumit de sine.

XVII

„VOI AŞTEPTA «EXPLICAȚIILE» domnului ofițer până lă ora zece", se gândi el, făcându-şi toaleta a doua zi dimineața; „şi pe urmă, să mă caute el, dacă o vrea."

Dar nemții se trezesc devreme. Înainte ca pendula să arate ora nouă, chelnerul îl anunță pe Sanin că d. sublocotenent *(der Herr Seconde Lieutenant)* von Richter doreşte să-l vadă. Sanin îşi puse în grabă redingota şi porunci să-l poftească. Spre surprinderea lui Sanin, d. Richter era un băiat foarte tânăr, aproape un copil. Se silea să dea oarecare gravitate feței sale de imberb, dar nu izbutea. Nu-şi putea ascunde emoția şi, împiedicându-se de propria-i sabie, era cât pe-aci să lunece, când se aşeză pe scaun. Şovăind şi bâlbâindu-se, îi spuse lui Sanin, într-o franțuzească destul de stricată, că e emisarul prietenului său, baronul von Dönhof, că are însărcinarea să primească scuzele domnului von Zanin, pentru expresiile jignitoare folosite în ajun şi că, în cazul când domnul von Zanin va refuza, baronul von Dönhof va cere satisfacție pe calea armelor. Sanin răspunse că nu intenționează nicidecum să ceară scuze şi că e gata să-i ofere satisfacție. Tot bâlbâindu-se d. von Richter îl întrebă cu cine, unde şi la ce oră vor avea loc tratativele de rigoare. Sanin îi răspunse că domnia-sa poate să se întoarcă peste două ore şi, între timp, îşi va căuta un martor. („Pe cine dracu' să iau ca martor?" se gândea între timp Sanin.)

Domnul von Richter se ridică să plece. În pragul uşii, se opri, frământat parcă de o mustrare de cuget, şi întorcându-se spre Sanin, îi spuse că amicul său, baronul

Dönhof, recunoaşte că... până la un anumit punct... e vinovat de întâmplarea din ajun şi, că s-ar mulțumi cu scuze uşoare *„des exghizes léchères“*. La care Sanin îi răspunse că, întrucât nu se consideră vinovat cu nimic, nu e dispus să ceară niciun fel de scuze, nici uşoare, nici grele.

— În acest caz, replică von Richter, roşind şi mai tare, vor trebui schimbate focuri de pistol paşnice *„des goups te bisdolet à l'amiaple!*

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, observă Sanin. Cred că nu-i vorba să tragem în aer...

— O, nu, nu, îngăimă sublocotenentul, ruşinat de tot. Mă gândeam că, afacerea petrecându-se între oameni cumsecade... (se întrerupse.) Am să discut, cu martorul dumneavoastră, adăugă el, retrăgându-se.

După ce plecă ofițerul, Sanin, se trânti într-un jilț şi îşi aținti ochii în pământ. „Ciudată mai e viața, se gândi el, cu surprinzătoarele ei întâmplări. Şi aşa, trecutul şi viitorul dispar... ca sub lovitura unei baghete, un lucru e sigur, că mă bat în duel la Frankfurt, cu nu ştiu cine, pentru nu ştiu ce!“

Îşi aminti de o mătuşă a sa cam țicnită, care țopăia mereu prin casă, îngânând un cânteg ciudat:

Ofițerule isteț,
Amoraş cu epoleți,
Rumeni ca un papanaş,
La danț iă-mă mintenaş!

Izbucni în râs şi începu să cânte şi el: „Ofițerule isteț, amoraş cu epoleți!“

— Nu mai e timp de pierdut, trebuie să fac ceva, exclamă şi, ridicându-se, îl zări în fața lui pe Pantaleone, care ținea un bilet în mână.

— Am bătut de mai multe ori la uşă şi n-ați auzit. Credeam că nu sunteți acasă, se scuză bătrânul, înmânându-i biletul. De la *signorina* Gemma...

Sanin luă maşinal scrisoarea, o desfăcu şi citi. Gemma îi

scria că e foarte neliniştită din pricina incidentului din ajun şi că doreşte să-l vadă numaidecât.

— *Signorina* este neliniştită, îi explica Pantaleone, care cunoştea, după cum se vede, conținutul scrisorii. Mi-a poruncit să mă informez ce faceți şi să vă rog să veniți s-o vedeți.

Sanin se uită la bătrânul italian şi rămase o clipă pe gânduri. O idee îi trecu, fără voie, prin minte. La început i se păru stranie, cu neputință...

„Totuşi, de ce nu?“ îşi zise el.

— Domnule Pantaleone, i se adresă Sanin, cu glas tare.

Bătrânul tresări, îşi ascunse bărbia în lavalieră şi se uită țintă la Sanin.

— Ştiți ce s-a întâmplat ieri? continuă Sanin.

Pantaleone îşi scutură moțul uriaş, muşcându-şi buzele.

— Ştiu, răspunse.

(Cum ajunsese acasă, Emil îi povestise totul.)

— A, ştiți, vasăzică! Iată despre ce-i vorba. Adineauri, a fost aici un ofițer. Neobrăzatul de ieri m-a provocat la duel. Am primit, dar n-am martor. Vrei *dumneata* să fii martorul meu?

Panlaleone tresări şi îşi ridică sprâncenele atât de sus, încât dispărură sub smocurile părului său ciufulit.

— Şi trebuie neapărat să vă bateți în duel? rosti el, în sfârşit, în italieneşte (până atunci vorbise franțuzeşte):

— Trebuie. Refuzând, m-aş dezonora pentru totdeauna.

— Hm! Dacă refuz să vă servesc ca martor, veți căuta pe altcineva?

— Desigur... neapărat.

Pantaleone îşi lăsă capul în jos.

— Permiteți-mi să întreb, *signor* de Tanini: duelul ăsta n-o va pune într-o lumină nefavorabilă pe o anumită persoană?

— Cred că nu, şi, chiar dacă ar fi aşa, n-avem ce face.

— Hm... (Pantaleone dispăru în lavaliera sa.) Dar acest *ferroflucto Kluberio* ce aşteptă în chestia asta? strigă el deodată, ridicând capul.

— El? Nimic.

— *Ché!* (Pantaleone dădu din umeri, disprețuitor.) În orice caz, zise el cu şovăire în glas, trebuie să vă mulțumesc că, în starea în care mă aflu, ați recunoscut în mine un om cumsecade, *un galant'uomo!* Prin asta, v-ați arătat şi dumneavoastră *un galant'uomo!* Dar trebuie: să mă gândesc la propunerea ce mi-ați făcut.

— Nu-i timp de pierdut, scumpe domnule Ci... Cippa...

— ...tola, îl ajută bătrânul. Nu vă cer decât un ceas de gândire. Chestia asta o priveşte de aproape pe fiica binefăcătorilor mei... iată de ce e o datorie, o obligație pentru mine, să reflectez!... Într-o oră... în trei sferturi de oră, veți afla hotărârea mea.

— Bine, voi aştepta.

— Şi acum... ce răspuns voi da *signorinei* Gemma?

Sanin luă o foaie de hârtie şi scrise: „N-aveți nicio teamă, scumpă prietenă. Peste trei ore voi veni să vă văd şi totul va fi lămurit. Vă mulțumesc din suflet pentru interesul ce mi-l purtați." Încredința scrisoarea lui Pantaleone.

Acesta o puse cu grijă în buzunarul gherocului şi după ce repetă încă o dată „într-o oră!" se îndreptă spre uşă, dar se întoarse brusc, apucă mâna lui Şanin şi apăsând-o de pieptul său, strigă cu ochii la cer:

— *Nobil giovanotto! Gran cuore!* Permiteți unui bătrân neputincios *(a un vecchiotto)* să vă strângă valoroasa mână *(la vostra valorosa destra!)* Făcând câțiva paşi înapoi, ridică în sus amândouă mâinile, fluturându-le şi ieşi.

Sanin îl urmări cu privirea... apoi luă un ziar şi începu să citească. Dar ochii săi se plimblau zadarnic peste rânduri: nu înțelegea nimic din ceea ce citea.

XVIII

DUPĂ O ORĂ, CHELNERUL INTRĂ din nou la Sanin şi-i aduse o carte de vizită veche şi pătată, pe care erau scrise următoarele:

„Pantaleone Cippatola da Varese, cântăreț la curtea (cantate di camera) Alteței Sale Regale, Ducele de Modena“. Iar în urma chelnerului îşi făcu apariția chiar Pantaleone în persoană. Îşi schimbase îmbrăcămintea din cap până-n picioare. Purta un frac negru, decolorat, şi o vestă de pichet alb, peste care şerpuia un lanț de alamă aurită. O pafta grea de matostat atârna pe pantalonii strâmți, croiți după moda veche. În mâna dreapta ținea o pălărie neagră de păr de iepure, iar în cea stângă două mănuşi mari de piele de căprioară. Purta un jabou lat, legat mai sus de cum se obişnuieşte, şi o cravată prinsă de pieptarul scrobit al cămăşii, în care înfipsese un ac lucios, numit „ochi de pisică” *(oeil de chat).* Pe arătătorul mâinii drepte avea un inel, format din două mâini încleştate în jurul unei inimi în flăcări. Toată făptura bătrânului împrăştia un miros înăbuşitor de camfor şi mosc, de vechituri, iar ținuta lui solemnă ar fi uimit pe spectatorul cel mâi indiferent. Sanin se ridică pentru a-l întâmpina...

— Voi fi martorul dumneavoastră, rosti Pantaleone, în franțuzeşte, plecându-şi trupul într-un chip exagerat şi îşi duse picioarele în poziția dintâi, ca un maestru de dans. Am venit să primesc instrucțiunile dumneavoastră. Doriți să vă bateți pe viață şi pe moarte?

— De ce pe viață şi pe moarte, scumpe domnule Cippatola? Pentru nimic în lume nu mi-aş retrage cuvintele mele de ieri, dar nici nu-mi plac vărsările de sânge. De altfel, trebuie să mai aşteptați, martorul adversarului meu cred că o să sosească din moment în moment, şi vă veți înțelege cu el. Fiți încredințat că nu voi uita niciodată acest serviciu, pentru care vă mulțumesc din toată inima

— Onoarea mai presus de orice! răspunse Pantaleone şi se instală în jilț, fără să mai aştepte să fie poftit de Sanin. Dacă acest *ferroflucto spiccebubbio,* dacă acest precupeț de Kluberio nu-şi înțelege cea mai sacră datorie, ori dacă i-e frică, cu atât mai rău pentru dânsul... spuse el amestecând cuvinte franțuzeşti şi italieneşti. Suflet mărunt, asta-i! În ceea ce priveşte condițiile duelului, sunt martorul

dumneavoastră şi interesele dumneavoastră îmi sunt sfinte! Pe când locuiam în Padua, în garnizoana de acolo era un regiment de dragoni albi şi eu eram prieten cu mai mulți ofițeri... Codul de onoare îl cunosc bine şi am discutat deseori despre aceste chestiuni şi cu principele vostru Tarbusski... oare cât o să mai întârzie martorul?

— Îl aştept din moment în moment... Iată-l! exclamă Sanin, uitându-se pe fereastră.

Pantaleone se ridică în picioare, scoase ceasul ca să vadă cât e, îşi aranjă frizura şi se grăbi să-şi vâre în pantof un şiret, care îi ieşise de sub pantaloni. Tânărul sublocotenent intră, roşu şi tot atât de tulburat ca mai înainte.

Sanin făcu prezentarea martorilor:

— *Monsienr Richter, souslieutenant! Monsieur Zippatola, artiste!*

Văzându-l pe bătrân, sublocotenentul rămase oarecum surprins... Doamne, ce-ar mai fi zis, dacă i s-ar fi şoptit la ureche că „artistul" practică şi arta culinară!... Dar Pantaleone luă o mină atât de solemnă, încât părea că duelul ar fi pentru dânsul un lucru obişnuit. În această împrejurare, amintirile din cariera lui teatrală îi veniră desigur, în ajutor şi juca rolul de martor de parcă ar fi jucat pe scenă. Cei doi martori se priviră câteva clipe în tăcere.

— Atunci... să începem! zise Pantaleone, jucându-se cu paftaua sa de matostat.

— Să începem, răspunse sublocotenetul. Însă... prezența unuia dintre adversari...

— Vă las, domnilor, zise Sanin. Salutându-i, intră în camera de culcare şi închise uşa.

Se trânti pe pat şi începu să se gândească la Gemma... dar discuția martorilor ajungea până la urechile lui, cu toate că uşa era închisă. Vorbeau franțuzeşte, limbă pe care o stâlceau fără milă, fiecare în felul său. Pantaleone vorbea de dragonii din Padua şi de *„il principe Tarbusski";* sublocotenentul revenise la ale sale *„exghizes léchères"* şi la *„goups te bisdolet à l'amiaple".*Dar bătrânul nu voia să audă de niciun soi de *exghizes.* Spre marea spaimă a lui Sanin, el

începu deodată să vorbească de o tânără domnişoară al cărei deget mic valora mai mult decât toţi ofiţerii din lume... *(Oune zeune damigella innoucenta, qu'a ella sola dans soun pétit doa vale piu que toutt le zouffisié del mondo!)* şi repetă, de mai multe ori cu însufleţire; „E o ruşine!" *(E ouna onta, ouna onta!)* La început, sublocotentul nu dădu acestor izbucniri nicio atenţie, pe urmă, cu glas tremurând de mânie, declară că n-a venit pentru a primi lecţii de morală...

— La vârsta dumitale e totdeauna folositor să auzi lucruri juste, observă Pantaleone.

Discuţia dintre domnii martori se aprindea din când în când. Şi, după mai bine de un ceas de tratative; se opriră la condiţiile următoare: Baronul von Dönhof şi Domnul de Sanin se vor întâlni a doua zi, la orele zece dimineaţa, într-un crâng aproape pe Hanau; se va trage de la douăzeci de paşi, fiecare având dreptul să tragă de două ori, la un semn al martorilor. Adversarii se vor servi de pistoale obişnuite. Domnul von Richter se retrase. Pantaleone deschise uşa camerei de culcare şi îi comunică lui Sanin rezultatul intervenţiei exclamând: *„Bravo Russo! Bravo giovanotto!* Tu vei fi învingător."

După câteva minute se îndreptau spre cofetăria Roselli. Sanin crezu nimerit să ceară lui Pantaleone să păstreze cel mai mare secret asupra duelului. Drept răspuns, bătrânul ridică un deget şi repetă de două ori, închizând ochii: *„Segredezza!"* (Secret desăvârşit!) Întinerise parcă şi mergea cu pas vioi. Aceste evenimente extraordinare, deşi neplăcute, îi reaminteau de epoca în care provoca la duel sau era provocat, pe scenă, bineînţeles. Se ştie că baritonii au adeseori prilejul să facă pe grozavii, în rolurile lor.

XIX

EMIL ALERGĂ ÎN ÎNTÂMPINAREA lui Sanin, pe care-l pândea de mai bine de un ceas, şi-i şopti

repede la ureche că mama sa n-a aflat nimic de scandalul de ieri şi să nu pomenească niciun cuvânt; că l-au trimis iar la magazin pentru practică... dar că, în loc să se ducă acolo, se va ascunde pe undeva. După ce îi comunică în grabă toate acestea, Emil se aruncă deodată la pieptul lui Sanin, îl îmbrăţişă cu căldură şi o zbughi pe stradă. Sanin o găsi pe Gemma în cofetărie. Ar fi dorit să-i spună ceva, dar nu putea vorbi. Buzele-i tremurau uşor, ochii îi clipeau şi îi rătăceau când într-o parte, când în alta. Pentru a o linişti, Sanin căută s-o convingă că totul s-a sfârşit... că toată chestiunea nu era decât o copilărie.

— N-a fost nimeni pe la dumneata astăzi? întrebă Gemma.

— Ba da, un domn... ne-am explicat şi... am ajuns la rezultatul cel mai satisfăcător.

Gemma se întoarse la tejghea.

„Nu mă crede...“ gândi Sanin... şi trecu în odaia vecină, unde o găsi pe *Frau* Lenora.

Nu mai suferea de migrenă, dar părea foarte abătută. Surâzându-i prietenește, îi spuse că se va plictisi cu dânsa, în ziua aceea, fiindcă nu se simte în stare să se ocupe de el. Sanin se aşeză lângă *Frau* Lenora şi observă că avea pleoapele roşii şi umflate.

— Ce s-a întâmplat, *Frau* Lenora? Aţi plâns?

— Sst!... făcu ea şi-i arătă cu capul camera, unde se afla fiica sa. Nu vorbi aşa de tare...

— Dar, de ce aţi plâns?

— Ah, domnule Sanin, nu ştiu nici eu!

— V-a supărat poate cineva?

— O, nu... M-am simțit deodată tristă. M-am gândit la Giovanni Battista... la tinerețea mea... cât de repede a trecut. Iată, am îmbătrânit, prietene, şi nu mă pot obişnui cu ideea asta. Îmi pare că sunt aceeaşi de mai-nainte... şi bătrânețea, uite e aici, aici! Câteva lacrimi sclipiră în ochii lui *Frau* Lenora. Văd că mă priveşti cu uimire... Şi dumneata, prietene, vei îmbătrâni şi vei vedea atunci cât e de amar!

Sanin încercă s-o mângâie, vorbindu-i de copiii ei, în care

putea să vadă reînviindu-i tinerețea. Încercă chiar să glumească, spunându-i că vânează complimente; dar *Frau* Lenora îl rugă pe un ton serios să „înceteze"; Sanin tăcu şi se încredință, pentru întâia oară în viață, că nimeni şi nimic nu poate mângâia pe cineva care suferă de apropierea bătrâneței şi că această durere omul nu şi-o poate alina decât singur, încetul cu încetul. Sanin îi propuse lui *Frau* Lenora să joace o partidă de *tresette.* N-ar fi putut găsi nimic mai nimerit ca s-o distreze. Ea acceptă numaidecât şi buna dispoziție începu parcă să-i revină. Sanin jucă cu ea înainte şi după prânz, Pantaleone luă parte şi el la joc. Niciodată părul nu-i căzuse aşa de tare pe frunte, niciodată bărbia nu i se îngropase atât de adânc în lavalieră. Fiecare mişcare trăda o importanță atât de concentrată, încât privindu-l, te întrebai fără voie: „Ce taină ascunde acest om cu atâta îndârjire?"

Dar... *segredezza! segredezza!*

În cursul zilei, bătrânul îşi dădu osteneala să-i arate lui Sanin cel mai adânc respect: la masă, îl servea pe el întâi, înaintea doamnelor, cu un aer solemn şi hotărât; când jucau cărți, îi ceda rândul, şi nu-şi îngăduia să-i câştige miza; în cele din urmă; declară netam-nesam că poporul rus este cel mai mărinimos, cel mai brav şi cel mai îndrăzneț popor din lume.

„Comediant bătrân!" îşi spunea Sanin în sinea sa.

Dacă dispoziția sufletească a doamnei Roselli îl mira, nu mai puțin îl surprindea felul cum se purta Gemma cu el. Nu că-l ocolea... dimpotrivă, nu se aşeza prea departe de dânsul; îl asculta, îl privea când vorbea; dar nu voia cu niciun chip să lege cu el o conversație mai lungă; şi de îndată ce el îi adresa un cuvânt, ea se ridica şi se îndepărta pentru câteva minute. Apoi revenea şi se aşeza într-un ungher, unde rămânea nemişcată, ca orice om frământat de îndoieli. La un moment dat, observă şi *Frau* Lenora ciudata purtare a fiicei ei şi o întrebă de câteva ori ce are.

— Nu-i-nimic; răspunse Gemma. Ştii bine că sunt câteodată aşa.

— E adevărat, încuviință mama.

Astfel se scurse acea zi lungă, nici prea însuflețită, nici plicticoasă, nici vesela şi nici tristă. Dacă Gemma s-ar fi purtat altfel, cine ştie dacă Sanin n-ar fi cedat ispitei de a poza puțin? Sau, poate, s-ar fi lăsat copleşit de tristețe, la gândul unei despărțiri, care ar fi putut fi pe vecie... Deoarece nu găsi însă prilejul să vorbească cu Gemma, se resemnă, mulțumindu-se să exerseze câteva acorduri minore la pian, cam vreun sfert de oră înaintea cinei.

Emil se întoarse târziu şi, pentru a evita orice întrebare în privința domnului Klüber, se retrase repede. În sfârşit, sosi şi vremea ca Sanin să plece.

Luându-şi rămas bun de la Gemma, îşi aduse aminte de despărțirea dintre Lenski şi Olga, din *Evgheni Oneghin.* Îi strânse mâna destul de tare şi încercă s-o privească drept în față. Dar ea întoarse uşor capul, desprinzându-şi degetele din palma lui.

XX

CÂND SANIN IEŞI ÎN STRADA, CERUL era spuzit de stele. Şi cât de numeroase, de variate mai erau ele! Mari, mici, galbene, albastre, roşii, albe, tremurau, străluceau, încrucişându-şi luminile sclipitoare. Luna nu răsărise încă, dar totul se vedea limpede în acea întunecime străvezie, neadumbrită. Sanin merse până la capătul străzii... N-avea poftă să se întoarcă aşa devreme acasă: simțea nevoia să se mai plimbe în aerul proaspăt. Se întoarse pe acelaşi drum şi, înainte de a ajunge aproape de cofetăria Roselli, observă că una dintre ferestrele care dădeau în stradă, se deschise brusc şi cu zgomot. În dreptunghiul negru (camera nu era luminată) apăru silueta unei femei, şi se auzi strigat:

— *Monsieur Dimitri!*

Se repezi spre fereastră... era Gemma.

Cu coatele rezemate, ea se plecă în afară.

— *Monsieur Dimitri,* şopti încetişor, toată ziua am vrut să vă dau ceva... şi n-am îndrăznit. Acum, fiindcă v-am revăzut pe neaşteptate, mi-am spus că, poate, aşa e scris...

Fără să vrea, Gemma se opri parcă împiedicându-se de acest cuvânt. Dar nu mai putu urma, dintr-o pricină cu totul neprevăzută, surprinzătoare.

Deodată, în mijlocul unei tăceri adânci şi sub un cer fără nor, se stârni un vânt atât de violent, încât pământul se cutremură; lumina gingaşă a stelelor vibra înfiorată, iar văzduhul prinse a clocoti. Un vânt cald, înăbuşitor prinse în vârtejul său pomii, acoperişurile caselor, se lovi de ziduri şi, gonind de-a lungul străzii, smulse pălăria lui Sanin şi răsuci şi învălmăşi buclele negre ale Gemmei. Sanin stătea cu capul la înălțimea pervazului ferestrei şi, fără voie, se sprijini de el, iar Gemma, proptindu-şi brațele de umerii lui, se lipi deodată cu pieptul de fața sa. Vuietul, zănganitul, bubuitul ținu vreun minut... Vârtejul trecu năvalnic, ca un stol de păsări uriaşe... Şi din nou se aşternu cea mai desăvârşită linişte.

Sanin ridică privirea şi văzu deasupra lui doi ochi atât de încântători, dar atât de speriați, un chip atât de fermecător, tresărind de tulburare şi de spaimă, încât sub vraja acestei neasemuite frumuseți era aproape să-şi piardă mințile; apăsă pe buze o buclă gingaşă, căzută pe pieptul lui, şi nu putu rosti decât un singur cuvânt:

— Gemma!

— Ce-a fost? Un fulger? întrebă ea, deschizând larg ochii mari, fără a-şi retrage brațele goale de pe umerii lui Sanin.

— Gemma! şopti el încă o dată.

Fata tresări şi, aruncând o privire în odaie, luă repede un trandafir veşted din sân şi-l aruncă lui Sanin.

— Voiam să-ți dau floarea asta...

Sanin recunoscu trandafirul cucerit în ajun...

Dar fereastra se şi închisese, şi nicio formă albă nu se mai zărea dincolo de geamurile întunecate.

Sanin se întoarse acasă fără pălărie... Nici nu-şi dăduse

seama că a pierdut-o.

XXI

ADORMI ÎN ZORI. NU ERA NIMIC surprinzător! Sub năvala vântului cald, ce se abătuse atât de năprasnic şi de neaşteptat peste ei. Simțise tot aşa de neaşteptat, nu numai că Gemma e frumoasă şi că îi place nespus – asta o ştia – dar că-i aproape... aproape îndrăgostit de ea. Dragostea îl cuprinsese fără veste în vârtejul ei, ca şi vântul din seara trecută. Şi poftim, tocmai acum acest duel stupid! Îl frământau tot felul de presimțiri negre. Ei, şi presupunând că nu va fi ucis... Ce s-ar putea alege din dragostea lui pentru logodnica altuia? Chiar dacă am admite că „celălalt" nu ar fi un adversar de temut. Se prea poate ca Gemma să-l iubească, sau poate că-l şi iubeşte... Dar iarăşi... unde poate duce asta? Şi, la urma urmei, ce poți şti, când e vorba de o ființă atât de frumoasă...

Sanin făcu câțiva paşi prin odaie, se aşeză la birou, luă o foaie de hârtie, aşternu câteva rânduri şi le tăie de îndată, în cadrul ferestrei întunecate, sub lumina stelelor, vedea mereu chipul Gemmei în vârtejul cald: revedea brațele ei de marmoră, frumoase ca şi brațele zeițelor din Olimp: simțea apăsarea lor vie pe umeri... Strânse în mână trandafirul pe care i-l aruncase şi sorbi din potirul petalelor, aproape veştede, un parfum mult mai suav decât al oricărui alt trandafir.

Dar dacă va fi ucis sau va rămâne schilod?

Nu se mai culcă în pat şi adormi pe divan, îmbrăcat:

*

Cineva îl bătu pe umăr...

Deschise ochii şi-l văzu pe Pantaleone.

— Doarme ca Alexandru Machedon în dimineața bătăliei

de la Babilon! exclamă bătrânul.

— Cât e ceasul? îl întrebă Sanin.

— Şapte fără un sfert. Facem două ore cu trăsura până la Hanau şi trebuie să fim cei dintâi acolo. Ruşii o iau totdeauna înaintea duşmanului. Am angajat cea mai bună trăsură din Frankfurt.

Sanin începu să-şi facă toaleta.

— Şi pistoalele?

— O să le aducă acel *ferroflucto tedesco.* Va aduce şi un doctor…

Pantaleone făcea pe viteazul, ca şi în ziua precedentă, dar, după ce se aşeză în trăsură, alături de Sanin, şi când vizitiul pocni din bici, iar caii porniră în galop, fostul cântăreț şi prieten al dragonilor din Padua încercă deodată un sentiment opus. Se simți tulburat şi chiar cuprins de frică. S-ar fi zis că se dărâmase ceva în el, ca un zid prost clădit.

— Dar ce facem noi, Dumnezeule mare! *Santissima Madonna!* Izbucni el deodată, cu glas plângător, luându-se de păr. Ce fac eu, bătrân imbecil şi neghiob, *frenetico?*

Surprins în primul moment, Sanin se porni apoi pe râs şi apucându-l uşor de mijloc pe Pantaleone, îi aminti proverbul francez: *„Le vin est tiré – il faut le boire“*[108] (sau – ai intrat în horă, trebuie să joci).

— Da, da, răspunse bătrânul, trebuie să bem paharul până la fund, dar asta nu mă scuteşte de a fi un nebun! Da, da, un nebun! Totul era aşa de bine, aşa de plăcut şi deodată, hodoronc-tronc!

— Ca într-un *tutti* de orchestră, adăugă Sanin, râzând în silă. Dumneata însă n-ai nicio vină.

— Ştiu foarte bine că nu-i vina mea! Atât ar mai fi lipsit! Însă… mă gândesc că-i o faptă nesăbuită. *Diavolo! Diavolo!* repeta Pantaleone, suspinând şi clătinându-şi moțul.

Însă trăsura mergea, mergea înainte.

*

[108] După ce ai destupat vinul – trebuie să-l bei. (fr.)

Dimineața era minunată. Străzile din Frankfurt, care abia începeau să se însuflețească, păreau mai curate şi mai îmbietoare ca de obicei. Ferestrele caselor sclipeau, de parcă ar fi fost acoperite cu foiță aurită. Abia trecu de barieră, şi din înaltul cerului încă albicios răsunară trilurile sonore ale ciocârliilor. Deodată, la o cotitură a şoselei, de după un plop înalt, apăru o figură cunoscută, făcu câțiva paşi şi se opri. Sanin se uită cu băgare de seamă... Dumnezeule! Emil!

— Cum, a aflat ceva? – îl întrebă Sanin pe Pantaleone.

— Când vă spuneam că sunt un nebun! exclamă bietul italian, îndurerat şi plin de deznădejde. Năstruşnicul de băiat m-a chinuit toată noaptea, şi azi-dimineață n-am mai putut şi i-am spus totul.

„Iată *segredezza* lui!“ gândi Sanin,

Trăsura îl ajunse pe Emil. Sanin o opri şi-l chemă pe „năstruşnicul de băiat“. Palid, la fel de palid ca şi în ziua leşinului,. Emil se apropie, împleticindu-se. Abia se ținea pe picioare.

— Ce faci aici? îl întrebă, Sanin, aspru. De ce ai plecat de acasă?

— Dați-mi voie... dați-mi voie să merg cu dumneavoastră, bâlbâi Emil cu glas tremurător, încrucişându-şi brațele. (Dinții îi clănțăneau, parc-ar fi fost scuturat de friguri.) N-am să vă încurc, luați-mă, luați-mă şi pe mine!

— Dacă mă respecți şi ții câtuşi de puțin la mine – atunci întoarce-te acasă sau du-te la magazinul d-lui Klüber. Nu spune nimănui nimic şi aşteaptă să mă-ntorc.

— Să vă întoarceți?... exclamă Emil (glasul i se pierdu într-un geamăt). Dar, dacă...

— Emil, îl întrerupse Sanin, arătându-i cu capul spre vizitiu, bagă de seamă! Te rog, întoarce-te acasă. Ascultă-mă, amice! Spui că mă iubeşti; ei bine, pleacă, te rog!

Îi întinse mâna; Emil se repezi suspinând şi după ce îşi lipi buzele de mâna lui Sanin, se abătu din drum luând-o fuga în direcția Frankfurtului, peste câmp.

— O inimă nobilă, şi băiatul ăsta! murmură Pantaleone, dar Sanin îl privi dojenitor... Bătrânul se ghemui în colţul trăsurii. Recunoştea că a greşit, dar, pe fiece clipă îi creştea uimirea, copleşindu-l. Oare chiar *el* era martor la duel? *El* comandase trăsura, *el* luase toate măsurile şi părăsise locuinţa sa liniştită, înainte de ora şase dimineaţa? Şi, peste toate, mai erau şi blestematele astea de picioare, bolnave de podagră, care începuseră să-l doară.

Sanin căută să-l consoleze şi găsi ce să-i spună, ca să-i mai dea curaj:

— Unde este vechea dumitale bărbăţie, onorabile *signor* Cippatola? Unde-i *il antico valor*?

Signor Cippatola îşi înălţă bustul şi se scutură ca de o povară.

— *Il antico valor?* repetă el cu glas îngroşat. *Non è ancora spento* (nu s-a pierdut de tot) *il antico valor!*

Îşi luă o înfăţişare demnă, vorbi de cariera sa, de operă, de marele tenor Garcia şi ajunse înviorat la Hanau. Şi când te gândeşti: nimic nu pare atât de puternic... dar şi atât de slab, precum cuvântul!...

XXII

CRÂNGUL ALES PENTRU DUEL SE afla la o depărtare de un sfert de ceas de Hanau. Sanin şi Pantaleone sosiră cei dintâi, aşa cum prevăzuse bătrânelul; lăsară trăsura la marginea pădurii şi pătrunseră adânc, pe sub frunzişul unui desiş umbros. Aşteptară aproape un ceas.

Aşteptarea nu-i păru deloc grea lui Sanin. Se plimba pe potecă, ascultând cântecul păsărilor, urmărind cu privirea libelulele în zbor, şi se silea să-şi alunge gândurile, aşa cum obişnuiesc cei mai mulţi ruşi în asemenea împrejurări. O clipă îl fulgerară gânduri triste, zărind în drum un tei tânăr, frânt, de bună seamă, de furtuna din ajun. Copacul trăgea

să moară şi frunzele îi atârnau veştede... „Ce să fie asta? O prevestire?“ Gândul îl săgetă că un fulger. Dar îşi veni pe dată în fire, fluieră un cântec şi, sărind peste teiul căzut, trecu înainte. Pantaleone mormăia, scâncea, îi blestema pe nemți, şi-şi freca ba genunchiul, ba şalele. Îl copleşea un neastâmpăr nervos, făcându-l să caşte, ceea ce dădea o expresie caraghioasă chipului său sfrijit. Privindu-l, Sanin se stăpânea să nu izbucnească în râs.

În sfârşit, se auzi un huruit de roate pe drumul nisipos.

— Iată-i, exclamă Pantaleone, trăgând cu urechea. Îşi şi luase un aer falnic, după ce biruise însă tremurul nervos pe care se grăbi să-l acopere cu exclamația: Brr! E cam răcoare în dimineața asta... O rouă bogată inunda iarba şi frunzişul, dar căldura începea să răzbată şi în pădure.

Cei doi ofițeri apărură curând sub bolțile ei verzi, însoțiți de un domn scund şi rotofei, un om flegmatic cu fața somnoroasă: era medicul regimentului. Ținea în mână un ulcior cu apă, iar pe umărul stâng un sac încărcat cu instrumente chirurgicale şi cu bandaje, adus pentru orice întâmplare. Se vedea bine că era obişnuit cu asemenea excursii, care-i asigurau un câştig bun. Fiecare duel îi aducea opt galbeni, plătiți pe din două de către combatanți. Domnul von Richter ținea cutia cu pistoale, iar von Dönhof învârtea între degete o biciuşcă, crezând pesemne că aşa-i mai „şic”.

— Pantaleone, şopti Sanin către bătrânel, dacă... dacă mor, totul e posibil, vei lua o hârtiuță din buzunarul meu stâng. E învelită o floare în ea. Vei da-o *signorinei* Gemma. Ai înțeles? Îmi făgăduieşti?

Bătrânul îl privi mâhnit, încuviințând printr-un semn din cap, Dumnezeu ştie însă dacă înțelesese ceva.

Adversarii şi martorii schimbară salutul de rigoare; numai doctorul nu clipi, ci aşezându-se pe pajişte căscă în aşa fel, de părea că spune: „Mă lipsesc de fandoselile astea cavalereşti!“ Domnul von Richter propuse d-lui „Tschibadola” să aleagă locul. Domnul „Tschibadola”, care abia îşi mişca limba în gură, bâigui: „Bine, domnule, alege-l

dumneata, eu voi controla...” S-ar fi zis că „zidul” începea iar să se surpe înăuntrul lui.

Domnul von Richter se execută. Găsi în pădurice o mică şi frumoasă poiană presărată cu flori, numără paşii, înfipse două nuiele tăiate la repezală, ca să însemne punctele extreme, scoase pistoalele din cutie, se chinci pentru a vârî gloanţele care intrau greu, într-un cuvânt muncea nu glumă, ştergându-şi întruna faţa năduşită cu o batistă albă. Pantaleone, care se ţinea de dânsul, părea, dimpotrivă, scuturat de friguri: mereu îi clănţăneau dinţii. Cât timp ţinură pregătirile, cei doi adversari stăteau departe unul de altul, ca doi şcolari pedepsiţi, bosumflaţi pe profesorul lor.

Momentul decisiv sosi...:

Fiecare îşi luă pistolul...

Dar în acea clipă, von Richter îi atrase atenţia lui Pantaleone că, potrivit legilor duelului, înainte de a se pronunţa fatalul „unu, doi, trei“, în calitate de cel mai vârstnic dintre martori, avea căderea să adreseze combatanţilor o ultimă invitaţie de a se împăca. Cu toate că această propunere n-a găsit niciodată urmare printre duelgii, ea neconstituind decât o simplă formalitate, totuşi îndeplinind-o, d. Cippatola se mai descărcă întrucâtva de răspundere. Dealtminteri, continuă ofiţerul, acest ultim apel ar trebui să-l facă un al treilea martor, „nepărtinitor”, (*umpartheilischer Zeuge),* dar, deoarece n-au avut timpul să-şi procure unul, el, d. Von Richter, cedează cu plăcere acest privilegiu onorabilului său coleg. În vremea asta, Pantaleone, care apucase să se ascundă după o tufă, în aşa fel încât să nu-l vadă pe ofiţerul care îi pricinuise atâtea necazuri, nu înţelese la început nimic din discursul d-lui von Richter, şi aceasta mai mult din pricină că vorbea cam fonfăit; dar deodată se ridică, făcu câţiva paşi înainte şi, lovindu-se furios cu pumnul în piept, ţipă aşa de tare în graiul său pitoresc, un fel de amestec, de parcă l-ar fi strâns cineva de gât: „A *la la la... Che bestialità! Deux zeun’ ommes comme ça que si battono – perchè? Che*

diavolo? Andate a casa![109]

— Nu mă învoiesc la nicio împăcare, se grăbi să declare Sanin.

— Nici eu, repetă după el adversarul.

— Atunci strigați: unu, doi, trei! îl invită von Richter pe Pantaleone, zăpăcit rău.

Acesta se piti repede în tufiş şi, din fundul ascunzătorii, schimonosit la față, cu ochii strânşi şi cu capul întors, strigă de departe, ca un disperat*: Una, due... e tre!*

Sanin trase cel dintâi şi nu nimeri. Glontele se înfipse într-un copac. Baronul Dönhof trase imediat şi el, dar într-adins în aer.

Urmă un moment de tăcere încordată... Nimeni nu se mişca. Pantaleone scoase un fel de geamăt.

— Să continuăm? întrebă, în sfârşit, Dönhof.

— Pentru ce ați tras în aer? întrebă Sanin.

— Asta mă priveşte.

— Veți trage şi a doua oară tot aşa? îl întrebă Sanin.

— Poate, nu ştiu...

— Vă rog, vă rog, domnilor... interveni von Richter. Combatanții n-au voie să vorbească între ei: e împotriva regulilor.

— Renunț la a doua lovitură, declară Sanin, aruncând pistolul.

— Nici eu nu vreau să mai continui lupta, strigă Dönhof, aruncând de asemenea arma. Mai mult, acum sunt gata să recunosc că-mi pare rău de ceea ce s-a întâmplat alaltăieri.

Schiță o mişcare şi-i întinse, şovăind, mâna lui Sanin, care se apropie şi i-o strânse cu vioiciune. Cei doi tineri se priviră surâzând şi fețele li se înroşiră.

— *Bravi! bravi!* strigă Pantaleone deodată, de parcă-şi ieşise din minți, şi aplaudând, țâşni din tufă ca o vijelie.

Doctorul, aşezat pe un buştean, se ridică, vărsă ulciorul cu apă pe iarbă şi, cu pas legănat, se îndreptă alene spre

[109] A la-la-la... Ce bestialitate! Se bat doi tineri – pentru ce? Ce dracu'! Duceți-vă acasă! (Amestec de italiană şi franceză)

marginea crângului.

— Onoarea e satisfăcută, duelul terminat, declară pompos von Richter.

— *Fuori*![110] zbieră Pantaleone, amintindu-şi deodată de vechea lui măiestrie.

*

Aşezându-se în trăsură, după ce schimbă un salut cu ofițerii, Sanin – trebuie s-o spunem – simți, dacă nu satisfacție, cel puțin impresia nelămurită de uşurare, pe care ți-o prilejuieşte orice lucru izbutit. Curând însă un alt sentiment puse stăpânire pe dânsul, parcă-i era ruşine... Duelul, în care îşi jucase şi el rolul, îi făcea impresia unei farse studenteşti, o glumă ofițerească, aranjată dinainte. Sanin îşi aminti de doctorul cela flegmatic, de zâmbetul, sau mai bine zis de strâmbătura lui din nas, când îi văzuse pe adversari ieşind din poiană, aproape braț la braț, şi de amănuntul celălalt, când Pantaleone îi plătise cei patru galbeni... Nu, nu, mai bine să nu se mai gândească la asta!

Sanin era, fără îndoială, încurcat şi ruşinat... Dar, ce-ar fi putut face? Nu putea lăsa nepedepsită impertinența tânărului ofițer, fiindcă atunci s-ar fi pus la acelaşi nivel cu domnul Klüber. Pentru Gemma a intervenit, pentru Gemma, ca s-o apere... Aşa-i, cu toate astea nu se simțea prea mulțumit.

În schimb, Pantaleone era în îl nouălea cer! Se umflase de mândria ce-l lovise pe neaşteptate... Nicicând vreun general biruitor, întors de la o bătălie câştigată, n-a aruncat în jurul său priviri mai triumfătoare şi mai pline de mulțumire! Purtarea lui Sanin în cursul duelulului îl umpluse de entuziasm. Da, da, îl socotea un erou; nici nu voia să audă de dăscălelile şi nici de rugăminții le lui. Îi apărea aidoma unui monument de marmoră sau de bronz, ceva ca statuia comandorului din *Don Juan!* Mărturisea că, în ce-l priveşte

[110] Afară. (fr.)

pe el, dăduse dovadă de oarecare slăbiciune. „Dar eu sunt un artist, o fire nervoasă, pe când dumneavoastră sunteți fiul zăpezilor şi al stâncilor de granit.”

Sanin nu mai ştia cum să-l potolească pe artist.

*

Cam la cotitura şoselei, unde cu două ore mai înainte le răsărise Emil în față, amicii noştri îl văzură sărind iarăşi de după un copac, strigând, țopăind de bucurie şi tot rotindu-şi şapca pe deasupra capului. Alergă spre ei gata-gata să cadă sub roți şi, fără să mai aştepte ca să se oprească trăsura, se aruncă peste portieră, şi, avântându-se spre Sanin, îi cuprinse gâtul cu brațele.

— Sunteți viu, n-ați fost răpit? strigă copilul. Iertați-mă că nu v-am ascultat şi nu m-am întors la Frankfurt... Nu puteam! V-am aşteptat aici. Povestiți-mi ce s-a întâmplat. L-ați... omorât?

Cu mare greutate izbuti Sanin să-l liniştească şi să-l astâmpere.

Umflându-se în pene, Pantaleone îi povesti duelul cu un şuvoi de amănunte, nelăsând să-i scape prilejul de a pomeni iar de monumentul de bronz şi de statuia comandorului. Se ridică şi – cu picioarele date în lături, ca să-şi țină echilibrul – încrucişa brațele pe piept şi, privind disprețuitor pe după umăr, căută să-l întruchipeze pe Sanin-comandorul.

Emil asculta ca vrăjit, întrerupând din când în când povestirea cu exclamații sau aruncându-se deodată de gâtul viteazului său prieten, ca să-l sărute.

Roțile trăsurii răsunară pe caldarâmul străzilor oraşului şi se opriră în fața hotelului unde locuia Sanin.

Urmat de cei doi tovarăşi de drum, urca scara spre cel de al doilea cat, când zări o femeie voalată ieşind repede dintr-un coridor întunecos. Ea se opri în fața lui, păru că şovăie o clipă, suspină adânc, apoi coborî în fugă scara şi dispăru în stradă, spre marea uimire a servitorului, care îi spuse lui Sanin că „această doamnă aşteptase mai bine de

un ceas ca domnul străin să se întoarcă". Oricât de repede trecuse pe dinaintea lui, Sanin avu totuşi destul timp ca s-o recunoască pe Gemma. Îi zărise ochii sub vălul des, cafeniu închis.

— Vasăzică, a aflat şi *Fraulein* Gemma, se supără el, adresându-se pe nemţeşte, lui Emil şi Pantaleone, care-l urmau pas cu pas.

Emil se roşi, tulburându-se.

— Am fost silit să-i spun totul, îngăimă băiatul; sora mea bănuia ceva şi n-am mai putut... Dar acum nu face nimic, adăugă el cu vioiciune, totul s-a sfârşit cu bine şi ea v-a văzut sănătos şi teafăr.

Sanin întoarse capul.

— Limbuţi mai sunteţi! exclamă el, oarecum mâhnit, şi intrând în odaie, se aşează pe un scaun.

— Nu vă supăraţi, îl rugă Emil.

— Ei, bine, fie! Nu mă supăr. (Nici gând n-avea Sanin să se supere şi, la drept vorbind, ţinea el oare cu adevărat ca Gemma să nu afle *nimic?)* Ajunge acum cu îmbrăţişările. Duceţi-vă. Vreau să rămân singur şi să dorm. Sunt obosit.

— O idee excelentă, strigă Pantaleone. Aveţi nevoie de odihnă. O meritaţi, nobile signore. Emilio, vino, calcă în vârful picioarelor, încet. Sssst!

Sanin le spusese că vrea să doarmă, numai ca să scape de ei. Dar, rămânând singur, îl păli chiar de-a binelea o cruntă oboseală. În acea noapte abia închisese ochii, aşa că adormi buştean de cum se întinse pe pat.

XXIII

A DORMIT ÎNTRUNA CÂTEVA CEAsuri. A visat că se bate în duel, având de astă dată în faţa lui, ca adversar, pe domnul Klüber, şi că Pantaleone, cocoţat pe creanga unui brad, având chipul unui papagal, repeta clămpănind întruna: cioc, cioc, cioc!

Cioc, cioc, cioc! auzi Sanin nelămurit, dar deschise ochii şi ridică capul... Cineva ciocănea în uşă.

— Intră!

Era omul de serviciu, care-l anunța că o doamnă doreşte să-l vadă imediat.

„Gemma!...“ se gândi repede Sanin.

Doamna era însă mama ei, *Frau* Lenora, şi nu Gemma.

De cum intră, se prăbuşi pe un scaun şi începu să plângă.

— Ce aveți, scumpă doamnă Roselli? o întrebă Sanin, aşezându-se lângă dânsa, şi mângâindu-i mâinile cu duioşie. Ce s-a întâmplat? Vă rog, liniştiți-vă.

— Ah! *Herr Dimitri* sunt foarte... foarte nenorocită.

— Nenorocită? Dumneavoastră?

— Ah! da! Cine s-ar fi aşteptat? vorbea ea abia trăgându-şi sufletul. Ca un trăsnet din senin...

— Dar ce s-a întâmplat? Va rog, spuneți-mi. Nu doriți un pahar de apă?

— Nu, mulțumesc. *Frau* Lenora îşi şterse ochii cu batista şi începu să plângă din nou, suspinând întruna. Ştiu tot, tot!

— Adică... cum tot?

— Tot ce s-a întâmplat azi! Şi pricina... o cunosc bine! V-ați purtat ca un om de onoare. Dar ce întâmplare nenorocită! Am avut! dreptate, că nu m-a atras plimbarea la Soden!... Da, mare dreptate! *(Frau* Lenora nu obiectase nimic în ziua excursiunii. Dar acum i se părea, într-adevăr, că presimțise „totul“.) N-am venit la dumneavoastră numai ca la un om de onoare, ci ca la un prieten, cu toate că vă cunosc numai de cinci zile... Dar sunt văduvă şi singură pe lume. Fata mea...

Lacrimile îi înăbuşiră glasul. Sanin nu ştia ce să creadă.

— Fata dumneavoastră? repetă el.

— Fata mea, Gemma... (oftă *Frau* Lenora şi vorbele răzbeau greu prin batista udă de lacrimi) mi-a declarat azi că nu mai vrei să-l ia pe d. Klüber, şi că trebuie să-i fac cunoscut acest lucru.

Sanin tresări uşor: nu se aşteptase la aşa ceva.

— Nu mai vorbesc de ruşinea noastră, urma *Frau* Lenora,

fiindcă nu s-a mai văzut ca o fată să refuze de a se mărita cu logodnicul ei. Dar, pentru noi, asta înseamnă ruină, *Herr Dimitri! Frau* Lenora făcu din batistă un mototol micuț, ca şi cum ar fi vrut să închidă acolo toată durerea ei. Nu mai putem trăi din ceea ce ne aduce prăvălia, *Herr Dimitri!* Domnul Klüber e foarte bogat şi o să fie şi mai bogat. De ce s-o rupă cu el? Pentru că nu şi-a apărat logodnica? Să zicem că a fost o greşeală din partea lui. Dar, când te gândeşti bine, el e un civil, un om fără studii universitare şi, ca negustor serios, nu se cuvenea decât să disprețuiască zburdălnicia unui ofițeraş fluşturatic, şi atâta tot. Şi, la urma urmei, ce ofensă vedeți în asta, *Herr Dimitri?*

— Să mă iertați, *Frau* Lenora, dar, după cum mi se pare, mă condamnați pe mine!...

— Nu vă condamn deloc, deloc. Dumneavoastră, asta-i altă chestie! Dumneavoastră sunteți militar, ca toți ruşii...

— Pardon, nu sunt deloc...

— Sunteți un străin, un călător şi vă rămân recunoscătoare, continuă *Frau* Lenora, fără să-l asculte pe Sanin. Răsuflă din greu, dădu din mâini; apoi îşi desfăcu batista şi-şi suflă nasul. Numai din felul cum îşi manifesta durerea, vedeai bine că nu se născuse sub cerul nordic.

— Cum şi-ar mai face d. Klüber treburile în prăvălie, urmă ea mai departe, dacă s-ar bate în duel cu clienții? Se poate închipui una ca asta? Şi acum să-l îndepărtăm? Din ce o să trăim? Altădată, numai noi făceam chitonag de nalbă şi nuga cu fisticuri, dar acum toți fac fel de fel de dulciuri. Gândiți-vă, ce are să zică lumea despre duelul dumneavoastră... Poți ascunde asemenea lucruri? Şi iată căsătoria. Stricată! Un scandal, un adevărat scandal! Gemma e o fată minunată, mă iubeşte mult, dar e o încăpățânată, o republicană, înfruntă părerea oricui. Numai dumneavoastră o puteți convinge!

Sanin se miră din ce în ce mai tare.

— Eu, *Frau* Lenora?

— Da, dumneavoastră, numai dumneavoastră... De asta am şi venit. N-am găsit altă scăpare. Sunteți un tânăr atât de

cult, atât de cumsecade! I-ați luat apărarea şi ea va crede tot ce-i veți spune. *Trebuie* să creadă, deoarece v-ați riscat viața pentru dânsa. Convingeți-o, fiindcă eu nu mai pot. Spuneți-i, vă rog, că, dacă se încâpățânează, ar putea să ne aducă nenorocire şi nouă, şi ei. Mi-ați salvat băiatul, salvați-mi şi fata. Dumnezeu v-a trimis aici... Sunt gata să vă rog şi în genunchi...

Într-adevăr, *Frau* Lenora se ridică pe jumătate din jilț şi era aproape să cadă la picioarele lui Sanin, care o opri.

— *Frau* Lenora! Doamne sfinte, ce vreți să faceți?

Ea îi apucă mâinile cu înfrigurare:

— Îmi făgăduiți?

— Gândiți-vă, *Frau* Lenora, cum m-aş putea duce...

— A, nu voiți? Vreți să mor aici, în fața dumneavoastră?

Sanin se zăpăci de tot. Pentru întâia oară în viața lui, avea de-a face cu firea italienească, atât de aprinsă.

— Am să fac tot ce-mi spuneți! exclamă el. Voi vorbi cu *Fräulein* Gemma...

Frau Lenora scoase un strigăt de bucurie.

— Dar, nu ştiu, zău, ce va ieşi de aici... mai adăugă Sanin.

— Ah, nu vă dați în lături, îl rugă *Frau* Lenora. Ați făgăduit! Are să iasă ceea ce trebuie. Oricum, *eu* nu mai pot face nimic. *Pe mine* nu mă ascultă!

— V-a spus hotărât că nu vrea să se mărite cu d. Klüber? întrebă Sanin după câteva clipe de tăcere.

— Ah, da! A tăiat în carne vie. E leit tată-său. E îndrăzneață.

— Îndrăzneață! Ea? se miră Sanin.

— Da... da... cu toate astea e un înger. Pe dumneavoastră are să vă asculte şi va face tot ce-i veți spune. O să veniți? Nu întârziați? Ah, scumpe prietene rus! *Frau* Lenora se ridică de pe scaun şi-i apucă repede capul lui Sanin, care statea în fața ei. Primiți binecuvântarea unei mame... şi dați-mi puțină apa.

Sanin îi aduse un pahar de apă şi-i făgădui, pe cuvânt de onoare, că o va ajunge repede din urmă. O însoți până-n stradă şi, înapoiat în cameră, plesni din palme a mirare şi

deschise ochii mari.

„Ia te uită, gândea el, ce întorsătură în viața mea *acum*. Şi ce întorsătură! Să-mi vină amețeală, nu alta.“ Nu căuta să se analizeze, nici să-şi dea seama de ceea ce se petrece cu el. Era o nebunie şi atâta tot. „Ce zi! şopti el, fără voie. E îndrăzneață, o spune chiar mama ei... şi eu să-i dau sfături? Ei!?... Ce fel de sfaturi?“

Sanin era ca buimac... Dar peste iureşul de impresii, sentimente şi gânduri nedesluşite, plutea imaginea Gemmei, imaginea ei, care i se întipărise adânc în amintire, în noaptea cea caldă şi vijelioasă, la fereastra întunecată, sub puzderia de stele.

XXIV

SANIN SE APROPIE CU PAŞI ŞOVĂItori de casa doamnei Roselli. Inima îi bătea aşa de tare, încât simțea cum bătăile ei îi atingeau dureros coastele. Ce-o să-i spună Gemmei? Cum o să-i vorbească? Nu intră în casă prin cofetărie, ci prin uşa din dos. În prima încăpere dădu peste *Frau* Lenora; era mulțumită că-l vede, dar şi oarecum speriată.

— V-am aşteptat, îi şopti ea, strângându-i pe rând mâinile. Gemma e în grădină, o găsiți acolo. Vă rog să nu uitați că mă bizui pe dumneavoastră.

Sanin se duse în grădină.

Gemma şedea pe o bancă, la marginea potecii; alegea dintr-un coş plin de vişine pe cele mai coapte şi le aduna într-o farfurie. Soarele cobora spre asfințit. Era aproape ora şapte, şi razele piezişe, care inundau grădinița doamnei Roselli, o înfăşurau ca într-un văl, care bătea mai mult în purpuriu decât în galben-auriu. Din când în când, se auzea şuşoteala molcomă a frunzelor, zumzetul albinelor întârziate, zburând din floare în floare şi, în depărtare, uguitul monoton şi neobosit a-l unei turturele.

Gemma purta aceeaşi pălărie mare, din ziua excursiei la Soden; îl privi pe Sanin pe sub marginea înclinată a borurilor şi se aplecă repede deasupra coşului.

Sanin se apropie, încetinindu-şi fără voie paşii şi... nu găsi nimic alta să-i spună, decât:

— De ce alegi vişinele?

Gemma îi răspunse domol:

— Cele mai coapte, îl lămuri ea, sunt pentru dulceaţă, celelalte pentru prăjituri, ştii, prăjiturile cele rotunde, presărate cu zahăr, pe care le vindem în cofetărie.

Gemma îşi lăsă şi mai mult capul în jos şi rămase cu mâna dreaptă, în care ţinea două vişine, suspendată în aer, între coş şi farfurie.

— Îmi dai voie să mă aşez lângă dumneata? o întrebă Sanin.

— Poftim! Gemma îi făcu loc pe bancă, iar Sanin se aşeză lângă dânsa. „Cum să încep?" se gândi el. Dar Gemma îl scoase din încurcătură.

— Te-ai bătut astăzi în duel, i se adresă ea cu însufleţire, îndreptându-şi spre el faţa-i minunată, îmbujorată de sfiiciune (dar ce recunoştinţă adâncă îi strălucea în ochi!). Şi eşti atât de liniştit! Pentru dumneata nu există primejdie?

— Să mă iertaţi, dar n-am fost în nicio primejdie. Totul s-a desfăşurat cum e mai bine şi cât mai simplu.

Gemma ridică un deget şi îl mişcă pe dinaintea ochilor de la dreapta spre stânga... Şi acesta era un gest italienesc.

— Nu, nu, nu vorbi aşa. Nu mă poţi înşela. Pantaleone mi-a povestit totul.

— Iată un martor demn de încredere. Nu cumva m-a asemuit cu statuia comandorului?

— Expresiile lui pot fi comice, dar sentimentele nu, ca şi ceea ce ai făcut dumneata astăzi. Şi asta pentru mine... da... pentru mine... N-am s-o uit niciodată.

— Te asigur, *Fräulein* Gemma.

— N-o voi uita niciodată, repetă ea după câteva clipe, privindu-l ţintă. Îşi întoarse apoi capul.

Sanin admiră din nou minunatul ei profil, gingaş, pur,

fără asemănare cu tot ce văzuse până atunci, după cum tot fără asemănare era sentimentul ce-l încerca în acele clipe. Era adânc răscolit...

Îl fulgeră însă un gând: „Dar făgăduiala dată?“

— *Fräulein* Gemma... reluă el după o scurtă şovăire.

— Ce-i?

Ea nu întoarse capul, ci continuă să aleagă vişinele, rupea cu grijă frunzele şi desprindea uşor cozile... Dar cu ce încredere plină de duioşie îl întrebase ea: „Ce-i?“

— Mama dumitale nu ți-a spus nimic... cu privire la...

— Cu privire la ce?

— La mine.

Gemma aruncă repede în coş vişina pe care o ținea în mână.

— Mama a vorbit cu dumneata? îl întrebă ea.

— Da.

— Şi ce ți-a spus?

— Mi-a spus... că... ai hotărât aşa, deodată, să-ți schimbi intențiile de mai înainte.

Gemma îşi aplecă atât de tare capul, că aproape nu i se mai vedea fața de sub pălărie. I se zărea numai gâtul, mlădios şi catifelat, ca lujerul unei flori.

— Intențiile mele? Care?

— Intențiile... cu privire la viitorul dumitale.

— Adică... vorbeşti de... d. Klüber?

— Da.

— Mama ți-a spus că nu vreau să fiu soția domnului Klüber?

— Da.

Gemma, mişcându-se mai tare pe bancă, panerul se aplecă, alunecă jos... şi câteva vişine se rostogoliră pe alee. O clipă de tăcere, încă una...

— De ce ți-a spus asta? se auzi glasul ei. Sanin îi vedea şi acum numai gâtul şi mişcările tot mai vii ale pieptului.

— De ce?... Mama dumitale, gândindu-se poate că am devenit prieteni într-un timp atât de scurt şi văzând că mi-ai arătat oarecare încredere, a crezut că ți-aş putea da un sfat

folositor, şi că dumneata l-ai urma.

Mâinile Gemmei alunecară lin pe genunchii ei... începu să-şi potrivească cutele rochiei.

— Ce sfat îmi dai, *monsieur Dimitri?* întrebă ea, după o scurtă tăcere.

El observă că degetele Gemmei tremurau pe genunchi... şi că îşi potrivea faldurile rochiei, numai pentru a-şi ascunde tulburarea. Sanin atinse uşor degetele ei palide, tremurătoare.

— Gemma, de ce nu te uiți la mine?

Ea îşi dădu pălăria pe spate cu o mişcare iute şi se uită în ochii lui, cu aceeaşi recunoştință şi încredere, ca şi mai înainte. Aştepta să audă ce o să-i mai spună... Sanin se tulbură însă, vrăjit de chipu-i încântător, lumina caldă a soarelui de amurg îi învapăia fața, care părea mai luminoasă, mai strălucitoare decât însăşi lumina.

— Te voi asculta, *monsieur Dimitri* şi îi zâmbi uşor, arcuindu-şi sprâncenele. Şi ce sfat îmi dai?

— Ce sfat? repetă Sanin. Vezi, mama dumitale crede că, să-l respingi pe d. Klüber, numai pentru că n-a arătat curaj alaltăieri...

— Numai pentru asta?... îl întrerupse Gemma şi, aplecându-se, ridică panerul şi-l puse pe bancă, lângă dânsa.

— Că... oricum, refuzându-l, ar fi din partea dumitale un lucru necugetat. Mama dumitale e de părere că ar trebui bine cântărite consecințele unui asemenea refuz. Şi că, în sfârşit, situația afacerilor voastre impune oarecare obligații fiecărui membru al familiei...

— Toate astea sunt ideile mamei, îl întrerupse Gemma din nou. Sunt chiar cuvintele ei, ştiu. Dar dumneata ce părere ai?

— Eu? Sanin tăcu o clipă. Simțea un nod în gât, care îi tăia răsuflarea. Şi eu cred... tot aşa... rosti cu mare sforțare...

Gemma îşi înălță capul.

— Şi dumneata tot aşa crezi?

— Da... adică... Sanin nu mai putu scoate nicio vorbă.

— Bine, zise Germma. Dacă dumneata, ca prieten, mă sfătuieşti să renunț la hotărârea mea... adică de a nu-mi schimba prima hotărâre... o să mă mai gândesc. Şi, maşinal, răsturnă în paner vişinele din farfurie... Mama nădăjduieşte că am să-ți urmez sfatul... De ce nu? Poate o să-l urmez...

— Te rog, *Fräulein* Gemma, aş vrea să ştiu mai întâi ce motive te-au hotărât...

— Voi urma sfatul dumitale, te voi asculta, repetă Gemma încruntată, pălind şi muşcându-şi buza de jos. Ai făcut atâta pentru mine, încât sunt silită să fac şi eu ceea ce doreşti. Am să-i spun mamei... am să-mă gândesc. Ah, iat-o că vine!

Într-adevăr, *Frau* Lenora apăru pe pragul uşii care dădea în grădină. Murea de nerăbdare, nu mai putea sta locului. După aprecierea ei, Sanin trebuia să fi isprăvit de mult ceea ce avea să-i spună Gemmei, deşi conversația lor nu durase mai mult de un sfert de oră.

— Nu, nu, nu, pentru numele lui Dumnezeu, nu-i spune încă nimic, o rugă Sanin grăbit şi aproape speriat. Aşteaptă, am să-ți comunic... am să-ți scriu. Până atunci nu lua nicio hotărâre... aşteaptă!...

Strânse mâna Gemmei, se ridică deodată de pe bancă şi, spre marea surprindere a doamnei Lenora, trecu pe lângă dânsa fără să se oprească, îşi ridică doar pălăria şi, îngăimând câteva cuvinte, dispăru.

Frau Lenora se apropie de fiica ei.

— Gemma, spune-mi, te rog...

Fata sări de pe bancă şi-i spuse luând-o în brațe:

— Dragă mamă, poți să aştepți, puțin, puțin de tot... până mâine? Da? Iar până mâine, poți să nu-mi sufli niciun cuvințel din toată povestea asta?... Ah!...

Şi deodată un şirag de lacrimi uşoare ca picăturile de rouă i se prelinse din ochi. *Frau* Lenora era cu atât mai mirată, cu cât Gemma nu părea deloc tristă, ci mai curând veselă.

— Ce-i cu tine? Tu, care nu plângi niciodată, şi deodată...

— Nu-i nimic, mamă, nu-i nimic. Ai răbdare. Trebuie să aşteptăm amândouă. Nu mă întreba nimic până mâine şi,

cât mai e lumină, să alegem vişinele.

— Dar ai să fii cuminte, nu-i aşa?

— Oh! sunt foarte cuminte, căută să-i intre în voie Gemma, dând din cap cu înțeles. Începu să lege buchețele de vişine, pe care le privea, ridicându-le rând pe rând până în dreptul feței îmbujorate. Nu-şi şterse lacrimile; se uscaseră singure.

XXV

SANIN SE ÎNTOARSE LA HOTEL aproape în fugă. Simțea că numai acolo, singur cu el însuşi, se va putea dezmetici şi se va descurca în năvala sentimentelor ce-l copleşeau. Într-adevăr, cum intră în odaie şi se aşeză cu coatele pe birou, cu fața între mâini, îşi mărturisi cu glas înăbuşit şi dureros: „O iubesc, o iubesc la nebunie!“ Sufletul i se aprinse ca un cărbune spuzit, peste care suflă dintr-o dată un vânt răscolitor. Şi nu trecu decât o clipă şi... nu mai înțelegea cum de a putut sta lângă ea, chiar lângă ea, să-i vorbească şi să nu priceapă că o adoră, că adoră toată făptura ei, până şi rochia ei, că era gata „să moară la picioarele ei!“, după formula plină de extaz a adolescenților. Ultima lor întâlnire fusese hotărâtoare. Din acea clipă, gândindu-se la Gemma, nu şi-o mai putea închipui cu buclele desfăcute, sub strălucirea stelelor, ci şezând pe bancă, dându-şi cu o mişcare repezită pălăria pe spate, ca să-l privească cu ochii ei frumoşi şi plini de încredere... şi această imagine îi stârni în suflet setea de neogoit a unei pasionate iubiri... Îşi aminti de trandafirul pe care îl mai păstra încă şi-l apăsă cu atâta înfrigurare pătimaşă de buze, încât începură să-l doară. Nu mai putea nici gândi, nici chibzui sau prevedea nimic; se smulse cu totul din trecut şi se aruncă orbeşte înainte, spre viitor. De pe țărmul trist al vieții sale de tânăr singuratic, se azvârlea în acest şuvoi vesel, spumos şi năvalnic, fără să se întrebe o

clipă încotro îl mână şuvoiul şi dacă nu-l pândeşte o stâncă de care s-ar putea zdrobi! Nu, nu mai erau undele line din balada lui Uhland pe care plutise altădată... Erau ape repezi şi nestăvilite, care îşi purtau valurile înainte, tot înainte, cuprinzându-l şi pe dânsul în vâltoarea lor.

Luă o foaie de hârtie şi, aproape dintr-un condei, îi scrise:

„Scumpă Gemma!

Cunoşti sfatul pe care m-am angajat să ți-l dau; ştii ce doreşte mama dumitale şi ce m-a rugat; dar ceea ce nu ştii şi trebuie să-ți destăinui acum este că te iubesc cu tot focul unei inimi care iubeşte pentru întâia oară. Acest foc m-a cuprins dintr-o dată, dar cu atâta putere, încât, nu găsesc cuvinte potrivite, ca să ți-l exprim! Când Frau Lenora a stăruit să-ți vorbesc, mocnea încă sub cenuşă, altfel, ca om cinstit, aş fi refuzat pe loc misiunea ce mi-a încredințat. Şi tot ca om cinstit, îți fac mărturisirea de acum. Nu se poate, trebuie să-l cunoşti pe acel ce-ți vorbeşte, fiindcă nu se cuvinte să dăinuie cea mai mică neînțelegere între noi. Vezi, dar, că mi-e cu neputință să-ți dau vreun sfat. Te iubesc, te iubesc, te iubesc! Atâta am în minte şi în inimă!

Dim. Sanin“

După ce închise plicul, Sanin vru să-l sune pe omul de serviciu, ca să-l ducă la adresă... Nu, nu se face... Îl va trimite prin Emil!... Dar ar trebui să-l caute la magazinul unde lucrează, printre atâția vânzători, ceea ce nu e prea uşor. Şi până să dea de el, s-ar înnopta de-a binelea, aşa că nu l-ar mai găsi, băiatul fiind plecat acasă. Tot cumpănind, Sanin îşi luă pălăria şi se pomeni în stradă. La un colț – ce întâmplare fericită! – se întâlni față în față cu Emil! Cu geanta sub braț şi cu un sul de hârtie în mână, tânărul entuziast se întorcea acasă, cu paşi grăbiți.

„O fi adevărat că fiecare îndrăgostit are steaua sa norocoasă!“ îşi zise Sanin şi îl strigă pe Emil.

Acesta se opri şi îi sări de gât.

Sanin, fără să-i dea prea mult răgaz pentru explozii

sentimentale, îi încredință scrisoarea, explicându-i cum şi cui s-o dea... Emil îl asculta cu atenție.

— Să nu vadă nimeni? îl întrebă, cu un aer misterios şi plin de înțelesuri, ca şi cum i-ar fi spus: „n-ai grijă, pricep eu cum stă chestia!“

— Da, dragul meu... răspunse Sanin, cam încurcat, ciupindu-l prieteneşte de obraz. Dacă îți dă vreun răspuns... mi-l aduci, nu-i aşa? Sunt acasă.

— N-aveți nicio grijă, şopti Emil pe un ton vesel şi o luă la fugă. Fugind, îi mai făcu un semn liniştitor din cap.

Întors la hotel, Sanin nu mai aprinse lumânarea, ci se aruncă pe divan, îşi încrucişă brațele sub cap şi se lăsă cu totul în voia simțămintelor de nedescris ale unei dragoste proaspăt încercate. Şi de ce le-am mai descrie?! Cine le-a simțit vreodată cunoaşte şi chinurile, şi desfătarea de pe urma lor, cine nu, nu le va înțelege...

Uşa se deschise şi se ivi capul lui Emil.

— Îl am, zise el încet. Uite-l!

Îi arătă o bucată de hârtie împăturită, fluturând-o pe sus.

Sanin sări de pe divan şi i-o smulse din mână. Prea era copleşit de pasiune, ca să se poată gândi la ce ar trebui să spună sau cum ar trebui să se poarte față de acest copil, fratele ei. S-ar fi cuvenit să se stăpânească şi să se ruşineze oarecum de tot ce făcuse în această împrejurare. Dar degeaba: pasiunea era mai tare decât rațiunea.

Se apropie de fereastră şi, la lumina unui felinar din stradă, care se afla chiar în fața casei, citi rândurile:

„Te rog, te implor, *nu veni mâine la noi, nu te arăta toată ziua.* Aşa trebuie, trebuie numaidecât, şi atunci se va hotărî! totul. Ştiu că n-o să mă refuzi, pentru că...

Gemma“.

Sanin citi de două ori scrisoarea. Ce frumos şi emoționant îi păru scrisul! Se gândi puțin; se întoarse spre Emil care, pentru a-i dovedi că-i un tânăr discret, stătea cu fața la perete, zgâriindu-l cu unghiile. Sanin îl strigă cu glas tare.

Emil se apropie de dânsul.

— Ce doriți?

— Ascultă, scumpul meu amic...

— *Monsieur Dimitri,* îl întrerupse Emil, râzgâindu-se, de ce nu-mi spuneți: tu?

Sanin începu să râdă.

— Ei bine, fie! Ascultă, dragă... (Emil sări în sus de bucurie), ascultă, să spui *acasă,* înțelegi... *acasă...* că voi face întocmai precum mi-a scris. (Emil îşi strânse buzele şi dădu din cap cu multă seriozitate.) Iar tu... ce faci mâine?

— Eu, ce fac? Ce vreți să fac?

— Dacă poți, vino mâine dis-de-dimineață şi ne vom plimba prin împrejurimile Frankfurtului până seara... Vrei?

Emil sări din nou în sus de bucurie.

— Dacă vreau? Se poate o plăcere mai mare! Să mă plimb cu dumneavoastră? E o adevărată fericire! Vin neapărat!

— Dar dacă n-o să-ți dea voie?

— O să-mi dea!

— Ascultă... nu spune *acasă* că te-am rugat să stai cu mine toată ziua.

— De ce să spun? Vin, fără să mai cer voie. Nu-i mare lucru!

Emil îl sărută pe Sanin şi plecă fugind.

Sanin se plimbă multă vreme prin odaie şi se culcă târziu. Sub năvala sentimentelor potrivnice: duioase şi înspăimântătoare – fu cuprins deodată de neliniştea plăcută ce-l răscoleşte pe orice om în pragul unei vieți noi. Sanin se bucură că-i dăduse în gând să-l invite pe Emil, ca să petreacă a doua zi împreună. Semăna atât de bine cu soră-sa! „Emil mi-o va aminti tot timpul!“ îşi zise el.

Dar mai mult ca orice îl mira faptul că el, omul din ajun, nu mai semăna deloc cu cel de acum. Da, da, pe Gemma o iubea demult, de totdeauna, cu aceeaşi dragoste puternică ce o simțea azi...

XXVI

A DOUA ZI, LA ORA OPT DIMI-neața, ținând pe Tartaglia de cureluşă, Emil se înființă la Sanin. Niciun neamț get-beget n-ar fi putut fi mai punctual. Pe cei de acasă îi minţise, spunându-le că o să se plimbe cu Sanin până la prânz, şi apoi se va duce la magazin. În timp ce Sanin se îmbrăca, Emil încercă, ce-i drept, cu oarecare şovăială, să aducă vorba de Gemma şi de ruptura ei cu domnul Klüber; dar Sanin nu scoase un cuvânt, îşi luă un aer sever, iar Emil, pentru a arăta că înțelege de ce nu se cuvine să atingă cu uşurință acest subiect grav, nu mai rosti o singură vorbuliță; se mărginea numai să ia, din când în când, o poză gânditoare, ba chiar gravă.

După ce băură cafeaua, cei doi prieteni se îndreptară bineînțeles pe jos – spre Hausen, un cătun de lângă Frankfurt, înconjurat de păduri. De acolo se vedea ca-n palmă tot lanțul munților Taunus. Vremea era minunată. Soarele strălucea, răspândind o căldură plăcută, fără a fi înăbuşitoare. Un vânt răcoritor foşnea sprințar prin frunzişul verde. Puținii nori, care pluteau sus pe cer, îşi trimiteau umbrele pe pământ, ca nişte pete mici, rotunde, gonindu-se repede, foarte uniform. Tinerii ajunseră degrabă afară din oraş; călcau sprinten şi vesel pe drumul, foarte curat. În pădure umblară fără vreo noimă multă vreme, şi apoi mâncară cu poftă la o cârciumă țărănească. Mai târziu, se urcară pe dealuri, de unde puteau admira în voie întreaga privelişte; pălindu-i dorul de joacă, rostogoleau bolovani pe costişă, făcând mare haz şi bătând din palme ori de câte ori pietrele, sărind ca iepurii, săltau caraghios din loc în loc; la un moment dat, nimeriră pesemne pe un drumeț care mergea pe o potecă de sub munte – ei nu-l zăriseră de sus – şi omul îi ocărî în lege. Se întinseră pe un muşchi uscat, de culoare galbenă bătând în vioriu; băură bere la altă crâşmă, şi se luară apoi la întrecere, la fugă şi la sărituri. Descoperind un loc cu un puternic ecou, vorbeau ca să-şi audă glasul; cântau, țipau, se luau la trântă, rupeau crengi;

se apucară apoi să-şi împodobească pălăriile cu ferigi şi sfârşiră prin a dansa. Tartaglia lua parte la toate aceste năzbâtii plăcute, bineînțeles, atât cât îi sta în putere şi cum îl ducea capul! De aruncat pietre nu arunca, dar în schimb se dădea de-a berbeleacul, ca să le prindă pe cele azvârlite de cei doi tineri; urla când aceştia cântau şi gustă chiar din bere, deşi nu păru prea încântat. Deprinsese acest meşteşug la fostul lui stăpân, un student. De Emil nu voia să asculte; îl recunoştea numai pe Pantaleone ca dresor; când băiatul îl ațâță ca să „vorbească", să „strănute", se mulțumea să dea din coadă şi să-şi scoată limba făcută căuş.

Tinerii se mai lansară şi în discuții abstracte. De cum porniseră la drum, Sanin, ca cel mai vârstnic, deci mai înțelept, se porni să discute despre fatalitate, despre destinul omenesc, şi despre rostul speciei umane; dar discuția luă repede o întorsătură mai puțin gravă. Emil începu să-l descoasă pe amicul şi protectorul său, întrebându-l despre fel de fel de lucruri din Rusia. Voia să ştie cum se bat oamenii acolo în duel, dacă femeile sunt frumoase, cât timp îți trebuie ca să înveți limba rusă şi ce a simțit când l-a ochit ofițerul. La rândul său, Sanin îi puse şi el câteva întrebări în legătură cu tatăl său, cu mamă-sa, cu afacerile familiei, ferindu-se să rostească numele Gemmei, deşi gândul îi era numai la ea. Drept vorbind, nici la ea nu se gândea, ci la ziua de mâine, la acel „mâine" misterios, care trebuia să-i aducă o neasemuită fericire! Vedea parcă plutind încet, în fața lui, un văl diafan, şi îndărătul acestui văl simțea prezența unui chip tânăr, ca de statuie, o figură divină, cu un zâmbet duios pe buze, privind sever în jos, dar cu o severitate prefăcută. Figura nu era a Gemmei, ci a fericirii înseşi! În sfârşit, iată sosit şi ceasul *lui!* Vălul se ridică, buzele se întredeschid, pleoapele se mişcă; zeița îl cuprinde în magnifica-i privire şi deodată – lumină, soare, fericire, extaz, extaz fără contenire. Se gândea la acest „mâine" şi sufletul i se topea de bucurie, prins în vârtejul neliniştii ce-i sporea, în aşteptarea celor ce aveau să vină.

Aşteptarea însăşi, nerăbdarea, le suporta oarecum uşor;

nu-i impuneau nicio constrângere; nu-l împiedicau să mănânce cu poftă împreună cu Emil la o a treia cârciumă, după cum nu-l opri nici să joace capra cu Emil, după masă; şi numai din cinci în cinci îi fulgera prin minte: ah, dacă ar şti cineva?!! Se jucau într-o poieniță verde. Dar cât de uimit şi de încurcat se simți Sanin, când, prevenit de lătratul furios al lui Tartaglia, zări la cealaltă margine a pajiştei, tocmai în clipa când sărea sprinten ca o pasăre peste spatele îndoit al lui Emil, doi ofițeri, în care recunoscu pe adversarul lui, d. Von Dönhof, şi pe martorul acestuia, d. Von Richter! Amândoi îşi puseseră monoclurile şi-l priveau surâzând... Sanin, revenindu-şi numaidecât, se grăbi să-şi îmbrace surtucul, pe care-l scosese, îi şopti lui Emil să facă şi el la fel, şi amândoi o luară la picior.

Se întoarseră târziu de tot la Frankfurt.

— Au să mă certe, îşi zise Emil, despărțindu-se de Sanin, dar puțin îmi pasă!... Am petrecut atât de minunat!

Intrând în hotel, Sanin găsi un bilet de la Gemma. Îi dădea o întâlnire pe a doua zi, la şapte dimineața, într-una din grădinile publice care se țineau lanț în jurul oraşului Frankfurt.

Cum îi bătea inima! Cât de fericit se simțea că o ascultase fără să şovăie! A, Doamne, ce nu aştepta el de la această zi de mâine, zi fără seamăn, unică, de neînchipuit, şi câte nu-i făgăduia ea!

Privea, privea mereu la biletul Gemmei. Linia lungă şi uşor îndoită a literei G, inițiala numelui ei, din josul paginii, îi amintea frumoasele ei degete, mâna ei... şi cu un dor nespus îşi zise că nu-şi apropiase încă buzele de această mână... „Da, da... se gândea el, italienceie sunt caste şi severe... Dar Gemma le întrece pe toate! Împărătească... zeiță... marmoră pură, feciorelnică...”

Dar ziua va veni... ea nu-i departe...

În noaptea aceea, în tot Frankfurtul n-a fost om mai fericit ca Sanin. Dormea, însă, ca şi poetul, putea spune:

Eu dorm... Dar biata inimă-mi e trează...

Inima îi bătea uşor, ca aripile unui fluture aplecat pe o floare scăldată de razele soarelui.

XXVII

LA CINCI DIMINEAŢA SANIN ERA în picioare, la şase îşi terminase toaleta, iar la şase şi jumătate se plimba în grădina publică, prin faţa pavilionului de care pomenise Gemma în bilet.

Era o dimineaţă liniştită, caldă şi cenuşie. Din când în când, părea chiar că o să plouă. Dar întinzând mâna, îţi dădeai seama că nu plouă; hainele erau presărate de picături fine, ca nişte mărgele de sticlă abia vizibile. Dar curând aerul se uscă. Nicio adiere, de parcă n-ar fi bătut vreodată vântul pe pământ. Sunetele nu se înălţau, ci se risipeau de jur împrejur. În depărtări plutea un abur albicios, uşor, şi aerul înmiresmat împrăştia parfum de micşunele şi de floare dalbă de salcâm.

Prăvăliile nu se deschiseseră încă; când şi când, trecători răzleţi şi un huruit de trăsură. În parc, niciun vizitator. Grădinarul netezea pe îndelete o cărare, iar o bătrână gârbovă, îmbrăcată într-un palton de stofă neagră, trecea şchiopătând pe o alee. Oare putea crede Sanin că această bătrână încovoiată ar fi Gemma? Şi totuşi urmări cu inima zvâcnind umbra neagră care se îndepărta.

Orologiul din turnul primăriei bătu ora şapte.

Sanin se opri. „Dar dacă nu vine!“ Şi acest gând îl străbătu ca un fior de gheaţă! Şi după o clipă se înfiora la fel, dar din altă pricină... auzi înapoia lui un pas lin şi foşnetul unei rochii... Se întoarse: era ea.

Gemma venea pe alee în urma lui. Purta o mantilă cenuşie şi o pălăriuţă de culoare închisă. Se uită la Sanin, întoarse

capul şi trecu înainte.

— Gemma! o chemă el, cu un glas care abia se auzea.

Ea îi făcu un semn uşor din cap. Fără să se oprească, Sanin o urmă.

Răsufla precipitat. Picioarele nu voiau parcă să-l mai poarte.

Gemma ocoli pavilionul şi luând-o la dreapta, pe lângă un mic bazin în care se scălda o vrabie, împrăştiind mici stropi de apă, se aşeză pe o bancă, la adăpostul unui tufiş de liliac. Locul era bine ales, ferit de priviri indiscrete. Sanin se aşeză lângă dânsa.

În prima clipă nu rostiră nicio vorbă. Ea nu se uita la dânsul, el nu-i privea faţa, ci numai mâinile, în care ţinea o umbreluţă. La ce ar fi folosit cuvintele? Era vreun cuvânt mai grăitor, decât faptul că se aflau împreună în acel loc, la o oră atât de timpurie şi atât de aproape unul de altul?

— Nu eşti... supărată pe mine? o întrebă în sfârşit, Sanin. Ce cuvinte stângace! Îşi dădu îndată seama... Dar cel puţin rupsese tăcerea...

— Eu? răspunse ea. Nu... De ce să fiu supărată?

— Şi mă crezi? continuă Sanin.

— Cele ce mi-ai scris?

— Da.

Gemma dădu din cap, fără să răspundă ceva. Scăpă umbreluţa din mână. O prinse însă repede, ferind-o să cadă la pământ.

— Ah, crede-mă! Crede tot ce ţi-am scris! exclamă Sanin. Deodată toată sfiiciunea îi pieri şi începu să-i vorbească cu multă înflăcărare. Dacă există ceva adevărat pe lume, un adevăr sfânt, mai presus de orice îndoială, e că te iubesc, Gemma, te iubesc cu toată pasiunea.

Ea îi aruncă o privire furişă şi... mai să scape iar umbreluţa.

— Crede-mă, ai încredere în mine, repeta el, implorând-o cu mâinile întinse spre dânsa, fără a îndrăzni să-i atingă măcar degetele. Spune-mi ce să fac... pentru a te convinge?

Ea îl mai privi o dată.

— Spune-mi, *monsieur Dimitri,* alaltăieri când ai venit să-mi dai acel sfat, nu ştiai încă sigur... nu simțeai că...

— Simțeam, o întrerupse Sanin, dar nu ştiam încă. Te-am iubit din clipa în care te-am văzut pentru întâia oară, dar nu mi-am putut da seama atât de repede ce eşti pentru mine! Aflasem că erai logodită... şi apoi – cum aş fi putut refuza misiunea ce mi-a încredințat-o. *Frau* Lenora? Dar, mi-am îndeplinit-o în *aşa* fel, încât ai putut vedea...

Se auziră paşi grei. Un domn destul de corpolent, cu un rucsac în spinare, desigur vreun străin, apăru de după tufişul de liliac şi, cu indiscreția trecătorului întâmplător, aruncă o privire iscoditoare tinerei perechi, tuşi zgomotos şi îşi urmă drumul.

— Mama dumitale, reluă Sanin, după ce trecătorul dispăru, mi-a spus că ruperea logodnei ar provoca scandal (Gemma încruntă uşor sprâncenele), că într-o măsură eu am dat prilej să se vorbească vrute şi nevrute, şi că, prin urmare, e de datoria mea să te sfătuiesc să nu strici logodna cu d. Klüber...

— *Monsieur Dimitri,* zise Gemma, trecându-şi uşor mâna pe buclele părului din partea în care stătea Sanin, te rog, nu mai vorbi de logodna mea cu d. Klüber... N-am să-i fiu niciodată soție; l-am refuzat.

— L-ai refuzat? Când?

— Ieri.

— I-ai spus-o chiar lui?

— Chiar lui, la noi acasă... ieri, când a venit!

— Gemma, mă iubeşti dar pe mine?

Ea se întoarse spre dânsul:

— Altfel... aş fi venit aici? murmură Gemma şi mâinile îi căzură pe bancă.

Sanin apucă încet, în ale lui, aceste mâini neputincioase, întoarse cu palmele în sus, şi le lipi de ochi, de buze... Vălul întrezărit în visele lui dispărea! Fericirea era lângă el! Iată fericirea, iată chipu-i luminos, strălucitor!

Ridică fruntea şi o privi îndrăzneț drept în ochi. Şi ea se uită la dânsul, dar cumva de sus în jos. Ochii ei, pe jumătate

închişi, abia străluceau, scăldați în lacrimi de bucurie. Nu zâmbea... râdea cu un râs mut, plin de fericire.

El vru s-o strângă la piept, dar Gemma se desprinse cu acelaşi râs încântător şi mut, făcând nu din cap. „Aşteaptă", păreau a grăi minunații ei ochi.

— Gemma, Gemma! exclamă Sanin. Aş fi putut gândi vreodată că tu... (inima îi vibră ca o coardă de harfă, când buzele pronunțară „tu", pentru întâia oară) că tu mă vei iubi?

— Nu mă aşteptam nici eu, îi mărturisi Gemma, într-o şoaptă.

— M-aş fi putut gândi, o întrebă Sanin, când am sosit la Frankfurt, unde socoteam să rămân numai câteva ceasuri, c-am să găsesc aici fericirea întregii mele vieți?

— A întregii tale vieți? Adevărat?

— Da, a întregii mele vieți, până în ultima zi, strigă Sanin, cu aprindere în glas.

La doi paşi de banca lor, se auzi deodată zgomotul lopeții grădinarului.

— Să mergem acasă, murmură Gemma, să mergem împreună. Vrei?

Dacă în acea clipă l-ar fi întrebat: *„Vrei* să te arunci în mare?" s-ar fi azvârlit cu capul în jos, în cea dintâi prăpastie, fără să mai aştepte vreun alt cuvânt al ei.

Ieşiră împreună din grădină şi se îndreptară spre casă, trecând prin cartierele mărginaşe, ca să evite străzile din centru.

XXVIII

SANIN MERGEA CÂND ALĂTURI DE Gemma, când puțin în urma ei, dar n-o slăbea din ochi şi zâmbea. Gemma însă ba grăbea pasul, ba îl încetinea. Sanin, palid, şi Gemma, trandafirie de emoție, păreau învăluiți de o ceață. Din clipa în care îşi mărturisiseră unul

altuia dragostea ce-i unea, încercau un sentiment nou, puternic, aproape dureros. Viața lor se schimbase atât de neașteptat, încât nu-şi puteau regăsi echilibrul; parcă îi purta un vârtej, ca acela din noaptea neuitată, vârtejul ce aproape îi aruncase pe unul în brațele celuilalt. Mergând lângă Gemma, Sanin se surprindea că o priveşte cu alți ochi. Descoperea în mersul şi în mişcările ei trăsături aparte, ce nu le observase până atunci. Şi cât de minunate îi păreau ele! Dar şi Gemma simțea că Sanin o priveşte altfel ca mai înainte.

Gemma şi Sanin iubeau pentru întâia oară şi toate minunile primei dragoste se desăvârşeau în sufletul lor. Iubirea dintâi e ca o revoluție: monotonia vieții de toate zilele se rupe năpraznic într-o clipă. Tinerețea se urcă pe baricade şi flutură în aer stindardul ei strălucitor; nepăsătoare față de ceea ce i se poate întâmpla – moartea sau o viață nouă – aruncă spre a fi auzit de toți şi peste tot strigătul ei cutezător.

— Ia te uită, ăsta nu-i bătrânelul nostru? o întrebă Sanin, arătând cu degetul un bărbat, cu fața acoperită, care se strecura într-o uliță lăturalnică, de parcă s-ar fi ferit să nu fie recunoscut. Fericit până la extaz, Sanin simțea nevoia de a-i vorbi Gemmei nu de dragostea lui, care era ceva sfânt, de la sine înțeles, ci de lucruri indiferente.

— Da, e Pantaleone, răspunse Gemma, veselă şi fericită. A ieşit, desigur, ca să mă spioneze. Ieri, toată ziua s-a ținut de mine. Bănuieşte ceva...

— Bănuieşte ceva! repetă Sanin încântat. Ar fi repetat, la fel de încântat, orice cuvânt al Gemmei.

O rugă să-i povestească în amănunt tot ce se petrecuse în ajun.

Şi ea începu să-i spună grăbită, încurcându-se, întrerupându-se din când în când, ca să-i surâdă şi să suspine uşor, în timp ce ochii ei limpezi schimbau cu Sanin, pe furiş, priviri pline de încântare. Îi povesti că mama ei, după discuția de acum trei zile, aştepta de la ea un răspuns precis; că a scăpat de *Frau* Lenora cu făgăduiala că până

seara îi va spune hotărârea ei; că domnul Klüber venise pe neaşteptate, mai ţanţoş şi mai dichisit ca orioând; că-şi exprimase nemulţumirea faţă de „străinul necunoscut", a cărui purtare copilărească şi profund jignitoare el, domnul Klüber, n-o putea ierta. Făcea aluzie la duelul *tău*, reluă Gemma, şi cerea mamei să-ţi închidă uşa în nas. „Pentru că, spunea el, aici Gemma imită puţintel glasul şi schimonoseala negustorului, purtarea acestui rus aruncă o umbră asupra onoarei mele, lăsând impresia că n-aş fi fost în stare, la fel de bine ca un altul, să iau apărarea logodnicei mele, bineînţeles, dacă aş fi găsit că-i oportun, ori, cel puţin, necesar. Întreg Frankfurtul are să ştie mâine că un străin s-a bătut în duel cu un ofiţer pentru logodnica mea. Ce are să zică lumea? Faptul acesta îmi atinge grav onoarea!" Şi închipuie-ţi că mama era de părerea lui! Dar eu i-am declarat scurt domnului Klüber că n-are de ce să se neliniştească pentru onoarea şi persoana sa, nici pentru ce se va vorbi despre *logodnica* sa, de vreme ce nu mai sunt logodnica sa şi n-am să-i fiu niciodată soţie! E adevărat că voiam să vorbesc întâi cu dumneata... cu tine... înainte de a rupe cu el, dar, fiindcă tocmai venise... nu m-am mai putut opri. Mama a scos un strigăt de spaimă. M-am dus în odaia de alături, am luat inelul (n-ai observat că de două zile nu-l mai port?) şi i l-am dat îndărăt. S-a simţit grozav de jignit, dar, fiindcă-i tot atât de orgolios pe cât e de îngâmfat, a plecat fără să mai spună o vorbă. Fireşte, am fost silită să suport o groază de mustrări din partea mamei; am suferit, văzând-o atât de mâhnită, şi m-am gândit că m-am pripit, dar aveam scrisoarea ta şi, de altfel, ştiam mai dinainte...

— Că te iubesc?

— Da... că mă iubeşti.

Gemma îi povestea toate astea oarecum încurcată, dar surâzând mereu şi coborându-şi glasul, sau oprindu-se brusc, când cineva trecea pe lângă dânşii. Sanin o asculta vrăjit, desfătându-se de timbrul vocii, aşa cum, cu o zi înainte, îi admirase scrisul.

— Mama e foarte mâhnită, reîncepu Gemma (şi vorbele i

se îngrămădeau pe buze); ea nu vrea să înțeleagă că nu-l pot suferi pe domnul Klüber şi că nu l-am acceptat ca logodnic decât în urma rugăminților ei, şi nu pentru că-l iubeam... Ea vă... te bănuieşte sau, mai bine zis, ca să nu mint, este convinsă că te iubesc. Şi asta o încurcă şi mai rău, deoarece alaltăieri n-avea habar de nimic, şi te rugase tocmai pe tine să mă convingi... Era o misiune ciudată, nu-i aşa? Acuma pretinde că eşti... că... sunteți viclean, că ați abuzat de încrederea ei, ba mai susține că veți abuza şi de încrederea mea...

— Dar, Gemma, exclamă el, nu i-ai spus...

— Nu i-am spus nimic. Puteam să-i spun ceva înainte de a te vedea?

Sanin bătu din palme.

— Gemma, sper că cel puțin acuma ai să-i spui tot; c-ai să mă duci la dânsa... Vreau să-i dovedesc că nu sunt un mincinos.

Pieptul i se zbuciuma, răscolit de un val de sentimente nobile şi generoase!

Gemma îl privea țintă.

— Doreşti într-adevăr să mergem acum la mama?... la mama... care pretinde că... ceea ce ar fi mai bine... nu se poate între noi şi nu se va putea realiza niciodată? Era un cuvânt, pe care Gemma nu se hotăra să-l rostească, deşi îi ardea buzele. Sanin se grăbi să-l pronunțe el:

— Vreau să mă căsătoresc cu tine, Gemma, vreau să fiu soțul tău. Nu cunosc pe lume o fericire mai mare!

Nu mai putea stăvili nici avânturile sale nobile, nici puterea hotărârii sale.

Auzind aceste cuvinte, Gemma iuți pasul, după ce-l mai încetinise o clipă... Parcă voia să fugă de o asemenea fericire, prea mare, prea neaşteptată!

Deodată i se tăiară picioarele. Domnul Klüber, spilcuit, cu pălărie şi pardesiu nou-nouț, țeapăn ca un băț şi frizat ca un cățel mițos, apăru la cotitura unei străzi, la cinci-şase paşi de ei. O văzu pe Gemma, îl recunoscu pe Sanin. Tresărind cu o mutră dezgustată, înălțându-şi semeț talia, se îndreptă

spre dânşii ţanţoş. Sanin şovăi puţin, cătând iscoditor spre domnul Klüber, care se străduia să afişeze o atitudine ce voia să însemne totodată uimire, dispreţ şi compătimire. Dar văzând mutra asta rumenă şi vulgară, Sanin, cuprins de mânie, făcu fără voie un pas înainte.

Gemma îl apucă repede de mână. Calmă şi hotărâtă, îl luă de braţ pe Sanin, privindu-l ţintă pe fostul ei logodnic. Domnul Klüber clipi nehotărât din ochi şi se strâmbă la faţă. Se dădu la o parte, mormăind printre dinţi: „Aşa se sfârşeşte povestea!“ *(Das alte Ende vom Liede!)* şi se îndepărtă la fel de ţanţoş, cu paşi săltăreţi.

— Ce-a spus dobitocul? o întrebă Sanin. Dădu să fugă după Klüber, dar Gemma îl opri şi merseră mai departe, fără ca ea să-şi retragă mâna de sub braţul lui.

Cofetăria Roselli era în faţa lor, Gemma se mai opri o dată.

— *Dimitri, monsieur Dimitri,* i se adresă ea, uite, am ajuns; n-am văzut-o încă pe mama... Dacă vrei să te mai gândeşti, dacă... eşti încă liber, Dimitri.

Drept răspuns, Sanin strânse cu putere braţul Gemmei la pieptul său, şi amândoi intrară în casă.

— Mamă, zise ea păşind cu Sanin în odaia în care se afla *Frau* Lenora, îţi prezint pe logodnicul meu, da, pe logodnicul meu adevărat!...

XXIX

DACĂ GEMMA AR FI ANUNŢAT CĂ aduce în casă holera sau moartea, de bună seamă că *Frau* Lenora n-ar fi primit vestea cu mai mare deznădejde. Se retrase într-un colţ, se întoarse cu faţa la perete, izbucni în lacrimi, bocind aproape, cum îl boceşte o ţărancă rusă pe un fiu sau pe bărbatul ei mort. În primele clipe, Gemma fu atât de tulburată, încât nu îndrăzni să se apropie de mamă-sa, şi rămase nemişcată în mijlocul odăii, ca o stană de piatră; Sanin, pierzându-şi cumpătul, era gata să plângă şi el. *Frau*

Lenora plânse nestăpânit o oră, o oră întreagă! Pantaleone găsi de cuviință să încuie uşa de afară a cofetăriei, ca nu cumva să intre cineva. E adevărat că era şi tare devreme. Bătrânul era nedumerit; nu-i prea plăcuse că Sanin şi Gemma se grăbiseră oarecum. Dar nici gând să-i certe cumva. Dimpotrivă, era gata să le dea, la nevoie, şi sprijinul său; tare nu-l avea la inimă pe Klüber. Emil se socotea un fel de intermediar între sora şi prietenul său, şi era mândru că povestea se isprăvise cum e mai bine! Nu putea să înțeleagă de ce mamă-sa era atât de îndurerată, şi hotărî în sinea lui că toate femeile, chiar şi cele mai bune, sunt lipsite de bun-simț. Dar cel mai stânjenit dintre toți era Sanin. Cum se apropia de *Frau* Lenora, ea scotea țipete ca de păun şi se zbătea, împingându-l la o parte. Încercase de mai multe ori să-i vorbească cu glas tare, ținându-se la o distanță respectuoasă: „Vă cer mâna fiicei dumneavoastră", dar în zadar. *Frau* Lenora nu-şi putea ierta mai ales „că fusese atât de oarbă şi nu observase nimic". „Dacă trăia Giovanni Battista al meu, nu se întâmpla aşa ceva", repeta ea printre lacrimi. „Doamne, se gândea Sanin, ce înseamnă astea? La drept vorbind, e chiar absurd de tot!" Nu îndrăznea s-o privească pe Gemma, dar nici ea nu se putea hotărî să ridice ochii spre el. O mângâia cu răbdare pe mamă-sa, care, la început, o izgonise de lângă dânsa...

Încetul cu încetul, furtuna se potoli. *Frau* Lenora nu mai plângea; îngădui Gemmei s-o scoată din colțul unde se vârâse, s-o aşeze într-un jilț, la fereastră, şi să-i dea un pahar de apă cu sirop de portocale. Dădu voie şi lui Sanin, nu să se apropie – asta, nu! – dar să stea în odaie (înainte ceruse neapărat să plece) şi nu-l mai întrerupea, când îi vorbea. Sanin se folosi numaidecât de această acalmie şi-i vorbi din inimă, sincer: nici față de Gemma nu şi-ar fi putut exprima intențiile şi sentimentele cu o căldură mai convingătoare. Era însuflețit de sentimente sincere, de cele mai curate intenții, ca ale lui Almaviva din „Bărbierul din Sevilla". Nu-i ascunse lui *Frau* Lenora, cum nu-şi ascundea nici sieşi, dezavantajele situației sale; dar acestea erau mai

mult aparente... E adevărat, era un străin, îl cunoşteau de prea puțin timp, nu ştiau nimic precis despre persoana şi situația lui. Asta-i adevărat; dar era gata să-i asigure că e de familie bună şi că nu-i băiat sărac. La nevoie, poate aduce mărturii de toată încrederea de la compatrioții săi! Nădăjduia că o va putea face fericită pe Gemma, şi că se va strădui să-i aline durerea despărțirii ei de familie. Cuvântul „despărțire" era gata să strice totul. *Frau* Lenora se tulbură din nou nespus de tare. Sanin se grăbi să adauge că despărțirea va fi numai trecătoare sau poate se va găsi mijlocul s-o evite.

Elocvența lui Sanin nu fu zadarnică. *Frau* Lenora începu să-l privească cu mâhnire şi amărăciune, şi nu cu mânie şi dezgust, ca mai înainte. Îi şi îngădui să se apropie şi să se aşeze lângă dânsa. (Gemma stătea de cealaltă parte). Apoi începu să-l dojenească, nu numai cu privirea, ca la început, când nu-l învrednicise nici cu un cuvânt; acum îl dojenea cu câte o vorbă, ceea ce însemna că inima i se muiase. Ba începu să se şi tânguie, dar renunță în cele din urmă şi la aceste tânguiri, găsind mai nimerit să mai afle câte ceva de la Gemma şi Sanin. Îl lăsă să-i ia mâna, pe care n-o mai retrase... Începu să plângă din nou, dar lacrimile nu mai semănau cu cele dinainte. În cele din urmă, zâmbi trist şi-şi exprimă regretul că Giovanni Battista nu mai este, dar animată de alte sentimente... Şi numai după câteva clipe cei doi vinovați, Sanin şi Gemma, se treziră în genunchi, în fața lui *Frau* Lenora, iar ea îi mângâia pe cap, când pe unul, când pe celălalt. Amândoi o îmbrățişară, luându-se la întrecere, care mai de care. Emil, cu fața strălucind de bucurie, se năpusti în odaie şi se azvârli în mijlocul acestui grup, care se contopise parcă într-o singură ființă.

Pantaleone aruncă o privire cu înțeles asupra acestei scene de familie, zâmbi şi se încruntă deodată; apoi intră în prăvălie, ca să deschidă uşa ce dădea în stradă.

XXX

FRAU LENORA TRECU DESTUL DE repede de la disperare la tristeţe, şi mai repede de la tristeţe la o „dulce resemnare”; dar nu se opri nici la această dulce resemnare, pe care se grăbi s-o schimbe într-o mulţumire ascunsă, pe care căuta s-o tăinuiască cât mai mult, ca să salveze aparenţele. Chiar de cum îl văzuse, *Frau* Lenora îl îndrăgise pe Sanin. Şi de îndată ce se împăcase cu gândul că-i va fi ginere, găsea lucrul acesta destul de plăcut, deşi socotea nimerit să afişeze aerul unui om jignit, mai bine zis îngrijorat. De altfel, tot ce se întâmplase în ultimele zile fusese atât de neobişnuit!... Ca mamă şi ca femeie practică, *Frau* Lenora crezu de cuviinţă să-l supuie pe Sanin la un fel de interogatoriu. Dimineaţa, când se întâlnise cu Gemma, Sanin nici nu se gândise la însurătoare – la drept vorbind, nu se gândise la nimic, ci se lăsase dus de pasiune. Acum, Sanin intra cu convingere în rolul de logodnic şi răspunse bucuros, amănunţit şi cu plăcere, la toate întrebările lui *Frau* Lenora. Aflând că Sanin era coborâtor dintr-o veche şi autentică familie nobilă, mirându-se oarecum că nu era prinţ, *Frau* Lenora îşi luă o înfăţişare serioasă şi-l preveni că va fi cu dânsul de o sinceritate fără ceremonii, la care o silea datoria sfântă de mamă! Sanin răspunse că e tot ce doreşte şi o rugă stăruitor să se poarte aşa cum crede de cuviinţă, fără să-l cruţe.

Frau Lenora îi spuse atunci că d. Klüber (pronunţând numele suspină uşor, îşi muşcă buzele şi se opri puţin), *fostul* logodnic al Gemmei, avea un venit de opt mii de guldeni, sumă care avea să crească repede, din an în an... Dumnealui, d. Sanin, ce venituri are?

— Opt mii de guldeni... repetă încet Sanin. În monedă rusească, fac aproape cincisprezece mii de ruble hârtie... Veniturile mele sunt cu mult mai mici. Am o moşioară în gubernia Tula... Cu o bună administraţie, poate da, trebuie să dea, cinci sau şase mii de ruble... Iar dacă intru în vreun serviciu de stat, uşor aş putea căpăta o leafă de două mii de

ruble pe an.

— La serviciu în Rusia? strigă *Frau* Lenora. Să mă despart de Gemma!

— Aş putea intra în diplomaţie, reluă Sanin, deoarece am unele relaţii... În cazul acesta, pot căpăta o slujbă în străinătate. Dar iată ce aş putea face, şi ar fi lucrul cel mai bun: vând moşia şi bag capitalul din vânzare într-o întreprindere rentabilă, de pildă... mărim cofetăria. Sanin îşi dădea seama că spune o prostie; dar, în momentul acela, îl îmboldea o ciudată îndrăzneală. Se uită la Gemma, care de cum se pornise această discuţie „practică" se ridica mereu, făcea câţiva paşi prin odaie şi se aşeza iar. Şi, privind-o, Sanin nu mai voia să ştie de nicio piedică: era gata să admită orice, imediat, pe loc, numai ca liniştea tinerei fete să nu fie tulburată.

— Şi domnul Klüber intenţiona să-mi dea o mică sumă de bani, ca să modernizez cofetăria, zise *Frau* Lenora, după o uşoară şovăială.

— Mamă, pentru Dumnezeu! strigă Gemma în italieneşte.

— Trebuie să vorbim de lucrurile acestea din timp, draga mea, îi răspunse *Frau* Lenora, în aceeaşi limbă.

Frau Lenora continuă discuţia cu Sanin, întrebându-l care sunt în Rusia legile privitoare la căsătorie şi dacă nu există vreo piedică la o unire cu o catolică, după cum e cazul în Prusia. (Pe vremuri, în 1840, toată lumea din Germania îşi amintea de conflictul dintre guvernul prusac şi arhiepiscopul din Colonia în privinţa căsătoriilor mixte.) Aflând însă că, prin căsătoria sa cu un nobil rus, fiică-sa va deveni şi ea nobilă, *Frau* Lenora nu-şi putu reţine o expresie de mulţumire.

— Dar, mai întâi, va trebui să te duci în Rusia, nu-i aşa? îl întrebă.

— De ce?

— De ce?... Ca să obţii învoirea împăratului.

Sanin o lămuri că nu-i absolut necesar... dar s-ar putea să fie silit să plece într-adevăr, pentru scurtă vreme, în Rusia, înainte de căsătorie (spunând acestea, inima-i se strânse

dureros şi Gemma, care-l privea, îi înţelese tulburarea, roşi şi deveni gânditoare) şi că se va folosi de această împrejurare ca să-şi vândă moşia... În orice caz, se va întoarce cu banii trebuincioşi.

— Am să te rog să-mi aduci pielicele frumoase de astrahan, să-mi fac un palton. Am auzit că pe acolo blănurile sunt foarte frumoase şi tare ieftine.

— Cum nu, vă aduc, cu cea mai mare plăcere; am să-i aduc şi Gemmei! făgădui Sanin.

— Şi mie o căciuliţă de safian, cusută cu fir de argint, îl rugă Emil scoţându-şi capul prin uşa din odaia alăturată.

— Bine, am să-ţi aduc una şi... o pereche de pantofi pentru Pantaleone.

— La ce toate astea? De ce? se miră *Frau* Lenora. Doar acum discutăm chestiuni serioase. Şi încă ceva, adăugă această cucoană cu simţ practic; spui „am să-mi vând moşia”. Cum, ai să-ţi vinzi şi ţăranii?

Sanin tresări, parcă l-ar fi înghiontit cineva în coaste, îşi aminti că, discutând cu doamna Roselli şi cu Gemma, îşi exprimase indignarea împotriva menţinerii iobăgiei; le asigurase, de asemenea, de câteva ori, că niciodată, sub niciun cuvânt, nu-şi va vinde ţăranii, deoarece socoate aceasta ca un lucru imoral.

— Am să caut să vând moşia numai unui om pe care îl ştiu om de treabă, zise el nu fără greutate, dar se prea poate ca ţăranii mei să dorească să se răscumpere.

— Ar fi mai bine aşa, se grăbi să încheie discuţia *Frau* Lenora, fiindcă să vinzi oameni vii...

— *Barbari!* mormăi Pantaleone, care se ivise în prag, în spatele lui Emil.

Şi scuturându-şi moţul din frunte, dispăru.

„Urâtă situaţie”, îşi spuse Sanin, uitându-se pe furiş la Gemma (ea, însă, se prefăcea că nu auzise ultimele cuvinte), „în sfârşit, bine că a trecut şi asta”, se gândi el.

Discuţia aceasta practică se prelungi până aproape de ora mesei. În cele din urmă, *Frau* Lenora, îmblânzită cu totul, se adresa lui Sanin pe numele lui de botez, Dimitri, şi-l

amenința cu degetul, în glumă, făgăduindu-i că se va răzbuna de festa ce i-o jucase. Ceru fel de fel de amănunte asupra rubedeniilor lui, pentru că, zicea ea, „şi asta-i foarte important”. Ținu apoi să afle cum se oficiază căsătoria, după ritul bisericii ruse, şi nu-şi putu ascunde bucuria la gândul că are s-o vadă pe Gemma în rochie albă, cu o cunună de aur pe cap.

— Fata mea e frumoasă ca o regină, adăugă *Frau* Lenora cu mândrie de mamă, şi nu-i în toată lumea o regină mai frumoasă.

— Gemma n-are pereche pe lume, exclamă Sanin.

— Da, tocmai de aceea o şi cheamă Gemma. (Se ştie, că, în italieneşte, *gemma* înseamnă piatră scumpă!)

Gemma se aruncă de gâtul mamei ei şi o sărută. Abia acum se mai linişti, uşurată de povara ce-i apăsa sufletul.

Sanin se simți şi el tare fericit; se bucura, se bucura ca un copil. Se împlineau deci, i se împlineau visurile pe care şi le făurise chiar în această casă! De fericire, nu ştia ce să mai facă, ar fi vrut să intre în cofetărie să facă pe vânzătorul, aşa cum făcuse cu câteva zile mai înainte...

„Acum am dreptul! Sunt de-al casei!“

Se instală la tejghea şi vându la două fetițe, care veniră să cumpere o litră de bomboane; dar le dădu de două ori pe atâta şi pe jumătate de preț.

La masă se aşeză, ca logodnic oficial, lângă Gemma. *Frau* Lenora nu mai contenea cu problemele practice. Emil râdea de orice şi-l ruga pe Sanin să-l ia cu el în Rusia. Hotărâseră ca Sanin să plece peste două săptămâni. Numai Pantaleone avea o mutră încruntată, care o miră şi pe *Frau* Lenora. „Tocmai el, care a fost martor!“ Pantaleone se uită pieziş.

Gemma tăcea, dar niciodată nu fusese, poate, mai strălucitoare şi mai frumoasă. După masă îl chemă pe Sanin în grădină pentru câteva clipe şi, oprindu-se lângă banca unde curățise vişine, îi vorbi:

— Dimitri, nu te supăra, te rog, dar vreau să-ți spun încă o dată că nu trebuie să te socoți angajat...

El nici n-o lăsă să termine fraza...

Gemma îşi întoarse capul.

— Iar cât priveşte chestia cu religia, de care ți-a vorbit mama, iată!...

Ea apucă o cruce mică de granate, care îi atârna la gât, legată de o panglică, trase tare de ea, o rupse şi dădu cruciulița lui Sanin.

— Dacă sunt a ta, şi credința ta va fi credința mea.

Sanin avea ochii umezi, când se întoarse cu Gemma în casă.

Seara, totul intră în făgaşul obişnuit: ba chiar jucară şi o partidă de *tresette*.

XXXI

A DOUA ZI, SANIN SE TREZI DIS-de-dimineață. Era în culmea fericirii, dar de atâta bucurie nu dormise. Îl tulbura însă o chestiune gravă, o chestiune de viață: cum să-şi vândă moşia, cât mai repede şi cât mai bine? În cap i se învârteau fel de fel de planuri, dar mai niciunul nu era prea limpede. Ieşi la aer, ca să se mai răcorească. Nu voia să se prezinte în fața Gemmei înainte de a fi luat o hotărâre.

Dar cine să fie domnul acela mătăhălos, cu picioarele groase, îmbrăcat de altfel, corect, care mergea înaintea lui, legănându-se greoi? Unde mai văzuse el ceafa asta, cu plete cânepii, cu capul aşezat de-a dreptul pe umeri, cu grumazul ăsta plin de osânză, şi cu brațele atârnând, butucănoase? N-o fi Polozov, fostul lui coleg de şcoală, despre care nu mai ştia nimic de vreo cinci ani? Sanin grăbi pasul şi se întoarse înapoi spre dânsul... Fața asta lată şi gălbuie, ochii ăştia de purcel, cu gene şi sprâncene spălăcite, nasul scurt şi umflat, buzele cărnoase, lipite tare una de alta, bărbia spânatică şi expresia feței înăcrită, leneşă şi bănuitoare, nu puteau fi decât ale lui Ipolit Polozov.

O idee neaşteptată îi fulgeră prin minte. „Oare nu mi l-o fi

scos înainte tot steaua mea cea bună?“ se gândi el.

— Polozov! Ipolit Sidorovici, tu eşti?

Domnul se opri, îşi ridică ochii mici, şovăi o clipă şi dezlipindu-şi, în sfârşit, buzele, vorbi cu glas piţigăiat:

— Dmitri Sanin?

— Chiar eu! strigă Sanin, strângând mâna lui Polozov, înmănuşată într-o mănuşă strâmtă, de culoare cenuşie deschisă (braţele îi spânzurau parcă fără viaţă, de-a lungul coapselor proeminente). De mult eşti pe aici? De unde vii? Unde stai?

— Am venit ieri din Wiesbaden, răspunse Polozov, alene, am făcut târguieli pentru nevastă-mea şi mă întorc chiar azi...

— Ah, da, aşa-i, eşti însurat şi, am auzit că ai o soţie tare frumoasă.

Polozov privi încurcat într-o parte.

— Da, aşa se zice.

Sanin începu să râdă.

— Văd că ai rămas la fel de flegmatic ca la şcoală.

— De ce m-aş schimba?

— Am mai auzit, adăugă Sanin, accentuând pe „am mai auzit”, că nevastă-ta e foarte bogată.

— Se spune şi asta.

— Dar tu, Ipolit Sidorovici, nu ştii nimic?

— Eu, dragă amice Dmitri... Pavlovici?... da, Pavlovici, nu mă amestec în afacerile soţiei.

— Nu te amesteci? În nicio afacere?

Polozov îşi plecă iar ochii.

— În niciuna, dragă... Ea face ce vrea... şi eu la fel.

— Şi acuma, unde te duci? îl întrebă Sanin.

— Acum nu mă duc nicăieri. Stau în mjlocul străzii, de vorbă cu tine; iar când am să termin, am să mă urc în apartamentul meu de la hotel şi am să prânzesc.

— Vrei să te însoţesc?

— La ce? La dejun?

— Da.

— Foarte bine. E mai plăcut să mănânci în doi. Nu eşti

prea vorbăreț?

— Cred că nu.

— Atunci, bine.

Polozov o luă înainte. Sanin mergea lângă el. Ca să nu mai scoată o vorbă, Polozov îşi lipi parcă buzele; umbla legănându-se şi gâfâia. Sanin se gândea: „Cum dracu' a putut înhăța nătărăul ăsta o femeie bogată şi frumoasă? Nu-i nici bogat, nici cult, nici spiritual. La şcoală, era privit ca molâu şi prostănac, veşnic somnoros şi lacom. Era poreclit «Bălosu». Nemaipomenit! Dar, de vreme ce nevastă-sa e atât de bogată – se spune c-ar fi fata unui otcupcic –, de ce nu mi-ar cumpăra moşia? Poate să tot zică el că nu se amestecă în afacerile nevestei, asta n-o cred... N-am să cer un preț exagerat, ci un preț avantajos! De ce n-aş încerca? Poate că tot steaua mea... Da, o să încerc."

Polozov îl aduse pe Sanin într-unul din cele mai luxoase hoteluri din Frankfurt, unde ocupa: bineînțeles, cel mai scump apartament. Mesele şi scaunele gemeau de cutii, cartoane, pachete... „Toate astea, dragă, sunt lucruri cumpărate pentru Maria Nikolaevna" (aşa îi zicea nevestei lui Ipolit Sidorovici). Polozov se afundă gemând, într-un fotoliu: „Ce căldură!" Îşi desfăcu cravata, sună să vie „ober"-ul şi comandă un dejun din cele mai copioase. „Trăsura să fie gata la ora unu, auzi? La unu fix!"

„Ober"-ul salută servil şi dispăru, ca un sclav.

Polozov îşi descheie jiletca. Văzând cum îşi încrețeşte sprâncenele şi cum strâmbă din nas, nu te mai îndoiai că pentru el vorba e o caznă şi că în acea clipă aştepta, nu fără nelinişte, să vadă dacă Sanin îl va sili să-şi mişte limba, sau dacă prietenul său va lua asupră-şi sarcina de a întreține conversația de... unul singur.

Sanin înțelese în ce dispoziție se află prietenul său şi se feri să-l plictisească cu întrebări, mulțumindu-se doar cu lămuririle absolut necesare. Află că Polozov servise doi ani în armată, într-un regiment de ulani (trebuie să fi fost tare caraghios în tunica scurtă de uniformă!), că se însurase acum trei ani, că de doi ani călătorea prin străinătate cu

nevastă-sa, care făcea acum o cură la Wiesbaden, Dumnezeu ştie pentru ce, şi că aveau de gând să plece la Paris. Sanin îi vorbi foarte puţin de trecutul său şi de planurile lui de viitor. Merse drept la ţintă, spunându-i că vrea să-şi vândă moşia.

Polozov îl ascultă în tăcere, uitându-se doar din când în când spre uşa de unde trebuia să sosească mâncarea... În sfârşit, uşa se deschise. „Ober“-ul, însoţit de alţi doi chelneri, aduse câteva tăvi acoperite cu clopote de argint.

— Moşia ta e în gubernia Tula? întrebă Polozov, aşezându-se la masă şi vârându-şi colţul şervetului în deschizătura gulerului de la cămaşă.

— Da.

— Judeţul Efremovski... ştiu.

— Cunoşti Alexeevka mea? întrebă Sanin, aşezându-se şi el.

— Sigur că o cunosc. (Polozov băgă în gură o bucată de omletă cu trufe.) Maria Nikolaevna, soţia mea, are o moşie prin apropiere... Chelner! Destupă sticla!... Moşia nu-i rea, dar ţăranii ţi-au tăiat pădurea. De ce vrei s-o vinzi?

— Am nevoie de bani. N-aş cere un preţ prea mare. Dacă ai cumpăra-o tu? Ce zici?

Polozov dădu pe gât un pahar de vin, îşi şterse gura cu şervetul şi începu să mestece încet, clefăind zgomotos.

— Mm... da, zise el, după o vreme. Eu nu cumpăr moşii, n-am bani... Dă-mi untul... Poate s-o cumpere, însă, nevastă-mea. Vorbeşte-i. Dacă nu-i ceri prea mult... De altfel, nu ţine socoteală de asta... Ce dobitoci sunt nemţii! Nu ştiu să fiarbă peştele! Parcă ar fi cine ştie ce greutate! Şi mai au îndrăzneala să vorbească de unirea „Vaterland“-ului... Chelner, ia de aici porcăria asta!

— Nevastă-ta se ocupă singură de administraţia... averii? întrebă Sanin.

— Da, singură... Bine că măcar cotletele sunt bune. Ia şi tu... Ţi-am spus, Dmitri Pavlovici, că nu mă amestec deloc în afacerile nevestei mele, şi ţi-o mai repet o dată.

Polozov mânca, mânca de zor, plescăind din buze.

— Hm!... Şi cum i-aş putea vorbi, Ipolit Sidorovici?

— Foarte simplu, Dmitri Pavlovici. Vino la Wiesbaden. Nu-i departe de aici... Chelner, aveți muştar englezesc? Nu? Ce brute!... Dar grăbeşte-te: poimâine plecăm. Dă-mi voie să-ți ofer un pahar din vinul ăsta. Nu-i acru şi are buchet.

Fața lui Polozov se înroşi, înviorându-se. Se însufleţea numai când mânca... şi bea.

— Drept să-ți spun, nu ştiu ce să fac, răspunse Sanin, căzând pe gânduri.

— Dar de ce te grăbeşti s-o vinzi?

— Fiindcă... vezi... sunt nevoit, dragul meu.

— Îți trebuie o sumă mare?

— Da... cum să-ți spun? Am de gând să mă însor.

Polozov puse pe masă paharul pe care tocmai îi ducea la gură.

— Să te însori? se miră el cu un glas întretăiat de uimire şi îşi încrucişă mâinile cărnoase pe burtă. Aşa deodată?

— Da.

— Logodnica ta e în Rusia, cred?

— Nu.

— Da unde-i?

— Aici, în Frankfurt.

— Şi cine-i?

— O nemțoaică sau, mai exact, o italiancă stabilită aici.

— Are parale?

— Nu, n-are.

— Atunci trebuie să fie un amor înfocat.

— Nostim mai eşti!... Da, foarte înfocat.

— Şi... pentru asta îți trebuie bani?

— Evident!

Polozov goli paharul, îşi clăți gura, se spălă pe mâini, le şterse bine cu şervetul, luă o țigară şi o aprinse. Sanin îl privea în tăcere...

— Nu văd decât o soluție, vorbi în sfârşit, Polozov, lăsându-şi capul pe spate şi slobozind o şuviță subțire de fum. Du-te la nevastă-mea... Dacă ea vrea, te scoate din încurcătură.

— Cum aş putea s-o văd? Spui că plecaţi poimâine?

Polozov închise ochii.

— Ascultă, zise el, învârtind ţigara în gură şi suflând anevoie. Du-te acasă, îmbracă-te iute şi vino aici. Plec la unu. Am o trăsură încăpătoare şi te iau cu mine. Asta-i cel mai bun lucru... Acuma vreau să aţipesc puţintel. După ce mănânc, trebuie să dorm neapărat. Mi-o cere organismul, şi eu nu mă opun. Te rog să nu mă deranjezi.

Sanin se gândi, se răzgândi... şi îşi ridică deodată capul. Se hotărâse!

— Bine, primesc şi-ţi mulţumesc. La douăsprezece şi jumătate sunt aici, şi plecăm împreună la Wiesbaden. Nădăjduiesc că nevastă-ta n-are să se supere...

Polozov sforăia. Mormăi: „nu mă deranja", dădu din picioare şi adormi ca un prunc.

Sanin mai privi odată acest trup otova: ce cap, gât şi ce bărbie întoarsă, rotundă ca un măr! Ieşi din hotel şi se îndreptă cu paşi mari spre cofetăria Roselli. Trebuia s-o previe pe Gemma.

XXXII

O GĂSI ÎN PRĂVĂLIE CU MAMĂ-SA. *Frau* Lenora, aplecată, măsura distanţa dintre ferestre, cu un metru pliant. Zărindu-l pe Sanin, se ridică, îi dădu bună ziua, se bucură, dar se vedea că e cam încurcată.

— După discuţia noastră de ieri, mă gândesc mereu cum să facem cofetăria noastră mai arătoasă. Ar trebui să punem aici două dulapuri, cu rafturi de oglinzi. Aşa-i moda acum. Şi pe urmă...

— Foarte bine, foarte bine, o întrerupse Sanin. O să ne gândim la asta... Veniţi, vă rog, vreau să vă spun ceva.

Sanin luă de braţ pe cele două femei şi le duse în odaia de alături. *Frau* Lenora, neliniştită, scăpă metrul din mână.

Gemma era şi ea alarmată întrucâtva; dar se linişti, după

ce-l privi lung pe Sanin. Fața lui, într-adevăr îngrijorată, vădea totuşi o voioasă hotărâre.

— Le rugă să stea jos, iar el rămase în picioare. Cu gesturi largi, cu părul zbârlit, le povesti totul: întâlnirea cu Polozov, călătoria proiectată la Wiesbaden, posibilitatea de a-şi vinde moşia.

— Închipuiți-vă ce noroc! se bucură el. Afacerea a luat o asemenea întorsătură încât s-ar putea să nu mai fiu silit să plec în Rusia, iar nunta am putea-o face mult mai repede decât ne aşteptam.

— Când trebuie să pleci? îl întrebă Gemma.

— Acuma, peste un ceas. Prietenul meu are o trăsură şi mă ia cu el.

— O să ne scrii?

— Imediat... Cum vorbesc cu cucoana aceea, vă şi trimit o scrisoare.

— Spui că cucoana aceea e foarte bogată? îl iscodi *Frau* Lenora, cu gândul mereu la lucruri practice.

— Foarte bogată... Tatăl ei era milionar şi i-a lăsat toată averea.

— Toată? Atunci poate să ai noroc. Numai, vezi să nu vinzi moşia prea ieftin. Fii chibzuit şi ține la preț, nu te lăsa momit. Înțeleg dorința ce o ai, de a te căsători cât mai repede cu Gemma, dar, mai presus de toate, se cere prudență. Nu uita: cu cât vei vinde moşia mai bine, cu atât vă va rămâne amândorura mai mult şi... copiilor.

Gemma întoarse capul, puțin încurcată, şi Sanin îşi reluă pledoaria.

— Fiți sigură de prudența mea, *Frau* Lenora! De altfel, n-am să mă tocmesc. Îi voi spune prețul; dacă primeşte, foarte bine, dacă nu, fie sănătoasă!

— O cunoşti pe cucoana asta? îl întrebă Gemma.

— N-am văzut-o niciodată.

— Şi când te întorci?

— Dacă afacerea nu merge, vin poimâine; dar dacă se face, poate mai rămân vreo două zile. În orice caz, n-am să pierd nicio clipă. Inima... ştii... mi-o las aici. Dar ne-am luat

cu vorba şi trebuie să mai trec pe acasă, înainte de a pleca. *Frau* Lenora, dă-mi mâna ca să fie cu noroc: aşa e obiceiul la noi în Rusia.

— Dreapta ori stânga?

— Stânga, mâna inimii. Mă întorc poimâine – cu scut ori pe scut. Presimt că mă voi întoarce victorios. Rămâneți cu bine, dragele mele...

Îmbrățișa pe *Frau* Lenora şi o rugă pe Gemma să treacă în odaia ei, pentru o clipă, vrând să-i spună ceva important. Dorea să-şi ia rămas bun de la dânsa între patru ochi. *Frau* Lenora înțelese şi nu avu curiozitatea să întrebe ce lucruri atât de importante aveau să-şi spună...

Sanin nu intrase până atunci în odaia Gemmei. Vraja dragostei, înflăcărarea, entuziasmul, o dulce înfiorare cuprinseră sufletul lui, de îndată ce trecu acest prag sfânt pentru el... îşi roti privirea plină de înduioşare şi căzu la picioarele încântătoarei fete, ascunzându-şi fața în cutele rochiei...

— Eşti al meu? şopti ea. Ai să vii repede?

— Da... da! Al tău, numai al tău, repetă el tremurând, da!... mă întorc repede!... mă întorc repede.

— Am să te aştept, dragul meu!

După câteva minute, Sanin era pe stradă şi se grăbea să ajungă la hotel. Nu băgase de seamă că Pantaleone, mai zburlit ca de obicei, se luase după el şi, din pragul cofetăriei, îi strigă ceva, amenințându-l cu pumnul ridicat.

*

La ora unu fără un sfert, Sanin intră la Polozov. Un poştalion cu patru cai aştepta la scară. Văzându-l pe Sanin, Polozov spuse doar atât: „A, te-ai hotărât?“ Îşi puse pălăria, pardesiul şi galoşii, îşi vârî vată în urechi, deşi era în toiul verii, şi coborî scara. La poruncile sale, date în dreapta şi în stânga, oamenii de serviciu ai hotelului cărară nenumăratele lui cumpărături la trăsură, aşternură cu pernițe de mătase săculețe şi diferite pachete locul pe care avea să-l ocupe el, îi

aşezară la picioare un coş plin de provizii şi-i dădură surugiului o valiză. Polozov împărți bacşişuri boiereşti şi, sprijinit respectuos pe la spate de către portar, urcă în sfârşit, în trăsură, se aşează gemând, îşi potrivi cum e mai bine lucrurile în jurul lui, îşi scoase o țigară şi o aprinse. Abia după aceea făcu semn lui Sanin cu degetul: „Haide, suie şi tu!“ Sanin se aşează lângă dânsul. Polozov porunci portarului să-i spuie surugiului să meargă cum se cade. Dacă vrea să capete un bacşiş bun; oamenii ridicară cu zgomot scara; trântiră uşa trăsurii şi poştalionul porni.

XXXIII

DRUMUL DINTRE FRANKFURT ŞI Wiesbaden durează acum cu trenul mai puțin de un ceas; dar pe atunci, cu poştalionul, făceai trei ceasuri şi schimbai de cinci ori caii. Polozov, pe jumătate adormit, se legăna încetişor, cu țigara între buze; vorbea foarte puțin şi nu se uita nici la dreapta, nici la stânga: priveliştile pitoreşti nu-l interesau; spunea chiar că „natura îl plictisea de moarte”. Sanin nu scotea o vorbă şi nu manifesta, nici el, vreo admirație pentru peisaj. Îl preocupa altceva. Era absorbit de gânduri şi de amintiri. La fiecare popas, Polozov verifica în cât timp făcuse drumul şi îl plătea pe surugiu, mai bine sau mai zgârcit, după zelul lui. Pe la jumătatea drumului, scoase două portocale din coşul cu provizii, alese cea mai bună pentru dânsul, iar pe cealaltă o oferi lui Sanin. Acesta îşi privi lung tovarăşul de drum şi izbucni în râs.

— De ce râzi? îl întrebă Polozov, curățind cu grijă portocala, cu unghiile sale albe şi scurte.

— De ce? repetă Sanin, râd de călătoria pe care o facem împreună.

— Adică cum? insistă Polozov, vârând o felie de portocală în gură.

— Ia spune, nu-i ciudată călătoria asta? Ieri, mărturisesc,

nu mă gândeam la tine, cum nu mă gândeam la împăratul Chinei; iar astăzi, merg cu tine, să vând moşia mea nevestei tale, pe care nici n-o cunosc.

— Se întâmplă de toate în viață, răspunse Polozov. Îmbătrânind, ai să mai vezi şi altele. De pildă, mă vezi pe mine acum ofițer de ordonanță? Şi totuşi, am fost! Eram pe cal, şi ducele Mihail Pavlovici comanda: „trap, trap, cornetule grăsun, lungeşte trapul!“

Sanin se scărpină după ureche:

— Spune-mi te rog, Ipolit Sidorovici, dacă eşti bun, ce fel de persoană e nevastă-ta? Ce obiceiuri are? Aş vrea să ştiu.

— Sigur, îi venea uşor să comande „trap!“ continuă Polozov mâniat parcă pe neaşteptate. Dar mie cum crezi că mi-a fost? Şi mi-am zis: „Luați-vă înapoi gradele şi epoleții... şi duceți-vă dracului, cu prostiile astea, cu tot!...“ Vorbeai parcă de nevastă-mea? Ei, dragă, nevastă-mea e o femeie ca toate celelalte. Ştii vorba: „nu-i băga degetul în gură, că ți-l muşcă”. Caută, însă, să-i vorbeşti mult... ca s-o faci să râdă. Povesteşte-i de dragostele tale, dar cât mai hazliu.

— Cum hazliu?

— Ei, da. Nu spuneai că eşti îndrăgostit şi vrei să te însori? Istoriseşte-i asta.

Sanin se simți jignit.

— Şi ce găseşti tu caraghios în asta?

Drept răspuns, Polozov îşi roti doar ochii. Zeama portocalei i se scurgea pe bărbie.

— Nevastă-ta te-a trimis la Frankfurt, să faci cumpărături? îl întrebă Sanin după o clipă de tăcere.

— Da, în persoană.

— Ce fel de târguieli?

— Jucării, fleacuri.

— Jucării? Aveți copii?

Polozov se întoarse, mirat.

— Ştii că ai haz?... Cum să am copii?... Nimicuri femeieşti... găteli... obiecte de toaletă.

— Şi te pricepi tu la astea?

— Desigur.

— Dar mi-ai spus că nu te amesteci în afacerile nevestei.

— Nu mă amestec în celelalte afaceri, dar în astea... merge. Când n-ai nimic de făcut, de ce nu? Soția are încredere în gustul meu. Şi unde mai pui că ştiu să mă tocmesc.

Polozov vorbea gâfâind. Obosise.

— Zici că nevastă-ta e foarte bogată?

— De bogată, e bogată, dar numai pentru dânsa.

— Totuşi, mi se pare că n-ai de ce te plânge...

— Nu-s eu bărbatul ei? Atâta ar mai lipsi, să nu profit! Îi sunt foarte util! De pe urma mea are numai de câştigat, şi apoi nu mă priveşte deloc ce face ea.

Polozov îşi şterse fața cu o batistă de mătase şi răsuflă anevoie. „Scuteşte-mă, pentru numele lui Dumnezeu – părea că spune el – nu mă sili să rostesc un cuvânt mai mult. Vezi bine cât mi-e de greu.“

Sanin îl lăsă în pace şi se cufundă din nou în gânduri.

*

Hotelul din Wiesbaden, la intrarea căruia se opri poştalionul, era un adevărat palat. Soneriile începură să zbârnâie. Totul se puse în mişcare. Bărbați eleganți, în fracuri negre, năvăliră spre intrarea principală şi un portar în livrea de aur deschise larg portiera trăsurii.

Polozov se dădu jos ca un cuceritor, urcă scara acoperită de covoare şi învăluită în miros de parfum. Un servitor tot atât de bine îmbrăcat, dar cu o fizionomie slavă, valetul său, îi ieşi grăbit înainte. Polozov spuse că de aici înainte îl va lua mereu cu el, fiindcă ieri, la Frankfurt, uitaseră să-i aducă apa caldă pentru noapte. Auzind asta, valetul se îngrozi. Şi se aplecă repede, să scoată galoşii stăpânului.

— Maria Nikolaevna e acasă? întrebă Polozov.

— Da, înălțimea-voastră... Doamna se îmbracă... Doamna cinează la contesa Lasunskaia.

— Ah! La aia!... Vezi, sunt nişte pachete în trăsură, ia-le şi adu-le tu... Dmitri Pavlovici, se adresă lui Sanin, ia-ți o

cameră şi vino la mine după trei sferturi de ceas... Cinăm împreună.

Polozov păşea grav înainte. Sanin îşi luă o odaie modestă şi, după ce îşi aranjă toaleta şi se odihni puțin, se îndreptă spre vastul apartament pe care îl ocupa alteța-sa *(Durchlaucht)* prințul von Polozóf.

Îl găsi pe „prinț" tolănit într-un fotoliu de catifea foarte luxos, în mijlocul unui splendid salon. Flegmaticul prieten al lui Sanin făcuse o baie între timp, se îmbrăcase şi îşi pusese un halat de atlaz strălucitor. Un fes de culoarea zmeurei îi acoperea creştetul capului. Apropiindu-se de el, Sanin îl măsură din cap până în picioare. Polozov sta nemişcat ca un idol. Nu întoarse capul, nu clipi, nu scoase nicio vorbă: oferea într-adevăr un spectacol măreț. După ce-l admiră cât îl admiră, Sanin vru să-i spună ceva ca să rupă tăcerea, dar, pe neaşteptate, uşa camerei vecine se deschise şi în prag apăru o femeie tânără şi frumoasă, în rochie de mătase albă, garnisită cu dantele negre, cu briliante la brațe şi la gât. Era Maria Nikolaevna. Părul ei castaniu, bogat, împletit în două cozi, îi atârna de o parte şi de alta a capului.

XXXIV

— AH! SCUZAȚI! SURÂSE OARECUM încurcat şi puțin ironic, apucând cu vioiciune capătul unei cozi şi fixându-l pe Sanin cu ochii ei mari, luminoşi, căprui. Nu ştiam că ați sosit!

— Sanin, Dmitri Pavlovici, prietenul meu din copilărie, îl prezentă Polozov, fără să se scoale şi fără să-l privească pe Sanin, mulțumindu-se să-l arate cu degetul.

— Da... ştiu... mi-ai vorbit de domnul. Încântată de a vă face cunoştința... Ascultă, Ipolit Sidorovici, vreau să te rog ceva... Camerista mea e cam zăpăcită azi...

— Vrei să te pieptăn?

— Da, da, te rog... Scuzați-mă, repetă ea cu acelaşi surâs,

adresându-se lui Sanin şi dând uşor din cap. Se întoarse şi dispăru: linia armonioasă a gâtului ei încântător, a umerilor ei ca de statuie şi a taliei zvelte îi lăsară lui Sanin o impresie plăcută, deşi fugară.

Polozov se sculă şi ieşi pe aceeaşi uşă, cu pasul greu şi legănat.

Sanin nu se îndoi nicio clipă că doamna fusese din timp avertizată de prezența lui în salonul „prințului Polozov". Şi că această mică comedie o jucase, numai ca să-şi arate părul de o rară frumusețe. Sanin se bucură în sinea lui de acest mic vicleşug al doamnei Polozov: „A vrut să-mi atragă atenția, să mă uimească... Cine ştie? Poate că-mi va folosi la prețul moşiei." Atât îi era inima plină de Gemma, încât celelalte femei nu-i mai spuneau nimic. Aproape că nici nu le vedea. De data asta, se mulțumi să observe: „Vasăzică, este adevărat ceea ce mi s-a spus. E bine, e tare bine cucoana asta!"

Dacă n-ar fi fost într-o stare de spirit neobişnuită, altfel s-ar fi exprimat: Maria Nikolaevna Polozova, născută Kolîşkina, era într-adevăr o femeie pe care nu se putea să n-o observi. Nu era o frumusețe desăvârşită. Trăsăturile ei îi trădau oarecum originea plebeiană. Avea fruntea joasă, nasul cârn, cam gros, o piele nu prea fină şi mâini şi picioare nu tocmai grațioase. Totuşi, aceste mici lipsuri n-aveau nicio însemnătate. Cine o vedea se oprea nu atât în fața „sfintei frumuseți", ca să vorbim ca Puşkin, ci în fața vigoarei şi farmecului acestui înfloritor trup de femeie, jumătate rusoaică, jumătate țigancă.

Dar imaginea Gemmei îl apăra pe Sanin ca „tripla pavăză de bronz" pe care o cântă poeții.

După vreo câteva minute, Maria Nikolaevna îşi făcu iarăşi apariția, însoțită de bărbatul ei. Se îndreptă către Sanin cu acel mers de un neasemuit farmec, care pe acele vremuri – vai, atât de îndepărtate – i-a scos pe mulți bărbați din minți. „Când femeia asta se apropie de tine, ai impresia că îți aduce în dar toată fericirea vieții", spunea unul dintre adoratorii ei. Se apropie de Sanin, întinzându-i mâna, şi-i spuse în

ruseşte, cu un glas mângâietor, dar în acelaşi timp reținut: „Mă aşteptați, nu-i aşa? Mă întorc repede.”

Sanin se înclină respectuos, dar Maria Nikolaevna dispăruse după o draperie; îşi întoarse încă o dată capul peste umăr, schiță un surâs şi ieşi, lăsând în urma ei aceeaşi impresie încântătoare.

Când zâmbea îi înfloreau nu o gropiță, două, ci trei gropițe pe fiecare obraz, ochii îi râdeau şi mai tare decât buzele purpurii, cărnoase şi savuroase, cu colțul stâng uşor răsfrânt de două alunițe.

Polozov străbătu greoi salonul şi se aşează în fotoliu. Tăcea, zâmbind doar din când în când cu un zâmbet ciudat, care îi umfla obrajii veştezi şi brăzdați de zbârcituri timpurii.

Părea îmbătrânit, deşi era numai cu trei ani mai mare decât Sanin.

Cina oferită oaspetelui care, fără nicio îndoială, ar fi fost pe placul celui mai pretențios gastronom, lungindu-se însă prea mult, îl indispuse pe Sanin. Polozov mânca încet, savurând parcă fiecare înghițitură şi plecându-se atent asupra farfuriei, adulmeca fiecare bucățică în parte. Când bea vin, îşi clătea întâi gura înainte de a înghiți. Pe urmă plescăia... După friptură, se porni pe un discurs lung: Doamne, ce subiect! Oile merinos; voia să-şi comande o întreagă turmă. Nu lăsă să-i scape niciun amănunt şi folosea diminutive din cele mai gingaşe. Cafeaua o sorbi fierbinte (repetând mereu față de chelner, cu glas mânios şi plângăreț, că la Frankfurt i se servise o cafea rece, rece ca gheața!). Pe urmă, muşcă vârful unei havane cu dinții lui galbeni şi strâmbi şi adormi, după ritualul lui, spre marea bucurie a lui Sanin, care începuse să se plimbe cu pas uşor pe covorul moale, având răgaz să viseze treaz la viața împreună cu Gemma şi la noutățile ce i le va aduce de la Wiesbaden. Polozov se deşteptă, după cum singur observă, mai devreme ca de obicei. Nu dormise decât un ceas şi jumătate!... Bău un pahar cu apă gazoasă de la gheață şi înghiți şapte sau opt lingurițe pline cu dulceață, pe care valetul său i-o aduse într-un borcan de Kiev, de sticlă verde

închis; fără această dulceață, spunea el, n-ar putea trăi. După aceea, îşi pironi ochii mici şi umflați asupra lui Sanin, întrebându-l dacă nu vrea să joace o partidă de popa-prostul. Sanin consimți bucuros, de teamă să nu înceapă a vorbi iarăşi de miei şi de mioare cu cozi de câte treizeci de ocale.

Amfitrionul şi oaspetele se întoarseră în salon, un servitor le aduse cărți de joc şi partida începu, fireşte, fără miză.

Întorcându-se de la contesa Lasunskaia, doamna Polozova îi găsi cufundați în acest joc inocent.

Intrând şi zărind cărțile pe masă, izbucni într-un râs zgomotos. Sanin se sculă repede, dar ea îl linişti:

— Stați şi jucați mai departe. Îmi schimb doar rochia şi vin numaidecât. Şi dispăru, scoțându-şi din mers mănuşile şi foşnind din rochia ei de mătase.

Se întoarse într-adevăr foarte repede. Îşi schimbase toaleta elegantă cu o rochie de casă bogată, de mătase liliachie, cu mânecile largi; un cordon lat şi răsucit îi strângea talia. Se aşeză lângă bărbatu-său şi stătu liniştită, până când acesta pierdu partida, apoi i se adresă:

— Haide, butoiaşule, destul (la expresia „butoiaşule" Sanin o privi cu uimire, iar ea, în loc de răspuns, se uită drept în ochii lui, cu un zâmbet vesel care îi scoase la iveală toate gropițele), văd că ți-e somn, urmă ea. Sărută-mi mâna şi du-te la culcare; eu şi d. Sanin vom sta puțin de vorbă.

— Nu mi-e somn deloc, se scuză Polozov, sculându-se cu greu din fotoliu, dar ca să-ți sărut mână şi să mă duc, nu zic ba.

Ea îi întinse, zâmbind, mâna întoarsă cu palma în sus fără să-şi ia ochii de la Sanin.

Polozov aruncă şi el o căutătură către musafirul său şi plecă, fără a-i spune bună seara.

— Acum, vorbiți, povestiți-mi tot, îl invită Maria Nikolaevna cu vioiciune, punându-şi coatele goale pe masă şi ciocnindu-şi unghiile una de alta, cu nerăbdare. E adevărat? Am auzit că vă căsătoriți...

După această întrebare, Maria Nikolaevna îşi înclină

puțin capul într-o parte, fixându-l pe Sanin cu o privire pătrunzătoare.

XXXV

FELUL DE A SE PURTA AL DOAMnei Polozov l-ar fi tulburat, poate, adânc pe Sanin chiar de cum îi făcuse cunoştinţa – deşi nu mai era un naiv în astfel de chestiuni şi mai trecuse şi el prin câte ceva în viaţă – dacă nu şi-ar fi zis că această familiaritate şi purtarea dezgheţată a Mariei Nikolaevna este un semn bun pentru reuşita planurilor sale. „Să încurajăm capriciile acestei bogate boieroaice", îşi spuse el cu hotărâre şi, pe acelaşi ton degajat cu care ea îi pusese întrebarea, îi răspunse:

— Da, mă căsătoresc.

— Cu cine? Cu o străină?

— Da, doamnă.

— Ai cunoscut-o de curând? Locuieşte la Frankfurt?

— Da, doamnă.

— Şi cine e? S-ar putea şti?

— Fără îndoială. Fata unui cofetar.

Doamna Polozova ridică sprâncenele şi făcu ochii mari.

— E încântător! exclamă ea încet. E admirabil! Şi eu care credeam că nu se mai găsesc tineri ca dumneata pe pământ! Fata unui cofetar!

— Văd că vă miră, rosti Sanin nu fără demnitate, dar, mai înainte de toate, eu n-am prejudecăţi...

— *Mai înainte de toate,* îl întrerupse doamna Polozova, nu mă miră deloc şi nici eu n-am prejudecăţi... Sunt şi eu fată de ţăran. Ce spuneţi de asta? Ceea ce mă uimeşte şi mă încântă însă este că un bărbat nu se fereşte să iubească... fiindcă o iubiţi, nu-i aşa?

— Da.

— E, desigur, foarte frumoasă?

Ultima întrebare îl nedumeri puţin pe Sanin. Dar nu mai

putea da înapoi:

— Maria Nikolaevna, ştiţi că fiecare găseşte că femeia pe care o iubeşte e cea mai frumoasă dintre toate. Dar logodnica mea este într-adevăr foarte frumoasă.

— Adevărat? Ce tip? Italian? Clasic?

— Da, are trăsături de o perfectă regularitate.

— Nu cumva aveţi portretul ei?

— Nu. (În acea epocă nu se cunoştea încă fotografia. Dagherotipia de-abia începea să fie folosită.)

— Cum o cheamă?

— Gemma.

— Şi pe dumneata?

— Dmitri.

— Şi mai cum?

— Pavlovici.

— Ştii ceva, zise Maria Nikolaevna, vorbind încet, îmi placi mult, Dmitri Pavlovici. Cred că eşti un om de treabă. Dă-mi mâna: Să fim prieteni.

Mâna ei frumoasă, albă şi viguroasă, strânse puternic degetele lui Sanin. Mâna ei nu era mult mai mică decât a lui, dar era mai caldă, mai mlădioasă şi mai vie.

— Ştii ce-mi trece prin cap? îl întrebă ea.

— Ce?

— N-ai să te superi? Nu? E logodnica dumitale, spui... Dar... e necesar... numaidecât asta?

Sanin se încruntă:

— Nu vă înţeleg, Maria Nikolaevna.

Maria Nikolaevna începu să râdă încetişor, aruncându-şi pe spate, cu o mişcare din cap, buclele care îi cădeau pe obraji.

— Hotăfât, e încântător! vorbi ea visătoare şi distrată. Un adevărat cavaler! Să mai crezi pe cei care pretind că astăzi nu se mai găsesc idealişti!

Doamna Polozova vorbea limba rusă cu o puritate perfectă, adevărata limbă rusă moscovită, limba poporului şi nu a saloanelor.

— Sunt sigură că ai fost crescut acasă, într-o familie

credincioasă şi patriarhală. Din ce gubernie eşti?

— Din Tula.

— Ah! Suntem dar din acelaşi loc. Tatăl meu... ştii, nu-i aşa, ce-a fost?

— Da, ştiu.

— S-a născut la Tula... Era un tuliac... Cu atât mai bine! (Pronunță într-adins cu accent popular cuvântul „bine“.) Şi acum, să ne punem pe lucru.

— Pe lucru? Ce să înțeleg prin asta?

Doamna Polozova închise ochii pe jumătate:

— Ce-ai venit să faci aici? (Când făcea ochii mici, expresia lor devenea mângâietoare, cu o uşoară nuanță de ironie; când îi deschidea mari de tot, strălucirea lor luminoasă, aproape rece, trăda ceva rău, amenințător. Dar ceea ce dădea ochilor ei o frumusețe deosebită erau sprâncenele groase, puțin proeminente, dar catifelate, ca blana de zibelină.) Doreşti, continuă ea, să-ți cumpăr moşia? Îți trebuie bani pentru însurătoare. Nu-i aşa?

— Într-adevăr.

— Mulți bani?

— Câteva mii de franci pentru primele cheltuieli. Soțul dumneavoastră cunoaşte moşia mea. Puteți să vă sfătuiți cu el, cer un preț moderat.

Maria Nikolaevna făcu nu din cap.

— *Mai întâi de toate,* reluă ea după un scurt răstimp, lovind cu vârful degetelor reverul hainei lui Sanin, n-am obiceiul să mă sfătuiesc cu soțul meu decât numai atunci când e vorba de toaletele mele – acolo e neîntrecut; *în al doilea rând,* de ce-mi spui că ceri un preț moderat? Nu vreau să profit de faptul că eşti îndrăgostit şi gata la orice sacrificii. Nu primesc niciun fel de sacrificiu de la dumneata. Cum? În loc de a te încuraja în... cum să spun mai bine?... în aceste nobile sentimente, să te jupoi? Nu e obiceiul meu. Mi se întâmplă câteodată să nu cruț oamenii, dar nu în asemenea prilejuri.

Sanin nu se putea dumeri: glumea ori vorbea serios. Dar se gândi: „Aici trebuie să fiu cu ochii în patru!...“

Un servitor intră, aducând pe o tavă mare un samovar rusesc, un serviciu de ceai, frişcă, pişcoturi etc, şi puse totul pe masă, în faţa lui Sanin şi a doamnei Polozova; apoi ieşi.

Amfitrioana turnă musafirului o ceaşcă de ceai.

— N-ai nimic împotrivă? îl întrebă ea, punându-i zahăr cu mâna... deşi cleştele de zahăr era pe masă.

— Se poate? Dintr-o mână atât de frumoasă...

Nu sfârşi bine vorba şi era cât pe ce să se înece cu o sorbitură de ceai. Ea îl fixa cu o privire senină şi pătrunzătoare.

— Dacă v-am spus că m-aş mulţumi cu un preţ mai redus, continuă Sanin, am făcut-o numai pentru că vă aflaţi acum în străinătate şi s-ar putea să n-aveţi mulţi bani la dispoziţie. Şi apoi, îmi dau seama că vânzarea... sau cumpărarea unei moşii în asemenea condiţiuni e, desigur, un lucru neobişnuit, ceea ce nu trebuie să pierdem din vedere.

Sanin şovăia, se încurca în vorbă, iar Maria Nikolaevna, lăsându-se uşor, cu mâinile încrucişate, pe speteaza fotoliului, îl fixa cu aceeaşi privire atentă şi senină. În cele din urmă, Sanin tăcu.

— Vorbeşte, vorbeşte, îl îndemnă ea, căutând parcă să-l încurajeze: te ascult şi-mi face plăcere să te ascult. Continuă, te rog.

Sanin începu să descrie proprietatea sa: întinderea, acareturile, venitul ce s-ar putea obţine... insista chiar asupra poziţiei pitoreşti a conacului. Doamna Polozova ţinea mereu privirea pironită asupra lui, fixându-l cu ochii ei din ce în ce mai luminoşi şi mai pătrunzători, îşi mişca buzele, fără să zâmbească însă, şi le muşca. Sanin se simţi stingherit şi tăcu din nou.

— Dmitri Pavlovici... reluă Maria Nikolaevna (şi deodată căzu pe gânduri...) Dmitri Pavlovici, ştii ceva? Sunt convinsă că, dacă voi cumpăra moşia dumitale, voi face o afacere bună; ne vom înţelege, de asta nu mă îndoiesc, dar te rog să-mi acorzi două zile, da... două zile de gândire. Ai putea sta două zile departe de logodnica dumitale? N-am să te reţin

mai mult, dacă nu vei dori să rămâi, pe cuvântul meu. Dar dacă banii îți trebuie acum, îți împrumut, cu cea mai mare plăcere, cinci sau şase mii de franci şi ne vom socoti mai târziu...

Sanin se ridică:

— Nu ştiu cum să vă mulțumesc, Maria Nikolaevna, pentru această bunăvoință prietenească, pe care mi-o arătați... aproape un necunoscut pentru dumneavoastră... Dacă țineți neapărat, prefer să aştept aici hotărârea în privința moşiei şi... voi rămâne două zile.

— Da, țin la asta, Dmitri Pavlovici. O să-ți vină greu, nu-i aşa? Spune-mi!

— O iubesc pe logodnica mea şi vă mărturisesc că despărțirea va fi cam grea.

— Ah, eşti un om rar! exclamă doamna Polozova suspinând. Îți făgăduiesc că nu te voi face să tânjeşti prea mult după ea. Pleci?

— E târziu, observă Sanin.

— Într-adevăr, ți-ar trebui puțină odihnă după călătorie şi după partida de cărți cu soțul meu. Spune-mi, eşti prieten bun cu Ipolit Sidorovici?

— Am învățat la acelaşi pensionat.

— Era „tot aşa“ şi la şcoală?

— Cum „tot aşa“?

Maria Nikolaevna izbucni în râs, roşind. Îşi duse batista la gură, apoi se ridică din fotoliu, făcu câțiva paşi spre Sanin, legănându-se uşor, ca o persoană obosită, şi-i întinse mâna.

Sanin îşi luă rămas bun şi se îndreptă spre uşă.

— Caută de vino devreme mâine! îi strigă ea pe când trecea pragul.

Sanin aruncă o privire în urma lui şi o văzu stând în fotoliu, cu mâinile sub cap. Mânecile largi ale rochiei alunecaseră până la subsuori şi nu se putea spune că imaginea brațelor ei goale, şi toată înfățişare ei nu erau de o frumusețe răpitoare.

XXXVI

TRECUSE MULT DE MIEZUL NOPții, şi lampa mai ardea în odaia lui Sanin. Stătea la birou şi scria „Gemmei sale“. Îi dădea amănunte despre soții Polozov, îi împărtăşi, îndeosebi, sentimentele ce-i păstra şi încheie spunându-i: la revedere, peste trei zile!!! (cu trei semne de exclamație). A doua zi dimineața, puse scrisoarea la poştă şi făcu o plimbare în parcul băilor, unde cânta orchestra. Era lume puțină. Se opri în fața pavilionului în care cânta muzica, ascultă un potpuriu din *Robert le Diable,* îşi bău cafeaua; pe urmă, căută o alee singuratică şi, aşezându-se pe o bancă, se lăsă în voia gândurilor.

Cineva îl lovi pe umăr, destul de tare, cu umbrela. Tresări... Într-o rochie uşoară, de culoare cenuşie, bătând în verde, cu o pălărie de tul alb, cu mâinile strânse în mănuşi de piele de Suedia, proaspătă şi trandafirie ca o dimineață de vară, dar păstrând încă în gesturi şi priviri voluptatea unui somn calm şi odihnitor, Maria Nikolaevna stătea în fața lui.

— Bună dimineața, zise ea. Am trimis să te caute, dar plecaseşi. Adineauri, am băut un al doilea pahar... Închipuie-ți că mi s-a prescris să beau ape... Dumnezeu ştie de ce! Par bolnavă? Şi, pe urmă, trebuie să mă plimb un ceas întreg. Vrei să mă însoțeşti? Vom lua cafeaua împreună.

— Eu am luat-o, spuse Sanin, ridicându-se, dar aş fi încântat să fac o plimbare cu dumneavoastră.

— Atunci, dă-mi brațul... Nu te teme, logodnica dumitale nu-i aici şi n-are să ne vadă.

Sanin răspunse cu un surâs silit. Avea o senzație neplăcută ori de câte ori Maria Nikolaevna pomenea de logodnica sa. Dar se grăbi să se încline, cu un aer supus... Brațul Mariei Nikolaevna se lăsă moale, alene de tot peste al lui. Apoi lunecă puțin, lipindu-se parcă de el.

— S-o luăm pe aici, propuse ea, aruncându-şi umbreluța deschisă pe umăr. Aici, sunt ca la mine acasă. Am să-ți arăt locurile cele mai frumoase. Şi ştii ceva? (întrebuința des

această expresie.) N-o să vorbim de afaceri; ne vom ocupa de ele pe îndelete, după dejun. Deocamdată, îmi vei vorbi de dumneata... ca să ştiu cu cine am de-a face. Pe urmă, dacă vei dori, vom vorbi şi de mine. De acord?

— Dar, Maria Nikolaevna, ce-ar putea să vă intereseze?...

— Stai, stai! Nu m-ai înțeles. Să nu crezi că vreau să fac pe cocheta cu dumneata (Maria Nikolaevna dădu din umeri). Are o logodnică, adevărată statuie antică, şi eu să fac pe cocheta cu el? Dar dumneata vinzi un lucru şi eu îl cumpăr. Vreau să cunosc marfa. Ei bine, arată-mi-o! Vreau să ştiu nu numai ce cumpăr, ci şi de la cine cumpăr. Ăsta este principiul tatălui meu. Aşadar... să începem... fie, nu chiar de la anii copilăriei, ci, de pildă, povesteşte-mi dacă eşti de mult în străinătate şi unde ai mai fost până acum. Dar de ce mergi aşa de repede? Doar nu ne alungă nimeni.

— Vin din Italia, unde am stat câteva luni.

— După cum văd, ai o deosebită slăbiciune pentru tot ce e italienesc. E ciudat că n-ai găsit *acolo* ființa visurilor dumitale. Îți place pictura, tablourile – ori preferi muzica?

— Îmi place arta... În general, îmi place tot ce-i frumos.

— Şi muzica?

— Şi muzica.

— Mie deloc. Îmi plac numai cântecele ruseşti, şi numai când sunt la țară, primăvara, la jocuri... Cămăşi roşii, podoabe de mărgele-n cosițe, iarbă proaspătă pe câmp, miros de fum... Ce minune! Dar nu e vorba de mine. Vorbeşte, povesteşte.

Maria Nikolaevna mergea şi-l privea întruna pe Sanin. Era înaltă şi fața ei era aproape la înălțimea feței tânărului.

Sanin începu să povestească, mai întâi cu oarecare stângăcie şi fără prea multă plăcere, apoi se însufleți şi deveni vorbăreț. Maria Nikolaevna îl asculta atentă... Părea atât de sinceră, încât silea pe oricine să fie sincer. Avea „straşnicul dar al intimității” – *le terrible don de la familiarité*

– de care pomeneşte cardinalul de Retz[111]. Sanin vorbi de călătorii, de viaţa din Petersburg, de tinereţea lui... Dacă Maria Nicolaevna ar fi fost o doamnă din lumea mare, cu maniere rafinate, de bună seamă că nu i s-ar fi destăinuit cu atâta uşurinţă. Dar ea i se recomandase singură „băiat de treabă", duşman al convenienţelor!... Şi acest „băiat de treabă" mergea alături de dânsul, cu pas felin, apăsându-i uşor braţul şi cercetându-i pe furiş expresia feţei; mergea alături, sub înfăţişarea unei femei frumoase, care împrăştia prin toate mişcările ei o atracţie duioasă, caldă, languroasă, îmbătătoare, specifică unor femei de rasă slavă nu prea pură, dar care, îmbinând în sângele lor o fericită încrucişare de neamuri, izbutesc să ducă la pierzanie bărbaţii slabi şi păcătoşi.

Se plimbară şi discutară mai bine de un ceas. Nu se opriră nicio clipă: umblau, umblau întruna, ţinându-se la braţ, prin nesfârşitele alei ale parcului, când suind dealul şi admirând priveliştea, când coborând şi ascunzându-se în umbra de nepătruns a văii. Sanin se înciuda din când în când: nu se plimbase niciodată aşa de mult cu Gemma, cu Gemma lui adorată... Şi iată că acum această boieroaică pusese stăpânire pe dânsul!

— Nu sunteţi obosită? o întrebă de câteva ori.

— Nu obosesc niciodată, răspunse doamna Polozova. Se întâlniră cu câţiva vizitatori care se plimbau; aproape toţi o salutau, unii cu respect, alţii servil. Unui tânăr foarte frumos, brun şi îmbrăcat elegant, îi strigă de departe cu cel mai curat accent parizian: *„Comte, vous savez, il ne faut pas venir me voir, ni aujourd'hui, ni demain."*[112] Contele îşi scoase tăcut pălăria şi o salută adânc.

— Cine-i domnul? întrebă Sanin, cedând prostului obicei al ruşilor de a dori să afle toate.

— Ăsta? Un francez. Se vântură mulţi pe aici. Îmi face şi el

[111] Jean François Paul de Gondi, cardinal de Retz (1613 – 1679) – scriitor şi vestit aventurier. (n. red.)

[112] Conte, ştii, nu veni să mă vezi nici azi, nici mâine. (fr.)

curte. E timpul să luăm cafeaua. Să mergem acasă; cred că trebuie să-ți fie foame. La ora asta, credinciosul meu soț a făcut, de bună seamă, ochi. „Credinciosul meu soț? A făcut ochi?“ îşi zicea Sanin în sinea lui. „Şi când te gândeşti că vorbeşte atât de bine franţuzeşte! Ciudată femeie!“

*

Doamna Polozova avea dreptate. Când ajunseră la hotel, „credinciosul ei“, drăguțul de „butoiaş“ şedea în fața mesei bine garnisite, în cap cu nedespărțitul său fes de culoarea zmeurei.

— Cât pe ce să nu te mai aştept! o întâmpină el pe un ton acru: Eram gata să iau cafeaua singur.

— Ce are a face, răspunse ea voioasă. Te-ai supărat? Nu-i nimic, nu-i nimic. Fără supărări şi necazuri, te-ai îngrăşa din cale afară. Uite, ți-am adus un musafir. Sună repede! Şi vom lua o cafea, o cafea excelentă, în ceşti de porțelan de Saxa, pe o față de masă albă ca zăpada.

Îşi scoase mănuşile, pălăria şi bătu din palme.

Polozov o privi pe sub sprâncene.

— Ce ai astăzi, de eşti atât de zglobie, Maria Nikolaevna? o întrebă el cu jumătate de gură.

— Nu te priveşte, Ipolit Sidorovici. Sună! Stai jos, Dmitri Pavlovici; ai să mai bei o ceaşcă de cafea. Ah! plăcut mai e să porunceşti! Nu cunosc plăcere mai mare pe lume!

— Numai când ceilalți ți se supun, mormăi soțul.

— Exact. Când mi se supun. Tocmai asta îmi place. Mai ales la tine; nu-i aşa „butoiaşule?“ Ah! iată şi cafeaua.

Pe tava imensă pe care o aducea servitorul se afla un afiş de teatru. Doamna Polozova îl apucă repede.

— O dramă! citi ea nemulțumită. O dramă nemțească. Oricum, e mai bine decât o comedie nemțească. Ascultă, băiete, ia-mi o lojă, porunci ea servitorului, la benuar sau mai bine... loja străinilor, *Fremden-Loge.* Ai auzit?

— Dar dacă *die Fremden-Loge* este reținută de excelența-sa domnul guvernator al oraşului *(Seine Excellenz,*

der Herr Stadt-Direktor)? întrebă cu sfială servitorul.

— Dă-i zece taleri excelenței-sale şi să am eu loja imediat. Ai înțeles?

— Servitorul îşi plecă, smerit, capul.

— Dmitri Pavlovici, mergem împreună la teatru? Actorii nemți sunt detestabili, dar sper... totuşi... că vei merge. Da? Ce amabil eşti! Iar tu, butoiaşule, rămâi acasă?

— Cum vrei tu, răspunse Polozov, vorbind în ceaşca pe care tocmai o ducea la gură.

— Ştii ce? Stai mai bine acasă. Tot dormi la teatru, şi apoi nici nu prea înțelegi nemțeşte. Şi uite, dragă, ce ai să faci: scrie-i vechilului în chestia morii şi întreabă-l ce s-a făcut cu uiumul de la țărani... Spune-i că nu vreau, nu vreau! Ai înțeles? Ai, dar, cu ce te ocupa toată seara.

— Bine, bine, făcu Polozov.

— Atunci e minunat! Ce cuminte eşti! Şi acum, domnii mei, pentru că am vorbit de vechil, să ne ocupăm şi de chestiunea principală! Dmitri Pavlovici, după ce chelnerul va strânge masa, ne vei spune totul cu privire la moşia dumitale: ce întindere are, prețul, câtă arvună ceri – într-un cuvânt, tot, tot. (În sfârşit, se gândi Sanin. Slavă Domnului!) Îmi aduc aminte că ai atins puțin această chestiune, când mi-ai înfățişat atât de frumos grădina, dar „butoiaşul" meu nu era cu noi... să audă şi el: poate o să mormăie şi el ceva. Îmi face mare plăcere să ştiu că te pot ajuta în planurile dumitale de căsătorie... Am promis să mă ocup de această afacere după dejun şi-mi țin cuvântul... Nu-i aşa, Ipolit Sidorovici?

Polozov îşi frecă fața cu palma.

— Ce-i drept, e drept, observă el: tu nu înşeli pe nimeni.

— Niciodată! N-am să înşel pe nimeni niciodată! Haide, Dmitri Pavlovici, fă-ți expozeul, cum se zice la senat.

XXXVII

SANIN ÎNCEPU „SĂ-ŞI FACĂ EX-pozeul“, adică să descrie din nou moşia. De data asta, nu mai relevă frumusețea peisajului, ci se mărgini să citeze „fapte şi cifre”, invocând din când în când mărturia lui Polozov. Dar Polozov răspundea numai prin mormăieli şi semne din cap. Aproba, dezaproba?... Nici dracul nu se puțea dumiri. De altfel, Maria Nikolaevna nu părea să aibă nevoie de sfatul soțului ei. Te uimeau câte ştia ea din ale negustoriei şi ale gospodăriei. Cunoştea bine toate tainele unei bune conduceri de moşie; se informa serios de orice şi intra în cele mai mici amănunte, întrebările ei erau precise, şi nu se ferea să pună punctul pe i. „Sanin nu se aşteptase la un asemenea examen şi nu era deloc pregătit. Interogatoriul ținu o oră şi jumătate. Tânărul trecu prin emoțiile unui acuzat, cercetat de un judecător aspru şi pătrunzător. „E un interogatoriu în toată regula”, îşi zicea el, stând ca pe ghimpi. Tot întrebându-l de una şi de alta, Maria Nikolaevna râdea din când în când, vrând parcă anume să-i arate că glumeşte. Dar asta nu-l făcu să se simtă mai puțin tulburat în cursul acestui interogatoriu, mai cu seamă când începu să-i înşire termeni agricoli, pe care nu-i cunoştea, ca „munca în dijmă”, „teren de cultură” şi altele la fel, la auzul cărora îl treceau năduşelile...

— Foarte bine, zise, în sfârşit, doamna Polozova. Acum îți cunosc proprietatea cum o cunoşti şi dumneata. Cât ceri de „suflet”? (După cum se ştie, pe vremea aceea, valoarea unei moşii se baza pe numărul țăranilor care trăiau acolo.)

— Ştiu şi eu?... Cred că face cel puțin cinci sute ruble de cap, răspunse cu greutate Sanin. (O, Pantaleone, Pantaleone! Unde eşti? Acum ar fi momentul potrivit să mai strigi o dată: *barbari!)*

Maria Nikolaevna îşi ridică ochii în tavan, ca şi cum şi-ar

face socotelile pe cap.

— Da, zise ea în cele din urmă, prețul, nu-mi pare exagerat. Dar, fiindcă ți-am cerut două zile de gândire, trebuie să aştepți până mâine. Cred c-o să ne înțelegem... şi atunci îmi vei spune ce arvună doreşti. Iar acum, *basta cosi*[113]! adăugă ea cu vioiciune, văzând că Sanin vrea să mai spună şi el ceva. Ne-am ocupat prea mult de acest metal vrednic de dispreț. *A demain les affaires!*[114] Ştii ce? Acum te las să pleci... (se uită la ceasul mic, de email, ce-l ținea prins de cordonul corsajului) până la ora trei. Trebuie să te odihneşti şi dumneata. Du-te şi joacă la ruletă.

— Nu joc niciun fel de jocuri de noroc, răspunse Sanin.

— Adevărat? Hotărât, eşti perfecțiunea în persoană. De altfel, nici eu nu joc. Găsesc că e o prostie să-ți arunci banii în vânt – îi pierzi la sigur. Totuşi, du-te şi observă fizionomiile jucătorilor. Vei vedea mutre tare caraghioase: o bătrână împodobită cu o întreagă fierărie şi cu o pereche de mustăți... magnifică. Ai să vezi şi un prinț de la noi, care şi el e bine în felul lui. Are un cap maiestuos, un nas de vultur şi, când pune un taler pe masă, îşi face repede cruce sub jiletcă. Caută de citeşte ziare, plimbă-te, într-un cuvânt fă ce vrei... Iar la ora trei te aştept... *de pied ferme*[115]. Vom cina devreme. La nemții ăştia, spectacolele încep la şase şi jumătate. (Îi întinse mâna.) *Sans rancune, n'est-ce pas?*[116]

— Vai, Maria Nikolaevna, de ce aş fi supărat?

— Că te-am chinuit. Ai puțină răbdare: o să vezi şi altele, adăugă ea, închizând ochii pe jumătate, iar gropițele înfloriră dintr-o dată toate, pe obrajii ei îmbujorați: La revedere!

Sanin se înclină şi ieşi. Un râs vesel răsună în urma lui, şi iată scena pe care o văzu, reflectată într-o oglindă prin fața căreia trecea: Maria Nikolaevna turtea fesul soțului ei, înfundându-i-l până peste ochi, iar Polozov se împotrivea,

---

[113] Ajunge (It.).
[114] Să lăsăm afacerile pe mâine! (fr.)
[115] Negreşit. (fr.)
[116] Nu te-ai supărat, nu-i aşa? (fr.)

dând din mâini.

XXXVIII

AH! CÂT DE ADÂNC ŞI DE UŞURAT suspină Sanin, când se văzu în odaia lui! Într-adevăr, Maria Nikolaevna avusese dreptate: simțea nevoia să răsufle, să se odihnească de oboseala noilor impresii, culese la toate acele întâlniri, discuții, să se mai elibereze de acea ciudată negură, care-i învăluia creierul şi inima... de această intimitate cu o femeie atât de străină lui! Şi, Doamne, când se petreceau toate astea? Chiar a doua zi, după ce Gemma îi mărturisise dragostea ei, după ce devenise logodnicul ei! Era o adevărată profanare! În adâncul sufletului, cerea de o mie de ori iertare porumbiței caste şi pure, deşi nu-şi putea formula vreo vină precisă. De o mie de ori sărută cruciulița pe care i-o dăruise. Dacă n-ar fi sperat să sfârşească repede şi în condiții bune afacerea pentru care venise la Wiesbaden, ar fi fugit pe jos spre dulcele Frankfurt, spre casa în care se simțea ca în căminul lui, spre Gemma, ca să se arunce la picioarele ei adorate... Dar ce putea să facă? Trebuia să soarbă cupa până la fund: să-şi schimbe haina, să cineze şi, după aceea, să se ducă la teatru... Numai de l-ar lăsa *ea* să plece cât mai repede mâine dimineață!

Dar ceea ce-l tulbura şi îl supăra îndeosebi era faptul că, în timp ce se gândea cu dragoste, cu înduioşare, cu nespusă recunoştință la scumpa lui Gemma, la viața ce o vor duce împreună, la fericirea lor viitoare, această ciudată femeie, doamna Polozova, îi apărea mereu înaintea ochilor... Ba nu, nu-i apărea! Se vâra (aşa se exprimă Sanin, cu o bucurie răutăcioasă), i se *vâra* necontenit în ochi; nu se putea dezbăra de chipul ei şi parcă-i auzea necontenit glasul şi vorbele să alunge măcar impresia parfumului de care erau impregnate hainele ei, un parfum deosebit, dulce, subtil şi pătrunzător, ca mireasma de crin sălbatic. Boieroaica asta,

de bună seamă, încearcă să-l momească, să-şi bată joc de el... În ce scop? Ce urmăreşte? Un simplu capriciu de femeie bogată... răsfățată de toți, uşuratică poate? Şi bărbatul ei, ce soi de om o mai fi şi el? În ce termeni se află cu soția sa? Dar de ce i se vânturau prin cap asemenea întrebări şi de ce s-ar interesa de Polozov şi de soția sa? De ce nu se poate lepăda de această imagine supărătoare, atunci când sufletul său năzuieşte spre o altă icoană, luminoasă şi pură ca lumina zilei? Prin trăsăturile ei dumnezeieşti, cum îndrăzneau să se strecoare trăsăturile celeilalte femei şi nu numai să se strecoare, ci să surâdă cu neruşinare? Aceşti ochi avizi, cenuşii, gropițele din obraz, cozile-i şerpuitoare, îl înlănțuiseră oare într-atât, încât nu mai avea puterea să se smulgă de sub vraja lor şi să le izgonească departe de dânsul?

„Prostii! îşi zise în sfârşit. Totul va dispărea fără urme... Dar mă va lăsa ea oare să plec mâine?“

Pe când îşi punea toate aceste întrebări, se făcuse aproape trei; îşi puse fracul negru şi, după ce făcu o plimbare prin parc, se îndreptă spre apartamentul Polozovilor.

*

În salon găsi pe un secretar de la ambasada germană, lung cât o prăjină, blond, cu un profil de cal, cu cărare până la spate (moda nouă de atunci) şi... Dumnezeule!... pe cine încă? Pe Dönhof, ofițerul cu care se bătuse în duel cu câteva zile în urmă. Nu se aştepta să-l întâlnească tocmai în acest salon. Totuşi, ascunzându-şi tulburarea, schimbă un salut cu dânsul.

— Vă cunoaşteți? întrebă Maria Nikolaevna, căreia nu-i scăpase stinghereala lui Sanin.

— Da... am avut onoarea... răspunse Dönhof. Şi, plecându-se uşor spre Maria Nikolaevna, îi şopti zâmbind: E chiar el... compatriotul dumneavoastră... Rusul despre care v-am vorbit...

— Nu se poate! exclamă ea, cu jumătate de gură,

amenințându-l cu degetul.

Şi îndată îi concedie pe Dönhof şi pe secretar, care părea nebun amorezat de dânsa, căci prea rămânea cu gura căscată, ori de câte ori se uita la ea. Dönhof se strecură repede afară, cu discreta supunere a unui prieten al casei, care înțelege dintr-un semn ce doreşte amfitrioana de la dânsul. Secretarul, îndărătnic, ar fi vrut să mai rămână, dar Maria Nikolaevna îl expedie fără prea multe fasoane.

— Du-te la domnița dumitale, i se adresă ea încruntată (se afla pe atunci în Wiesbaden o anumită *principessa di Monaco,* care semăna leit cu o femeie de moravuri uşoare). Ce cauți la o plebeiană ca mine?

— Aflați, vă rog, doamnă, replică nenorocitul secretar, că toate principesele din lume...

Dar Maria Nikolaevna se arătă necruțătoare şi secretarul, cu cărarea lui cu tot, trebui să plece.

În ziua aceea, Maria Nikolaevna avea o toaletă „care o avantaja", cum spuneau bunicele noastre. Rochia era de tafta trandafirie, cu mâneci *à la Fontanges,* şi în fiecare ureche avea câte un briliant mare. Ochii îi străluceau ca şi briliantele. Părea bine dispusă şi era în vervă.

Îl pofti pe Sanin să se aşeze lângă dânsa şi începu să-i vorbească de Paris, unde urma să plece peste câteva zile, şi despre nemții care o plictiseau şi care, cum spunea ea, sunt tâmpiți când vor să aibă spirit şi au câteodată spirit când vor să pară proşti. Pe urmă, ca din senin – cum se spune – *à brûle pourpoint,* îl întrebă dacă s-a bătut de curând în duel pentru o femeie cu ofițerul care plecase adineauri.

— De unde ştiți? îngăimă Sanin, nespus de mirat.

— Zidurile au ochi şi urechi, Dmitri Pavlovici. Ştiu însă că ai avut dreptate, de o mie de ori dreptate şi te-ai purtat ca un adevărat cavaler. Spune-mi, era logodnica dumitale?

Sanin încruntă uşor din sprâncene...

— Nu mai spun nimic, uite, nu mai spun nimic, se grăbi să se scuze Maria Nikolaevna. Nu-ți place, iartă-mă, n-am să mai fac! Nu te supăra! În acea clipă, Polozov ieşi din camera alăturată, ținând o gazetă în mână.

— Ce-i cu tine? E gata masa? îl întrebă nevastă-sa.

— Imediat. Uite ce am citit în *Severnaia Pcela...*[117] A murit prinţul Gromoboi.

Maria Nikolaevna întoarse capul.

— Ah! Ce spui? Fie-i ţărâna uşoară! În fiece an, urmă ea, întorcându-se spre Sanin, în luna februarie, de ziua mea de naştere, îmi umplea casa cu camelii; cu toate acestea, nu mă putea convinge să petrec iarna la Petersburg. Ce vârstă avea? Şaptezeci de ani, cred? i se adresă ea bărbatului ei.

— Da! În ziar e descrisă înmormântarea. Curtea imperială a fost şi ea prezentă. Şi uite ce versuri a făcut prinţul Kovrijkin cu acest prilej.

— Ah, foarte bine.

— Nu vrei să ţi le citesc? Prinţul îl numeşte „bărbat de stat".

— Nu, nu vreau. Bărbat de stat! Era numai bărbatul Tatianei Iurievna. Haideţi să mâncăm. Viii cu viii şi morţii cu morţii. Dmitri Pavlovici, dă-mi braţul.

*

Masa fu excelentă, ca şi în ajun, şi foarte însufleţită. Maria Nikolaevna ştia să povestească, însuşire rară la femei, mai ales la rusoaice. Nu se sfia în exprimare şi nu le cruţa deloc pe compatrioatele ei. Câteva din ironiile bine plasate îl amuzară pe Sanin. Ceea ce disprețuia, însă, mai mult ca orice, zicea ea, erau ipocrizia, vorbele umflate şi minciuna... Şi se lovea de ele pretutindeni... Amintindu-şi de anii copilăriei, nu se sfii să spună lucruri ciudate despre părinţii ei. Parcă se mândrea cu mediul umil din care ieşise, făcându-şi un merit din această obârşie. Spunea:

— Am purtat opinci din scoarță de copac, ca şi Natalia Kirilovna Narîşkina[118].

---

[117] Ziar politico-literar editat la Petersburg în perioada 1825-1864 (n. red.)

[118] Natalia Kirilovna Narîşkina – mama lui Petru cel Mare. (n. red.)

Sanin înțelese că femeia asta avea o experiență mult mai bogată decât multe femei de vârsta ei.

Polozov mânca tacticos, bea încet, ca să se delecteze, ridicând din timp în timp privirea spre Sanin şi spre nevastă-sa: ochii săi spălăciți, adormiți parcă, erau, în realitate foarte iscoditori.

— Ce băiat cuminte eşti! exclamă Maria Nikolaevna, întorcându-se spre soțul ei. Ce bine mi-ai făcut comisioanele la Frankfurt! Te-aş săruta pe frunte, drept recompensă, dar ştiu că tu nu ții la asta.

— Nu prea, răspunse Polozov, tăind un ananas cu un cuțit de argint.

Maria Nikolaevna, bătând cu degetele în masă, îl privea surâzând:

— Ținem prinsoarea? îi spuse ea cu subînțeles.

— O ținem.

— Foarte bine. Să ştii că pierzi.

Polozov îşi scoase bărbia înainte:

— Hm! de data asta, n-o să-ți mai meargă, Maria Nikolaevna; cred că tu ai să pierzi.

— Ce, ați pus rămăşag pe ceva? Pot să ştiu şi eu? întrebă Sanin.

— Nu... încă nu, răspunse Maria Nikolaevna, izbucnind într-un hohot de râs.

Bătu oră şapte. Valetul anunță că trăsura a tras la scară. Polozov îşi petrecu nevasta câțiva paşi şi se întoarse repede, înfundându-se în fotoliul lui.

— Bagă de seamă, nu uita de scrisoarea vechilului! îi strigă Maria Nikolaevna din antreu.

— Fii liniştită, am să-i scriu. Ştii că sunt om ordonat.

XXXIX

ÎN ANUL 1840, TEATRUL DIN WIESbaden avea o înfățişare destul de sărăcăcioasă, iar trupa, pe

cât de mizerabilă ca nivel artistic şi de pompoasă în mediocritatea ei, pe atât de conştiincioasă în rutina ei trivială, nu depăşea nici cu un fir de păr nivelul obişnuit al tuturor teatrelor germane; măsura perfecțiunii acestora o dădea, în modul cel mai fidel, trupa din Karlsruhe, de sub „ilustra direcțiune" a domnului Devrient[119].

În spatele lojii închiriate de „alteța-sa doamna, von Polozov" (Dumnezeu ştie ce făcuse servitorul hotelului ca s-o capete, fiindcă nu era de presupus că ar fi putut-o „lua" de la *Stadt-Direktor!)* se afla o încăpere mică, cu câteva canapele de-a lungul pereților. Înainte de a intra în lojă, Maria Nikolaevna îl rugă pe Sanin să tragă jos draperia, ce despărțea loja de incinta teatrului.

— Nu vreau să mă vadă nimeni, îi spuse ea: altfel, o să năvălească cu toții aici...

Îl pofti pe Sanin lângă dânsa, aşezându-l cu spatele spre sală, aşa încât loja părea goală.

Orchestra execută uvertura la *Nunta lui Figaro*... Cortina se ridică şi reprezentația începu.

Era una din acele nenumărate piese primitive, în care autorii cu pretenție de erudiție, dar fără talent, dezvoltă sârguincios, dar fără pricepere, într-o limbă îngrijită, dar lipsită de viață, una din acele idei „profunde" sau „pasionante" şi, redând ceea ce numesc ei un conflict dramatic, împrăştie de fapt o plictiseală de moarte... de-a dreptul asiatică, aşa cum există de pildă holera asiatică. Maria Nikolaevna ascultă răbdătoare o jumătate de act, dar când junele amorez, aflând de trădarea iubitei (purta o redingotă de culoarea scorțişoarei, cu mâneci bufante, cu guler de pluş, o vestă tărcată cu nasturi de sidef; pantaloni verzi cu curele lustruite pe sub ghetre şi mănuşi albe de piele de căprioară), cu pumnii lipiți de piept şi cu coatele în unghi ascuțit, începu să urle întocmai ca un câine, Maria Nikolaevna îşi pierdu răbdarea.

---

[119] Devrient Eduard (1801-1877), literat, actor şi regizor, care a adus inovații în domeniul artei scenice. (n. red.)

— Cel mai prost actor francez, din ultimul oraşel de provincie, joacă mai bine şi mai degajat decât steaua celebrității germane, observă ea indignată şi se retrase în încăperea din fund. Şezi aici, îl pofti pe Sanin, lovind cu mâna locul gol de lângă dânsa, de pe canapea. Să stăm mai bine de vorbă.

Sanin nu se opuse.

Maria Nikolaevna îl privi de jos:

— Eşti docil, după câte văd. Soția dumitale are s-o ducă bine cu dumneata. Măscăriciul ăsta, continuă ea, arătând cu evantaiul pe actorul care urla mereu (juca rolul unui profesor particular), îmi aminteşte de tinerețea mea. Am fost şi eu îndrăgostită de un profesor. Era cea dintâi, ba nu, a doua mea pasiune. Mai întâi, am iubit pe un frate de la mânăstirea Donskoi. Aveam doisprezece ani şi-l vedeam numai duminica. Purta o rasă de catifea, se parfuma cu levănțică şi, când trecea prin mulțime cu cădelnița în mână, spunea cucoanelor în franțuzeşte: *„Pardon, exkiousez”*. Ținea mereu ochii în pământ şi avea gene lungi, uite, atât de lungi (şi Maria Nikolaevna tăie cu unghia arătătorului jumătatea degetului ei mic). Profesorul meu era *monsieur* Gaston. Trebuie să ştii că era un elvețian pe cât de savant, pe atât de sever. Ce figură energică! Favoriții negri ca abanosul, un profil grecesc şi nişte buze care păreau turnate în fier. Tare mă mai temeam de dânsul! E singurul om de care mi-a fost frică în viață. Era profesorul fratelui meu, care a murit mai târziu... înecat! O țigancă mi-a prezis că am să mor şi eu de moarte năprasnică, dar, după cum vezi, toate-s prostii. Nu cred în astea. Ți-l poți închipui pe Ipolit Sidorovici cu un pumnal în mână?

— Se poate muri şi altfel, nu numai de pumnal, o întrerupse Sanin.

— Prostii. Eşti superstițios? Eu deloc. Şi, pe urmă, nu poți scăpa de ce ți-e scris. *Monsieur* Gaston locuia la noi, deasupra odăii mele. Mi se întâmpla să mă trezesc noaptea şi să-i aud paşii – se culca târziu de tot – şi inima îmi bătea de venerație... ori, poate, de alt sentiment. Tata de-abia ştia

să scrie şi să citească, dar nouă ne-a dat o creştere aleasă.

— Ştii că am învățat latineşte?

— Dumneata? Latineşte?

— Da... eu. M-a învățat *monsieur* Gaston şi am citit cu dânsul *Eneida!* E tare plicticoasă, dar are şi pagini frumoase. Îți aminteşti când Didona şi Enea, în pădure...

— Da, da, îmi amintesc, se grăbi Sanin s-o întrerupă. Uitase de mult puțina latinească pe care o ştiuse şi nu cunoştea mai nimic din *Eneida.*

Maria Nikolaevna îl privi, după obiceiul ei, cam pieziş şi de jos în sus:

— Nu trebuie să-ți închipui că aş fi cine ştie ce învățată. Ah! Doamne! Nu! Nu sunt o savantă şi n-am niciun talent. De-abia ştiu să scriu. Serios! Nu pot citi cu glas tare, nu ştiu să cânt la pian, nici să dansez, nici să cos. Nu ştiu nimic! Acum mă cunoşti. Asta sunt, rosti şi îşi întinse brațele în lături. Îți povestesc toate astea mai întâi ca să nu ascult pe nătărăii de pe scenă, şi arătă într-acolo (actorul profesor cedase locul unei actrițe care urla şi ea la fel, ținându-şi coatele în față), şi, pe urmă, îți sunt oarecum îndatorată: ieri dimineață nu mi-ai vorbit numai despre dumneata?

— Dumneata mi-ai cerut, se scuză Sanin.

Maria Nikolaevna se întoarse deodată spre dânsul:

— Şi nu ții să ştii ce fel de femeie sunt? Dealtminteri, nu mă miră deloc, adăugă el; lăsându-se din nou pe pernele canapelei: Un bărbat care are de gând să se însoare curând şi încă din dragoste, după un duel, mai are oare timp să se ocupe şi de altceva?

Maria Nikolaevna căzu pe gânduri şi începu să muşte marginea evantaiului cu dinții ei cam mari, dar regulați şi albi ca laptele. Sanin simți din nou că-l învăluie aceeaşi vrajă, de care nu putea să scape de ieri.

Conversația cu Maria Nikolaevna continua încet, aproape pe şoptite, ceea ce îl tulbura şi mai mult...

Când se vor sfârşi toate astea? se întreba el.

Oamenii slabi niciodată nu se pot hotărî să termine ceva din îndemn propriu – aşteaptă mereu ca sfârşitul să vină de

la sine.

În acea clipă, cineva strănută pe scenă. Autorul, introdusese acest strănut în piesă drept „element” sau „moment comic”. Fără îndoială, era singurul element comic al piesei şi spectatorii, mulțumindu-se cu atât, începură să râdă.

Râsul acesta îl întărâtă şi mai mult pe Sanin.

În acele clipe nu se dumirea dacă-i vesel sau furios, dacă se plictiseşte sau se amuză. Ah! dacă l-ar fi văzut Gemma!

— Într-adevăr, ce ciudățenie! exclamă pe neaşteptate Maria Nikolaevna. Cineva îți poate spune liniştit „Am de gând să mă însor”, dar nimeni nu ți-ar spune liniştit: „Am de gând să mă arunc în apă“. Şi, cu toate acestea, ce deosebire este? Ciudat, într-adevăr!

Sanin se înciudă:

— Dar, Maria Nikolaevna, deosebirea e mare! Sunt unii oameni care nu se tem să se arunce în apă: aceia care ştiu să înoate. În ce priveşte ciudățenia unor anumite căsătorii... pentru că a venit vorba de ele...

Se opri, muşcându-şi limba.

Maria Nikolaevna îşi lovi cu evantaiul dosul palmei:

— Continuă, Dmitri Pavlovici, continuă, te rog. Ştiu ce voiai, să spui: „Pentru că a venit vorba de ele, stimată doamnă, nu se poate imagina nimic mai ciudat decât căsătoria *dumitale,* Maria Nikolaevna Polozova: îl cunosc doar pe soțul dumitale din copilărie”. Iată ce voiai să spui dumneata, care ştii să înoți.

— Vă rog... dați-mi voie...

— Ei cum, tăgăduieşti că te-am înțeles? Nu-i aşa? repetă ea stăruitor: Haide, uită-te în ochii mei şi spune-mi că m-am înşelat.

Sanin nu mai ştia unde să-şi ascundă privirea.

— Ei bine, da, încuviință în cele din urmă: Aşa-i, dacă doriți neapărat.

Maria Nikolaevna clătină din cap:

— Da... da... şi nu te-ai întrebat dumneata, un înotător atât de bun, care a putut fi motivul unei atât de ciudate...

acțiuni din partea unei femei care nu-i nici săracă... nici proastă... nici urâtă? Poate, nu te interesează. N-are a face. Am să-ți spun motivul, nu acum, ci îndată după antract. Mi-e teamă să nu intre cineva...

Maria Nikolaevna nu rostise bine ultimul cuvânt, când uşa lojii se deschise şi văzură strecurându-se înăuntru o figură roşcovană, tânără încă, dar cu gura ştirbă, cu nasul mare, cu părul lins şi cu nişte urechi enorme de liliac, lucind toată de sudoare. Dindărătul ochelarilor mari, cu rame de aur şi cu un *pince-nez* deasupra lor, se iţeau doi ochi mici, miopi şi iscoditori. Tipul îşi roti privirea prin lojă, o zări pe Maria Nikolaevna şi, cu un zâmbet slugarnic; salută adânc, trăgând parcă după el un grumaz brăzdat de nişte vine groase, proeminente...

Maria Nikolaevna îşi flutură repede batista, ca şi cum ar fi vrut să alunge o gânganie supărătoare:

— Nu sunt acasă! *Ich bin nicht zu Hause...* Kh!... Kh!... Noul venit surâse mirat şi în silă, mormăind *„sehr gut! sehr gut!“* (foarte bine! foarte bine!), întretăiat de un sughiț ca de plânset, imitat, pesemne, după acel al lui Liszt, la picioarele căruia se târâse cândva, şi dispăru.

— Cine-i tipul? o întrebă Sanin.

— Ăsta? E criticul din Wiesbaden. „Literat” ori slugă, cum vrei s-o iei. Actualmente, se găseşte în solda directorului, şi prin urmare e silit să laude şi să se arate încântat de toate prostiile de aici. În fond, e plin de venin, dar n-are ce face. Gata, s-a dus cu liniştea mea. O gură-spartă: o să le spună tuturor că sunt aici. La urma urmei, puțin îmi pasă!

Orchestra intonă un vals şi cortina se ridică din nou... Schimonoselile şi urletele se luară la întrecere.

— Acum, reluă Maria Nikolaevna, afundându-se în pernele canapelei, vezi că n-ai încotro şi, vrând nevrând trebuie să-mi ții companie, în loc să stai alături de logodnica dumitale... Nu întoarce ochii aşa şi nu te supăra; te înțeleg şi de aceea ți-am făgăduit să-ți dau deplină libertate; dar, pentru moment, te rog să-mi asculți spovedania. Ştii ce iubesc mai presus de orice?

— Libertatea.

Auzind acest răspuns, Maria Nikolaevna puse mâna ei peste mâna lui Sanin.

— Da, Dmitri Pavlovici, urmă ea, şi în vocea ei vibră un accent grav, de neîndoielnică sinceritate: da, libertatea mai presus de orice şi înainte de orice! Să nu crezi că mă laud, – şi de ce aş face-o? Nu-i nimic demn de laudă. *Aşa* sunt şi *aşa* voi fi până în ceasul morţii. În copilărie, prea am văzut robia de aproape, prea multe am îndurat. *Monsieur* Gaston, dascălul meu, mi-a deschis ochii. Acum înţelegi, poate, de ce m-am măritat cu Ipolit Sidorovici. Cu el sunt liberă, cu desăvârşire liberă ca aerul şi ca vântul!... O ştiam înainte de cusătorie. Da, ştiam că o să fiu cu dânsul liberă ca un cazac în stepă!

Maria Nikolaevna tăcu o clipă şi aruncă deoparte evantaiul:

— Dar vreau să-ţi mai spun ceva: adesea, nu mă sfiesc să meditez... e distractiv şi cred că pentru asta ni s-a şi dat mintea. Dar nu mă gândesc niciodată la consecinţele faptelor mele. Nu sunt deloc indulgentă cu mine însămi şi nu mă cruţ nici atâtica. Nu mă plâng. La ce bun? Mă conduc după zicala: *„cela ne tire pas à conséquence”*[120] Nu ştiu cum s-o traduc în ruseşte. Într-adevăr, ce anume *tire à conséquence?* Nu-mi va cere nimeni socoteală de faptele mele aici, pe pământ. Acolo, sus (şi ridică un deget), acolo sus, fie ce-o fi. Când mă vor judeca *acolo... eu* nu voi mai fi. Mă asculţi? Nu te plictiseşti?

Sanin asculta, stând puţin aplecat. Înălţă apoi capul:

— Nu mă plictiseşte deloc, Maria Nikolaevna, ci vă ascult cu mult interes. Numai că... mărturisesc, mă întreb de ce îmi spuneţi toate astea?

Maria Nikolaevna se apropie uşor de el:

— Te întrebi... Eşti atât de puţin pătrunzător sau atât de modest?

Sanin ridică şi mai tare capul.

---

[120] Asta nu are urmări. (fr.)

— Îți spun toate acestea, urmă Maria Nikolaevna pe un ton liniştit, care nu se prea potrivea cu expresia feței ei, pentru că îmi placi mult. Da, să nu te mire, nu glumesc. Pentru că mi-ar fi penibil sa ştiu că ai putea rămâne cu o impresie defavorabilă despre mine... nu defavorabilă, asta mi-e indiferent, ci greşită... Iată de ce te-am adus aici, de ce stăm acum numai noi doi singuri şi vorbesc cu dumneata atât de deschis... Da, da, pe față. Nu mint, Dmitri Pavlovici. Ştiu că eşti îndrăgostit de altă femeie, că ai de gând s-o iei în căsătorie... Cu toate acestea, îmi place să cred că ai să apreciezi dezinteresarea mea! Şi iată un bun prilej ca să spui, la rândul dumitale, *„cela ne tire pas à conséquence“!*

Începu să râdă, dar se opri brusc şi rămase nemişcată, surprinsă parcă de propriile ei cuvinte. Şi ochii ei, de obicei atât de vioi şi îndrăzneți, se acoperiră o clipă de o uşoară umbră de sfiiciune, de tristețe chiar.

„Şarpe! Ah, ce şarpe e! îşi spuse Sanin. Dar ce şarpe frumos!“

— Dă-mi lornionul, îi ceru deodată Maria Nikolaevna: Sunt curioasă să văd, această *jeune première* e chiar aşa de urâtă cum pare de aici? Într-adevăr, ai zice că guvernul a ales-o într-adins pentru moralizarea publicului, ca să mai potolească înflăcărarea tinerilor de aici.

Sanin îi dădu lornionul. Ea îl luă repede, dar atinse cu amândouă mâinile degetele tânărului, apăsându-le uşor de tot, pe nesimțite aproape.

— Nu te încrunta aşa! îi şopti ea zâmbind: Ți-am spus că nu înțeleg să fiu pusă în lanțuri, dar nici nu vreau să-i pun pe alții. Îmi place libertatea şi resping tot ce-i împotriva ei, dar nu numai pentru mine. Acum, dă-te puțin la o parte, să ascultăm piesa.

Maria Nikolaevna îşi îndreptă lornionul spre scenă şi Sanin făcu la fel. Sta lângă dânsa în penumbra lojii, respirând fără voie parfumul cald al trupului ei încântător. Îl obseda tot ceea ce îi spusese această femeie în cursul serii şi, mai cu seamă, vorbele ei din urmă...

XL

PIESA MAI ȚINU VREUN CEAS, DAR Maria Nikolaevna şi Sanin nu mai urmăriră acțiunea de pe scenă. Reluaseră conversația întreruptă. De astă dată, Sanin tăcu mai puțin. Era supărat şi pe dânsul, şi pe Maria Nikolaevna. Se silea să-i demonstreze toată netemeinicia „teoriei" sale, ca şi cum ei îi ardea de „teorii"! Se lansă în discuție, fapt ce o bucura: când discuți, faci – sau eşti pe cale să faci concesii. Sanin nu ocolea cursa ce i-o întindea; dimpotrivă, se lăsa dus; oricum, nu mai era aşa de sălbatic. Ea, când îl contrazicea, când se arăta de părerea lui, râdea, rămânea visătoare, trecea la atac... şi, între timp, obrajii lor se apropiau unul de altul şi Sanin nu-şi mai întorcea ochii, ori de câte ori ea îl privea. Ochii Mariei Nikolaevna păreau că alunecă lin pe trăsăturile feței lui şi, drept răspuns, Sanin îi zâmbea... politicos, ce-i drept, dar îi zâmbea. Doamnei îi convenea că se lansează în discuții pe teme abstracte. Şi, într-adevăr, Sanin făcea considerații asupra sincerității legăturilor dintre oameni, asupra îndatoririlor sfinte impuse de dragoste, de căsătorie. Temele abstracte sunt un mijloc excelent pentru orice început... ca punct de plecare...

Cei care o cunoşteau bine pe Maria Nikolaevna spuneau că, atunci când pe fața acestei ființe tari şi hotărâte se iveşte o expresie de gingăşie reținută şi pudoare feciorelnică – de unde le mai scotea, nimeni nu ştia! – atunci... o, atunci, lucrurile iau o întorsătură cu adevărat primejdioasă.

Şi, după cât se vedea, tocmai o asemenea întorsătură luau lucrurile şi acum... Cum s-ar fi disprețuit Sanin, dacă şi-ar fi putut da seama ce se petrece cu dânsul! Dar n-avea răgaz nici să se analizeze, nici să se disprețuiască.

Ea însă nu-l slăbea nicio clipă... Şi asta numai fiindcă Sanin era un băiat drăguț! Ajungi uneori să-ți spui: „Iată de ce depinde ca să te pierzi sau să te salvezi!"

Spectacolul se încheie. Maria Nikolaevna îl rugă pe Sanin

să-i pună şalul şi stătu nemişcată, tot timpul cât el îi înfăşură umerii, cu adevărat regeşti, în faldurile moi ale şalului. Îl luă de braţ şi, ieşind în coridor, fu gata să scoată un ţipăt. Chiar la uşa lojii era Dönhof, ca o fantomă, şi în urma lui se vedea mutra slăbănoagă a criticului wiesbadenez. Pe faţa unsuroasă a „literatului" se citea o mulţumire răutăcioasă.

— Nu doriţi, doamnă, să vă chem trăsura? o întrebă tânărul ofiţer, cu glasul tremurând de o furie abia stăpânită.

— Nu, mulţumesc, răspunse ea: O va chema valetul meu. Lăsaţi-mă! adăugă încet, dar poruncitor şi, rostind aceste cuvinte, se îndepărtă repede, luându-l pe Sanin cu dânsa.

— Du-te dracului! Ce te ţii scai de mine? răcni deodată Dönhof, adresându-se „literatului". Trebuia să-şi descarce mânia pe cineva.

— *Sehr gut! Sehr gut!* murmură „literatul", făcându-se nevăzut.

Valetul aştepta în vestibul: aduse trăsura cât ai clipi din ochi. Maria Nikolaevna se sui repede, iar Sanin după ea. Portiera se închise cu zgomot şi Maria Nikolaevna izbucni în râs.

— De ce râzi? tăcu Sanin, curios.

— Ah, iartă-mă, te, rog... Dar m-am gândit că, dacă Dönhof s-ar bate în duel a doua oară cu dumneata, şi de astă dată pentru mine... ar avea haz, nu?

— Sunteţi atât de intimă cu dânsul? întrebă Sanin.

— Cu dânsul? Cu băieţaşul ăsta? E umbra mea, atâta tot. Fii liniştit...

— Sunt perfect liniştit.

Maria Nikolaevna suspină:

— Da, ştiu că eşti liniştit. Vreau să-ţi spun însă ceva... Eşti atât de drăguţ, încât nu-mi vei putea refuza o ultimă rugăminte. Nu uita că plec peste trei zile la Paris şi dumneata te întorci la Frankfurt... Cine ştie dacă o să ne mai vedem!

— Şi care-i rugămintea?

— Călăreşti, desigur.

— Da.

— Ei bine, iată ce-i. Mâine dimineață, te iau cu mine, să ne plimbăm afară din oraş. Vom avea cai excelenți. Pe urmă, ne întoarcem, încheiem afacerea şi amin! Nu te speria, vei spune că-i un capriciu, că sunt nebună. La urma urmei, poate să fie adevărat! Te rog însă spune numai atât „primesc”!

Maria Nikolaevna îşi întoarse fața către el. În cupeu era întuneric, dar ochii ei străluceau şi în această întunecime.

— Bine, primesc, răspunse Sanin, suspinând.

— Ah! Ai suspinat! – exclamă Maria Nikolaevna, imitându-l: Uite ce spune acest suspin: am intrat în horă, trebuie să joc. Nu, nu... Eşti drăguț, încântător, iar eu am să-mi țin făgăduiala. Iată mâna mea, fără mănuşă, mâna dreaptă, care va semna actul. Ia-o şi crede în sinceritatea ei. Ce fel de femeie oi fi, nu ştiu, dar sunt om onest şi poți face o afacere cinstită cu mine.

Fără să-şi dea bine seama de ceea ce face, Sanin duse mâna ei la buze. Doamna Polozov o trase încetişor şi nu mai rosti nicio vorbă până la hotel.

Se ridică în picioare ca să coboare... Ce-a fost asta? O halucinație a lui Sanin, sau o dezmierdare repede şi arzătoare care i-a atins obrazul?

— Pe mâine, şopti Maria Nikolaevna de pe scara luminată de cele patru brațe ale unui candelabru, cu care un lacheu în fireturi îi ieşise în întâmpinare. (Ea îşi ținea ochii plecați.) Pe mâine!

Intrând în odaia lui, Sanin găsi o scrisoare de la Gemma. Tresări de spaimă, dar surâse imediat, ca să-şi ascundă parcă sieşi teama care îl cuprinse. Scrisoarea conținea doar câteva rânduri. Gemma îşi arăta mulțumirea că el vedea facerea atât de bine pornită, îl sfătuia să aibă răbdare, îi spunea că toți ai casei sunt sănătoşi şi că se bucură dinainte, la gândul reîntoarcerii lui. Sanin găsi scrisoarea cam rece. Totuşi, luă pana şi hârtia... dar le lăsa să-i cadă din mână. „De ce să-i scriu? Mă întorc mâine. E timpul! E timpul!“

Se culcă şi se sili din răsputeri să adoarmă. Dacă rămânea treaz, desigur că s-ar fi gândit la Gemma şi... s-ar fi ruşinat, evocându-i chipul. Conştiința îi spunea, însă, că totul se va sfârşi a doua zi, că va scăpă pentru totdeauna de această boieroaică zănatică şi că va uita toată aiureala asta.

Oamenilor slabi le place să folosească cuvinte tari, când îşi vorbesc lor înşile..

Et puis... cela ne tire pas à conséquence!

XLI

ACESTE GĂNDURI ÎL FRĂMÂNTAU pe Sanin, înainte de a se culca. Dar când, a doua zi, Maria Nikolaevna, după ce bătu grăbită la uşa lui cu mânerul de mărgean al cravaşei, apăru în pragul odăii, ținând pe braț trena costumului de amazoană, din postav albastru-închis, cu o pălărie bărbătească pe buclele ei bogate, cu voalul aruncat pe spate, cu buzele, cu ochii şi toată făptura ei luminată de un zâmbet provocător... la ce s-a gândit Sanin... istoria o trece sub tăcere.

— Eşti gata? întrebă ea cu voie bună.

În locul unui răspuns, Sanin îşi încheie redingota şi-şi luă pălăria. Maria Nikolaevna îi aruncă o privire cutezătoare, făcu un semn din cap şi coborî repede scara. Sanin se repezi după ea.

Trei cai aşteptau de mult în fața peronului. O iapă pursânge de un roib auriu, cu capul fin, cu picioare de cerb, cam slabă, dar cu o linie elegantă şi iute ca focul, era destinată Mariei Nikolaevna. Al doilea cal, înalt, puternic, negru-corb, cu buza superioară subțire descoperindu-i dinții, era penfru Sanin. Al treilea, pentru grom. Maria Nikolaevna se sui uşor pe cal, care bătu din picioare şi se răsuci în loc; dar excelenta călăreață îl domoli repede. Ținea să-şi ia rămas bun de la Polozov, care ieşise în balcon, cu nelipsitul său fes şi halatul desfăcut, fluturând batista cu o

mutră cam acră, chiar posomorâtă. Sanin îşi încălecă şi el calul; Maria Nikolaevna salută pe Polozov cu vârful cravaşei şi lovi apoi cu ea grumazul încordat şi lat al iepei, care se ridică în două picioare, sări înainte nechezând, apoi, îmblânzită, tremurând şi muşcându-şi zăbalele, porni la trap cu paşi mici, măsuraţi. Sanin o urma pe Maria Nikolaevna, admirându-i talia mlădioasă, zveltă, strânsă într-un corsaj care îi desena formele fără a i le strânge; legănându-se cu multă siguranţă şi graţie pe cal, amazoana întoarse capul şi-l chemă cu privirea. Porniră alături unul de altul.

— Ce plăcut e! exclamă doamna Polozova. Ţi-o spun pentru ultima oară înainte de a ne despărţi; eşti adorabil – şi n-ai să te căieşti.

„Accentuă ultimele cuvinte cu un semn afirmativ din cap, repetat de câteva ori, pentru a-l face să înţeleagă, parcă şi mai bine, semnificaţia lor.

Părea atât de fericită, încât Sanin rămase surprins. Faţa ei avea acea expresie serioasă pe care o au copiii când sunt tare... tare mulţumiţi.

Merseră la pas, până la bariera apropiată a oraşului; apoi porniră în galop. Era o vreme minunată, o adevărată zi de vară. Un vânt uşor, plăcut, le răcorea faţa, şuierându-le pe la ureche. O senzaţie de tinereţe, de dor de viaţă îi cuprinse pe nesimţite în acest galop impetuos; sorbeau această senzaţie cu tot mai multă plăcere.

Maria Nikolaevna opri brusc calul şi îl lăsă la pas. Sanin făcu la fel.

— Iată, exclamă ea, suspinând adânc de fericire, singurul lucru pentru care merită să trăieşti! Să izbuteşti să faci ceea ce doreşti, ceea ce credeai cu neputinţă, şi să te cufunzi apoi până aici! (Degetele ei, atingându-i uşor gâtul, completară ideea.) Ce bine te simţi atunci! Eu, de pildă, în aceste clipe, sunt bună ca pâinea caldă. Cred că aş îmbrăţişa lumea întreagă. Adică... nu pe toată lumea! Uite, pe acela de acolo nu l-aş îmbrăţişa. Arătă cu vârful cravaşei un bătrân îmbrăcat sărăcăcios, care mergea pe marginea şoselei. Dar

sunt gata să-l fericesc. Poftim, ia-o!

Îi aruncă punga ei la picioare. Săculeţul greu (pe atunci nu se cunoştea încă portmoneul) căzu zgomotos în pulbere. Drumeţul se opri, uimit. Maria Nikolaevna izbucni în râs şi dădu pinteni calului.

— Îţi place aşa de mult să călăreşti? o întrebă Sanin, ajungând-o din urmă.

Maria Nikolaevna opri iarăşi calul, brusc. Numai aşa îl oprea.

— Voiam să evit mulţumirile. Cei care îmi mulţumesc îmi strică plăcerea. Nu pentru dânşii, ci pentru mine o fac. Dar nu suport să-mi mulţumească. Parcă-ai întrebat ceva adineauri? N-am auzit bine.

— V-am întrebat... voiam să ştiu de ce sunteţi atât de fericită astăzi?

— Ştii ceva? zise Maria Nikolaevna, care n-auzise întrebarea lui Sanin, ori nu crezu necesar să-i răspundă. Mă plictiseşte grozav acest grom, care se ţine pe urmele noastre. Nu se gândeşte, desigur, decât la ceasul când ne vom întoarce, ca să fie iar liber. Cum să scăpăm de el? (Scoase din buzunar un carneţel.) Dacă l-aş trimite înapoi cu un bilet? Nu... nu merge. Dar ce se vede acolo, înaintea noastră? Un han?

Sanin privi într-acolo:

— Da, cred că-i un han.

— Foarte bine. Am să-i poruncesc să se oprească acolo şi să bea bere până ne vom întoarce.

— Dar... ce-o să creadă?

— Ce ne pasă? Nu va crede nimic; va bea bere şi atâta tot. Hai, Sanin (era prima oară când îi zicea pe nume), înainte! Trap!

Ajungând la han, Maria Nikolaevna chemă gromul şi îi dădu instrucţiunile cuvenite. Servitorul, englez de origine şi prin temperament, duse mâni la cozorocul şepcii fără a spune un cuvânt, sări de pe cal şi-l apucă de dârlogi.

— Iată-ne liberi ca păsările cerului! exclamă Maria Nikolaevna. Încotro s-o luăm? Înspre miazănoapte, înspre

miazăzi, la răsărit, la apus? Priveşte... sunt ca regele Ungariei la încoronare[121] (arătă cu vârful cravaşei cele patru puncte cardinale). Toată lumea e a noastră... Nu... Ştii ceva! Uite munții cei frumoşi de acolo! Ah, ce pădure! Hai sus, sus de tot...

In die Berge, wo die Freiheit tront![122]

Se abătu de pe şosea şi porni în galop pe un drumeag abia umblat, care părea că duce chiar spre munte. Sanin o urmă şi el în galop.

XLII

DRUMEAGUL SE STRÂMTA DEVENIND potecă şi dispăru cu totul, tăiat de un şanț. Sanin propuse să se întoarcă înapoi, dar Maria Nikolaevna strigă: „Nu! Vreau să urcăm în munți. S-o luăm de-a dreptul, cum zboară păsările." Dădu pinteni calului şi sări peste şanț. Sanin făcu şi el la fel. Dincolo de şanț, se întindea un imaş, la margine uscat, la mijloc umed şi la celălalt capăt mlăştinos. Apa răzbea din toate părțile, adunându-se în băltoace. Maria Nikolaevna simțea o deosebită plăcere să treacă rând pe rând prin ele. „Hai să tragem la fit, să facem ca băieții, care fug de la şcoală" tot spunea ea, chicotind de râs.

— Ştii ce înseamnă în Rusia „vânătoare cu împroşcături de noroi?" îl întrebă el pe Sanin.

— Da.

— Unchiului meu îi plăcea acest soi de vânătoare, zise ea.

---

[121] Regii Ungariei, la încoronare, urcau călare pe o movilă – movila încoronării – şi despicau aerul cu sabia înspre cele patru puncte cardinale, în semn că-şi vor apăra țara de duşman, de oriunde ar veni (n. red.)

[122] În munți, unde domneşte libertatea! (Germ.)

Îl însoțeam şi eu primăvara, când pământul musteşte de apă. Era minunat! Iată-ne şi pe noi acum, galopând prin băltoacele de noroi... Dar observ un lucru: eşti rus şi vrei să te însori cu o italiancă. Asta te priveşte. Ah! ce-i acolo? Încă un şanț! Hop!

Calul sări peste obstacol, dar pălăria Mariei Nikolaevna zbură, părul i se despleti şi buclele se revărsară pe umeri.

Sanin vru să descalece, să-i ridice pălăria, dar ea îi strigă: „Nu o atinge! O ridic singură!“

Se aplecă tare din şa, apucă voalul cu vârful cravaşei şi-l ridică, prinzând într-adevăr pălăria, pe care şi-o puse în cap, fără a-şi mai strânge părul. Apoi începu să alerge nebuneşte, chiuind. Sanin galopa alături de dânsa, străbătea râpele, sărea peste garduri, trecea prin pâraie, cobora văile, urca pe colnice, aluneca, se cățăra iar, cu ochii țintă spre chipul Mariei Nikolaevna. Şi cum arăta! Toată fața îi strălucea ca iluminată: ochii îi scăpărau, lacomi, scânteind şi împrăştiind o lumină sălbatică, gura şi nările îi fremătau, sorbind cu nesaț aerul ce o lovea din plin. Se uita drept înaintea ei şi ai fi zis c-ar vrea să cuprindă pământul, cerul, soarele şi chiar aerul, să cucerească tot ce vedea în fața ei; avea parcă un singur regret, că erau prea puține obstacole de învins – pe toate le-ar fi biruit... «Sanin! strigă ea. E ca în *Lenora* de Bürger, numai că dumneata nu eşti mort! Nu-i aşa că nu eşti mort?... Eh, eu sunt vie, trăiesc!» Tot ce mocnea în sufletul ei, îndrăzneală, curaj, putere, se dezlănțuise dintr-o dată. Nu mai era o amazoană, avântată în galopul neînfrânat al calului; era un tânăr centaur feminin, jumătate fiară, jumătate zeiță, care gonea, gonea mereu – şi se minuna liniştitul şi primitorul meleag răscolit de iureşul ei sălbatic.

Opri în sfârşit calul stropit cu noroi; vlăguit, animalul tremura sub amazoană. Puternicul şi greoiul armăsar al lui Sanin sforăia zgomotos.

— Ce zici, îți place? îi şopti ea încet şi cu patimă.

— Îmi place!... răspunse Sanin, ca în extaz. Sângele îi clocotea în vine.

— Aşteaptă, încă nu s-a isprăvit! Întinse mâna; mănuşa îi

era ferfeniță. Ți-am spus că te voi duce în pădure, pe munte... Uite muntele! Într-adevăr, la două sute de paşi de locul unde poposiseră îndrăzneții călăreți, se înşira un lanț de dealuri înalte, acoperite de păduri cu arbori falnici. Priveşte, continuă ea, iată şi drumul. Să ne revenim puțin şi... înainte! Acum, la pas: trebuie să lăsăm caii să răsufle.

Porniră din nou. Cu o singură mişcare a mâinii, Maria Nikolaevna îşi aruncă părul pe spate. Se uită la mănuşi şi le scoase.

— Au să-mi miroasă mâinile a piele, se râzgâia, dar de asta puțin îți pasă, nu-i aşa?

Maria Nikolaevna zâmbea, Sanin îi zâmbea şi el. Această goană nebună îi apropiase mult, îi făcuse prieteni.

— Câți ani ai? îl întrebă ea deodată.

— Douăzeci şi doi.

— Nu se poate! Şi eu tot douăzeci şi doi. E o vârstă frumoasă! Punând anii noştri la un loc şi tot am fi departe de bătrânețe. Dar tare-i cald. Sunt roşie?

— Ca o floare de mac.,

Maria Nikolaevna îşi trecu batista pe obraz.

— Să ajungem numai în pădure; acolo ştiu că-i răcoare. O pădure bătrână e ca un prieten vechi. Ai prieteni?

Sanin se gândi o clipă:

— Da... dar nu mulți şi niciunul sincer.

— Eu am, sinceri... dar nu-s bătrâni... Şi, uite, un cal poate fi un prieten foarte bun! Cu câtă grijă te poartă! Ah, ce bine-i aici! Şi când te gândeşti că poimâine voi fi la Paris!

— Da... când te gândeşti! repetă Sanin.

— Şi dumneata, la Frankfurt?

— La Frankfurt, desigur.

— Ei bine! Du-te cu Dumnezeu! În schimb, ziua de azi e a noastră. A noastră... numai a noastră!

*

Călărețiii ajunseră la marginea pădurii şi se afundară în desişul ei. Şi pădurea îi ascunse în umbra ei blândă şi deasă.

— Ah! dar aici e un adevărat rai! strigă Maria Nikolaevna. Să ne adâncim în umbra asta, Sanin.

Caii lor, la pas, „se adânciră în umbra asta“, clătinându-se şi sforăind încetişor. Cărarea, pe care o urmau, coti deodată spre o trecătoare îngustă; ferigile şi iarba neagră, răşina molifților şi frunzelor pe jumătate putrede, de anul trecut, umpleau aerul cu o mireasmă grea, moleşitoare. Din crăpăturile stâncilor mari, înnegrite, răzbea o răcoare plăcută. De o parte şi de alta a drumeagului, se vedeau din loc în loc movilițe acoperite de muşchi verde.

— Stai! strigă Maria Nikolaevna. Vreau să mă aşez şi să mă odihnesc pe catifeaua asta. Ajută-mă să descalec.

Sanin sări de pe cal şi se repezi spre dânsa. Ea se sprijini de umerii lui, sări uşor la pământ şi se lăsă pe o moviliță acoperită de muşchi. Sanin, în picioare în fața ei, ținea caii de dârlogi.

Ea îşi ridică ochii spre dânsul:

— Sanin, ştii să uiți?

El îşi aminti de ceea ce se petrecuse în ajun... în trăsură.

— E o întrebare sau o dojana? replică el.

— În viața mea n-am dojenit pe nimeni. Ia spune-mi, crezi în farmece?

— În ce?

— În farmece... farmecele, de care vorbesc cântecele noastre, cântecele noastre de la țară.

— Ah! despre ele vreți să vorbiți... şopti Sanin.

— Da, despre ele. În ce mă priveşte... cred... şi dumneata ai să crezi.

— Zodii, farmece, reluă Sanin, totul e cu putință în lumea asta. Altădată, nu credeam; acum însă cred. Nu mă mai recunosc.

Maria Nikolaevna privi cercetător în jurul ei:

— Îmi pare că ştiu locul acesta. Ia uită-te, Sanin, în dosul stejarului mare de colo, nu e o cruce de lemn roşu?

Sanin făcu câțiva paşi.

— Da, răspunse el, e o cruce acolo.

Maria Nikolaevna zâmbi:

— Ah! foarte bine! ştiu unde suntem. Până acum, cel puțin, nu ne-am rătăcit. Da' ce zgomot se aude? E vreun tăietor de lemne?

Sanin privi în desiş:

— Da... cineva taie crăci uscate.

— Trebuie să mă pieptăn puțin. Dacă mă vede aşa, ar putea crede cine ştie ce...

Îşi scoase pălăria şi începu să-şi împletească cozile lungi cu gravitate, fără să rostească un cuvânt. Sanin stătea în picioare în fața ei... Liniile armonioase ale trupului ei se desenau sub faldurile întunecate ale stofei, de care se agățaseră firicele de muşchi.

Deodată, unul din cai sforăi puternic în spatele lui Sanin, care se cutremură fără voie din tot trupul. Se simțea tulburat până-n adâncul făpturii sale: nervii îi erau întinşi ca nişte coarde. Nu greşise, când spusese: „Nu mă mai recunosc". Era într-adevăr vrăjit. Toată ființa lui se concentrase într-un singur gând, într-o singură dorință. Maria Nikolaevna îi aruncă o privire răscolitoare.

— Da, acum totul e în ordine, şi-şi puse pălăria. Nu stai jos? Uite, colea! Nu, o clipă... nu te aşeza... Ce se aude?

Un zgomot înfundat şi prelung trecu peste coama corpacilor şi se înfundă în pădure.

— Oare a tunat?

— Cred că da, răspunse Sanin.

— Ah! atunci e sărbătoare, o adevărată sărbătoare! Numai asta lipsea. Bubuitul surd se auzi a doua oară, mai tare, şi apoi răbufni ca o explozie.

— Bravo! Bis! Îți mai aminteşti? Ieri îți vorbeam de *Eneida.* Şi ei au fost surprinşi de furtună într-o pădure. Dar trebuie să ne adăpostim undeva. Se ridică iute: Adu-mi calul. Întinde mâna... aşa. Nu sunt grea. Maria Nikolaevna săltă în şa, ca o pasăre. Sanin încălecă şi el.

— Vrei... poate să te întorci? o întrebă el cu glas nesigur.

— Să mă întorc?! rosti rar Maria Nikolaevna, după o scurtă tăcere, potrivindu-şi frâiele. Ține-te de mine, porunci ea cu glas aspru, aproape brutal.

Ieşi la drum, ocolind crucea de lemn, roşie, coborî povârnişul până la o întretăiere de drumuri, coti la dreapta şi urcă un pripor... Ştia bine unde duce drumul, care se înfunda din ce în ce mai mult în desişul pădurii. Fără să rostească un cuvânt, fără a-şi întoarce capul spre el, îşi mâna calul drept înainte, ţinându-se în şa ca un stăpân; şi el, umil şi supus, o urma fără pic de voinţă în inima-i ce aproape încetase să mai bată. Ploaia începu să cadă cu picături rare. Ea struni calul – şi Sanin nu rămase în urmă. Deodată, străbătând un brădet de o verdeaţă întunecată, el zări, proptită de o stâncă sură, o colibă sărăcăcioasă de nuiele; uşa strâmtă şi joasă era deschisă. Maria Nikolaevna dădu de-a dreptul prin nişte jnepeni mari, sări de pe cal, se opri în pragul colibei şi, întorcându-şi capul spre Sanin, îi şopti:

— Enea!

*

După patru ceasuri, Maria Nikolaevna şi Sanin se întorceau la Wiesbaden, urmaţi de gromul lor, gata să aţipească în şa. Domnul Polozovâşi primi nevasta ţinând în.

mână scrisoarea către vechil. După ce o aţinti cu o privire lungă, chipul i se întunecă, şi strecură printre dinţi:

— Să fi pierdut oare rămăşagul?

Drept răspuns, Maria Nikolaevna dădu din umeri..:

*

Şi în aceeaşi zi, după vreo două ceasuri, Sanin, vlăguit şi prăpădit, stătea în picioare în odaia lui, în faţa Mariei Nikolaevna.

— Unde te duci? îl întrebă ea: La Paris... sau la Frankfurt?

— Mă duc unde te duci şi tu şi te voi părăsi numai atunci când mă vei alunga, răspunse el cu glas sfâşietor.

Apoi căzu în genunchi, apucând mâinile femeii, al cărei

rob devenise. Ea şi le desprinse încetişor, îi puse mâinile pe cap, înfigându-şi toate cele zece degete în părul lui. Sucind şi răsucindu-i şuviţele moi, se îndreptă deodată triumfătoare: un zâmbet semeț îi şerpuia pe buze şi' ochii ei măriți, limpezi, limpezi de păreau aproape albi, răs-, frângeau mulțumirea bestială a dorinței satisfăcute şi neîndurata nepăsare a biruinței. Uliul, când îşi înfige ghearele în trupul prăzii, are ochi ca ai ei.

XLIII

IATĂ CE-ŞI AMINTI SANIN, ATUNCI când, în liniştea biroului, răsfoind printre hârtii vechi, dăduse peste cruciulița de granate. Întâmplările pe care le-am povestit i se înfățişară limpede, desfăşurându-i-se rând pe rând înaintea ochilor minții. Dar, ajungând la clipa când adresase doamnei Polozova acea umilitoare rugăminte, când se lăsase călcat în picioare de acea femeie, când începuse robia lui, Sanin alungă imaginile reînviate, nevrând să se mai oprească asupra lor. Nu că l-ar fi trădat memoria; nu, nu uitase, nu putea uita ce a urmat după acel ceas fatal; dar ruşinea îl înăbuşea chiar şi acum, după atâția ani. Îi era frică de disprețul împotriva lui însuşi, ce l-ar fi cuprins – o ştia bine – şi care, ca un val furios, ar fi copleşit în el celelalte simțiri, dacă nu i-ar fi poruncit memoriei să tacă. Dar zadarnic se lupta cu amintirile, care îi răsunau una după alta: nu putea să le înăbuşe cu totul. Îşi amintea de acea scrisoare nenorocită şi plângăreață, plină de minciuni şi de lacrimi umilitoare; pe care o trimisese Gemmei şi care rămăsese fără răspuns... Cum se putea întoarce la ea, s-o revadă, după o asemenea trădare! Nu, nu! Mai avea destulă conştiință şi cinste, care îl opreau de la acest pas. Şi apoi, pierduse orice urmă de încredere, de stimă pentru sine însuşi. Mai putea îndrăzni să-i dea Gemmei asigurări pentru viitor? Sanin îşi mai amintea – ce

ruşine! – că trimisese pe unul din lacheii lui Polozov să-i aducă lucrurile de la Frankfurt; că, în tulburarea-i laşă, se gândea numai la un singur lucru: să plece cât mai repede la Paris; îşi mai aducea aminte că, din ordinul Mariei Nikolaevna, se silise, să câştige simpatia lui Ipolit Sidorovici şi făcuse pe amabilul cu Dönhof, pe degetul căruia zărise, o verighetă de fier, la fel cu aceea pe care o primise şi el de la Maria Nikolaevna!... Pe urmă, i se perindară amintiri şi mai dureroase, şi mai ruşinoase... Un servitor îi aduse o carte de vizită pe care scria: *Pantaleone Cippatola, cântăreț la curtea alteței-sale ducele de Modena.* Refuză să-l primească pe bătrân, dar se întâlnii cu dânsul pe coridor. Revedea înaintea sa chipul lui furios, cu moțul cărunt, înfoiat, cu ochii înecați în crețuri, strălucind ca doi cărbuni aprinşi; îi aude amenințările, blestemele: *Maledizione!* cuvinte groaznice: *Codardo! Infame tradittore!*[123] Sanin închide ochii, clătină din cap, încercând să se scuture de aceste amintiri dar zadarnic: se revede stând într-o caleaşcă largă, pe scăunaşul îngust din față... iar Maria Nikolaevna şi cu Ipolit Sidorovici se lăfăie pe pernele moi din fund, şi patru cai, înaintând în trap domol pe drumul din Wiesbaden, îi duc spre Paris! Parisul! *Ipolit Sidorovici* mănâncă o pară, pe care, el, Sanin, a curățat-o, şi Maria Nikolaevna, uitându-se la omul acesta care devenise un obiect al ei zâmbeşte cu acel zâmbet pe care îl cunoaşte, zâmbet de stăpân şi de tiran...

Dar, Doamne sfinte! ce zăreşte acolo, la cotitura unei străzi, tocmai când iese din oraş? N-o fi Pantaleone? Cineva îl întovărăşeşte: să fie Emil? Da, e el, micul şi entuziastul său prieten. Cu câteva zile înainte, inima aceasta tânără îl venera ca pe un erou, ca pe un ideal; şi acum, disprețul şi ura înflăcărează chipul nobil, palid şi frumos, atât de frumos, încât însăşi Maria Nikolaevna îl observă şi se pleacă pe fereastra landoului. Ochii tânărului, atât de asemănători cu ochii ei, cu ochii surorii lui, sunt pironiți asupra lui Sanin şi buzele lui strânse se dezlipesc deodată, pentru a-i arunca

[123] Laşule, trădător infam! (It.)

o insultă...

Şi Pantaleone îşi întinde braţul, îl arată pe Sanin – cui? – lui Tartaglia, care stă lângă dânsul şi-l latră pe Sanin; şi chiar lătratul devotatului câine îi răsună în urechi ca o jignire greu de îndurat... Un vis rău, înspăimântător.

Apoi viaţa de la Paris şi toate umilinţele, cu ruşinoasele chinuri ale sclavului, căruia nu-i este îngăduit să fie gelos, nici să se plângă, şi pe care îl arunci apoi ca pe o zdreanţă...

Pe urmă, întoarcerea în patrie, un trai otrăvit şi gol, griji şi frământări mărunte, o pocăinţă amară şi searbădă, o uitare tot aşa de searbădă şi nu mai puţin amară, o pedeapsă, vagă, dar necruţătoare şi fără capăt, asemenea unei suferinţe puţin dureroase, dar de netămăduit, ca o datorie pe care o plăteşti ban cu ban, fără s-o poţi achita vreodată.

Paharul se umpluse să se reverse... Destul!

*

Prin ce întâmplare mai rămăsese la el cruciuliţa aceasta, pe care i-o dăduse Gemma? Pentru ce nu i-o înapoiase? Cum se face că până în ziua aceea nu dăduse de ea? Rămase mult timp cufundat în gânduri şi, cu toată experienţa anilor scurşi de atunci, nu putea înţelege cum de-a părăsit-o pe Gemma, pe care a iubit-o atât de duios şi cu atâta pasiune, pentru o femeie pe care n-a iubit-o nicidecum... A doua zi, Sanin îi surprinse pe prietenii şi cunoscuţii săi, anunţându-i că pleacă în străinătate.

Toată societatea fu nedumerită. Sanin părăsi Petersburgul în toiul iernii, chiar în momentul când îşi închinase şi-şi mobilase un apartament minunat; ba, mai mult, renunţă la abonamentul de la Opera Italiană, la reprezentaţiile doamnei Patti, da, chiar ale doamnei Adelina Patti! Prietenii şi cunoştinţele lui nu se puteau dumiri; dar oamenii n-au obiceiul să se ocupe multă vreme de treburile altora şi, când Sanin plecă din Petersburg, singurul cunoscut care îl petrecu la gară fu croitorul său francez, care ţinea să aranjeze o mică socoteală *„pour un saut-en-barque,*

en velours noir, tout a fait chic[124]*.“*

XLIV

ANUNȚÂNDU-ŞI PRIETENII CĂ pleacă în străinătate, Sanin nu le spusese unde se duce. Cititorii au ghicit, fără îndoială, că pleca direct la Frankfurt. Mulțumită drumului de fier, care tăia acum toată Europa, ajunse acolo numai după trei zile. Era prima lui vizită la Frankfurt după 1840. Hotelul „Lebăda albă“ era tot acolo şi făcea afaceri bune, cu toate că nu mai era de mâna întâi. *Zeile,* această mare arteră din Frankfurt, se schimbase foarte puțin, dar din casa Roselli nu mai rămăsese nici urmă, nici chiar din strada în care se afla cofetăria. Sanin rătăcea ca un nebun prin locurile acelea, altădată atât de cunoscute, fără a-şi putea da seama unde se află: vechile clădiri dispăruseră; străzi noi le înlocuiau, mărginite de un şir neîntrerupt de case înalte, de vile elegante. Chiar în grădina publică, acolo unde se întâlnise cu Gemma în acea neuitată dimineață, copacii crescuseră atât de mari, totul se schimbase atât de mult, încât Sanin se întreba dacă mai era cu adevărat acelaşi parc. Ce să facă? Ce cale să apuce în cercetările sale? De atunci se scurseseră treizeci de ani... Şi nu era puțin lucru!... Unde să se ducă? Nimeni din cei întrebați nu auzise vreodată de numele Roselli. Patronul hotelului îl sfătui să se informeze la Biblioteca publică. „Ai să găseşti acolo toate ziarele vechi“, îl îndrumă el. Dar nici el n-ar fi putut să-i spună la ce i-ar folosi aceste ziare vechi.

Cuprins de disperare, Sanin întrebă de domnul Klüber: Altă decepție, cu toate că numele acesta îi era bine cunoscut patronului. Elegantul negustor dusese mai întâi o viață pe picior mare, ajungind bogătaş; pe urmă, încurcându-se în

[124] „Pentru un costum, de plimbare pe apă, de catifea neagră foarte elegant”. (Fr.)

afaceri, dăduse faliment şi murise în puşcărie... Această ştire nu-l impresionă prea mult pe Sanin. Începea să creadă că întreprinsese această călătorie cu uşurinţă când, într-o zi, uitându-se prin almanahul adreselor, găsi numele *von Dönhof,* maior în retragere *(Major a. D.).* Luă imediat o trăsură şi porni la adresa indicată. Nimic nu-l îndreptăţea să creadă că *acest* Dönhof este neapărat *acela* pe care îl cunoscuse altădată şi, presupunând că ar fi chiar acela, cum i-ar putea da lămuriri despre familia Roselli? N-are a face: omul gata să se înece se agaţă şi de un pai.

Sanin îl găsi acasă pe maiorul în retragere von Dönhof şi recunoscu în bărbatul cu părul cărunt, care îi ieşise înainte pe fostul său adversar. Acesta îl recunoscu şi el pe loc şi se arătă foarte mulţumit că-l vede: îi amintea de tinereţea lui şi de nebuniile de altădată. Îi spuse lui Sanin că familia Roselli a emigrat de foarte multă vreme în America, s-a stabilit la New York; că Gemma se măritase cu un negustor; că el, Dönhof, are un prieten, tot negustor, care ar putea cunoaşte adresa bărbatului Gemmei, deoarece e în legătură de afaceri cu noul continent.

Sanin rugă pe Dönhof să se ducă la acel domn şi – ce fericire! – Dönhof îi aduse adresa: *M. J. Slocum, New York, Broadway, Nr. 501.* Numai că adresa aceasta era din 1863.

— Să sperăm, exclamă Dönhof, că frumoasa noastră de altădată trăieşte şi n-a părăsit încă New Yorkul! *À propos,* adăugă el, coborând puţin glasul, doamna aceea, rusoaica... Ştii, care era în vilegiatură la Wiesbaden în timpul acela... doamna von Bo... von Bolozo... mai trăieşte?

— Nu, răspunse Sanin, a murit demult.

Dönhof îşi ridică ochii, dar, văzând că Sanin s-a întunecat la faţă, se retrase fără să mai spună vreo vorbă.

*

Chiar în ziua aceea, Sanin scrise d-nei Gemma Slocum, la New York. O anunţa că-i scrie din Frankfurt, unde venise anume pentru a da de urma ei; ştia prea bine că a pierdut de

mult dreptul să-i mai ceară un răspuns; că nu merita defel iertarea ei şi că avea doar o speranță vagă, anume că, în mijlocul fericirii de care se bucură ea acum, a pierdut de mult până şi amintirea existenței lui. Totuşi îi mărturisi că s-a hotărât să-i amintească de dânsul în urma unei întâmplări care i-a reînviat cu putere trecutul; îi descrise viața lui stingheră, fără familie, fără bucurii; o rugă să înțeleagă motivele, care l-au hotărât să i se adreseze, şi anume, să nu-l lase să ducă în mormânt amara conştiință a unei greşeli ispăşite de mult, dar neiertată încă... şi să-l învrednicească fie numai cu două cuvinte, pentru a-i spune ce face şi cum trăieşte în Lumea Nouă, unde s-a statornicit. „Scriindu-mi măcar câteva cuvinte, încheie Sanin, vei săvârşi o faptă bună, vrednică de sufletul dumitale frumos, pentru care îți voi mulțumi până la ultima mea suflare. Voi rămâne aici, la hotelul „Lebăda albă" (sublinie aceste două cuvinte) şi voi aştepta răspunsul până în primăvară."

Expedie scrisoarea şi se hotărî să aştepte răspunsul. Petrecu şase săptămâni lungi la hotel, aproape fără să iasă din odaie şi fără să vadă pe cineva. N-avea cine să-i scrie din Rusia, nici din altă parte, ceea ce îl liniştea. Dacă va sosi o scrisoare pe adresa lui, va şti dinainte, că e scrisoarea aşteptată. Citea de dimineață până seara, nu ziare, ci cărți serioase, lucrări de istorie. Lecturile acestea, prelungite până noaptea târziu, tăcerea din jurul lui, existența retrasă, viața de melc pe care o ducea, totul se potrivea, nespus de bine cu starea lui sufletească. Chiar numai pentru atât şi încă ar trebui să-i fie recunoscător Gemmei; dar mai e oare în viață? Şi, dacă mai trăieşte, îi va răspunde?

În sfârşit, primi o scrisoare cu timbru american, scrisoare din New York. Scrisul de pe adresă era englezesc... Nu-l recunoscu şi inima i se strânse. Se opri o clipă înainte de a desface plicul, privirile îi căutară apoi semnătura: Gemma. Ochii i se umplură de lacrimi. Numele acesta singur, fără cel de familie, era pentru dânsul o dovadă că-l iertase, că se împăcase. Despături foaia de hârtie fină şi albăstruie... şi căzu o fotografie. O ridică iute şi rămase încremenit:

Gemma, chiar Gemma, tânără, aşa cum o cunoscuse acum treizeci de ani! Aceiaşi ochi, aceleaşi buze, acelaşi chip! Pe dosul fotografiei citi: „Fiica mea, Marianna.“

Scrisoarea era foarte simplă şi duioasă. Gemma îi mulţumea lui Sanin că nu şovăise să-i scrie şi avusese încredere în ea; nu-i ascundea că, într-adevăr, după ruptura aceea neaşteptată, trecuse prin momente foarte grele; dar mai adăuga că totuşi priveşte şi a privit întotdeauna întâlnirea cu dânsul ca un eveniment fericit, care o împiedicase să se mărite cu d-l Klüber şi că, indirect, faptul că s-au cunoscut a prilejuit căsătoria ei cu actualul ei soţ, a cărui tovarăşă fericită, de viaţă este de douăzeci şi opt de ani. Duce un trai larg şi casa lor e bine cunoscută în tot New York-ul. Gemma îl înştiinţa că are patru băieţi şi o fată de optsprezece ani, logodită, a cărei fotografie i-o trimite, pentru că, după părerea tuturor, seamănă mult cu mama ei. Gemma păstrase lucrurile triste pentru sfârşitul scrisorii. *Frau* Lenora murise la New York, unde îi însoţise pe fiica şi pe ginerele ei; a trăit destul de mult ca să se poată bucura de fericirea copiilor şi de mângâierile nepoţilor. Pantaleone a vrut să plece şi el în America, dar a murit înainte de a părăsi Frankfurtul. „Şi Emiglio, dragul, neasemuitul nostru Emiglio, a murit de moarte glorioasă, în Sicilia, pentru independenţa patriei! Se numără printre cei «o mie», pe care i-a comandat marele Garibaldi. Am plâns cu multă durere moartea scumpului nostru frate dar, plângându-l, eram mândri de el şi vom fi de-a pururi mândri să-i păstrăm memoria, care ne este sfântă. Sufletul său nobil şi dezinteresat era vrednic de cununa martirului!“ Pe urmă, Gemma îşi exprimă părerea ei de rău cu privire la viaţa lui Sanin care, după cele ce-i scrie el, se scursese atât de trist; îi dorea, înainte de toate, linişte şi pace sufletească şi adăugă că ar fi foarte mulţumită să-l vadă... deşi nu putea să-şi ascundă că o asemenea întrevedere era foarte puţin probabilă...

E cu neputinţă să descriu ce a simţit Sanin citind scrisoarea. Nu există cuvinte care să poată reda în chip

mulțumitor asemenea simțăminte adânci şi puternice, dar prea puțin lămurite ca să capete grai; numai muzica le-ar putea da glas.

Sanin se grăbi să-i răspundă şi îi trimise în dar tinerei logodnice, Mariannei Slocum, din partea unui prieten necunoscut, cruciulița de granate, prinsă de un minunat şirag de mărgăritare. Acest dar, deşi foarte scump, nu-l ruină pe Sanin. În cei treizeci de ani, care trecuseră de la prima lui călătorie la Frankfurt, adunase o avere destul de frumoasă. Se reîntoarse la Petersburg în primele zile ale lunii mai, dar nu pentru multă vreme. Se zvonea că-şi vinde proprietățile şi că se pregăteşte să plece în America...

Baden-Baden, 1871.

Colecția

ROMANUL DE DRAGOSTE
215

ULTIMELE APARIȚII:

212 Anton Holban ● Jocurile Daniei • O moarte care nu dovedește nimic • Ioana

213 Camil Petrescu ● Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război • Patul lui Procust

214 Honoré de Balzac ● Adio

Maestru al realismului rus, I. S. Turgheniev (1818—1883) este un neîntrecut analist al vieții sentimentale a eroilor săi, de la fulgerătoarea scînteie a primei idile adolescentine la pasiunea năvalnică a tinereții și la zbuciumul iubirilor tîrzii zădărnicite de convenințele sociale, toate învăluite într-o tulburătoare aură poetică.

Lei 22